[illegible]

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 08 20 08 014 3

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

مصور

بیوك عثمانلی تاریخی

دولتمزك تشكلات اساسیه‌سیله وقوعات سیاسیه‌سنی

محاكمات جدیده ایله ایضاح ایدر

علم تاریخ ، انسانك تربیهٔ فكریه‌سنه ، فضائل مدنیه‌سنه
خادم اولان بر مربیٔ حقیقیدر !

محرری

سلانیكلی حلمی

درسعادت

قصبار مطبعه‌سی — وزیر خان نومرو ٤٨

١٣٢٩

DR
486
H53
1913

خلاصهٔ مقصد

دولتمزك تشكلات اصليه‌سنى يازمش اولان مؤرخين اسلافدن قسم اعظمى فتوحات ملكيه‌مزى عادى بر حكايه طرزنده قيد ايده‌رك معاملات مدنيه نقطهٔ نظرندن مقصود اولان اسباب حقيقيه‌يى ماضينك صفحات مجهوله‌سى كبى پك مبهم بر صورتده چكمشلر. تاريخ مطالعه‌سندن انتظار ايديلن معلومات نافعه‌يى ايضاح ايتمك خصوصنده‌كى مقصدى نظر اعتباره آلمغه لزوم كورمه‌مشلر. ياخود — حكم زمان ايجابيله — او لزومى درپيش ايده‌مه‌مشلر.

ذاتاً بو مسلكده اولان مؤرخلرمز طرز بيان مقلدلكنده، شيوهٔ لسان مجتهدلكنده يكديكرينه غلبه چالمق خيالاتنه زبون دوشدكلرى ايچون يازمش اولدقلرى اثرلرينى ده شهنامه‌لره نظيره شكلنده تصوير ايتمشلر. او سببله نسل آتى نظرنده تنقيدات محققانه ايله مؤاخذه‌يه معروض اوله‌جقلرينى — مؤرخلك قوتيله اولسون! — دوشونمكده‌ده حاجت كورمه‌مشلر.

شبهه‌سزدركه بو نقيصه، خادم استقبال اولان بر مؤرخك مسلكنه لايق كوروله‌ميه‌جك احوالدن عد اولوناماز. بلكه‌ده فقدان وقوفه، نقصان كماله حمل اولنور. زيرا بر وقعه‌ده علاقه‌دار كورونن بر ذاتك التزام ايلديكى حركات سياسيه‌يى زمانك ايجابنه، اخلاقك اقتضاسنه كوره تدقيق و محاكمه ايتمه‌يوبده ظهورات طبيعيه كبى حكايه‌دن

بر نتیجهٔ مفیده حاصل اوله‌مایه‌جغنی دوشونمك. او نقطهٔ نظردن تدقیقاته گیرشمك مؤرخلرك یگانه وظیفه‌سیدر.

ایشته شو مانعه‌لر تاریخ ملیمزك شان علویسیله متناسب گوروله‌مه‌جك نواقصی تشکیل ایتمشدر. چونکه بر شیدن مقصد نه ایسه اوکا گوره حکم ویرمك دستوری الك زیاده وقوعات تاریخیه‌ده تطبیق ایدیلن بر نظریهٔ حکمتدر.

روح مقصدی الفاظ بی معنایه فدا ایتمك عارضه‌لری همان بوتون مؤرخین اسلافك التزام ایلدیکی مسلك عادت پرستانه علتندن عبارت اولماسه ایدی بزلرده معلومات تاریخیه‌ده بر موقع مخصوص اشغال ایده‌بیلیردك. لکن بو سیآت ماضیه‌مزه دور استبدادك بلیات مدهشه‌سی ده انضمام ایتمش اولدیغندن مشتاقین علم و معرفتمز تاریخ مسئله‌سنده — حائز اولدقلری استعداد ترقی پرورانه‌یه گوره — درجهٔ تکامله واصل اوله‌مامشدر.

حق الانصاف دوشونه‌لم! تاریخ صحیفه‌لرینی یالکز — دفتر وقوعات کبی — قارالامقدن نه استفاده ایدیلیر؟ بر مؤرخ خلاصهٔ محاکماتی وجدانك حکم سلیمیله بر نتیجهٔ حقیقته ایصال ایتمزسه یازمش اولدیغی وقعه‌نك‌ده ماهیتنی تقدیر ایتمه‌مش اولورکه بو حال مؤرخلره دکل بالکه‌ده خیالات ایله اشتغال ایدن افسانه‌جیلره لایق گوروله‌بیلیر!

حالبوکه تاریخ صحیفه‌لری بر ملتك ماهیت مدنیه‌سنی، قابلیت

سیاسیه‌سنی، حتی موجودیت حیاتیه‌سنی تصویر ایدن کتابهٔ انتباه اولدیغنه گوره اونسبتده اهمیتله یازلمسی، اوقویانلرك نظرنده بر وثیقهٔ عبرت کبی نقش ایدلمسی الزمدر. بو مسأله‌ده زمانك حکمی، موانعك دخلی نظر اعتباره آلنه‌ماز. آلنیرسه مؤرخلكدن مقصود اولان نتیجه‌یه‌ده وصول میسر اولەماز!

بو سیأت یالکز عثمانلی مؤرخلرینه منحصر دکلدر. اوروپانك (هامر)، (ازنست لاویس) کبی الك مشهور مؤرخلرنده‌ده موجوددر. حتی اوسیاته، غربك حسیات متعصبانه‌سنی تحریك ایله افکار عمومیهٔ خرستیانیه‌یی ینار طاغلر کبی فوران حالنه کتیره‌رك اسلامیت علیهنه سوق ایتمك خصوصنده خاطرلره کلیه‌جك یالانلری ایجاد ایلمك ذمیمه‌سنی‌ده علاوه ایلمشلردر. اهل صلیب وقوعاتی بو مدعانك الك قوتلی دلائل واضحه‌سندندر.

ذاتاً مؤرخلکده شرط اولان مزیتلرك برنجیسی، اخلاق مادیه و توف ایله برابر محاکمات وجدانیه‌ده سلامت افکاردن ذره قدر انحراف ایتمه‌مکدر! او صورتله غرضکارلق، ریاکارلق کبی شائبه‌لردن آزاده اوله‌رق جریان ایدن وقعه‌نك روحنی، اسباب ظهورینی تشریح ایله اوقویانلرك استفاده‌سنی تأمین ایلمکدر.

حالبوکه بو نظریهٔ حقیقت مؤرخلرك قسم کلیسی نظرنده شایان اعتبار کوروله‌مامش، بعضلری حسیات ملیه‌سنه، بعضلری‌ده سیاسیات فکریه‌سنه زبون اوله‌رق تصویر وقوعاته حصر معلومات ایلمشدر.

بر مثال حقيقت عرض ايدەلم :

استانبول فتحنى متعاقب حضرت فاتح آياصوفيه معبد جسيمنى زيارت ايدييوركن دونمەلك بندن حياتى محو ايتمكه چاليشان ينيچرى ميقروبلرندن برى محراب جهتندە بولنان قيمتدار بر لوحەيى تخريب ايتمكله اوغراشيوردى . بو حركت وحشيانەيى كورن حضرت شهريارك بوتون موجوديتندە غير اختيارى بر شدت حصوله كلەرك « خائن سفيل! بن سزە مال غنيمت ايچون اذن ويرديكم وقت صاقين كيمسەنك ناموسنە ، دينندە تعرض ايتمەيكز ديمشيدم ! سن بنم امرمە مخالف اولەرق بر عبادتگاهى تخريب ايديورسك !! » تكديريلە او مضر وجودك تأديبنى فرمان بيورمشيدى بو وقعەيى ياران مؤرخلر يالكز جريان حال حكايه ايتمشلردە تحتندە مستتر اولان مقصد سياستى ، حكمت حكومتى خاطره بيله كتيرمەمشلر ! فاتح كبى فخر الاسلام اولان بر حكمدار حكيمى غدارلق شائبەسيلە تشهير ايتمش اولەجقلرينى بيله ادراك ايدەمەمشلر ! .

كتبخانەلريمزدە مطبوع ، غير مطبوع برچوق آثار تاريخيەمز موجوددر . لكن بونلرك اك زيادەسى عادتا وقوعات معدنى كبيدر ! نه جوهرلرك ماهيتى تحليل ايدلمش ، نه مواد كيمويەسندن بحث اولنمشدر ! چونكه او وظيفەنك فنيه هر بر وقعه نويسه نصيب اولسه ايدى تاريخلردەكى اختلافات ايله برمدە فكرلرمزدە ترددلر حاصل اولمازدى .

ایشته محرر ناچیز :

الده عاجز بر قلم ، قلبده عالی بر امید !

زمزمه سنی فاتحهٔ مقصد عد ایده‌رك بو تاریخی ایضاحات کافیه ایله یازمغه عزم ایتدم . تدقیقاتمه ، محاکماتمه اعتماد ایده‌رك اهالینی نفعه لایق كوره‌مم ! لکن بو عزممده‌کی خلوص نیتمه استنادم پك قوتلیدر . او جهتله حسن موفقیتمی تأمین ایده‌رك توفیقات الٰهیه‌یه مظهریتمده اعتقادم طبیعیدر !

صلابتلی حلمی

شانلی بر دولتك بانئ محتشمی

خاندان سلطنت عثمانیه‌نك جد محترمی

غازی ارطغرل بك

مدخل

برنجی فصل

سلاطین عثمانیه‌نك جد محترمی اولان سلیمان شاه، آسیای وسطی‌ده (آلتای ـ آلتون طاغ) موقعنده اسكان ایدن (قایی‌خان) نامیله معروف تورك عشیرتنك رئیسی ایدی. یدنجی عصر هجری اوائلده آسیاده (قره‌قروم) منطقه‌سنده قوتلیجه بر حكومت، اهمیتلیجه بر حاكمیت تشكیلنه موفق اولان (مغول) نسلنه منسوب، خونخوارلقله، جبارلقله مشهور (چنكیز) فتنه انكیزك تعرضات غدارانه‌سندن امین اولمق عزمیله وطن اصلیسنی ترك ایده‌رك خراسان دیارنده (ماهان) صحرالرنده افراد عشیرتیله برابر كوچبه حالنده اقامته مجبور اولمشیدی.

نه فائده‌كه امت اسلامیه‌نك جلاد بد نهادی اولان چنكیزك تجاوزات ظالمانه‌سندن ماهان جهتنده‌ده مصون اوله‌مادیغی ایچون شمال غربیده وان كولی سواحلنده (اخلاط) طرفلرنده (راخوه) ده بر مدت آرام ایتدكدن صوكره بتلیس، غرزان، دیار بكر طریقیله كچه‌رك ارزنجان وادیلرنده اسكان ایلمشیدی. قبیله‌سنك موجودی حقنده‌كی روایتلر پك مختلفدر. فقط نفوس عمومیه‌سی اعتباریله بیوك بر عشیرت اولدیغنه شبهه یوقدر.

ارزنجان حوالیسنده ایكی سنه وقت كچیردكدن صوكره حشرات چنكیزیه‌نك مظالمی كسب سكون ایتمشدر ظنیله آسیای وسطی ممالكنه عودت ایدییورکن حلب جوارنده (جعبر) قلعه‌سی اوكنده (فرات) نهرینی كچدیكی اثناده آتندن دوشوب صولرك شدت جریانی ایچنده غرق اولمشدر.

چنكیز كبی بر ظالم عنیدك پنجۀ غدرنده هلاك اولمغه شتاب ایدن قیمتدار بر وجود، مقدراتك اجل قضاسنه معروض اولمقله چكه‌جكی عذاب حیاته خاتمه ویرمشدر. مرحومك قبری الیوم (تورك مزاری) نامیله زیارتگاه اولمشدر.

بو قضانك ظهوری اوزرینه مرحوم مشارالیهك (سنغور تکین و کون طوغدی) نامنده اولان ایکی اوغلی عشیرتك قسم اعظمی ایله آیریلوب آطنه ایله مرعش طرفلرینه کیتمشلر ، (ارطغرل و دوندار) بك نامنده ایکی اولادی ده بش یوز قدر قبیله خلقیله برابر قرهجه‌طاغی تکرار آشوب ارضروم سمتلرینه یقین پاسین علیا اوواسنده سورمه‌لی چقورده قالمشلردر .

برسنه‌دن زیاده خیمه بردوش بر حالده بولندقدن صوکره تاتارلرك وان وموش طرفلرنده دخی کورونملری اوزرینه بورالرده‌ده اقامتلری موافق کورمه‌دیکندن سورملی چقوردن قالقوب، آلا و کوسه طاغ یایلاقلرینی و قیشلاقلرینی طولاشه‌رق سیواس قربنده براووایه قوندیلر . ارطغرل بك بویوك اوغلی (ساوجی) بکی قونیه‌ده اجرای حکومت ایدن (سلجوقی) سلطانه بر عریضهٔ مخصوصه ایله کوندردی . اسلامیتك شانندن اولان معاونت حمیتکارانه‌سنه التجا ایدرك مناسب کوروله‌جك موقعلرده قابل اسکان اوله‌بیله‌جك بر (یازلاق) ایله برده (قشلاق) ویرلمسنی رجا ایتدی .

بو دخالتك شایان قبول اوله‌جغی حقنده‌کی امیدلرینه استناداً اوغلنك آردنجه خربوت ، سیواس طریقیله قونیه جهتنه روبراه اولان ارطغرل بك آماسیه حوالیسنده حرب ایتمکده اولان ایکی قبیله افرادینه راست کالدیکی اثناده محاربلردن بر طرفك مغلوبیتنی کورمسیله همان قوهٔ مغلوبه‌نك امدادینه یتشه‌رك غالب کان طرفی پریشان ایتمش، بوصورتله قیرماناق وظیفه‌سنی اجرا ایلمشدر . بو مظفریت نعم المطلوب بر تصادفدن عبارت ایدی . چونکه ارطغرل بکك امداد ایتمش اولدیغی فرقه، سلجوقی حکمداری ایکنجی (علاءالدین)ك عسکرندن بقیة الحرب برمفرزه، اوته‌کی عسکرده چنکیز حشراتندن برشرذمه ایدی .

مژدهٔ غالبیت علاءالدینه تبشیر اولندیغی صیرده‌ده ارطغرل بکك فداکارانه معاونتی، جنکاورانه بسالتی‌ده تقدیر ایدلدیکی جهتله درحال (طومانیچ ــ ارمنی) یازلاقیله (سکود) قشلاغنی ملکنه اوله‌رق مشارالیهه تبرع ایتمشدر .

*

* *

ارطغرل عشیرتی « ٦٣٠ » تاریخلرنده (سکود) حوالیسنده توطن ایتمکله مشغول بولندیغی اثناده سلجوقیلره عصیان ایدن روم تکفوری اوزرینه (سرحد

محافظی ـ اوج بکی) نامیله مأمور اولمش، حتی ایالت مجموعنده «اسکیشهر» طرفلرینی کاملاً تسخیر ایده‌رك بوتون سلجوقی امراسنك تقدیرات فوق العاده‌سنی قزانمشدر.

بو مجاهد محترم پیر مکرم وصفنه کسب استحقاق ایلدیکی، یعنی طقسان یاشنی تجاوز ایتدیکی حالده ٦٨٠ تاریخنده سکودده اکمال حیات ایلمشدر. مشارالیهك حین وفاتنده سلجوقیلر اجرای ماتم ایدرجه‌سنه مکدر اولمشلرسه‌ده خیرالخلف اولان اوغلی (عثمان) بکك هنوز ٢٤ یاشلرنده نو جوان بر قهرمان چاغنده بولنماسی کرك افراد عشیرتنه، کرك سلجوقی دولتنه مدار تسلی عد اولنمشدر.

عثمان بکك (کوندوز). (ساوجی) نامنده دها ایکی برادری وار ایدی. فقط غضنفرانه بر دولتك بانیسی اولمق استعدادی مشارالیهك فطرتنده تجلی ایلدیکی جهتله پدرینك ارتحالی متعاقب هم قبیله‌سنك ریاستنه گچدی، هم سلجوقیلرك (غازی) عنوان مبجلیله عموم سرحد محافظلغی وظیفهٔ مهمه‌سنی درعهده ایتدی.

بو وقعه فوق العاده بر اهمیتی حائز ایدی. چونکه غازیء مشارالیهه ویریلن (حدود محافظلغی) او زمانك اك بیوك بر مأموریتی ایدی. ارطغرل بکك یتشدیردیکی سرکرده‌لر ایچنده (طورغود آلپ) ایله (عبدالرحمن غازی) احوال سیاسیه‌یه واقف برر دلاور اولدیغی جهتله بر طرفدن عشیرتك جنکاورلکده کسب قوت ایتمسنه، بر طرفدن‌ده بروسه ایله قونیه حوالیسنده یغما کرلك سایه‌سنده تأمین معیشت ایدن روم تکفورلرینه مدافعه ایده‌رك حدودلرینك هر درلو تعرضدن مصون بولنمسنه حصر نظر دقت ایلمشلردی.

بو اثناده عثمان غازینك عشیرتی ـ تاریخلرك اقوای روایتنه کوره ـ ایکی بیکدن زیاده جسور، معلم سواری‌یه مالك اولمشیدی. ذاتاً حدود محافظه‌سنه مأمور اولدیغی صیرده‌ده (بیزانس ـ استانبول امپراطورلغی) سرحدلرنده بولنان روملرك تجاوزاتنه میدان ویرمه‌مك وظیفه‌سیله‌ده دائما مصادمه‌لر وقوع بولوردی. زیرا روم عناصری سلجوقیلرك ازالهٔ وجودینه چالیشمق خصوصنده درجهٔ نهایه‌ده غیرت ایدییوردی.

مقدراتك جلوهٔ معنویه‌سندندرکه حضرت غازی. صداقت فطریه‌سی ایجابیله حمایه‌سنده بولندیغی سلجوقیلرك تأیید شوکتنه بذل حیات ایدرجه‌سنه چالیشمورکن چنکیز عداوت انکیزك احفادندن (غازان) خان عشیرتنك تعرضات خائنانه‌سنه معروض اولان سلطان علاءالدینك بنیان دولتی تزلزلات انقراض ایله

صارصيليوردی ! سلجوقی امراسنك آمال منافعپرستانه‌سی‌ده بو اضمحلالك تسریعنه مدار اولیوردی . لكن غازیٔ محترم وظیفهٔ صداقتندن ذره قدر انحراف ایتمیه‌رك منسوب اولدیغی حكومته اطاعت خصوصنده ثبات ایدییوردی.

ایشته شو دور انحطاط زماننده ایدی‌كه غازیٔ مشارالیه (اینه‌كول) تكفوریله (ارمنی) طاغی برزخلرنده چارپشمش ، قانلی ، شانلی بر محاربه‌ده برادری ساوجی بكك اوغلی شهید ویردكدن صوكره روم تكفورینی‌ده فدیهٔ انتقام كبی خاك هلاكه سرمشدر (٦٨٨ : اوائلی) .

آره‌دن ایكی سنه قدر بر مدت كچدیكی حالده (قره‌چه حصار ، كوپری حصار ، یار حصار ، یكیشهر ، بیله‌جك ، اینه‌كول ، این اوكی) قصبه‌لرینی كاملاً استیلا ایتمش ، بومظفریات حیدرانه‌سنه مكافاةً سلطان علاءالدین طرفندن — اوعصرك اك مكمل موسیقه‌سی عدایدیلن — بر « مهتر » طاقمیله برسنجاق ، بر (توغ) ویرلمش ، خدمات مبروره‌سی‌ده بر قطعه برات سلطانی ایله تأیید ایدلمشدر [*] .

حضرت غازی مظفریت مجسمه‌كبی كسب اشتهار ایلدیكی اثناده علامهٔ زماندن آد نالی شیخ (اده‌بالی) مرحومك قزی (مال حاتون) ایله ازدواج ایتمشدر. ارطغرل بكك وفتندن براز اول وقوع بولان ازدواج مسأله‌سنده غازیٔ نامدار حیاتنی ابذال ایدرجه‌سنه بر فداكارلق كوسترمش ، اوصورتله زوجه‌سنه موفق اولمشدر . شهزاده علاءالدین پاشا ایله ایكنجی پادشاهمز غازی سلطان اورخان مشارالیهادن تولد ایتمشدر .

احوال سیاسیه‌نك حائز اولدیغی اهمیت عثمان غازینك نظر دقتنی آچمشیدی. چونكه تاتار خان زاده‌لرندن « محمود غازان » ك مهاجماتی سلجوقی دولتنك انقراضنه بلای مبرم كبی مسلط اولمشیدی .

بر مرادك حصولی ارادهٔ آلهیه‌یه مستند اولورسه اسباب موفقیتی‌ده قوهٔ معنویه ایله تهیه اولنور !

[*] غازیٔ مشارالیه هلال شكلنده اولان سنجاغی كندی چادرینك بالاسنه چكدیرمشدر. اوجهتله عثمانلی دولتنك علامت مظفریتی اولان بومحترم رایت استقلال بقای دولته براعت استهلال مقامنده تجلیل اولنمشدر . هلاله علاوه ایدلن ییلدیز ، سلطان مجید مرحومك آثار مدنیه‌سندن اولان « تنظیمات خیریه » دن صوكره بوتون دولتلرجه قبول ایدلشدر.

عثمانلی دولتنك بدایت استقلالی

سلطان عثمان غازی

حضرت غازینك عنوان محترمنه برده (سلطان) لقب نامی علاوه اولندی. چونکه شمشیر جلادتنك محصول فتوحاتی اولان (قره‌جه‌حصار) جامعنده قلنان جمعه نمازنده کندی نامنه خطبه اوقودوب اعلان استقلال ایتدی . ایلك خطبهٔ عثمانیه‌یی اوقویان خطیب شهیر (فقیه طورسون) اسمنده برذات ایدی .

حکمت حکومتك احکام عمومیه‌سنه واقف اولان غازیٔ حکیم خطهٔ استقلالك عقبینده زیر اداره‌سنده بولنان اهالینك حقوق اجتماعیه‌سنی محافظه مقصدیله (قاضیٔ شرعی) انتخاب و تعیین ایتدی . اجرای عدالته، ادامهٔ انضباطه درجهٔ نهایه‌ده دقت اولندیغی جهتله بوتون دائرهٔ حکومتنده امنیت کامله حکمفرما اولمغه باشلادی . بوسایه‌ده قره حصار پازاری عموم اهالیٔ متجاوره‌نك معاملات تجاریه‌سنه اك مساعد بر رواجگاه اولدی . حتی « بیزانس » خلقندن بر طاقم اصحاب تجارت کمال امنیتله کاوب کیتمکده مشکلات چکمیوردی .

بوطرز اداره (٦٩٩) تاریخنه قدر دوام ایتدی . سلجوقی دولتنك ملکنده بر طاقم متفرق حکومتلر ظهور ایتمش ایسه‌ده (سکود . اسکیشهر) حوالیسنده پایدار اولان عثمان غازینك حکومتندن ماعداسی پك آز مدتلر ایچنده رهین زوال اولدی . یالکز اوعرصهٔ اضمحلالده عثمانلی دولتی بر قلعهٔ استقلال تأسیس ایده‌رك ابقای نامه کسب استحقاق ایلدی .

آسیانك هر طرفنده بر طوفان استیلا داهیه‌سی حکمفرما اولیوردی . خرمن‌قیا تکفوری (میخال) بك ایسه حضرت غازینك مفتون فضائلی ، حیران خصائلی اولدیغی جهتله هر امرینه انقیاد ایدر . اطرافده‌کی روم عناصرینه‌ده بوذات محترمك مزیات عادلانه‌سنی تمداد ایده‌رك زیر حمایه‌سنه کیره‌جکی توصیه ایلردی . بوصداقت صمیمیه ایله ممتاز اولان (میخال) بك بر قاچ محاربه‌ده سلطان عثمانك معیتنده سرکرده‌لك وظیفه‌سنی اجرا ایتمش ، کوستردیکی شجاعت صادقانه‌سنه مکافاةً (غازی) لك عنوانی احراز ایلمشدر .

استقلال عثمانی‌یی تأمین ایدن حضرت غازی اطرافده‌کی روم تکفورلرینی مغلوب ایتدکدن صوکره دائرهٔ حکومتنده حاصل اولان قوت وشوکتله (ازمید — اسکدار) سواحلنی تشکیل ایدن (قوجه ایلی) حوالیسنه توجیه فتوحات ایلدی .

وقتاکه بومقصد استیلا بیزانس ایمپراطوری (آندرنیقوس) ی لرزان ایده‌جك بر دهشتله استانبوله عکس ایتمکه باشلادی . درحال سیواسده اجرای حکومت ایدن چنکیزیلردن (غازان خان) ك معاونتنه دخالته سلطان عثمانك تجاوزات استیلاکارانه‌سنه مانع اولمق تدبیرلرینه مراجعت ایلدی . حتی ایمپراطور جنابلری همشیره‌سی (ماری) یی‌ده مغول خان زاده‌سنه هدیهٔ ظفر اوله‌رق ویردی !

لکن عزمنده ثابت اولان غازیٔ مجاهد چنکیزیلرك ممانعتنه‌ده اهمیت ویرمیه‌رك منتظم برفرقهٔ استیلاایله (ازنیق) قلعه‌سنی محاصره ایتدکدن صوکره استانبول سواحلی اوزرینه یورویه‌جکی اثناده ایمپراطور جسیم بر اردوایله

عثمانلرك دور استقلالنده آناطولینك تقسیمات ملکیه‌سی

(یالوه) صحرالرنده مدافعه‌یه چالشمش ایسه‌ده عثمانلی قهرمانلرینك صولت دلیرانه‌سنه مقاومت ممکن اوله‌مدی . روم اردوسی مأیوس برحالده رجعته مجبور اولدی . عثمانلیلر (آناطولی حصاری) ساحللرینه قدر کلدی .

بومظفر فرقه‌نك برقسمی‌ده (بروسه)یی محاصره‌یه آلمشیدی . ذاتاً اون سنه‌دنبری محصور بر حالده بولنان بروسه اهالیسی عثمانلیلرك تعرضات جنكاورانه‌سندن درجهٔ نهایه‌ده بیزار اولمشیدی . (٧٢٦) اوائلنده غازی میخال بكك دلالتیله بروسه‌لیلر اوتوزبیك « دوقه » آلتونی فدیهٔ سلامت ویره‌رك شهری (اورخان غازی) شهزاده‌یه تسلیم ایتدیلر . چونكه بروسه محاصره‌سنك صوك زمانلرنده سلطان عثمان مشاق حربیه‌دن خسته‌لانمش ، پای‌تخت اتخاذ ایلدیكی (ینكیشهره) عودت ایلمشیدی . محاصره اردوسنی‌ده شهزاده اورخانك عهدهٔ حماستنه تودیع ایده‌رك نتیجهٔ مظفریته منتظر بولنیوردی .

نه‌چاره‌كه شهزاده مژدهٔ فتحی عرض ایتمك‌ه پدرینك حضورینه چیقدیغی زمان اومؤسس بنیان دولت حال احتضاره كلمشیدی . فقط تبشیر فتوحات ایله قوای روحیه‌سنه تازه حیات كلن حضرت پادشاه وارث سلطنتنه خیردعالرله منظوم بر نصیحتنامه ویردكدن صوكره (٧٢٦) اواخرنده بوعالم كاروزاره وداع ایتمشدر . رحمه الله .

مشارالیهك دائرهٔ حكومتی شمالاً (مرمره) سواحلندن (سقاریا) نهرینك مجراسنه ، جنوباً‌ده (كوتاهیه) وادیسنه قدر توسع ایتمشیدی . بوفتوحاتی مجرد فنون حربیه‌ده‌كی مهارتیله بسالت فطریه‌سی سایه‌سنده‌در . حین وفاتنده ثروت وسامان اطلاقنه لایق برشی كوروله‌مشدر . یالكز (میخالیج) چایرلرنده اوچ سورو قیون قالمشدر . چونكه مشارالیه غایت قناعتكار اولمقله برابر سخاوت وسماحتده‌ده شهر تشعار ایدی . اموال غزادن اغتنام ایتدیكی ارزاق واشیایی كاملاً مجاهدلره ، محتاجینه احسان ایدردی .

وفاتندن برقاچ كون اول اجرا ایتمش اولدیغی وصیتنه رعایةً نمش قیمتداری بروسه‌ده (كوشلی كنبد) نامیله مشهور اولان تربه‌یه دفن اولنمشدر .

استقلال عثمانی اعلانندن صوكره كچن یكرمی یدی سنه مدت ظرفنده دائما توسیع دولت ، تأیید شوكت عزمنده بولنان بانیٔ محترم آرامكاه ابدیسنه چكلمش ، نوبت سلطنتی شهزادهٔ نامدار اورخان غازی‌یه تسلیم ایلمشیدی .

دور اورخان غازی

ایکنجی پادشاه سلطان اورخان غازی

— ٢ —

هجرتك ٦٧٨ تاریخنده زیور مهد وجود اولان سلطان اورخان ٧٢٦ سنه‌سنده ٤٨ یاشنده اولدیغی حالده تخت سلطنته کچمشدر . جلوسندن اول سریر دولتی بویوك برادری علاءالدین پاشایه تکلیف ایتمش ایسه‌ده اورخانك مهارت حربیه‌سیله معلومات سیاسیه‌سنی بر حق رجحان عد ایدن شهزادهٔ

عالی جناب ریاست حکومتی قبول ایتمیەرك کوچوك برادرینك رفاقتندە وظیفهٔ وزارتی اجرا ایتمك صورتیلە حقشناسانە بر مزیت ، عدالتکارانە بر فضیلت کوسترمش . اوسایەدە اوصاف حمیت پرورانەسنی اعلا ایتمشدر .

حضرت اورخانك علوهمتی ، وزیر محترمك سعی وغیرتی ادارهٔ دولتە بر شکل انتظام ویردی . مدنی بر حکومتە لایق اولان اساسلی تدبیرلر موقع اجرایە وضع ایدلدی . تشکیلات سیاسیەنك اك مهم مسائلی نظر دقتە آلنەرق هیأت اجتماعیەنك منافعنە موافق کوروان احکامە جدی بر اهتمام ایلە تشبث اولندی .

اولا : سلجوقی سکەسی ایادیٔ تداولدن قالدیریلوب بروسەدە کموشدن ، باقردن عثمانلی سکەسی ضرب ایدلدی . سکەنك بر طرفنە کلمهٔ شهادت ، بر طرفندە (اورخان خلداللە ملکە) عبارەسی نقش اولندی (٧٢٨) .

ایکنجیسی : تابعیت عثمانیەیە کیرن روم اهالیسنك حقوق اسلامیە ایلە مساواتی اعلان ایدیلەرك خدمت عسکریەنك بوتون عثمانلیلرە شامل اولدیغی تحت قرارە آلندی .

یالکز روم تبعەسندن آلنەجق عسکرك بر امتیاز ملی قبیلندن ایکی سندە بر دفعە بیکر دلیقانلیدن زیادە آلنماسی قرارکیر اولدی . بودە غازی میخال بکك خدمات فداکارانەسنە بر مکافات متقابلە مقصدینە مستند عد اولندی .

عسکرك قیافتی تفریق ایدیلەرك ضابطلری ، صنفلری منتظم بر حالدە ایفای وظیفەیە مجبور طوتلدی . بو تشکیلاتدە « عسکرك صورت دائمەدە موظف اولماسی ، قشلەلردە اوتوروب یتمش یاشنە قدر خدمت ایتمسی ، ضابطان ونفراتك تأهلدن منع اولنماسی » کبی افراطکارانە معاملەلر حکمفرما اولمش ایسەدە بو حاللر هر مبتداده جاری اولان مبتدیلك ایجابندن ایلری کلمشدر . عسکر « یکی چری » عنوانیلە یاد اولندی .

بعض مورخلرك وثیقهٔ معلوماتنە کورە « یکی چری » نامی کبار اولیادن پیرکرامت ضمیر حضرت خنکار حاجی بکتاش‌ولینك تسمیە ایتمش اولدیغی اسمدر . حضرت پادشاه بو ذات ولایت سماتی « صولوجە قرە » درکاهندە زیارتە کیتمش ، عثمانلی عسکرینە خیر دعا ایتمسنی نیاز ایلمش ، آنك اوزرینە

جناب خنکار « بو یکیچریلرك قلیجی کسکین ، اوقلری مؤثر ، بازوسی قوتلی، دشمنلری مغلوب اولسون » دعاسنی عرض بارگاه پروردکار ایتمشدر . پیر محترمك قدسیت ذاتیه‌سنی تقدیر ایدن شهریار علویت شعار بندگان خاصنه « بکتاشیان آغالری » نامنی ویرمشدر .

تشکیلات عسکریه‌ده برنجی « صدراعظم » اولان (چندرلی قره خلیل) افندی‌ده حاضر بولنمشدر. عثمانلی دلاورلرندن (باباعسکر) صنفی ایلك عسکرمزدر. تاریخ تشکیلی‌ده ۷۳۰ تاریخنه مصادفدر .

حضرت اورخان پدرینك محاصره ایتمش اولدیغی «ازنیق» قلعه‌سنی تماماً فتح وتسخیر ایلدکدن صوکره « قارتال » حوالیسنه قدر استیلا ایتمش ، حتی پای تخت اولان بروسه‌یی ترك ایده‌رك ازنیق قلعه‌سنك اهمیت موقعیه‌سنه مبنی اوراسنی قرارگاه سلطنت ایلشدر (۷۳۱) .

بو اثناده (قره‌سی) حاکمی اولان « عجلان » بك ۷۳۶ ده ارتحال ایتمش، یرینه‌ده بویوك اوغلی کچمش ایسه‌ده بو کنج حاکم اخلاقسز ، مزیتسز بر شخص اولدیغندن اهالی‌یه تحملفرسا بر درجه‌ده ظلم واعتسافه باشلادی . پادشاهه عکس ایدن فریاد شکایت اوزرینه اردوی همایون قره‌سی جهتنه حرکت ایده‌رك بوتون حوالیسی عثمانلی ملکنه الحاق اولندقدن صوکره بویوك شهزاده (سلیمان پاشا) ۷۳۸ ده قره‌سی والیسی تعیین اولندی .

ازنیق قلعه‌سنك فتحنی متعاقب وزیر علاءالدین پاشا اجل موعودیله وفات ایتمشیدی . او مناسبتله وزیر نصب ایدیلن شهزاده سلیمان پاشا قره‌سی والئ مستقلی تعیین اولندیغی زمان قره‌سی امراسیله بعض سردارلری وظیفه‌لرنده ابقا ایده‌رك پك حکیمانه برفکر سیاست تعقیبنه موفق اولدی . چونکه بو امرا ایچنده « حاجی ایل بك ، غازی فاضل بك » کبی اصدقای دولت بولندیغی کبی بروسه‌نك فتحنده قلعه‌ایچریسنده قوماندان اولان ومهارت عسکریه‌سی ایله کسب اشتهار ایدن « غازی اوره‌نوس بك » دخی موجود ایدی . بومشاهیر عثمانیه‌نك فوق‌العاده خدمتلری، شهرتلری سایه‌سنده عثمانلی دولتی یکرمی سنه قدر غوائل حربیه‌دن، مشاغل سیاسیه‌دن آزاده بر حالده عمران ملکه ظفریاب اولمشدر .

بو دورهٔ معموریتده بلاد عثمانیه‌نك هر طرفنده جامعلر ، مدرسه‌لر ، کوپریلر ، یوللر ، حماملر ، عمارتلر انشا اولنیوردی . زمانك مساعد اوله‌بیلدیکی ترقیاته غیرت ایدیلیوردی .

عثمانلیلرك روم ایلی قطعه‌سنه کچمسی

بوتون تاریخلرینك خلاصهٔ مندرجاتنه کوره اوروپا قطعه‌سنه پای‌انداز اولمق عزم جهانکیرانه‌سی عثمان غازینك استانبول سواحلنه قدر تقرب ایتمسیله ثابت اولیورسه‌ده مشار الیهك مرکز حکومتی جوارنده بولنان مواقع مهمه‌یی قبضهٔ فتوحاتنه آلدقدن صوکره اوروپایه کچمسی او عصرك سیاستنه دها موافق بر تدبیر ایدی . حالبوکه بو مقصدك حصولی قوه‌ده ایکن مشارالیهك وقوع وفاتیله موقع فعله کله‌مدیکی استدلال اولنیور .

حضرت اورخان آسوده‌کیٔ حکومتی زماننده روم ایلی دیارینه کچمك عزمنده بولندیغنی وزیر حکیمی سلیمان پاشایه ایما ایتمسی اوزرینه وزیر مشارالیه بو وظیفه‌نك اجراسنه درجهٔ نهایه‌ده غیرت ایده‌جکنی ، بو اغورده فدای جان ایتمکدن‌ده چکنمیه‌جکنی تأمین ایله کندیسنك مأمور ایدلمسنی استرحام ایلر . غازیٔ شهریار دخی « ذاتاً بو امر مشکلی اجرا ایتمك سنك کبی خاندان سلطنتك مدار فخری اولان بر قهرمانه یاقیشیر ! » تقدیرات ملوکانه‌سیله بومهم وظیفه‌یی وزیر دلیرینه تودیع ایدر .

بو امر پادشاهی اوزرینه سلیمان پاشا مرمره سواحلنده « قپو طاغی » جوارنده بولنان مشهور (بلقیس) خرابه‌لری مشتملاتندن « آیدنجق » خرابه‌سندن کشفیات اولیه‌یه کیریشیر . فقط تصورنده اولان مقصدی‌ده رفاقتنده بولنان غازی اورنوس بکله غازی فاضل وآجه بکلره سویلر . بومسألهٔ مهمه‌نك صورت حلی حقنده مداولهٔ افکار ایدلدکدن صوکره ویریلن قرار اوزرینه آجه بکله فاضل بك همان ساحلده (کمر) موقعندن (صال) شکلنده برصنداله بینه‌رك « کلیبولی » نك اوست طرفنده‌کی (بولایر) وادیلرنده (چمنی)

ساحلنه کچرلر . باغلر آره‌سنده تصادف ایتدکلری بر خرستیانی تأمین واقناع ایده‌رك صنداله آلیرلر ، موقع حرکتلرینه عودت ایدرلر . فنون عسکریه نقطهٔ نظرندن باقیلیرسه او حوالینك معلم بر ارکان حربی اولان اویله بر رهبره پك زیاده احتیاج اولدیغی بداهةً کورولور .

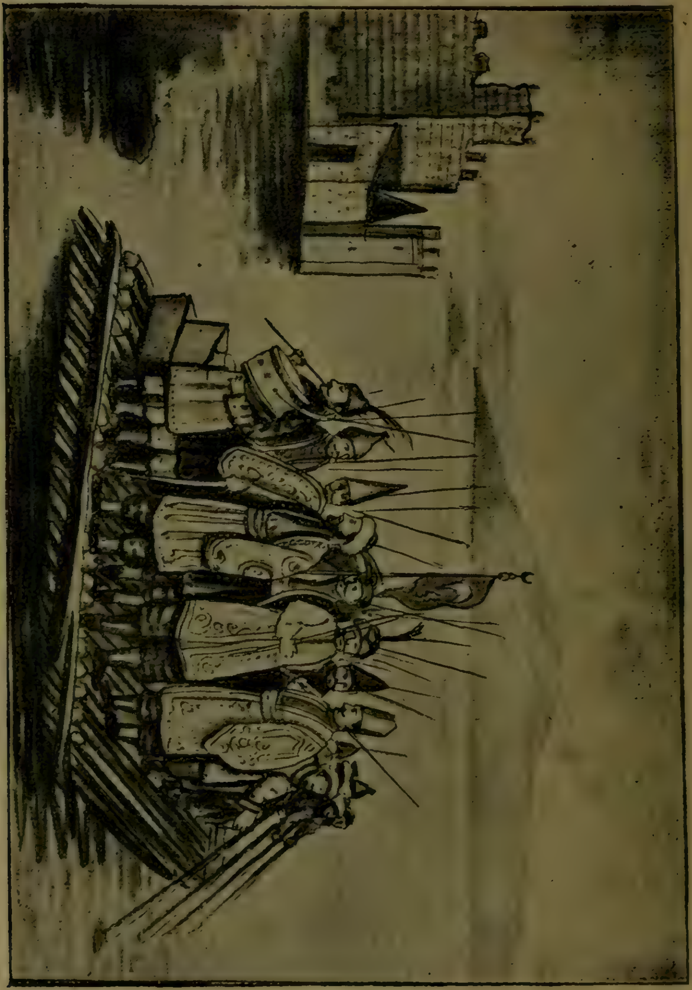

عثمانلیلرك روم‌ایلیه مروری

غازیلر مظفراً مرکز سلامتلرینه کلدیکی اثناده سلیمان پاشا خرستیانه غایت صمیمی بر صورتده حرمت و اکرام ایدرك خاطرینی تطییب ایلدکدن

صوکره برقاچ رفقاسیله برابر روم‌ایلی جهتنه کچمك ، اورالرده اکلنمك ایستدیکنی ، لکن موقعی بیلمدکاری ایچون کندیلرینه رهبرلك ایتمك لازمکلدیکنی بر صورت حکیمانه‌ده سویلر ، خرستیانده بو مسأله‌ده بر اهمیت کوره‌مدیکی ایچون قلاغوزلق وظیفه‌سنی تعهد ایتدیکنی بیان ایله سوزینی‌ده اجرا ایده‌جکنی تأمین ایلر .

بو مسأله عثمانلی تاریخنده اهمیتلی بر صحیفهٔ سیاسی تشکیل ایده‌جکی ، حیات اجتماعیه‌مزك قیمتدار بر مقصد علویسنی تأییده مدار عد ایدیله‌جکی جهتله بوتون امرا ایله عسکرلر درحال ایکی بویوك صال انشا ایده‌رك قرقر کشیدن عبارت اولان غزاة عثمانیه صولرك آقندیسیله قارشی طرفه کچمشلردر. شهزاده‌نك بیندیکی صالده (تیمور طاش پاشا ، آق سنقر ، قزیل اوغلان ، بالابان اوغلی ، قره‌حسن اوغلی) کبی امکداران شجعان‌ایله دیکر صالده‌ده (حاجی ایل بك ، غازی اورنوس بك ، فاضل بك ، آجه بك) ومعیتلری موجود ایدی .

(چمنی) قلعه‌سنی ضبط ایدن غازیلر اهالیٔ خرستیانیه حقنده پك زیاده نوازشکارانه معامله ایده‌رك عمومنك مظهر اعتمادی اولدقدن صوکره ساحلده بولنان (قدرغه ، چکدیری ، ماوونا) شکلنده کمیلرله اوکیجه ظرفنده اوچیوز یکرمی عثمانلی دلاورینی روم ایلی‌یه کچیرمشلر ، بو صورتله دوام ایدن اوچ‌کون ظرفنده‌کی نقلیات سایه‌سنده بولایر صحرالرنده اوچ بیکدن زیاده قهرمان‌فاتحلری تحشید ایلشلردر . امرانك قرار وتنسیبی ایله ساحلده بولنان یبانجی روم سفینه‌لرینی یاقوب کندی اداره‌لرنده قالان کمیلرله فتح ایلدکاری (ایاسلونیه) قلعه‌سی اهالیسنی قره‌سی طرفلرینه نقل ایده‌رك توسیع دائرهٔ فتوحاته موفق اولمشلردر .

عثمانلیلرك دور استیلاسنه مبدأ اولان بو شانلی وقعه تاریخ استقلالمزك اللی ایکنجی سال اقبالنه بر مقدمهٔ اجلال وصفنه لایقدر . چونکه اوروپا قطعه‌سنده اویله بر انقلاب سیاسی ایله مدنیت عالمنده شهراه ترقی‌یه سالك اولمق لزومی عثمانلی دولتی نظرنده ثابت اولمشیدی (٧٥٨) .

سلیمان پاشانك معیتنده بولنان افراد ظفر نهاد آز برمدت ایچنده (کلیبولی ، معلقره ، ایپصاله ، تکفور طاغی) قلعه‌لرینی استیلا ایده‌رك شمال شرقی‌یه

طوغری سیالهٔ فتوحات کبی ایلریله‌یوردی . هیهات‌که ٧٦١ تاریخنك اوائلی‌عثمانلی عالمنده ماتم انکیز بر وقعه‌نك ظهورینه سبب اولدی . زیرا شهزادهٔ نامدار سلیمان پاشا صید وشکار بهانه‌سیله کشفیات اجرا ایلدیکی اثناده فنا بر موقعده آتندن دوشـه‌رك اوچ کون ظرفنده متأثراً شهید اولمش ، پدری سلطان اورخان‌ده اویله بر ذی قیمت محصول حیاتنك ماتمنه تحمل ایده‌میه‌رك ایکی آی صوکره‌عالم ابدی‌یه انتقال ایلمشدر .

⁂

عثمانلیلرك ابتدای ظهورنده‌کی انظار موفقیات شمال شرقی جهتنه انحصار ایتمشیدی. غازی اورخان زماننده‌ایسه آمال فتوحات غرب‌طرفنه توجیه‌اولندی. او جهتله قره‌سی حوالیسندن مرمره وادیلرینه قدر بوتون سواحل عثمانلیلرك استیلاسیله باشقه برشکل اداره کسب ایتدی . آناطولی ایچریلرنده‌کی (اسفندیار) حکومتیله جنوبده‌کی (قره‌مانی) لرده بر صفت حاکمیت باقی ایدیسه‌ده اورخان غازینك نظر دقت واهمیتی منحصراً شمالده‌کی بیزانس ایمپراطورلغنك بنیان حکومتنه عطف اولنمشیدی . چونکه ملت حاکمه اولان روملرك ، دها طوغریسی بوتون (اورتؤدوقس) عناصرینك اخلاقی بوزولمش، نفاق افکاره، تضاد آماله صوك درجه‌لرده شدت کوستردکاری ظاهر اولمشیدی.

ذاتاً او تاریخلرده‌کی استانبول ایمپراطورلغنك دور انحطاطنده مالك اولدیغی یرلر ، آناطولیده برقاچ شهرله روم ایلیده شیمدیکی ادرنه ولایتی تشکیل ایدن مواقعدن، وماکدونیاده سلانیك ولایتنه تابع‌اولان محالردن عبارت‌ایدی. بحر سفید جهتنده‌ده (لمنی ، بوزجه آطه ، رادوس) کبی یکده حائز اهمیت اولمیان جزیره‌لر بیزانس حکومتنك بقایای انقراضندن بولنیوردی .

عثمانلیلرك دور استیلاسنده آناطولی سواحلنده‌کی اراضی کاملاً تسـخیر ایدلدیکی کبی روم ایلیده‌ده کلیبولی شبه جزیره‌سندن اعتباراً شمال وجنوب شرقی جهتلرنده‌کی مملکتلرده عثمانلی فتوحاتنه معروض اولیوردی . چونکه عثمانلی غازیلری اوچ درت سـنه ظرفنده (چورلی) صحرالرینه قدر دائرهٔ حکومتی توسیع ایده‌رك دها ایلری‌یه دوغری یورومکده عزم ایدییوردی . حتی‌شمالده بلغارستان‌ایله جنوبده صربستان ، غربده‌ده (بوسنه ، آرناوودلق) حکومتلریله مناسبات سیاسیه‌ده بولنیوردی .

بوسيلهٔ فتوحاته برسد آهنين چكمك خصوصنده استانبول ايمپراطورلغنك زير ادارەسنده بولنان اقوام خرستيانيەدن زياده چاليشان اوروپادەكى (پاپا)لر (دين . مذهب) نامنه قيام ايدەرك بوتون افكار نصرانيتى عثمانلى اسلام حكومتى عليهنه ينار طاغلر كبى تحريك ايدييوردى .

اساساً استانبول ايمپراطورينك اوتەدنبرى تعقيب ايتديكى مسلك سياست (جنويز) ليلرك معاونتندن عبارت اولديغى جهتله پاى تختك قارشيسنده بولنان (غلطه) سواحلنى كاملاً جنويز ارباب تجارتنه فديهٔ سلامت ايديله ويرمشيدى.

عثمانليلر روم ايلى قطعەسنه كچديكى . جهان مدنيتده بر تبدل عظيم حصوله كتيرديكى زمانلرده آناطوليدەكى اسفنديار وقرەمان اوغللرى ده عثمانلى ممالكنى ضبط وتقسيمه چاليشيوردى . لكن منافع سياسيه مسئلەسنده تأمين مقاصده موفق اولەمادقلرندن بينلرنده بويوك بر تضاد افكار حكمفرما اوليوردى . بو سببله عثمانلى حكومتنه تعرضدن زياده يكديكرينك عليهنه تجاوزه باشلاديلر ! بونكله برابر عثمانلى مجاهدلرى عزم فتوحاتندن . مقصد مظفرياتندن قطعياً نوميد اولمايوردى . دائما تأييد شوكته . تأمين عدالته اهتمام ايليوردى .

دور خداوندكار

سلطان مراد اول

— ٣ —

حضرت خداوندكار (٧٦١) تاريخنده جالس تخت عثمانى اولدى . اوتوز بش ياشنده اولان پادشاه نوجاه اول امرده هردرلو مشاق سفريه يى اقتحام ايدەرك يكرمى بشبيك عسكرله انقرەده اجراى حكومت وقرەمان اوغليله متحداً حركت ايدن (اخيلر) اوزرينه يورودى. اوحوالى يى كاملاً فتح ايلدكدن صوكره روم ايليده ادرنه جهتنه توجيه عنان ايتدى . چونكه استانبول ايمپراطورى (بلغار ، صرب ،

ارناؤود) عناصرندن (دين‌نامنه !) استمداد ايده‌رك عثمانليلرك صولت جهانگيرانه‌سنه مانع اولمق چاره‌لرينه توسل ايتمشيدى .

حضرت شهريار اردوى همايون ايله ادرنه جهتنه حركت ايلديكى صيره‌ده مشاهير اصدقاى دولتدن غازى اورنوس بكله حاجى ايل‌بكى كوملجنه وسلانيك حواليسنك فتحنه مأمور ايتمشيدى . وزير لالا شاهين پاشا فرقه‌سى ادرنه‌يى ضبط ايتدكدن صوكره بلغارستانده‌كى (اسكى زغره ، فلبه) طرفلرينه يورومشيدى (٧٦٦).

بومظفريتلر غايت مهم بر حادثهٔ سياسيه‌دن عد اولنيوردى . زيرا بالقان شبه جزيره‌سنه پاى‌انداز اولان عثمانليلر بلغار ، صرب عناصرى كبى ايكى قوتلى (اسلاو) حكومتيله دوستانه بر تماسده بولنيوردى . نه‌چاره‌كه بوفتوحات اسلاميه‌دن پك زياده متأثر اولان پاپا بشنجى (اوربن) اوروپانك غربنده ، جنوب شرقيسنده نه‌قدرخرستيان اهاليسى واريسه كافه‌سنى عثمانليلرك استيلاسنه مانع اولمق ايچون (روح‌القدس) نامنه بر طاقم تحريكات روحانيه ايله اغفاله موفق اولمش، آنك اوزرينه آلتمش — يتمش بيك عسكردن عبارت بر (اهل صليب) اردوسيله فرقهٔ اسلام اوزرينه مسلط ايدلمشيدى .

اوروپا اردوسى افراديناك هر برنده قرمزى بر (صليب) نشانى اولديغى جهتله كنديلرى اونام‌ايله ياد اولنمشدر . بونلر بر طاقم متعصب خرستيان كروهندن اولمق مناسبتيله مقصدلرى قدس شريفى استيلا ايتمك ، حكومت اسلاميه‌نك زوالنه خدمت ايتك آمال واهيه‌سنه مستند ايدى . اهل صليب اردوسنه التحاق ايدن مجارقرالى (لوئى) ايله بوتون صرب ، بلغار ، اولاح متفقاً عثمانلى فرقه‌سنه هجوم ايتمكه حاضرلانيوردى .

بواثناده پادشاه روم‌ايلى ممالكنى لالا شاهين پاشانك اداره‌سنه توديع ايده‌رك بروسه‌يه عودت ايتمشيدى . چونكه غربك حركات استيلا كارانه‌سندن خبردار اوله‌مامشيدى . حالبوكه شاهين پاشا اهل صليب اردوسنك حركاتنى (ماريچه) مريچ نهرى ساحللرنده خبر آلديغى جهتله بر طرفدن حضرت خداوندكاره تاتارلر كوندرمش . بر طرفدنده حاجى‌ايل بكى بشبيك‌قدر منتظم سوارى ايله بازارجق طرفنه استكشافه سوق‌ايتمشيدى .

بوجسور قوماندان اهل صليب اردوسنه تقرب ايتمسيله هرطرفى استيلا ايدن كيجه‌نك ظلمتنى نعم‌المطلوب برفرصت بيله‌رك همان اردويى باصمش، اهل صليب عسكرينى فنا حالده شاشيرتمشيدى . بوتون اردو امراسى صربستان ايچريلرينه دوغرو فراره باشلامشيدى . حتى صرب پرنسلرندن ايكيسى مريج نهرينى كچركن مغروقاً هلاك اولدى . مجار قرالى‌ده كوكسنده‌كى حضرت مريمك تصويرينه استناد ايده‌رك سالماً نيشه واصل اوله‌بيلدى .

بومظفريتلر حضرت خداوندكاره تبشير اولنديغى صيره‌ده كنديسى اردوى همايون ايله (بيغا) صحرالرنده بولنيوردى . بناءً عليه روم ايلى‌يه كچمكدن صرف نظرله (بيله‌جك) اوزرندن تختگاه سلطنته [بروسه‌يه] عودت ايلدى . بومظفريتك آثار شكرانى اوله‌رق برچوق خيرات انشاسنه موفق اولدى .

بالقان حدودينه كيرمش اولان عثمانليلر صربستان ايچريلرينه قدر يورويه‌رك توسيع فتوحات ايديوردى . حتى صرب پرنسلرندن (مارقو) ادارهٔ عثمانيه‌يه انقياد ايتديكى كبى بوسنه قطعه‌سنده بولنان (راغوزه) قرالى (ورتقو) دخى بر تجارت معاهده‌سى عقد ايتمكله ، سنه‌ده بشر يوز دوقه آلتونى ويرمكه مجبور اولمشدر[*].

بو مظفريتك نشئه‌سنى خللدار ايدن بروقعه وار ايسه اوده شدت صولتيله مهارت حربيه‌سيله مشهور اولان عثمانلى سردارلرندن حاجى ايل بكى لالاشاهين پاشانك زهرلتمش اولماسيدر . انفعالات نفسانيه سيئه‌سيله اويله نامدار بر قوماندانك حياتنه قصد ايتمك شاهين پاشا كبى بويوكلكله افتخار ايدنلرك شاننه ياقشمازدى . چونكه بو سوء قصد دولتك حيات سياستنه عائد ايدى .

حاجى ايل بكك مساعئ فداكارانه‌سيله بوتون بلغارستان فتح ايدلديكى كبى صربستان حدودنده‌ده (نيش) قلعه‌سى ضبط اولندى . قرال (لازارى) عثمانلى اردوسنه بيك ايكيوز سوارى عسكرله خزينه‌يه اللى اوقه خالص العيار كموش ويرمكه تعهد ايتدى . بلغارستان چارى (سيشمان) ده قزينى سلطان مراده تزوج ايده‌رك ويركو ويرمكه راضى اولدى . فقط مشاراليهك تسميمندن

[*] عثمانلى دولتيله خرستيان حكومتلرى بيننده تعاطى ايدلمش اولان معاهده‌لرك برنجيسى (صرب صيندبغى) تعبير ايدلن موقعده‌كى كيجه باصقيننن صوكره تعاطى اولنان بو عهدنامه‌در .

صوکره ویرکوسنی ویرمدیکی ایچون (صوفیه) شهری‌ده عثمانلی اداره‌سنه کچدی.
شماله طوغری یورومکده اولان عثمانلیلر (تیمور طاش) بکك قومانداسیله (مناستر، پرلپه ، اشتب ، کوپریلی) قصبه‌لرینی‌ده استیلا ایتدیلر . سلطان

*
* *

سلطان مرادك طالعی غالبیتدن غالبیته مساعد اولدیغی جهتله آناطولیده بولنان (کرمیان) اوغلی‌ده (شاه سلطان) نامنده حسنا برقزینی خداوندکارك ولی عهدی سلطان بایزیده تزوج ایتمك صورتیله دائرهٔ اطاعته کیردی . (کوتاهیه ، وبتون کرمیان ممالکی جهاز طریقیله وسیدی‌شهر ، اسپارطه، یکیشهری) قصبه‌لری‌ده حمید اوغلندن اشتراءً ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایدلدی .

۷۸۵ اواسطنده سلطان مراد روم ایلی‌یه کچمکه مجبور اولمشیدی . چونکه اهل صلیب اردوسی طوفان پیلدیرملری کبی بربرینی تعقیب ایده‌رك عثمانلی حدودینی پامال تعرض ایدییوردی . غربدن هجوم ایدن آلتمش بیك اهل صلیب عسکرینه بلغار ، صرب ، مجار ، اولاح ، ارناؤود عناصرندن یوز یکرمی بیك اهل حرب علاوه ایدیله‌رك صلیبیونك اردوسی یوز سکسان بیك موجوددن عبارت بولنیوردی . تیمور طاش پاشا بو دهشتلی قوته مقاومت ایده‌میه‌رك (طوپلیجه) محاربه‌سنده مغلوب اولدیغی اثناده چندرلی قره خلیل نامیله مشهور اولان خیرالدین پاشانك بویوك اوغلی برنجی وزیر علی پاشا بلغارلرله صربلیلرك مقصدی تماسنی اخلال ایتمك عزمیله (طرنوه ، زاغره ، شمنی) اوزرینه یورومش ، اورالری فتح ایتدکدن صوکره (نیکبولی) قلعه‌سنی‌ده محاصره ایلمشیدی .

ایشته بو حیات وممات هنکامنده‌ایدی‌که حضرت خداوندکار ملتك مظفریت کونشی کبی طونه سواحلندن ظهور ایده‌رك عثمانلی اردوسنی انوار غالبیتله شعشعه‌دار ایتدی . پادشاهك بلغارستانه ورودی اوزرینه قائم پدر مقامنده بولنان بلغار قرالی ، حضرت خداوندکاره التجا ایده‌رك مظهر عفو اولدی . وارنه ، سلستره کندیسنه اعاده ایدیله‌رك بر دها ارباب عصیانه اشتراك ایتمیه‌جکی تحت تأمینه آلندی . فقط امید استقلال خولیاسیله آندن بر مدت صوکره ینه نقض عهد ایلمش ایسه‌ده قائم والده غدر ایدیان زوجه‌سیله اوغللری کفن

شکلنده بر بیاض چارشافه صاریله‌رق حضور پادشاهی‌یه دخالت ایلمش ، بو صورتله تکرار مظهر عفو اولمشیدی .

حضرت خداوندکار عثمانلی اردوسیله قوصوه جهتنه یورویه‌رك پرشتنه صحرالرنده اهل صلیب عسکرینه تصادف ایتمش ، غایت دهشتلی بر میدان محاربه‌سی نتیجه‌سنده اهل صلیب اردوسی مغلوب وپریشان اوله‌رق صرب قرالی لازاری دخی مقتول دوشمشدر (٧٩١ : شعبان ١٥ : صالی کونی) .

بو عظمتلی مظفریت بوتون عالمی لرزان ایتدی ! عثمانلیلرك بارقهٔ شمشیر شهامتی یالکز شرق ممالکنی دکل غرب اقلیمنی‌ده سراپا اشراق ایلدی . فقط نه فائده‌که بو فاتحهٔ فتوحات ، دولتك مراد مجسمی اولان حضرت خداوندکارك شهادتیله بوتون آفاق اسلامه بادیٔ عقوبات اولدی . چونکه دشمنك کلیتلی مقتوللری آراسنده بولنان مجروحلرینه معاونت مقصدیله ابذال مروت فکر عالی جنابانه خدمت ایدن شهریار محترم صرب سرکرده‌لرندن (میلوش قابیلوویچ) نامنده بر مجروحك حیله‌کارانه بر ردائت منتقمانه‌سیله‌شهیداولمشدر.

بو دور فتوحاتده یازلمش اولان (کنه‌الحقائق) اسمنده غیر مطبوع بر تاریخچه‌نك خلاصهٔ مندرجاتنه کوره شهریار کرمکار دشمن مجروحلرینك تداویسی کبی انسانلغه لایق بر حرکتله دارالحرب اولان دائره‌یی کزییورکن صرب اهل صلیبندن (میلوویچ) کویا عرض اعتدا ایتمك بهانه‌سیله رهکذار شاهانه‌یه چیقمش ، دسیسه‌کارانه بر وضعیتله صاقلامش اولدیغی خنجر انتقامی حضرت خداوندکارك کوکسنه صاپلایوب او آنده شهادتنه سبب اولمشدر .

سلطان مراد نادرهٔ خلقتدن عد اولنه‌جق مزیات عالیه ، کمالات فاضله ایله تزیین ذات وصفات ایدن مشاهیر سلاطیندندر . عثمانلی دولتنك بنیان شوکتنه متانت ویرمك اغورنده هر درلو فداکارلغی اختیار ایتمش ، بو عزم علویسنك صوك موفقیتی اوله‌رق قرارکاه ابدیسنه قانلی جریحه‌سیله کیتمشدر ! چونکه اساس مقصدی کندی صحتنی دکل ، نام جلیلنی مفاخر ملیه‌دن عد ایلدیکی شانلی بر هیأتك حیات اجتماعیه‌سنی محافظه‌دن عبارت ایدی . رضی‌الله !

بو ملحمهٔ عظماده شهزاده بایزیدك سیف جلادتی اهل صلیب اردوسنك جلاد سیاستی کبی دهشت افزا اولمشدر . نه چاره‌که بر دشمن بدکیشك آلت انتقامی‌ده پدر محترمنك ضیاعنه مساعد بر فرصت بولمشدر .

تاریخلرك روایات موثوقه‌سنه كوره جناب خداوندكار حاكم عالم اولمق استعدادیله یارادلمش بر فاتح ذی اقتدار ایدی . اوتوز بر سنه‌دن عبارت اولان زمان حكومتنده اجرای عدالتدن ، ابذال مروتدن ذره قدر انحراف ایتمه‌یه‌رك بوتون تبعه‌سنی علویت فطریه‌سنه مفتون ایلشدر . وقعهٔ شهادتی متعاقب جسد محترمی بروسه‌یه نقل ایدیلوب پدرینك تربه‌سنده‌كی قبرنده ودیعهٔ رحمت آلهیه اولمشدر (٧٩١) .

سلاطین اسلافمز كندی حیاتنك ابذالیله وجود ملتك احیاسنه ، نام دولتك ابقاسنه همت ایدرلردی . او سایه‌ده عثمانلی عنوانك اعلاسنه‌ده موفق اولورلردی . چونكه قصده مقرون اولان نیات خیریه‌نك نتیجه‌سی‌ده بالطبع حصول مراده منجر اولور !

دور ییلدیرم بایزید

ییلدیرم سلطان بایزید

— ٤ —

وقتا که خداوندکارك ماتم شهادتی بوتون عثمانلی اردوسنی دلخون ایتدی . میدان حربده بولنان شهزاده سلطان بایزید اوچنجی کون سریر سلطنته جالس مهابت اولدی . فقط جلوسنی متعاقب استقلال حکومتنی تامین ایتمك اوهامیله

كوچوك برادرى (يعقوب) چلبى‌يى اعدام ايده‌رك عثمانلى تاريخنده قانلى بر لكه ، بلكه‌ده عالم انسانيتده ظالمانه بر وقعهٔ فجيعه اجرا ايلدى . چونكه زواللى شهزاده احتراصات سلطنته پرورده اولان اقبالپرستاندن دكل ايدى. بالعكس مظفريات عثمانيه‌نك اك كزيده خادملرندن قلب سليم، فكر متين صاحبى بر نوجوان ايدى.

*
* *

دارالحربده رسم بيعت اجرا اولندقدن صوكره اهل صليب اردوسى‌ده مغلوباً مجارستان ايچريلرينه رجعته مجبور اولدى . بناءً عليه پادشاه مظفراً ادرنه‌يه عودت ايده‌رك اردونك اكمال نواقصنه غيرت ايديوردى . ايلك بهار موسمنده تيمور طاش پاشايى صربيه جهتندن ، غازى فيروز بكى‌ده طونه سواحلندن مجارستان اوزرينه تعرضه مأمور ايده‌رك كنديسى‌ده تختگاه سلطنته (بروسه‌يه) توجه ايتدى .

صربستانى زير و زبر ايدن عثمانلى اردوسى قرال (استفان) ى معين بر ويركو ايله شمال جهتنده اجراى حكومت ايتمك اوزره معاهده‌يه محكوم ايتدى (٨٩٢) اواسطى .

آناطوليده بولنان كرميان امراسنك تكرار دعواى استقلاله قيام ايده‌جكى سمع همايونه عكس ايتمسى اوزرينه آماسيه حواليسنه سفر ايديله‌رك اجراى حكومت تصورلرينك ازاله‌سى پادشاهك غايهٔ مقصدى ايديسه‌ده او صيره‌ده استانبول اوزرينه تبديل حركتله ايمپراطور (ژان) واوغلى (مانوئل) ك تأديبى ايجاب ايتديكندن قسطنطنيه ساحللرينه مواصلت شاهانه ايله برابر ايمپراطورله اوغلى يوكسك بر قوله‌ده حبس ايده‌رك سابق ايمپراطور (آندر نيقوس) ى اقعاد ايلدى . بو وقعه شرقى روم ايمپراطورلرينك كرداب انقراضه سوروكله‌نوب كيتمكده اولديغنه اك قوتلى دلائلندندر .

آز بر مدت صوكره محبسدن فرجه ياب فرار اولان ژان واوغلى مانوئل حضور پادشاهى‌يه التجا ايده‌رك آندر نيقوسك سيآت اداره‌سنى اثبات ايلدكلرندن ژان تكرار ايمپراطور مقامنه كچدى . سنوى سكز قنطار آلتون ، يكرمى درت قنطار كموش ويركودن فضله آلتى‌بيك پياده ، درت بيك سوارى عسكر عثمانلى اردوسنه ويره‌جكنى تعهد ايتدى .

فساد اخلاق علتیله مصاب اولان روملر عثمانلی دولتنه پك زیاده اظهار محبته باشلادیلر . لکن بو تمایلات ملیه‌نك سیاسةً حائز اولدیغی اهمیتی تقدیر ایده‌مین پادشاه روی التفات کوسترمدی !

ایمپراطورلق مسأله‌سی حل اولندقدن صوکره ییلدیرمك بارقهٔ فتوحاتی آناطولیده‌کی متفرق روم قیصرلرینك تحت اداره‌لرنده بولنان مملکتلرله (آیدین، منتشا ، صاروخان) قصبه‌لرینی‌ده عثمانلی اداره‌سنه الحاق ایتدی . لکن اجرای نفوذدن محروم قالان اوچ بکلر (سینوب) سواحلنده حکمران اولان (طوپال بایزید) ه دخالت ایده‌رك عثمانلی دولتنه بویوك بر غائله چیقارمق رذائتنه تنزل ایتدیلر . طوپال بایزید اساساً تیمورلنك نسلندن بر جبار عنید اولدیغی جهتله اولاح بکی (میرچه) یی بر چوق مواعید دسیسه کارانه ایله اطماع ایده‌رك عثمانلیلر علیهنه قیام وعصیانه موفق اولدی . پادشاه جداً بر سرعت برقیه کبی اولاح سواحلنه یتیشه‌رك ارباب قیامی پریشان ایتدی . سنوی ویرکولرینه‌ده دها بر قات ضم ایتمك صورتیله تضمینات حربیه اصولنه بر اساس وضع ایتمش اولدی .

عثمانلی اردوسی طونه ساحللرنده بولنیورکن قرەمان اوغلی علی بك تیمور طاش پاشا فرقه‌سنی باصمش ، قانلی بر محاربه‌دن صوکره کندیسنی‌ده اسیر ایتمشیدی . وقتاکه پادشاه بو خبر مغلوبیتی آلدی . آرتق اولاح ملکنده بر ساعت آرام ایتمیه‌رك بروسه‌یه دوندی . دهشتلی بر قوتله کرمیانیلر اوزرینه یورومکه عزم ایتدی .

علی بك بو وقعه‌دن خبردار اولدیغی آنده تیمور طاش پاشایی صالیویرمش ایسه‌ده پادشاه بو کستاخلغنی عفو ایتمدی . (آق چای) مصادمه‌سنده علی بکی اسیر آلدی ، خصمی اولان تیمورطاش پاشانك حسیات منتقمانه‌سیله اعدام ایدلدی . بو صورتله کرمیان ممالکی‌ده عثمانلی حکومتنه کچدی .

***

٧٩٤ اوائلنده بوتون آناطولی حکومات متفرقه‌سنی ضبط ایتمك عزمیله قیصریده ، سیواسده بولنان تاتار حشراتنك رئیسی (قاضی برهان‌الدین) ك

شرذمهٔ باغیه‌سنی پریشان ایتدی . قیصری‌یی ، سیواسی ، توقادی بلا محاربه آلدی . آنك اوزرینه سینوب جهتنه یورودی . پادشاه قسطمونی‌یه کلدیکی اثناده طوپال بایزید وفات ایتمش اولدیغی جهتله (عثمانیه ، جانیك ، صامسون) قصبه‌لری‌ده ضبط اولندی .

شو حاله نظراً عثمانلی ممالکی شمالاً کردستان ، جنوباً طربزون حدودینه منتهی اولدی . شرقی آناطولی حوالیسی‌ده کاملاً زیر ادارهٔ عثمانی‌یه کچدی . روم ایلی جهتی‌ده صربستان ، بوسنه ، هرسك حدودلریله برلشدی‌که ایشته بو دور فتوحاتدن اعتباراً عثمانلی حکومتی اوروپایی لرزان ایده‌جك قوتلی ، عظمتلی بر دولت شکلنی کسب ایتدی .

بو اثناده استانبول ایمپراطوری ژان بعض کلیسالری مدافعه قلعه‌سی طرزنده تحکیم ایدییوردی . استقباله عائد اولان بو سوءنیت حضرت پادشاهك نظر دقتنی جلب ایتدیکندن درحال برفرقهٔ منتظمه سوق ایده‌رك قله‌لری ییقدیردی . استانبول سواحلنی‌ده کاملاً تحت محاصره‌یه آلدی . یدی سنه امتداد ایدن بو محاصره زماننده قره‌دکز بوغازینه حاکم اولان آناطولی حصارینی‌ده انشا ایتدیردی .

عثمانلیلرك مظفریات استیلا کارانه‌سی غربك افکار حریصانه‌سنده بر شدت خصومت حاصل ایتدیکندن رومادەکی پاپانك خرستیانلق نامنه وقوعبولان تحریکاتیله (وندیك ، فرانسز ، جنویز ، اسپانیا) کمیلرندن مرکب جسیم بر دونما سلانیك لیماننه کیرمش ، روم ایلی ممالکنی استردادە قیام ایتمشیدی . بو خبر اوزرینه سلطان بایزیدك معیتنده‌کی اردو قره‌دن ، موجود دونمانك عمومیده دکزدن هجوم ایده‌رك سلانیك شهرینی فتح ایلدیکی کبی متفقین دونماسنی‌ده تخریبات عظیمه ایله فراره مجبور ایتمشدر .

ییلدیرم بایزید استانبول محاصره‌سنه حصر اهمیت ایده‌رك بوتون شهری استیلا ایتمه درجه‌سنده تضییق ایلدیکی صیره‌ده ایمپراطور ژان ، خرستیان حامیسی اولان اوروپا عالمندن غایت مؤثر بر صورتده استمداد ایله فریاد روحانیسنی اسماعه موفق اولدی . مجارستان قرالی‌ده بو فریاده اشتراك ایدوب عثمانلیلرك سیالهٔ فتوحاتی غرب اقلیمنی‌ده زیر وزبر ایده‌جك بر شدت کسب

ایلدیکنی دهشتلی بر حالده پاپایه بیلدیردی . بو شکایتلره (دین نامنه) بر طاقم تعرضلری‌ده علاوه ایده‌رك خرستیانلغی غلیانه کتیردی . ذاتاً اسلامیت علیهنه حرکتی اس مسلك اتخاذ ایدن غرب دولتلری‌ده بالاتفاق یکیدن بر (اهل صلیب) اردوسی تشکیل ایدوب عثمانلی حدودینه کوندردی .

اهل صلیب فرقه‌سی طونه‌ده (ودین) قلعه‌سنی استردادده موفق اولدیغی کبی (اورشوا) یی‌ده آلدی . طونه ساحلنك الك مهم موقع حاکمی عدایدیلن (نیکبولی) وادیلرینه قدر کلدی . بوموقعده بولنان امرای عثمانیه‌دن(طوغان) بك فداکارانه بر جلادتله مدافعه ایدییوردی . ییلدیرم بایزید بر قوۀ بر قیه کبی یتشدی ، محاربه‌یه باشلادی . قوصوه وقعه‌سنه نظیره اولان بو میدان حربده ایکی طرف اردوسی مهاجمات شدیده ایله مبارزه ایدییوردی . لکن طالع حرب عثمانلی عسکرینه دها زیاده مساعد اولدیغندن بر چوق ضایعات نتیجه‌سنده تامین مظفریت میسر اولدی . زواللی مجار قرالی (سیکیز موند) آرسلان سورو‌سنه تصادف ایدن چقال کبی بر بالقجی پرده‌سنه بینه‌رك بادبان کشای فرار اوله بیلدی !

بو ملحمۀ کبراده فرانسز شوالیه‌لری تلفات عظیمه ویردکدن باشقه بقیة السیوف اولان طاقی‌ده کاملاً دینیله‌جك بر درجه‌ده اسیر دوشدیلر . اسیرلرك کثرتنه بر مقیاس صحیح اولمق اوزره سردار (امور بك) (تیمور طاش پاشانك اوغلی) فرقه‌سنه ایکی بیك ایکی یوز قدر قوۀ معنویه‌سی قیرلمش فداییلر اصابت ایتدی ! متفقین اردوسنك مهمات حربیه‌سی تمامیله اغتنام ایدلدی . حتی مشهور قوماندانلردن (ژان‌سان‌پور) مارشال (بووسیقو) ، قونت (دولا مارش) دخی اسیر اولمشیدی .

وقعۀ مغلوبیت فرانسه‌یه عکس ایدنجه بوتون کلیسالرك چاکلری اعلان ماتم صدالریله طنین انداز اولدی ! غرب افکار عمومیه‌سنده دهشتلی بر غلیان حصوله کلدی . فرانسه قرالی بر هیأت مخصوصه کوندروب ایکیوز یکرمی بیك (فلورین) فدیۀ سلامت مقابلنده اسیرلرینی استرداد ایتدی .

بو شانلی محاربه نتیجه‌سنده بلغارستان ، صربستان ، رومانیا ممالکی تمامیله زیر ادارۀ عثمانی‌یه کچدیکی کبی مجارستانك (استیریا، سیرمی) ایالتلری‌ده ضبط

اولندی . اهل صلیبك عناصر مختلفه‌سندن اون سكز بیك اسیر آلندی . ایشـته بو اثناده استانبول ایمپراطورلغنك سریر اقبالی شدتلی بر زلزلهٔ زوال عارضه‌سیله ضالللانیوردی .

سلطان بایزیدك بو محاربه‌ده كوستردیكی مهارت وجسارت بوتون جهانك حیرتنی موجب اولدی . حتی مصرده اجرای خلافت ایدن خاندان عباسیدن (مكتفی بالله) بو مظفریت اسلامیه‌یه مكافاةً پادشـاهه (سـلطان اقلیم روم) عنوان فاخرینی ویردی .

اسیرلر میاننده بولنان (بورغونیا) دوقه‌سی (قورقوسز ژان) ی پادشاه بالذات تخلیه ایتـدیكی صیره‌ده « عثمانلیلر علیهنده سلاح استعماله ، تعرض اجراسـنه كیرشـمیه‌جككزه یمین تكلیفنـه لزوم كوره‌مم ! فقط امین اولیكزكه هر نه وقت محاربه ایده‌جك اولورسـه‌كز ییلدیرمدن شـدتلی بر سیالهٔ آتشین كبی نیقارشیكزده كوره‌جكسیكز ! چونكه بن فطرةً دشمنلرمله پنجه‌لشمك ، خصم وطنمدن انتقام آلمق ایچون یارادلمش بر حكمدارم . . » دیدیكی اوروپا تاریخ عمومیسنده‌ده مقیددر .

نیكبولی مظفریتندن صوكره حضرت پادشـاه استانبول محاصره‌سنی قوتلشدیره‌جك اسباب تضییقاته مسارعت ایلدی . ایاستفانوس صحرالرینه كلدیكی اثناده ایمپراطور (ژان)ك بالذات التجاسنه ، وزیرعلی پاشـانك‌ده ارتشاسی انضمام ایده‌رك اسـتانبولده براسـلام محله‌سی تشكیلی ، برده جامع انشاسـیله بر محكمهٔ شرعیه تأسیسی وسـنه‌ده اون‌بیك دوقه آلتونی ویركو اعطـاسی شرائطیله فتحدن صرف نظر ایتدی . آنك اوزرینـه عثمانلی اردوسی ایكی فرقه‌یه تقسیم ایدیله‌رك برقول اردو آناطولیده سـیواس ، خربوت جهتلرینی استیلایه مأمور اولدیغی كبی بر فرقه‌ده غازی اورنوس وعیسی بكلرك قوماندا‌سی تحتنده تسالیا ، موره شـبه جزیره‌سی اوزرینه یورویه‌رك یكیشهر ، قاردیچه ، ترحاله ، آتنه شهرلرینی تسخیره ظفریاب اولدی .

(٨٠٠) تاریخندن اعتباراً بش‌سنه‌دن‌عبارت برمدت‌وقوعات‌حربیه‌دن آزاده برسكون سیاسی‌ایله كچدی . چونكه هرطرفده آسایش حكمفرما اولیوردی .

تیمورلنک بلیه‌سی

سلطان بایزید (٧٩٠) تاریخلرنده سینوب حوالیسنی فتح ایتدیکی اثناده حاکم طوپال بایزیده دخالت ایدن آناطولی بکلری بالاتفاق عثمانلیلر علیهنه حرکاتده بولنمق تصورلریله آسیا ایچریلرنده توره‌ین (تیمورلنک) اسمنده بر تاتار سرکرده‌سنه التجا ایتمشلردی .

(تیمور) دیدکلری جلاد بدظهور اساساً مغول حکمدارلرندن غدار شهیر (چنکیز) ملعنت انکیزك احفادندن بولنمقله مشهوردر . ابلیس کبی نشانهٔ شآمت اولمق اوزره هم بر الی سقط ، هم بر آیاغی‌ده طوپال ایدی . بر لقبی‌ده تاتار لساننده داماد دیمك اولان (کورکان) در . آسیای وسطی‌ده بر خیلی زمانلر سرسریانه شقاوتلردن صوکره جمع ایده‌بیلدیکی بر طاقم باغیلرله تدریجاً (سمرقند ، خوارزم) شهرلرینی ضبط ایتمش ، حتی ایران ، کردستان ایچریلرینه‌ده دست مضرتنی اوزاتمشیدی . آز مدت ظرفنده عراق عرب وعجم طرفندن هم هندستان وادیلرینه ، هم‌سوریه ساحللرینه قدر پای تعرضنی آتمغه‌ده موفق اولدی .

تیمور ذاتاً عثمانلیلره عداوت بسله‌یوردی. سببی‌ده تبریز وعراق عرب حاکمی سلطان (احمد جلایری) ایله آذربایجان حاکمی قره‌یوسف بکك سلطان بایزیده التجاایتمه‌لریدر. آناطولی بکلرینك‌ده تحریکات وافساداتی تیمورك فکر خصومتنه قوت ویردیکی جهتله تشکیل ایده‌بیلدیکی یوز اوتوزبیك خونخوار عسکرله سیواس شهرینه هجوم ایتمش، بوتون اهالیسنی، حتی بشیکده‌کی چوجقلرینی قان دوکمکله افتخار ایدن تاتار قیلیجندن کچیرمش وشهزاده ارطغرل بکی‌ده اعدام ایتمش‌در ! بوظالمانه تعرضدن صوکره (ملاطیه) یی‌ده یاقوب خاك ایله یکسان ایتدی! قلب سنکیننده مضمر اولان احمد جلایرله یوسف بکك اعاده‌سی‌ایچون آناطولیده اجراایتدیکی مظالمی سوریه‌قطعه‌سنده‌ده تطبیق‌ایتمك مقصدخائنانه‌سیله

حلب ، شام اوزرینه یورودی . آیاق باصدیغی یرلرده عمران مدنیتدن اثر براقمیهجق تعدیاته باشلادی !

بو هنكامده سلطان بایزید بروسهده بولنیوردی اوتوز بیك قدرموجوددن

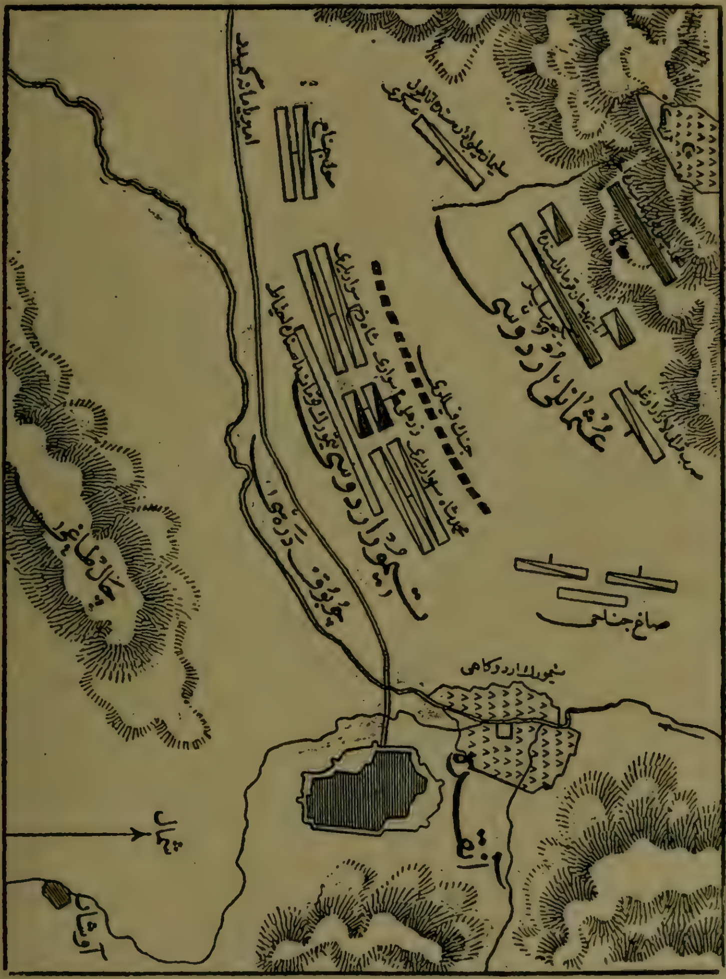

انقره دارالحربی پلانی

عبارت برفرقه ایلهتیموره مدافعه ایتمك اوزره حركت ایتمش ایسهده تاتاراردوسی جنوبه دوغرو ایلریلهمش اولدیغی مناسبتله تصادف ایتمك قابل اولهمادی . فقط تیموره معاونت ایدن ارزنجان حاكمی (طاهرتن) ی طوتوب افراد عائلهسیله برابر بروسهیه نفی ایتدی .

پادشاهك بومعامله‌سندن پك‌زیاده متأثر اولان تیمور بوتون قوتیله (آنقره) اوزرینه تبدیلی عنان ایلدی . ایشته بووقعه‌ده ایکی اسلام اردوسی بربرینك خصم جانی کبی محاربه ایده‌رك تاریخ اسلامیتی بر شائبهٔ نفرتله لکه‌دار ایتدی .

تاتار اردوسی عثمانلی فرقه‌سنك درت مثلی ایدی . اوجهتله عثمانلیلر حاکم برموقع انتخابنه موفق اوله‌مادیلر . چبق آباد صحراسنده‌وقوعه‌کلان محاربه‌ده فرقهٔ همایونك قسم کلیسی تاتار عسکرینه اسیر دوشدی. سلطان‌بایزید ایله شهزاده موسی چلبی وبرچوق امرای عثمانیه‌دخی خطاسارتده قالوب تیمورك پنجهٔ انتقامنه کچدی.

ایضاحات حربیه

عالی تاریخنده محرراولدیغنه کوره تاتار عسکری محاربه‌یه کیریشمزدن اول تیمور، سلطان‌بایزیده بر تهدید نامه کوندرمش ، جلایر سلطان ایله یوسف بکك اعاده‌سنی طلب ایتمش ایسه‌ده پادشاه حقارت آمیز بر جوابنامه ایله تیمورك کفرینه حکم ایدرجه‌سنه وکلب عقور خطابیله شدتلی برلسان استعمال ایتمشدر. آنك اوزرینه تیمور آنقره صحراسنده اردوسنی تحشیدایده‌رك جناحلرده ایکی بهادر اوغلی‌مرکزده‌ده کندیسی قوماندان بولنیوردی .

دشمن فرقه‌سنك کثرتندن ماعدا ایکی آلای زرهلی سواری بدویسیله اوتوز ایکی رأس معلم فیل تاتار اردوسنه مهابت ویریوردی . روایت موثوقه‌یه‌نظراً تیمور اردوسنده ایکی‌یوز بیکدن زیاده جنکاور عسکر موجود ایدی . فرقهٔ‌همایونده ایسه اوتوزبیك عثمانلی عسکریله یکرمی بیك قدر مجار ، صرب‌معاونه‌سی بولنیوردی .

هجرتك (٨٠٤) سنه‌سی ذی‌الحجه‌سنك اون‌طقوزنجی جمعه کونی ابتدا ایدن بودهشتلی محاربه‌ده تاتارعسکری (سورون، سورون) عثمانلی مجاهدلری‌ده (الله . الله) ندالریله یکدیکرینك کریبانه موت مشخص کبی صاریلیوردی . عثمانلیلرك مهاجمات دلیرانه‌سنه حیرتده قالان‌تیمورك (مکر بوقوزوکبی درویشلر ارسلانجه‌سنه دوکشیورلرمش !) دیدیکی مشهوردر .

محاربه‌نك كسب شدت ایلدیكی اثناده اردوی همایونده بولنان آناطولی بكلرینك عسكری‌ده اسكی‌متبوعلرینی‌دشمن‌اردوسنده‌كوروب‌تاتار فرقه‌سنه فرار ایتدیكی جهتله عثمانلیلرك قوتی آزالمش اولدقدن فضله شهزاده سلیمان بكله وزیر علی‌پاشا یكیچری آغاسیله برابر بروسه‌یه فرارایتمشلردی. حتی مجارقوماندانی‌دخی عسكریله برابر رجعته مجبور اولمشیدی. سلطان بایزیدك معیتنده یكیچریلردن باشقه عسكر قالمادیغندن تاتارك‌غلبه‌لكنه مقاومت ممكن اوله‌مایوردی. پادشاه بوحالی كورنجه بیندیكی آتی‌سوروب هجومه مسارعت ایلمش‌ایسه‌ده تاتار سركرده‌لرندن (محمودخان) نامنده برفدایی كلیتلی برسواری فرقه‌سیله احاطه‌ایدیپوركن ذات شاهانه‌نك آتی قپاقلانمش، اطرافنی‌ده ارواح سفلیه كبی هجوم ایدن تاتار حشراتی استیلایه حاضرلانمش ایدی. ایشته بوهنكامده سلطان بایزیدایله شهزاده موسی چلبی وبعض اصدقای امرا اسیر اولدی.

سلطان بایزید تیمورك تختگاه چادرینه كیردیكی اثناده طوپال آیاغیله تختندن شتاب ایده‌رك فوق‌العاده تعظیم واكرام‌ایله استقبال‌ایلمش، حتی‌اثنای مصاحبه‌ده:

— «بومظفریت عثمانلی اردوسنه میسر اولسه ایدی. بنم حیاتم تهلكه‌ده اولوردی! لكن بویله جلادانه برانتقامی بزدن قطعیاً امید ایتمه‌یكز. چونكه سزك قدر شدت فكره مالك اولسه ایدم. بوكون بوتون كرهٔ ارضی استیلا ایده‌جك بر جهانگیر درجه‌سنده بولنوردم. اوجهتله حیاتكزه اهانت‌ایتمه‌رك (عفو، زكات ظفردر) حدیث شریفنه رعایةً سزه محترم بر مسافر كبی حرمت ایده‌جكمزه مطمئن اولیكز. هیچ الم چكمه‌یكز! دولتكز، دارانكز ینه سزكدر. ملككزه كیمسه تعرض ایتمیه‌جكدر.» افاده‌سیله تسلیء خاطر ایده‌رك غایت مزین خلعتلر كیدیرمك صورتیله احترامات صمیمیه‌سنی تأیید ایلمشدر.

پادشاهك اسارتی اوزرینه بروسه‌یه عودت ایدن شهزاده سلیمان بكله وزیر علی پاشا وسائر امرا واركان دولت خزینه‌ایله حرم همایونی آلوب روم ایلی ساحلنه كچدیلر. لكن فدیهٔ سلامت اوله‌رق (قارتال، پندك) حوالیسنی استانبول ایمپراطورینه ویردكاری كبی كوچوك شهزاده‌قاسم بكی‌ده رهن مقامنده ترك ایده‌رك ادرنه‌یه كیتدیلر.

تاتار حکمداری بونشوۀ مظفریتله کوتاهیه ، بروسه اوزرینه یورودی . کچدیکی یرلری کاملاً یغما ایتدیردی . بروسه‌ده محبوس اولان قره‌مان بکلریله اسفندیار اوغلی وسائر امرایی موقع حکومتلرینه کوندردی . بوصورتله عثمانلی دولتنك آناطولیده‌کی فتوحاتنی خللدار ایده‌رك ملتك تفرقۀ افکارینه موفق اولدی . بو وقعه سیاسةً غایت مهم بر مساله ایدی . چونکه تیمورك استیلاسی استانبول ایمپراطورلغنك اللی سنه‌لك حیات استقبالنی محافظه‌یه سبب منفرد اولدی . بوتون اوروپا دولتلری امنیت سیاسیه ایله راحت راحت نفس آلمغه باشلادی!

تیمورلنك

بوفرصتدن استفاده ایدن استانبول ایمپراطوری ژان، حسب المعاهده سلطان بایزید طرفندن نصب ایدلمش اولان قاضی ایله امامی شهردن طرد ایتدی. اسلام محله‌سیله جامی‌ده ییقدی. دعوای سلطنتله آناطولینك هرطرفنده میدان رقابته آتیلان شهزاده‌لری یکدیکرینك علیهنه تحریك وافساده باشلادی. چونکه عثمانلی دولتنك تعرضندن امین اولمق ایچون مفسدتدن باشقه چاره قالمامشیدی.

سلطان بایزید اسارتنك سکزنجی آینده قرق درت یاشنده اولدیغی حالده (آقشهر) قصبه‌سنده ارتحال ایتدی مشارالیه معاملات عمومیه‌سنده فوق العاده غضوب ومتهور اولدیغی کبی میدان حربده دخی حیرتفزا بر مهابتله جسور ایدی.

بعض مؤرخلر مشارالیه حقنده دیورلرکه :

« صرب قرالی استفانك همشیره‌سی اولان (لیوه‌را) یی تحت نکاحنه آلدیغی حالده جمال وکمالنه مجنونانه بر هوسله مفتون ایدی . بوحسیات عاشقانه‌سیله فرط عشرته مبتلا اولدیغی کبی وزیر علی پاشانك افکار سفیهانه‌سنه اتباعاً اسرافات علتنه‌ده زبون اولمشیدی . هربر حرکتنده جبر وشدتی التزام ایدردی . حکمدارلقدن زیاده جبارلغه لایق اولان حرکاتنده اعتدالی توصیه ایدنلره غضوبانه جوابلر ویریردی . حتی تیموره یازمش اولدیغی حقارت آمیز بر نامه‌دن تولد ایده‌جك فلاکت سیاسیه‌یی بیلیورکن مجرد طبیعتنده اولان نشوۀ تهور سیئه‌سیله اویله بر ظالم عنیدی حیات سلطنتنه مسلط ایتمشدر . شوحاله نظراً کمالات ملوکانه‌سنده نقصان اولدیغی افعال وحرکاتیله ثابت اولمشدر.»

بو روایتلرك صحتنه دلالت ایده‌جك وثیقه‌لر مختلف المآل اولدیغی جهتله

قطعی بر حکم ویریله‌مزسه‌ده هرحالدهییلدیرم بایزیدك جلوسنی متعاقب برادرینی قتل ایتمسی غایت چرکین ، بلکه‌ده شایان نفرین بر معامله‌در . زیرا اوفاجعه‌لر خاندان سلطنتده مرور زمان ایله عادت حکمنه کیرمشدر ! بونکله برابر توسیع ممالك خصوصنده ایتمش اولدیغی خدمتلری‌ده بالنهایه تیمور کبی برقهارك تعرضاتیله محو ایتمش اولمسی جالب نظر دقتدر . و الحاصل : حسناتیله سیآتی مساوی درجه‌ده بر پادشاه ایدی !

استطراد

تیمورك شهرت ظالمانه‌سی عالم انسانیته دهشترسان اولیورکن دولتك شوکت فتوحاتنی محافظه مقصدیله ییلدیرم بایزیدك میدان حربده اسارتی حکمدارلق شاننه شین ایراث ایتمز . معاملات سیاسیه‌ده بر چوق احوال ظهور ایدرکه صورت ظاهره‌ده اختیاری کبی کورونور. لکن حقیقت حالده بر عارضهٔ طبیعیه‌یه محکومیت درجه‌سنده اضطراریدر . تاریخلرده هانکی دولت کوروله بیلیرکه عثمانلیلر کبی عصرلرجه ابذال غیرت ، اظهار جسارتله رقیبلرینه باش اکه‌ین غالب مطلق بر ملتك پادشاهی اولسونده تیمور کبی برمتغلبك نفوذینه انقیاده تنزل ایتسون ؟ . لوای استقلالی ، سلاح ظفری آلتنده منتظم برارودیه مالك اولان قوجه بر عثمانلی پادشاهی عادی بر عشیرت رئیسی قدر سطوتنه استناد ایتسونمی ؟ .

بونکله برابر وقوع بولان مغلوبیتدن مادةً نه‌قدر ضررلر کورولمش ایسه معناً اك پارلاق غالبیتلر درجه‌سنده فائده‌لرده کورلدی . چونکه بایزید زماننده دولتك فکر غالبیتی ترقی ایتدیکی کبی ملتك‌ده میل فتوحاتی کسب قوت ایتمشیدی. ایشته بوملاحظه‌یه‌مبنی عثمانلی دولتنی آز بر زمان ایچنده دور مظفریته ارجاع ایدن اسباب سیاسیه‌نك اك مهم نقطه‌سی آنقره مغلوبیتیدر دیمك ایجاب ایدر .

دور فترت

یـلدیرم بایزیدك ارتحالنی متعاقب بویوك شهزاده سلیمان چلبی ادرنه‌ده اجرای حکومته باشـلادیغی اثناده تیمورك تاتار اردوسی‌ده آناطولی‌یی خراب ایدییوردی. آیدین حوالیسنه پای‌انداز اولان بر فرقه‌سی‌ده ازمیر ساحلنه اینه‌رك اوراده بولنان «شـوالیه» لرله محاربه‌یه کیریشدی . او سببله ازمیری‌ده یاقغین ویرانه‌سنه بکزندی .

آماسـیه‌ده توسیع نفوذه موفق اولان محمد چلبی‌ده معیتنده‌کی امرانك خدمات صادقانه‌سیله موقعنی تحکیم ایدییوردی . بو وقعه تیمورك انظار حسدینی جلب ایلدیکندن قره یحیی نامنده بر سرکرده‌سنی تعقیبه مأمور ایتمش ایسـه‌ده محمد چلبینك عسـکری تاتار فرقه‌سنی فنا حالده زده‌له‌مش ایدی . آنك اوزرینـه دها بر قاچ سرکرده کوندردی . لکن هپسی مغلوباً قتل ایدلدی . محمد چلبینك قوت وشوکتی زوالدن مصون بر درجه‌یه کلدی .

شو قدر وارکه دولتك مسکوکات اولیه‌سی اچنده (سکهٔ مشـترکه) نامیله برطرفنده کلمهٔ شهادت، بر طرفنده‌ده (دمورخان کرکان : محمد بن بایزید خان: خلد ملکه : ٨٠٦ :) عباره‌سی یازیلی اولدیغنه کوره چلبی سلطان محمدك موقت بر مدت تیمورله مشـترکاً اجرای حکومت ایلدیکی اسـتدلال اولنیور . بوده احتمالات سیاسیه نقطهٔ نظرندن شایان استغراب عد اولنه‌ماز . چونکه قوت ، هر حالده واسطهٔ غالبیتدر !

وارث سلطنت اولان شهزاده‌لرك منفرداً ادعای استقلاله قیامی سیئه‌سیله آناطولی ممالکنی سراپا تخریب ایدن تیمور ، آز بر مدت صوکره پای تختی اولان سمرقنده عودت ایتمشیدی . آنك اوزرینه چلبی محمدك دائرهٔ نفوذی بر درجه زیاده کسـب وسـعت ایدییوردی . سیواس ، اماسـیه ، توقاد ، ملاطیه جهتلری کاملاً دائرهٔ اطاعتنده بولنیوردی . بو اثناده عیسی چلبی‌ده بروسه‌ده تخته جلوس ایتدی . شو حاله نظراً بر حکومتده درت حاکم اجرای نفوذه چالیشیوردی .

اون بر سنه دوام ایدن بو دور فترت ، عثمانلی دولتنك یوز سنه‌لك مساعیسنه باعث نفرت اولدی . چونکه ملتك قانی بهاسنه فتح ایدلمش اولان آناطولی وروم ایلی ممالکی شیرازهٔ اطاعتدن چیقمش ، بوتون عثمانلی تبعه‌سی‌ده بوهرج ومرج اداره‌دن اوصانمش بیقمش ایدی !

تیمور بلاسنك دفعیله اسارتدن قورتولان کوچوك شهزاده موسی چلبی‌ده آماسیه‌ده بولنان محمد چلبی ایله متفقاً حرکته باشلادی . ترتیب ایتدکلری منتظم بر فرقه ایله بروسه‌یه هجوم ایده‌رك عیسی چلبینك عسکرینی پریشان ایتدی . بو محاربه‌ده مشهور تیمور طاش پاشا دخی مقتول دوشدی . مغلوب اولان شهزاده (یالوه‌دن) استانبوله کچه‌رك ایمپراطورك معاونتیله ادرنه‌ده بولنان بویوك برادری سلیمان چلبی‌یه التجا ایتدی .

پك آز بر مدت ایچنده سلیمان چلبی بر فرقه تشکیل ایدوب برادرینی بروسه‌ده اجرای حکومته کوندرمش ایسه‌ده محمد چلبی اماسیه‌دن یتیشه‌رك عیسی چلبی‌یی ایکنجی دفعه مغلوب ایتدی . آنك اوزرینه عیسی چلبی کمال مأیوسیتله قره‌مان دیارینه کیتدی . بر دها میدانه چیقمادی .

بو دفعه سلیمان چلبی بوتون روم ایلی عسکرینی آلوب باندیرمه سواحلنه چیقدی . بروسه‌یی ضبط ایتدکدن صوکره اماسیه‌یه یورودی . انقره‌یه قدر کلن روم ایلی فرقه‌سی اهمیتلی بر مظفریت تامین ایده‌مدی . چونکه محمد چلبینك فرقهٔ مدافعه‌سی غایت ماهرانه حرکتلرله متعرضلرینه کوز آچدیرمایوردی . بو اثناده مشاق سفریه‌دن اوصانمش اولان سلیمان چلبی بروسه‌یه چکیله‌رك مبتلا اولدیغی فرط عشرته کیریشدی .

بو فرصتدن استفاده ایدن محمد چلبی ، اسفندیار اوغللریله اتفاق ایده‌رك قرنداشی موسی چلبی‌یی بر قوهٔ کافیه‌یه ایله سینوبدن کمیلره بیندیروب روم ایلی سواحلنه کوندرمشیدی . ذاتاً روم ایلیده‌کی آقینجیلرك تعدیاتندن بی‌زار اولان اولاح بکی (میرچه) موسی چلبینك ورودینی نعم المطلوب بروسیله عدایده‌رك متفقاً ادرنه‌یه یورومش ایسه‌ده امیر سلیمان بر سرعت خارق العاده ایله روم ایلی‌یه کچه‌رك موسانك فرقه‌سنی مغلوب ایتدی . بو غالبیت عثمانلیلق نامنه بر

قوت ویردی. آنك اوزرینه امیر مشارالیه شمال جهتنه حرکت ایده‌رك وندیك حکومتنی‌ده حمایه‌سنه آلدی.

موسی چلبی سرسری دینیله‌جك بر حالده اطرافده دولاشیوردی. چونکه مغلوباً آناطولی‌یه عودت ایتمك شهزاده‌لك نامنه عار کلیوردی. خصوصیله سلیمان چلبینك اخلاقسزلغنی بیلدیکی ایچون بر وقت فرصت انتظارنده بولنیوردی.

بو صیره‌ده وزیر علی پاشانك وفاتیله متأثر اولان امیر سلیمان بوتون امراسنه شدت کوسترمکده افراط درجه‌لرینه وارمش اولدیغی کبی عشرتله سفاهته ابتلاسی‌ده حد تحملك فوقنه چیقدیغی جهتله کیجه، کوندوز حماملرده افنای حیات ایدییوردی. موسی چلبی بو احواله واقف اولور اولماز درحال بر قوهٔ کافیه طوپلایوب ادرنه‌یه هجوم ایتدی. باصقین زماننده امیر سلیمان سرمست خراب بر حالده حمامده بولنیوردی. حتی تهلکه‌یی اخبار ایدنلری تحقیر ویکیچری آغاسنك صقالنی، بیغنی طراش ایتدرمش ایدی. عاقبت عقلنی باشنه آلماسیله برابر ادرنه‌دن فرار ایتمکه موفق اولمش ایسه‌ده ظلمندن اوصانمش اولان کویلولرك نتیجهٔ انتقامنده هلاك اولمقدن قورتوله‌مادی.

بو وقوعاتدن صوکره حق استقلالنی دعوا ایدن ایکی شهزاده قالمشیدی‌که بری آناطولیده، بری‌ده روم ایلیده اجرای حکومت ایدییوردی. موسی چلبی پدری کبی غایت شدتلی، حدتلی بر طبیعته مالك اولمقله برابر امور سیاسیه‌ده کسب مهارت ایلمشیدی. او جهتله امیر سلیمانك (غازی اورنوس) بك کبی اصدقای امراسنه بیله اعتماد ایده‌میوردی. بوتون ارکان دولتی تبدیل ایده‌رك (کور شاه ملك) نامنده امراسندن برینی وزیر انتخاب ایلدی.

تخت سلطنته مالك اولان موسی چلبی ممکن مرتبه بر قوت کسب ایدرایتمز بر مقصد انتقام ایله صربستانه کیردی. اورته‌لغی زیر وزبر ایتدی. ادرنه‌یه عودتنده اردوسنك نقصاننی اکمال ایده‌رك استانبول ایمپراطورینك علیهنه اولمق اوزره سلانیك جهتنه یورودی. چونکه شهزاده سلیمان آنقره وقعه‌سندن عودتنده ایمپراطوره بر جمیله اولمق اوزره ماکدونیا ایله تسالیایی اعاده ایتمشیدی. او مناسبتله موسی چلبی اول امرده سلانیك شهرینی محاصره ایده‌رك جوارنده‌کی موقعلری‌ده کاملاً ضبط ایتدی.

بو ايكنجى استيلادن ايمپراطور پك زياده تلاشه دوشدى . درحال آناطوليده بولنان محمد چلبيدن استمداد ايتدى . بو صيره‌ده موسى چلبينك وزراسندن چاندارلى زاده ابراهيم پاشا ، دولتك موجب اضمحلالى اولان هنگامهٔ فترته بر نتيجه ويرمك مقصديله آماسيه‌ده بولنيوردى . ايمپراطور قره‌دكز بوغازينه مقدار كافى نقليه سفائنى كوندردى . اوواسطه ايله محمد چلبى آناطولى حصارندن روم‌ايلى يقه‌سنه كچوب ايلرى‌يه دوغرى يورودى . چورلى واديلرنده موسى چلبينك عسكرينه تصادف ايتديسه‌ده غلبه ايده‌مدى . چونكه اردوسنك بر فرقه‌سى آيدين جهتنده‌كى (جنيد) ك تدميريله مشغول ايدى .

محمد چلبى ينه بروسه‌يه دوندى . بوتون قوتنى جمع ايده‌رك تكرار روم ايلى‌يه يورودى . (ويزه) ده اردوكاهنى تأسيس ايتدكدن صوكره صوفيه طريقيله صربستانه كچدى . بو سفرى اجرا ايديوركن موسى چلبينك حقارتلرندن اوصانمش اولان مشاهير امرانك كافه‌سى محمد چلبى اردوسنه التجا ايتمشلردى . بالنهايه ايكى قرنداش اردولرى (چامورلى) صحراسنده يكديكرينه قارشى كلدى . برنجى مصادمه‌ده موسى چلبى مغلوب اولديغى جهتله ميدان محاربه‌دن فرار ايتدى . تعقيب ايدن امرادن (صاريجه بك) زواللى شهزاده‌يى بر باتاقلق ايچنده بوغولمش بولدى . ايشته بو اجل قضا ايله عثمانلى دولتنك دور فترتى ختامه ايردى .

چلبی سلطان محمد دوری

چلبی سلطان محمد

چلبی سلطان محمد ٢٦ یاشنده اولدیغی حالده ٨١ تاریخنده ادرنه‌ده سریر حکمدارییه کچدی . بو سایه‌ده عثمانلی دولتی وحدت اداره ایله حق استقلالی محافظه‌یه موفق اولدی . لکن نه فائده‌که شهزاده‌لرك دعوای حاکمیت مجادلاتیله اوغراشدیغی هنگامده دولتك بنیان شوکتنه برضعف طبیعی عارض اولمشیدی .

سلطان بايزيد دورينه قدر فتح ايديلن بلغار ، صرب ، رومن بكلرى يكيدن كسب استقلال ايتمشلردى . استانبول ايمپراطورىده ديكر شهزادهلرك سماحتيله ماكدونيا ، تسـاليا ، مورهيى آلمشيدى . آناطولى جهتندهده آيدين بكلرى اتفاق ايدهرك آطهلر دكزنده دولاشان اسلام قورصانلرينك معاونتيله بوتون آق دكز سواحلنى تهديدايديورودى . بر طرفدنده قرهمانلى محمدبك بروسهده اجراى حكومته چاليشـيوردى . والحاصل ملكك هر طرفنده انتظامسز بر اداره حكمفرما اوليوردى .

اول امرده بو مشكلات داخليهنك ازالهسى ضرورى ايدى . پادشاه‌نوجاه او نقطهٔ نظردن حركته باشلادى . موسى چلبينك سردارى غازى ميخال بك زاده محمد بكى توقاده ، قاضيعسكر (شيخ بدرالدين) ىده (ازنيق) قلعهسنه كوندردى. موسى چلبينك نعشنى اجدادينك‌چكركه‌دهكى تربه‌سنه دفن ايتديردى.

بوانناده مجار ، صرب ، بلغار ، اولاح ، ونديك سفيرلرى اجراى تبريكاته كلديلر . شهريار حكيم بوتون سفرايه نوازشكارانه بر نزاكتله معامله ايدهرك جملهسنى ممنون ايتدى . حكومات متجاورهنك كافهسيله صلح ومسالمت فكرنده اولديغنى كمال جديتله تأمين ايلدى . روم ايلينك احوال سياسيهسى بو صورتله برقوهٔ سالمه‌يه ربط ايدلدكدن‌صوكره حضرت پادشاه آناطولى‌يه كچدى . آيدين طرفنده‌كى جنيدى تأديب ايدهرك او حوالى‌ىده زير حكمرانيسنه آلدى . اورادن قونيه‌يه يورودى . قرهمان اوغلنكده حدينى بيلديردى . او طرفىده عثمانلى حكومتنه الحاق ايتدى .

دور فترت بليهسندن اولمق اوزره اولاح بكى (ميرچه) تكرار كسـب استقلال ايتمش اولديغى خولياسـيله عثمانلى دولتنه قارشى مغرورانه معامله‌يه باشلامش ايدى . حتى مجار قرالى (سيكيز موند) دخى ميرچه‌يى حمايه ايتمك ايستهدى . آنك اوزرينه پادشاه قوتلى بر اردو ايله طونه سواحلنه يورودى . دارالحرب اولان اولاح ملكنده مجار واولاح اردوسـنى مغلوب ايتدى . ميرچه‌يى خرجكذار ايلدكدن صوكره اوغلنىده رهن اولهرق آلدى .

پادشاه اردوى همايون ايله مجارستان ايچريلرينه دوغرو يورومك عزمنده ايدى . فقط بوانناده آناطولى احوالى بوطاقم بكلرك احتراصات منفعتپرستانه‌سيله

قارشمش اولدیغندن ذات شاهانه مجارستان سفرندن واز کچدی. مشاق حربیه‌سنه اهمیت ویرمیه‌رك آناطولی‌یه کچدیکی صیره‌ده اسفندیار بك طوسیه، کنغری، قلعه‌جك قصبه‌لرینی ادارهٔ دولته ترك ایتدی. او حوالیده‌کی موانع سیاسیه بو صورتله زائل اولدی.

فقط موسی چلبینك قاضیعسکر اولدیغی ایچون ازنیقه تبعید ایدلمش اولان شیخ بدر الدین سیماوی علامهٔ زماندن بر متبحر اولدیغی جهتله منفاسنده نشر علوم ایله مشغول ایدی. کلیتلی مرید وشاکرد یتشدیرمش اولان بو معارفپرور فاضل تلقینات متصوفانه‌سیله افکار ملیه‌یی عصیان درجه‌سنده شیمارتمش ایدی. حتی مریدانندن بورکلوجه مصطفی نامنده بری آیدین حوالیسنده آچیقدن آچیقه خلقی افساده باشلامشیدی. بو حالك وخامتنی درپیش ایدن شیخ بدرالدین ازنیقدن سینوب طریقیله روم ایلی‌یه کچمش، سلستره جوارنده دلی اورمانه کیتمشیدی.

بو وقعه‌ده شهریار محترم مخدومی شهزاده مرادی شیخ بدر الدین اوزرینه کوندردیکی کبی بایزید پاشایی‌ده ازمیر جهتنده‌کی مفسد مصطفایه مسلط ایتدی. مصطفی (قره بورون) موقعنده اله کچوب عونه‌سیله برابر تلف اولدی. شهزاده حضرتلری‌ده شیخك مریدلرینی پریشان ایده‌رك کندیسنی‌ده اسیر ایتدی. رئیس العلما (مولانا حیدر هروی) نك ویردیکی فتوی ایله بو عالم ذات سیروزده صلب ایدلدی. حتی فتوای اعدامی کندیسی‌ده تصدیق ایدوب امضالادی!.

دعوای حاکمیت، اجرای سلطنت کبی اقبالپرستانه هوسات ایله ترقیات دولتی سکته‌دار ایدن دور فترتده عثمانلی حکومتی عادتا کرداب اضمحلاله سوروکله‌نوب کیدییوردی. داخلدن، خارجدن ظهور ایدن تعرضات سیاسیه دهشتلی بر زوالی تسریع ایدیوردی. لکن سلامت افکاره، علویت وجدانه مالك اولان چلبی سلطانك همت شاهانه‌سی دولتك بقای کاملنه دلالت ایده‌جك اسباب انتظامی استکماله مدار اولیوردی. او جهتله مشارالیه دولتك بانیٔ ثانیسی عد اولنمغه لایقدر.

سكز سنه‌دن عبارت اولان استقلال حكومتى سايه‌سنده زمانك مساعد اوله بيلديكى نظام وانتظام جدى بر غيرتله حصوله كليوردى . جسم دولت عادتا تازه حيات كسب ايدرجه‌سنه قوتلنيوردى . بر عصر استيلايى تشكيل ايدن فتوحات مليه آرزولرى اركان دولتده حكمفرما اوليوردى . ايشته بو موفقيتلر مشار اليهك اعلاى نامنه ، اجمال شانه مخصوص بر فضيلت عداولنسه روادر .

دولتنك دور سكون و آسايشى اولان (٨٢٤) تاريخنده ادرنه‌ده ارتحال ايدن بوشانلى پادشاه قلب ملتده ماتم انگيز برتأثر حصوله كتيرمشدر .

(چلبى) عنوانك شامل اولديغى بوتون معناسنى ذات و صفاتنده اثبات ايدن شهريار محترم عربده‌كاه جهانك مشاقتدن ال چكوب عزلتكاه ابديسنه كيتمش ، تأمين استقلالنه ظفرياب اولديغى سرير سلطنتى خيرالخلفى اولان شهزاده مراده ترك ايتمشدر . ايشته سلاطين عظامز ابذال حيات ايله بو دولتك احياسنه موفق اولمق خصوصنده يكديكرينه مسابقه ايدرجه‌سنه بو صحنهٔ امتحانده چالشمشدر .

ايضاحات

سلطان بايزيدك انقره اسارتنده غائب اولان مصطفى چلبى نامنده بر شهزاده ، چلبى سلطان محمدك ارتحالى زمانلرنده ميدانه چيقوب حقوق سلطنت ، اثبات هويت ادعاسنه باشلامشيدى . بو مسأله امراى دولتى اشغال ايتديكى كبى افكار ملتى‌ده اخلال ايديوردى . بناءً عليه ظهور ايدن بو مهم غائله آره‌سنده پادشاهك ارتحالى اركان حكومتى پك زياده دوشونديريوردى .

آماسيه واليسى اولان شهزاده سلطان مراده پدرينك ارتحالى بيلديرلمش ايسه‌ده مشار اليهك مواصلتنه قدر لااقل اوچ هفته‌دن زياده مدت كچه‌جكى ، وبو صيره‌ده ، يعنى پادشاهك وفاتى اعلان ايدلديكى تقديرده يكيچرى حشراتنك قيام ايده‌جكى مطالعه‌سنه مبنى سلطان مرحومك كتم وفاتنه مجبوريت حاصل اولمشيدى .

فقط بو وقعهٔ اسرارى محافظه ایتمك پك مشكل ایدی. « شوكتلی پادشاهمز آیدین اوغلی حمزه بكك عصیاننی منع ایتمك اوزره غایت محرمانه بر حالده ازمیر حوالیسنه كیده‌جك كندیلرینه صادق اولان عسكرك امرلرینه منتظر بولنمسنی فرمان ایتدی : » تأویلاریله (سلحدار) طاقمنی اقناعه چالشمشلرسه‌ده ابلیسه‌درس‌شطینت‌ویرن یکیچری عونه‌سی اویله اولور اولماز اغفالاته‌قاپیلیرمی؟

عسكرك بر قسمی بیغایه سوق ایدلمك ایسته‌نیلیوردی . لكن سلحدار طاقمی « پادشاه بابامزك مبارك یوزینی كورمه‌دن اویله كیدەلم ! » افادهٔ صداقتكارانه‌سیله ذات شاهانه‌یی كورمك ایسته‌دیلر . بو مقصدك تحتنده تحریكات انتریقه‌سی وار ایدی . او جهتله زمانك ممتاز عسكرندن اولان سلحدار فرقه‌سنك بویولده‌كی اصراری ، پادشاهك اظهار ارتحالیله بر اختلالك وقوعنه سببیت ویرمك استعدادنده بولنیوردی . آنك اوزرینه حكیم باشی علی بكك تدبیریله پادشاهك جسد بی روحنه سلاملق خلعتی كیدیریلوب غروبدن صوكره صولر قاراردیغی اثناده تخت اوزرینه قونلدی ، تختك آرقه‌سنده‌ده بری كیزلندی . ایجابنده جسدك اللرینی قالدیرمق ، باشنی صاللامق صورتیله ذی حیات برحالده كوسترلمسی حیله‌كارلغنه مجبوریت حاصل اولدی . ذاتاً حضور پادشاهی‌یه كیرن بندكانك اوكنه باقمسی آداب عبودیتدن اولدیغی جهتله دائرهٔ شاهانه‌یه یوزسورن سلحدار امراسی اوضاع وحركاتنه دقتیله ایتمیه‌رك یالكز پادشاهك حیاتده اولدیغنه اعتماد ایله كلیبولی قارشیسنه چكیلوب كیتدیلر .

آماسیه‌دن حركت ایدن سلطان مرادك بروسه‌یه مواصلتیله برابر پادشاهلغی رسماً اعلان اولندی . خاقان مرحومك نعشی‌ده بروسه‌یه نقل ایدیله‌رك یشیل جامعده‌كی تربهٔ بی‌نظیرنده ودیعهٔ رحمت قیلندی . بو تربه وجامع شریف چینیكاری معمولات داخلیه‌مزله تزیین اولنمش مصنع بر عبادتخانه‌در .

مشارالیه حقنده بوتون تاریخلرمزك ویردیكی ایضاحاته كوره نام علویسنه « فخرالملوك عثمانیان » اوصافی بحق شایاندر . غایت متواضع ، حلمیت طبعه مالك اولمقله برابر ایجابنده عظمت مهابتیله مخاطبنی تهدیده مقتدر بولنان بوذات محترم امور سیاسیه‌ده بهره‌دار كمال اولان اعاظمدندر . هر معناسیله حائز اولدیغی « چلبی » عنوانی ذات وصفاتنه لایق بر وصف مخصوص عد اولنسه روادر .

مبنای دولتی — زمانك مساعده‌سنه كوره — بر اساس متینه وضع ایدن بوشهریار فداكار یكرمی درت محاربه‌ده بالذات اثبات وجود ایتمش ، كافه‌سنده احراز غالبیت ایلمش بر غازیٔ نامداردر .

اخلاق فاضله‌سنی تصویر ایدن عصرینك شاعرلری مشارالیهك شانته لایق اولان بویوكلك عنوانته ترجمان اوله‌مامشلرسه‌ده اودورك مؤرخلری بردرجه‌یه قدر مزیات ملوكانه‌سنی تعریف ایلمشلردر .

سلطان مراد ثانی دوری

سلطان مراد ثانی

— ٦ —

آماسیه والیسی بولنان مراد ثانی ، چلبی سلطانك وفاتندن یکرمی کون صوکره تخت سلطنته زینت‌بخش اولدی (٨٢٤) . اون سکز یاشنده اولدیغی حالده سن کمالده بولنان تجربه کاران کبی صاحب تدبیر بر نوجوان ایدی . جلوسنی متعاقب بوتون اسلام ، خرستیان حکومتلرینه سفیرلر کوندروب حکمدارلق

عنوانی اعلان ایتدی . ییلدیرم بایزیده داماد اولان علامهٔ ذی‌کمال امیر بخاری حضرتلری مبارك الیله قیلیج قوشاتدقدن صوکره ارکان دولت طرفندن رسم بیعت اجرا قلندی .

بوذاتك مسلکی صلح وصلاح طریقندن عبارت اولدیغی جهتله خاندان سلطنت هیأتنه فکر اهانت تصورلرنده بولنمادیغی کبی مجارستان حکومتیله‌ده بش سنه‌لك برمصالحه عقدایده‌رك قوای دولتی محافظه‌یه موفق اولدی. بوصورتله سیاست خارجیه‌ده بر سکون طبیعی حصوله کلدی .

بوفکر مسالمتدن استفاده‌یه شتاب ایدن استانبول ایمپراطوری درحال ایکی سفیر کوندروب هم جلوس تبریکنی اجرا ، هم چلبی سلطان محمدك ارتحالندن اول (لمنی) آطه‌سنده موقوف اولان دوزمه مصطفانك ویرکوسی اولان سنوی یوز بیك اقچه‌یی صاغلمق ایستدی ایمپراطورك بو رجاسی شایان قبول کورولمه‌دی .

-- «هویتی اکلاشلسون! جداً اولاد خاندانمزدن‌ایسه حقنده‌احترامکارانه معامله ایده‌جکمه امین اولیکز . چونکه بومسأله افکار ملتی غالیانه کتیردی . اوجهتله اکمال تحقیقات نتیجه‌سنه انتظار ایتمك ضروریدر . »

جواب حکیمانه‌سیله سفیرك تکلیفی رداولندی .

حالبوکه ایمپراطورك اساس مقصدی عثمانلی ملکنده بر فتنه‌نك ظهورندن استفاده نقطه‌سنه مستند اولدیغندن همان سلانیك والیسی (دیمتریوس) ی کوچوك بر قوهٔ بحریه ایله لمنی آطه‌سنه کوندروب شهزاده مصطفی ایله ازمیر اوغلی (جنید) ی قاچیردی ، کلیبولی سواحلنه چیقاردی . مصطفی اورادن کوملجنه ، سیروز طرفنه کیتدی حقوق سلطنتی اثبات ایده‌رك بر خیلی عسکر تدارکنه‌ده موفق اولدی . حتی غازی اورنوس اوغللری کبی اصدقای ملتی‌ده اغفال ایدوب کندی طرفنه جلب ایتدی .

بو خبرلر بروسه‌یه عکس ایدنجه پادشاه نوجاه پدرینك اك مقتدر سردار- لرندن بایزید پاشایی حصمانك سوق وتشویقی اوزرینه قوهٔ کافیه ایله روم‌ایلی‌یه سوق ایتدی . ایکی طرف عسکری جوارنده (سازلی دره) صحراسنده تصادف ایده‌رك محاربه‌یه کیریشدی . لکن پاشانك معیتنده بولنان عسکر آز اولمقله برابر

غیر منتظم برصورتده حرکت ایتدیکندن برنجی حمله‌ده مغلوب اولدی . پاشاده اسیر دوشدی . ومؤخراً امنیت ایدیله‌مدیکندن اعدام اولندی بقیة السیوف اولان عسکرده مصطفانك فرقه‌سنه کچدی .

فرقهٔ غالبه ادرنه‌یه یورودی . شهره داخل اولان شهزاده مصطفی اجرای حکومته باشلادی . حتی حامیسی اولان استانبول ایمپراطورینه‌ده منت ایتمیه‌رك کمال عظمتله ذوق و صفایه، عیش وعشرته طالدی. بواثناده سلطان مرادك قوتلی براردو ، دهشتلی بردونتما ایله روم ایلی‌یه کچمك عزمنده بولندیغی شایع اولنجه مصطفی آناطولی‌یه کیتمك اوزره معهود (جنید) ایله برابر کلیبولی سواحلنه ایندی . بو شایعات اوزرینه ارکان دولت اجتماع ایده‌رك چلبی سلطانك دور حکومتنده توقاده نفی وپدری چار طاغنده حبس ایدلمش اولان میخال‌بك زاده محمد بکك جلبنه قرار ویردی .

پادشاهك معیتنده محمد بك ، ابراهیم پاشا ، علی بك ، وسائر مشاهیر امرا بولندیغی حالده اردوی همایون (اولو آباد) صحراسنی اردوگاه اتخاذ ایلدی . خیلی زماندنبری اسمی ایشیدلمیان محمدبکك شهرتی، شجاعتی واردوده‌موجودیتی مصطفانك فرقه‌سنده بولنان آقنجی عسکر بیننده بویوك بر تأثیر حصوله کتیردی . حتی بر کیجه مصطفانك معیتنه تقرب ایدرك روم ایلی امراسنی اسملریله چاغیردی . اورنوس زاده‌لره خطاباً :

— « بو حرکت سزك صداقتکزه یاقیشیرمی ؟ اصلی ، نسلی بللی اولمیان بر آدمه ناصل تابع اولدیکز ؟ چلبی سلطان محمد کبی برولی نعمت زاده‌کزه خیانت ایتمك سزه لایقمیدر ؟ بو دولتك احیاسنه خدمت ایتدیککز حالده شیمدی‌ده انقراضنه‌می غیرت ایده‌جککز؟ پادشاهك غضبندن ، ملتك انتقامندن قورقمایورسه‌کز اللهدن ، پیغمبردن اوتانکزده او ، دوزمه حریفه اویمایکز .. پادشاهمز جمله‌کزه سلام ایدییور . جوابکزی بکلیور ! »

افاده‌سنی تبلیغ ایتمشیدی . بو سوزلرك تأثیریله آلدیغی ندامتکارانه جواب مصطفانك فرقه‌سنده دهشتلی بر غلیان حصولنه باعث اولدی .

برطرفدن‌ده (الحرب خدعة) قول مشهورینه رعایةً عوض پاشا طرفندن شهزاده مصطفایه کوندریلن مکتوبده ، کندیسنك جداً وارث سلطنت اولدیغی

معلوم ايسه‌ده معيتنده‌كى (جنيد) ك خيانت ودنائتى ايله حقوق حكمرانيسنى پايمال ايده‌جكى يازلديغى كبى ، جنيده يازيلان مكتوبده‌ده شهزاده‌لك دعواى باطليله ميدانه چيقان بر پسپايه‌يه سردارلقله اسلام پادشاهنه عصيان ايتمكدن ايسه آيدين حواليسنده اولان مالكانه‌سنده مستقل بر حكمدار كبى يشامق دهامناسب اوله‌جغى بيلديرلدى . بوتدبير ، هر ايكيسنه باشقه بر تأثير كوستردى. ذاتاً امرا بيننده حاصل اولان ترددلر دوزمه شهزاده‌يى شبهه‌لنديرمكده ايكن (بو اثناده دوزمه‌يه برده رعاف عارض اولمش ايدى) اردوى همايون عسكرينك ترتيب ايتديكى كيجه باصقيننده جنيدك فرار ايتمسى ، امرانك‌ده اردوى همايونه كچمسى اوزرينه دوزمه مصطفى آرتق اوراده بارينه‌جق بر نقطهٔ استناد بوله‌ماينجه مأيوساً كليبولى ساحلنه كچدى .

تعقيبنه مأمور اولان فرقه مصطفايى طوتوب ادرنه‌يه كتيردكلرى كبى حقنده صادر اولان فتوا اوزرينه قلعه‌قپوسى برجنده صلب ايديله‌رك بوفتنه‌نك‌ده ازاله‌سى رهين امكان اولدى (٨٢٥) .

بعض مؤرخلر بو شخصك حقيقةً (شهزاده‌مصطفى) اولديغنى بعض امارات ايله على‌الخصوص بتون شهزاده‌يى طانيان قدماى امرانك آنك يانانده اجتماعيله تصديق ايتدكلرى كبى شهزاده مصطفى چلبينك تيموره التجا ايدوب تركستانه كيتديكى حقنده دخى بر روايت موجوددر .

بووقعه‌نك زائل اولمسى استانبول ايمپراطورينى پك زياده دوشونديرمشيدى. زيرا دوزمه شهزاده‌يه ايتمش اولديغى معاونتك عثمانلى دولتنه بويوك بر خيانت عد ايديله‌جكنى بيليوردى. آنك اوزرينه اعضاى خاندانندن ايكى سفيرادرنه‌يه كوندروب مسألهٔ زائله‌ده‌كى حركتنده بر طاقم واهى عذرلرله كنديسنى معذور كوسترمك ايسته‌ديسه‌ده كنج پادشاه كلن سفيرلرى حضورينه بيله قبول ايتميوب بو خيانتك انتقامنى آلمغه مجبور اولدى . بناءً عليه ترتيب ايديلن يكرمى بش بيك معلم عسكردن عبارت بر فرقه ايله حضرت پادشاه استانبول سورلرينى كاملاً تحت محاصره‌يه آلدى . بر طرفدن‌ده تعرضاته باشلادى .

ايمپراطور ذات الرئه خسته‌لغندن پك فنا بر حالده مضطرب ايدى . او جهتله مدافعه‌قوماندانلغنى اوغلى ژان درعهده ايتمشيدى . بو محاصره على‌الدوام

اوچ آی سوردی . شهره کیرمك ممکن اوله‌مادیغی کبی محاصره‌نك رفعی‌ده قابل اولمادی .

ایمپراطورك ابذال ایتدیکی نقدینهٔ رشوتله قرەمان اوغللرینك تحریکاتی نتیجه‌سنده حمید ایلنده والی اولان پادشاهك کوچوك برادری (مصطفی چلبی) ادعای سلطنتله قیام ایده‌رك بروسه‌یه هجوم ایتمش ایسه‌ده تأمین مظفریته موفق اوله‌میوب ازنیق حوالیسنه یورومشیدی . پادشاه بونك مسببلرینی بیلیوردی . او جهتله برادرینه نصیحت آمیز بر نامه کوندروب فکر عصیاندن واز کچمسنی اخطار ایلدیسه‌ده کنج شهزاده‌نك حرص جاه حسیاتی بردرلو سکون پذیر اوله‌مادی. آنك اوزرینه اردوی همایون استانبولدن آناطولی ساحلنه حرکت ایتدی. شهزاده‌نك لالاسی (شرایدار الیاس) بکی جلب ایدن اصدقای پادشاهیدن (عوض) پاشانك ترتیبات حکیمانه‌سیله شهزاده مصطفی تسلیم ایدلمش ایسه‌ده از برمدت صوکره بی‌چاره شهزاده‌نك جسدی برانجیر آغاجنده اصیلی کورولمشدر!

شبهه‌سزکه بو مصیبت ، اشتراك سلطنتدن متولد بر نظریهٔ عبرتدر . فقط هر حالده انسانلق نامنه شایان نفرتدر !

بوفاجعه‌نك وقوعندن صوکره قسطمونی ایالتنده والیٔ مستقل اولان اسفندیار زاده محمد بك عصیان ایده‌رك (اینه‌بولی) طرفلرینه یورومش ایسه‌ده تصادف ایتدیکی آقینجیلرله وقوع بولان مصادمه‌ده مجروحاً سینوبه قاچمغه مجبور اولدی . اخیراً پادشاهه التجا ایده‌رك زیر اداره‌سنده بولنان قسطمونی ایالتیله برکریمه‌سنی ذات شاهانه‌یه ویردی؛ اوصورتله دائرهٔ انقیاده کیردی (٨٢٧) .

بووقوعات آره‌سنده وزیراعظم ابراهیم پاشانك ترتیب ایتمش اولدیغی افترای خیانت نتیجه‌سنده دولتك بویوك بر آدمی ، ملتك صادق برخادمی اولان عوض پاشانك کوزلرینه « میل » چکیله‌رك نوربصردن محروم ایدلدی! بوده برزقابت اقبال سیئه‌سندن عبارت اولسه کرکدر . چونکه ابراهیم پاشانك پك زیاده اقبالپرست اولدیغی مشهوردر .

بوانناده برسکون سیاسی حکمفرما اولیوردی . داخلده بر اثر عصیان ایشیدلمدیکی کبی حدود عثمانیه جهتلرنده‌ده بر اثر تجاوز کورولمیوردی . ایشته بوایام آسایشده پادشاه ادرنه‌یه روبراه اولدی. اسفندیار بکك کریمه‌سیله ازدواج

ایدەرك امثالی کورولمەمش بر سور همایون اجراسیلە اظهار شادمانی ایلدی . بومسرتك فاتحۀ مظفریتی اولەرق سنوی اوچ بیك آلتون ویرمك ، (ترقوس) جهتی تحت ادارەسندە قالوب بوتون قرە دکزدەکی روم‌ایلی سواحلی عثمانلی دولتنە کچمك شرائطیلە استانبول ایمپراطوری بر مصالحە عقد ایتدی . متعاقباً اولاح ، صرب ، بلغار بکاری‌دە ادرنەیە کلوب عرض انقیاد ایلدی .

والحاصل ، تیمور بد ظهورك آثار فسادندن اولان فنالقلر تدریجاً زائل اولمغە ، دولت اولکی درجۀ شوکت وقوتنی بولمغە باشلادی . آیدین ، بروسە ، قرەمان ، قسطمونی حوالیسندە بر اثر عصیان قالمادی . ازمیردە مفسد جنید ایلەاوغلی قورد حسن اعدام ایدلدی . قرەمان اوغلی محمد بکە بر کوللە اصابت ایدوب‌پارچەلندی . بوصورتلە بوتون آناطولیدە آسایش داخلی تأمین‌اولندی . محمد بك زادەلردن ابراهیم بکە ذات شاهانە بر همشیرەسنی تزویج ایلدی .

کرمیان زادە یعقوب بك‌دە مالکانەسی اولان کوتاهیە سنجاغنی حضور پادشاهیدە عثمانلی دولتنە دور وتسلیم ایتدی . کندیسی‌دە ٨٢ یاشندە اولدیغی حالدەآخرتە کیتدی . آماسیەدە ، توقاددە ، ملاطیەدە بولنان اشقیاسرکردەلری برر برر دردست ایدیلەرك مجازات اولندی . خلاصە ، آناطولیدەکی استقلال حکومت هر صورتلە تعرضدن مصون اولدی (٨٣١) .

کلەلم روم ایلی احوالنە :

صربستان قرالی (لازارووویچ) سرطان علتندن وفات ایتدیکی جهتلە خاندان قدیمدن (ویلیق اوغلی) نامیلە شهرت آلان (ژورژ برانقوویچ) حکمدار اولمشیدی . طونە سواحلندە بر قلعە حدودی مسألەسندن ظهور ایدن اختلاف بالنهایە حربی انتاج ایدرك عثمانلی اردوسی صربستانە سوق اولندی . صربلری حمایە ایدن مجار قرالی (سیکیز موند) ك فرقەسی مغلوب اولدیغندن سنوی اللی بیك دوقە آلتونی ویرمك ، ایجاب ایدەجك وقتدە بوتون عسکریلە عثمانلی اردوسنە التحاق ایتمك شرائطیلە یکی قرال ژورژ عقد معاهدەیە مجبور اولدی .

تیمور وقعۀ منفورندە روم ایمپراطورینك ضبط ایتمش اولدیغی سلانیك شهرینە دکزدن ، قرەدن هجوم ایدیلەرك بر آیدن زیادە محاصرەدن صوکرە

استرداد اولندی . اورادن تسالیا ، موره ، ایپر حوالیسنه کیدیلەرك یانیه ایله نارده سواحلیده آلندی . آرناودلق حکمداری (ژان قاستریوتی) وفات ایتمش ایسەده وارث حکومتی اولان اوغلی اسکندر بك یدی سنه اول معیت شاهانەیه آلنمش ، عثمانلی تربیەسیله اسلامیتیده قبول ایتمش اولدیغندن دولتك باشنه بر ارناوودلق غائلەسی آچدی .

استاد قدرتك بنا کردەسی اولان عبرتکاه عالم کویا بر صحنهٔ وقوعات شکلنده ترتیب اولنمش که دور خلقتندنبری هیچ بر زمان ظهوراتدن خالی قالمامش ! ایشته بوسنه دخی بروسەده خانمانسوز بر (وبا) علتی ظهور ایدوب حسابسز وفیاتی موجب اولدیغی کبی عقیبندەده دهشتلی بر قحط وغلا وقوعبولمشدر . مصائب حیات ایچنده قالان خلق عادتا بوایکی طوفان فلاکتك زبونی اولمشیدی .

بو آفات طبیعیەنك اندفاعیله برابر تنظیمات داخلیه ، اصلاحات ملکیەمسائلنه اهمیت ویریلیوردی . حتی اولاح بکی (دراقوله) موقع اقتدارده بولنان وویوده (دانیل) ی هلاك ایدەرك زمام حکومتی النه آلمش ، بو وقعه اوزرینه قیام ایدن اهالی فرقەسیده مغلوب ایتمش ایکن عثمانلیلرك حرکات استیلا کارانەسندن احترازاً دولتك حمایهٔ تابعیتنه کیرمش ، ترتیب ایدیلن ویرکوسنی هرسنه ویرمکه تعهد ایلمشدر .

(دراقوله) یعنی شیطان وویوده ماهر برقوماندان اولدیغی جهتله عثمانلی اردوسندن انتخاب ایتدیکی بر آقنجی فرقەسیله مجارستان ایچریلرینه یورویەرك قوجه (ترانسیلوانیا) ایالتنی زیر وزبر ایتمشدر . مجار قرالی (سیکیزموند) بوصیرەده آلمانیا ایمپراطوری انتخاب اولدیغی جهتله مدافعه ایدەمدی . اون ایکی مرخصدن عبارت بر هیأت صلحیه ایله عقدمتارکه اولندقدن صوکره مجارستاندن عودت ایدن عثمانلیلر صربستانه کچر کچمز قرال (ژورژ) تضمینات نقدیه مقامنده ویرکوسنه کلیتلی بر مقدار ضم ایتمش ، قزینیده حرم همایونه تقدیم ایدوب پادشاهی داماد ایلمشدر .

قرەمان اوغلی ابراهیم بك فطرت ردیئەسی ایجابیله خاندان سلطنته قارشی فکرخیانت بسلەیەرك نعمت حقنی آیاقلر آلتنه آلمش . استانبول ایمپراطورینك اغفالاتنه آلدانوب مجار ، آلمانیا حکومتلریله بالاتفاق (حمیدایلی سنجاغی)

اوزرینه یورومش ایسه‌ده عثمانلی عسکرینك مدافعه‌سنه مقاومت ایده‌میه‌رك رجعت ایتمشدر . بو مسأله‌ده الڭ زیاده علاقه‌دار اولانلر صرب قرالی ، اسرار فسادینك کشف اولنماسندن صاقنه‌رق زوجهٔ پادشاهینك شفاعتیله مظهر عفو اولدیغی کبی ابراهیم بك‌ده همشیرهٔ همایونك دلالتیله عفو اولنمشدر .

بونکله برابر وقایع سیاسیه‌نك جریان طبیعیسنه اتباعاً حضرت پادشاه اورنوس زاده (ایکی یورکلی) علی‌بك قوماندا‌سنده مکمل بر آقنجی فرقه‌سی مجارستانه سوق ایتمش ، دراقوله ایله ژورژ پرانقوویچی‌ده رفاقتنه ویرمشیدی . بو مهاجمه‌ده بوتون مجارستانك آلتی اوستنه کلدکدن ماعدا یتمش بیك قدر اسیر آلنه‌رق مرکز سلطنته عودت ایدلدیکی موثوقدر .

صرب قرالنك قزی پرنسس ماریا ایله ازدواج شاهانه‌ده (٨٤٠) ادرنه‌ده اجرا ایدیلن سورهمایونه خرستیانلق تعصبیله قرال جنابلری اجابت ایده‌مدیکندن اوغلنی (سمندره) قلعه‌سنده محافظ براقوب کندیسی مجارستانه التجا ایتدی . پادشاه بومناسبتسز معامله‌دن متأثر اولدی . چونکه عدم اجابته هیچ بر سبب یوقدی . افلاق بکی (دراقوله) حضور همایونده بولندیغی اثناده شریعت اسلامیه‌یی تزییف مآلنده سویله‌دیکی سوزلر اوزرینه کلیبولیده توقیفی ایجاب ایتدی . متعاقباً صربستان اوزرینه‌ده سفر ایدیله‌رك عثمانلی عسکرینك انشا ایتمش اولدیغی (سمندره) قلعه‌سی استرداد اولندقدن صوکره (بلوغراد) بلغراد شهری‌ده محاصره‌یه آلندی . فقط تأمین مظفریت ممکن اوله‌مادی . یالکز بوسنه — هرسك قرالی ویرکوسنه برمقدار ضمیله اوحوالی‌یه حرکت اولنماسنی تأمین ایده‌بیلدی .

بواثناده مجارستان قرالی — آلمانیا ایمپراطوری (سیکیز موند) وفات ایتمش اولدیغی جهتله یرینه اون آلتی یاشلرنده بولنان (ولادیسلاس) کچمشیدی . بلغراد محاصره‌سندن صرف نظر ایدن عثمانلی اردوسی مشاهیر امرادن (مزیدبك) قوماندا‌سنده اولدیغی حالده مجارستانك قلبکاهی بولنان اردل (ترانسیلوانیا) صحرالرینه کیرمشیدی . تصادف ایتدیکی مجار فرقه‌سنی (هرمانشتاد) جوارنده بوزدقدن صوکره اومهم شهری‌ده محاصره‌یه آلدی .

لكن يتار طاغلر كبی برسيالهٔ آتشـين قوتيله يتيشن مشهور قوماندان (ژان هونياد) معيتندهكی جسيم براردو ايله محاصره‌يی رفع ايده‌رك مزيد بك فرقه‌سنی رجعته مجبور ايلمش ، كنديسيله اوغلی مراد بكی‌ده اسير آلدقدن صوكره وحشيانه برصورتده قتلنه تنزل ايتمشدر ! بومظفريت سائقه‌سيله مجارلر حدود عثمانی‌يه دوغرو ايلريليوردی . سلطان مراد وزرای دولتك قرار وتنسيبيله شاهين پاشايی مدافعه‌يه مأمور ايتمش ايسه‌ده (طمشـوار) جوارنده مغلوباً دام اسارته دوشن شاهين پاشا قهرندن برسـاعت ظرفنده ترك حيات ايده‌رك ژان هونيادك مظالم حقارتكارانه‌سندن خلاص اولمشدر .

(نيكبولی) محاربه‌سنده‌كی مغلوبيت انتقامنی آلمق فكريله معيتنده‌كی مجار ، چه ، خروات ، آلمانيا افرادندن تشـكل ايدن قوتلی اردويی مجارستان سرحدنده ترك ايدن عظمتلی قوماندان ژان هونياد بعض تلقينات روحانيه ايچون آوروپايه كيتمشـيدی . آز برمدت صـوكره عودت ايده‌رك پاپانك مجارستان مرخصی قاردينال (ژوليه‌ن) ك تحريكاتنه پاپا جنابلرينك‌ده تشويقاتی انضمام ايليكندن آوروپادن عثمانليلری دفع ايتمك تصوراتيله مجار ، آلمانيا ، ساقسونيا ، فرانسـه ، بلچيقا ، باويرا ، صرب ، افلاق عسـاكر مختلفه‌سندن اجتماع ايدن دهشتلی براهل صليب اردوسی صربسـتان اوزرندن طونه‌يی كچمش ، شاركوی ، نيش موقعلرينه كلمشيدی .

تاريخلرك وثائق مندرجه‌سنه كوره بودفعه‌كی اهل صليب اردوسنك امثالی هيـچ برمحاربه‌ده كورولمه‌مشـدر . ايشته ژان هونياد بويله برقوهٔ قاهره ايله (موراوا) نهری جوارنده اردوكاه اتخاذ ايتمش ، اوچنجی محاربه‌ده اردوی همايونه غلبه چالمشدر .

بومغلوبيت اوزرينه پادشاه صوفيه موقعنه رجعت‌ايتمش ايسه‌ده ژان هونيادك انظار استـيلاسی فلبه جهتنه انحصار ايليكندن اهل صليب اردوسی شدتلی برسرعتله يوروييوردی . (ازلادی) دربندنده بولنان مدافعه فرقه‌سی بو دهشـتلی قوته مقابله ايده‌ميه‌رك ايلك مصادمه‌ده بوزولدی . سلطان مراد (يالواج) محاربه‌سنده‌ده مغلوب اولدی . آنك اوزرينه ژان هونياد بومحاربه‌يی قطعی برغالبيت بيله‌رك آرتق مهاجمه‌يه لزوم كورمدی .

سلطان مرادك متارکه تکلیفی اهل‌صلیب اردوسنده شایان قبول کوروله‌رك (سگدین) موقعنده معاهدهٔ صلحیه امضا ایدلدی . بومعاهده‌نك اك مهم ماده‌لری : صربستان — هرسك قطعه‌لرینك قرال ژورژ اداره‌سنه ، افلاق — اولاح ممالکنك‌ده قرال ویلادیسلاس حاکمیتنه تودیعی وفقط بوایکی حکومتك مجارستان قراللغنه تابعیتی شرائطندن عبارت ایدی .

(ایزلادی) محاربه‌سنده مجروحاً اسیر دوشن داماد (محمودچلبی) ایچون یتمش بیك دوقه آلتونی فدیهٔ خلاص اوله‌رق ویرلدی . بو تضمینات اوزمانده حقوق بین الدولنجه مصارف حربیه بدلی ایدی .

اون سنه مدتله احکامی جاری اولمق اوزره تنظیم ایدیلن معاهده‌نامه عثمانلی ومجار لسانیله یازلدی . سلطان مراد قرآن کریمه ، ویلادیسلاس انجیل شریفه یمین ایده‌رك امضالاندی .

اردوی همایونك مغلوبیتنی نعم‌المطلوب برفرصت عدایدن‌قرەمان بکی آقحصار، بك شهری ، آق شهری پامال ایده‌رك کوتاهیه ، آنقره اوزرندن بروسه‌یه یورومشیدی .

بربر آردنجه کلیر حادثهٔ قهر زمان
اکسیك اولماز فلکك دولته ظلم وستمی

مأنه ماصدق اولان وقوعات سیاسیه‌نك صاعقهٔ بلا کبی بربرینی متعاقب ظهور ایتمسی ، برعصردنبری شوکت وشانیله غالب اولان عثمانلی اردوسنك اهل صلیب مهاجمرینه مغلوب دوشمه‌سی پادشاهك وجدانته پك زیاده تاثیر ایتمشیدی . بوتأثیرات روحانیه‌یه ، توقات والیسی اولان بویوك شهزاده‌سی (علاءالدین) چلبینك ماتم وفاتیده انضمام ایلدیکندن آرتق اجرای حکومته تحملی قالمادیغنی وزرای دولته تبلیغ ایده‌رك سریر سلطنتی اوغلی سلطان محمده ترك ایتدی .

هیأت وزرا ، دولتك بویله برتهلکه‌لی زماننده تبدیل سلطنتك سوء تأثیر حاصل ایده‌جکنی بیان‌ایله پادشاهی اقناعه‌چالشمش ایسه‌ده فکر همایونی عزمندن چویرمك قابل اوله‌مادی .

— « بن یکرمی اوچ سنه‌در دولتك خدمتنده بولندم . حیاتمی فدا ایدرجه‌سنه چالشدم . فقط زمانك عذاب مشاقنه آرتق مقاومت ایده‌میه‌جکمی آکلادم . اوسببله ولی‌عهدم اولان سلطان محمدی تخت عثمانی‌یه لایق کوردم . هرنه وقت ایجاب ایدرسه ینه خدمت ایتمکه حاضرم لکن شمدیکی حالده براز زمان استراحته محتاجم ! »

جواب قطعیسیله (مغنیسا) والیسی بولنان شهزاده محمدچلبی‌یه برنامهٔ همایون کوندرلدی ، شهزاده‌نك ادرنه‌یه مواصلتنده رسم بیعت اجرا اولندقدن صوکره مستغنی پادشاه سلطان مراد ثانی وزرادن اسحق پاشایی ، امرادن حمزه بکی معیتنه آلوب حرم همایون هیأتیله مغنیساده عالم عزلته چکلدی (۸٤۷) .

ايكنجى سلطان محمدك برنجى دور سلطنتى

سلطان محمد ايكنجى فاتح

— ٧ —

حياتنك اون دردنجى سال اقبالنه كيرن سلطان محمد ، پدرينك امريله ادرنه‌ده سرير حكومته رونق‌ويرديكى اثناده (سكدين) ده عقد مصالحه‌يه مأمور اولان مرخصلر معاهده‌يى امضا ايتمش ، وظيفهٔ ماموريتلرينى اكمال‌ايلمشيدى . لكن تبدل سلطنت وقعهٔ مهمه‌سنه برمعنا ويره‌مين آوروپا افكار عموميه‌سيله

پاپا دردنجی (اوژن) ك مجارستان قاردینالی (ژولیه‌ن) پك زیاده شبهه‌لندیکندن اهل صلیب اردوسنده بولنان بوتون مرخصلر معاهده‌نامه‌نك عقدندن اون ایکی کون کچمش اولدیغی ، وضع ایدیلن امضالرك مرکبی قورومادیغی حالده تکرار محاربه‌یه قرار ویردی . قاردینال جنابلرینك (دینی آیری بر اسلامه قارشی کتاب مقدس اوزرینه ایدیلن یمین معتبر اوله‌ماز !) حکمیله نشر ایتدیکی فتوا سی ده خرستیان عناصرینك ذهننه کیردی .

شوقدر وارکه عثمانلی اداره‌سنده بولنان صربستانك بعض مهم موقعلری تخلیه و تسلیم ایدلمدکجه حرکات حربیه‌یه حاجت کورولمدیکی قرارکیر اولدی . معاهده احکامنه رعایةً عثمانلیلر صربستانده‌کی مواقعی تسلیم ایتدکدن صوکره ژان هونیاد بلغارستان قرالی نامیله قوتلی بر اردو ترتیب ایده‌رك نیکبولیدن وارنه، سلستره اوزرینه یورومکه ، کچدیکی یرلری یانغین یرینه چویرمکه باشلادی .

ایشته بو دور فلاکتده ایدی‌که عثمانلی دولتنی اداره‌یه مأمور اولان نوجوان برشهریار ، ژان هونیاد کبی برخونخوارك معیتنده‌کی اهل صلیب اردوسنه مدافعه مجبوریتیله دهشتلی برتهلکه فورتنه‌سنه معروض بولنیوردی . بوتون عثمانلی مملکتی شدتلی بر کرداب استیلایه دوغری سوروکلنیوردی .

پادشاه نوجاه بو وقعه‌نك نتیجه‌سنده‌کی وخامتی درپیش ایده‌رك بوتون ارکان دولتی طوپلادی . پدرینك جلبیله اجرای اعدایه قارشی ملکی مدافعه ایتمسی لزومی صدراعظم طرفندن موقع مذاکره‌یه قونولدی . اتفاق آرا ایله ویریلن قرار اوزرینه سلطان مراده مضبطه شکلنده بردعوتنامه یازیلوب دولتك کسب ایتمش اولدیغی درجهٔ وخامت بیلدیریلدی . سلطان مراد بو اشعاراتی ارکان دولتك تدابیر سیاسیه‌سنه عطف ایده‌رك اجابته لزوم کورمدیکنی جواباً یازدیسه‌ده سلطان محمدك کندی خطیله :

— « خاطر شاهانه‌کزده‌درکه بورادن تشریف همایونکزده ، هرنه وقت ایجاب ایدرسه دین و دولته خدمت ایتمکه حاضرم ، بویورمشیدیکز . ایشته او زمان احتیاج شیمدی ظهور ایتدی . مادامکه پادشاهسکز دولتك بویله بروقت ضرورتنده اجرای وظیفه‌دن استغنا ایتمه‌کز شان ملوکانه‌کزه لایق دکلدر . پادشاهلغی کلیاً بکا تودیع ایتمش ایسه‌کز اوحالده بن ده او صفتله سزی

دعوت ایدییورم . اولوالامره اطاعت لزومنی اخطارەده پادشاهلق وظیفەسیله مجبور اولیورم . غازی عثمان اولادندن اولدیغکز جهتله میدان غزاده سلاح باشنه کچمەکز الزمدر ! »

سیاقنده یازدیغی نامەنك مندرجاتنه سلطان مراد آرتق اعتراض ایتمیەرك درحال بوغاز ایچندن بوتون آناطولی اردوسیله روم ایلی یه کچدی . ادرنەدەکی عسکری ده آلوب طونه سواحلنه یورودی .

وارنەیی محاصره ایدن هونیاد اردوسنده مجار قرالی ویلادیسلاس ، افلاق بکی دراقوله قوماندانلق ایدییوردی . حتی خرستیانلق نامنه پاپا وکیللریله پسقپوسلر بیله موجود بولنیوردی . غریبدرکه بوفرقهٔ ظالمه خرستیان اولدقلری حالده بلغارستاندەکی اورتودوقس کلیسالرینه هیچ بردینداراك ارتکاب ایدەمیەجکی حقارتلری ده کمال افتخار ایله اجرا ایتدیلر .

سلطان مراد اردوسی وارنه صحراسنده اهل صلیب فرقەسنه تصادف ایتدی . پادشاه ، انجیل شریف اوزرینه یمین ایله امضا ایدیلن معاهدەنامەیی بر عثمانلی سنجاغنه طاقدیروب صف حربك ایلریسنده تموج ایتدیرییوردی . بوتشهیردن مقصد آوروپالیلرك نقض عهدینی تحقیر ایدی . لکن هونیاد کبی بر دشمن انسانیت ، حقارتکارانه معاملەدن متأثر اولورمی ؟

محاربه باشلاندیغی کون آناطولی فرقەسی بوزولدی . امرانك سرفرازانندن بعضلری ده شهید اولدی . پادشاهك میمنەدەکی مرکز فرقەسی ده بوزولوب رجعت ایدەجکی صیرەده امرادن بری :

— آمان پادشاهم ! دولتمزك حیات ومماتی ثبات ایتمکدەدر . غیرت ایدرسەکز مظفر اولورز ! »

تمنیاتیله پادشاهك اوزنکیسنه صارلمشیدی . بواثناده مجار قرالی سکیزموند دولو دیزکین بر سرعتله ذات شاهانەیه هجوم ایدییورکن (قوجه خضر) نامیله معروف اختیار بر یکیچری حقیقةً خضر کبی یتیشەرك قرالك آتنی تپەلدکدن صوکره شهسوارلق طاسلایان قرالی ده بر ضربەده زمین هلاکه سروب کلەسنی سلطان مرادك اوکنه آتمشیدی . قرالك سر مقطوعی بر مزراق اوجنه کچیریلوب دشمن عسکرینه قارشی عهدنامەنك یانندەدیکیلەرك تشهیر ایدیلنجه فرقهٔ مهاجمەنك قوهٔ

معنویه‌سی قیرلدی. درحال رجعته باشلادی. متعاقباً مهترلرده دهشتلی نعره‌لرله بر آوازهٔ ظفر چالوب اورته‌لغی ولوله‌یه ویردی. دشمن آرقه‌سنه‌بیله باقمه‌رق فراره شتاب ایدییورکن قوهٔ معنویه‌سی آرتان اردوی همایون امراسندن روم ایلی والیسی داود پاشا، فرقهٔ مغلوبه‌یی شدتلی برسرعتله تعقیب ایتمشیدی. غالبیتنه مغرور اولان هونیاد جنابلری بووقعهٔ مغلوبیتده بیك مشکلات ایله حیاتنی قورتاره‌بیلدی وعثمانلیلره قارشو ایدیلان یمینك حکمسزلکنی بیان ایدن قاردینال چزرینی‌ده مقتوللر میانده قالدی.

اهل صلیب اردوسی مجارستانه عودت ایدییوردی. آنك اوزرینه سلطان مراد مظفراً ادرنه‌یه کلدی.

— «ایشته بن خدمتمی ایفا ایتدم. آرتق بنم استراحتمه مانع اولمایکز!» اعتذاریله سریر سلطنتی تکرار سلطان محمده تودیع ایده‌رك مغنیسایه حرکت ایلدی. نه‌چاره‌که بوصیره‌ده ظهور ایدن دهشتلی بریانغین، یکیچری زوربالرینك عصیاننی موجب اولدیغندن (علوفه) لرینه برر اقچه ضم ایدلدیکی حالده تسکین عصیانلری قابل اوله‌مادی. بوتون عسکر دائرهٔ اطاعتدن چیقدی.

بعض مؤرخلر بومسأله‌یی سلطان محمدك کنجلکی حسبیله نفوذینك عدم تأثیرینه حمل ایده‌رك اویولده ادارهٔ افکار ایتمشلردر. حالبوکه روح مسأله کلیاً اوتوهملرك عکسنی ایجاب ایده‌جك تصورندن عبارت ایدی. اساس مقصد برطاقم ارکان دولتك اقبال استقبالنه عائد اولان تشویقاته اردویی واسطه ایده‌رك براختلال داخلی ترتیباتنه منحصر بولنیوردی. بواسراری کشف ایدن وزرا سلطان مرادی تکرار ادرنه‌یه دعوت ایدوب تجدید بیعت ایلدیلر. برتخت اوزرنده ایکی پادشاه اوتوره‌میه‌جغی جهتله سلطان محمد ینه مغنیسایه کیتدی.

ژان هونیاد وقوعاتنده استانبول ایمپراطورینك پك بیوك تأثیر مفسدتی اولدیغنی سلطان مراد بیلیوردی. بناءً علیه اهل صلیب مهاجماتنی برطرف اولنجه پادشاهك انظار اهمیتی موره شبه جزیره‌سنه توجه ایتدی. چونکه ایمپراطورك قوة الظهری یونان قومی ایدی.

موره‌ده اجرای حکومته تشبث ایدن ایمپراطور مانوئلك اوغلی قسطنطین مجارستانده‌کی مغلوبیتدن اول تابعیت عثمانیه‌یی قبول ایدن روم سرکرده‌لرینی تسالیا جهتنه دفع ایتمش، اینه بجتی — قورنت دربندینه‌ده شمال طرفندن

وقوع بوله‌جق تعرضی منع ایتمك مقصدیله دائراً مادار حصار چکدیرمشیدی[*].
بوتدافعی تدبیرلرك برفائده‌سی كوروله‌مدی . چونكه برعثمانلی فرقه‌سی طرخان بكك قوماندا‌سنده تسالیا طرفلرینی استیلا ایتدیكی كبی اوروی همایون قوماندانی بولنان ذات‌شاهانه‌ده (ترموپیل) برزخندن كچه‌رك اكریبوز ، پاطراس حوالیسنی كاملاً ممالك عثمانیه‌یه الحاق ایتدی . بو مظفریت اوزرینه وندیك سفیرلری حضور پادشاهی‌یه كلوب موره‌لیلرك حركات سركشانه‌لری نامنه بیان اعتذار ایده‌رك مرتبات میریه‌لرینی ایكی بیك دوقه آلتونه ابلاغ ایلدیلر .

جنوبی ارناؤودلقده (دراج) سواحلنه منتهی اولان (مردیتا) لیلرك رئیسی (ژان‌قاستریوت) اوته‌دنبری عثمانلیلق نامنی قبول ایتمش، حتی ایكی اوغلنی‌ده سرای همایونه ویرمشیدی . بونلردن اسكندر بك نامنده اولان دلیقانلی — اردوی همایونك صربستانده (موراوا) ده مغلوب اولدیغی زمانده — ارناؤود بكلرینك تشویقاتنه آلدانوب بركیجه پادشاهك باش‌كاتبنه هجوم ایده‌رك اشقودره قلعه‌سنك محافظی تعیین‌اولندیغنه‌دائر ساخته برفرمان آلدقدن‌صوكره باشكاتبی‌ده قتل ایدوب قاچمش ایدی .

فرمانك ساخته‌لكنی خاطرینه بیله كتیرمین اشقودره محافظی درحال قلعه‌نك اناختارلرینی اسكندربكه تسلیم ایدوب طیشاری چیقمشیدی . اسكندر بو فرصتدن استفاده مقصدیله اوكیجه بونون عونه‌سنی قلعه‌یه صوقوب محافظه‌یه مأمور اولان عثمانلی‌عسكرینك قسم كلیسنی قتل ایتدرمسیله‌برابر اعلان‌استقلاله‌ده جرأتیاب اولمشیدی . بوشایعهٔ استقلاله بوتون كغا ، طوسقه بكلریله قره‌طاغ وویوده‌سی‌ده اعتماد ایده‌رك اسكندرك مقاصدینه اشتراك ایله دائرهٔ عصیانی توسیعه باشلادیلر (٨٥١) .

پادشاهك نعمتیله ، تربیه‌سیله پرورده اولان اسكندرك بوحركت‌خائنانه‌سی درجهٔ نهایه‌ده موجب شدت اولدیغی جهتله سلطان مراد همان اردوی همایون ایله ارناؤودلق اوزرینه یورویه‌رك ارباب عصیانی پریشان ایتمش ، اسكندری‌ده مردیتا طاغلرینه فراره مجبورایتمشدر . بومصادمه‌لرده استعمال ایدیلن طوپلرك

[*] بوسور جسیمك موقعنه كرمه‌حصار نامی‌ویرلمش، الیوم اونام‌ایله‌یاد‌ایدلمكده‌بولنمشدر.

کلیبولی طوپخانه‌سندن جلب اولنان اوسته‌لر طرفندن آرناؤودلق طاغلرنده اعمال ایدلدیکی روایات تاریخیه‌دندر .

تیمورلنکك وقعهٔ مهاجماتنده اللی سنه‌لك حیات حکومتنی ، رفاه سلطنتنی تأمین ایتمش اولان استانبول ایمپراطورلغی برصدمهٔ انقراض ایله صارصیلیوردی. هر جهتدن چهرهٔ منفورینی کوسترن اضمحلال اداره افکار عمومیه‌ده بویوك براميدسزلك حاصل ایدییوردی . چونکه ایمپراطور یدنجی ژان وفات ایتمش ، وارث حکومت اولان دیمتریی ، طوماسی ، قسطنطین دراغاسی نامنده اوچ اولادی ، حق تقدم دعواسیله بر برینك علیهنه قیام ایلمشیدی .

بو منازعه‌نك فصلنه (حکم) لك صفتنی احراز ایدن حضرت پادشاه قسطنطینك رجحان اقتدارینی تصدیق ایتمه‌سی اوزرینه دیکر برادرلری بلااعتراض امرشاهانه‌یی قبول ایتدیلر . قسطنطین‌ده استانبول ایمپراطورلغنك صوك حکمداری اولدی !

قیش موسمنك شدتله حکمفرما اولمغه باشلادیغی صیره‌ده اردوی همایون آرناؤودلقدن عودت ایدییوردی. اسکندر تکلیف ایدیلن بش بیك دوقه آلتونی ویرمه‌مك کستاخلغیله مردیتا برزخلرنده پوصولر ترتیب ایده‌رك عسکردن خیلی تلفاته جرأت ایتمشدر . بو وحشیانه حرکتك انتقامنی آلمق اوزره سلطان مراد ایالك بهارده منتظم برفرقه ترتیب ، قوماندانلغنه‌ده شهزاده سلطان محمدی تنسیب ایلدیکی اثناده اجل قضا کبی دولتك باشنه بلا اولان هونیاد صربستان حشراتیله آرناؤودعصاتنه استنادایده‌رك فرقه‌سنده‌کی متفرق اهل صلیب عسکریله قوصوه حوالیسنه یورومشیدی . بو هجومده هونیاد جنابلری براردو قوماندانی دکل مجارستان حکمرانی ایدی . چونکه وارنه محاربه‌سنده قرال ویلادیسلاس اورنوس زاده‌لردن غازی عیسی بکك خنجر انتقامیله هلاك اولمشیدی .

اهل صلیب اردوسی قوصوه صحرالرنده جولان ایدییورکن سلطان مراد دهشتلی برقوتله قچانیك دربندندن کچه‌رك جد محترمی خداوندکارك میدان مظفریتی اولان پرشته قیرلرنده دشمن اردوسنه تصادف ایتمسیله برابر محاربه‌یه باشلادی . اوچ کون ، اوچ کیجه دوام ایدن خونریزانه تعرضاتده اهل صلیب عسکری اون سکز بیك تلفات ویردکدن صوکره بوتون قوتلری قیرلدی .

بقیة‌السیوف اولانلر صربستانه دوغرو فراره محکوم اولدی . حتی ژان هونیاد جنابلری‌ده مجروح اولدیغی حالده منهزم عسکرك اوکنه دوشدی . ایکنجی قوصوه محاربه‌سی دنیلان بومحاربه‌ده سلطان مراد (سکدین) مغلوبیتنك ایکی قات انتقامنی آلدی .

بوغائلهٔ سیاسیه زائل اولدقدن صوکره پادشاه اردونك اصلاحی ، ملکك عمرانیله مشغول اولدی . بو ایام آسایشده (ذوالقدریه) حاکمی سلیمان بکك کریمه‌سی (ستی ملکشاه)ی سلطان محمده تزویج ایده‌رك شانلی ، شهرتلی برسور همایون اجرااولندی . ایشته بوآناده عثمانلی دولتنك اسکی نشوهٔ مظفریتی پارلاق برصورتده حکمنی اجرا ایدییوردی (٨٥٥) .

بروسه‌ده ، ادرنه‌ده متعدد جامعلر ، مدرسه‌لر انشا ایدیلیور ، واسع یوللر ، منتظم کوپریلر یاپیلیوردی . والحاصل عثمانلی ممالکی عادتا برمعمورهٔ مدنیت شکلنه کیرییوردی .

نه چاره‌که بوغیرتلی پادشاه دور کمالنك برنجی قدمه‌سنده ، یعنی ٤٩ یاشنده ایکن مبتلا اولدیغی التهاب دماغ خسته‌لغندن طاقتفرسا برباش آغریسنه اوغرایوب اوتوز آلتی ساعت ظرفنده ارتحال ایتدی (٨٥٥) .

اوزمانك حکمنه رعایةً وفاتی اعلان ایدلمدی . سلطان محمد مغنیسادن ادرنه‌یه مواصلت ایدنجه‌یه قدر اون ایکی کون نعش محترمی محافظه اولندی . سلطان محمدك جلوسنی متعاقب جنازه‌سی بروسه‌یه نقل اولنوب حال حیاتنده انشا ایتدردکاری جامعلری حظیره‌سندکی تربه‌لرنده قرارکاه ابدیسنه تودیع قلندی . الی رحمة‌الله .

ایضاحات

سلطان مراد ثانی اوتوز برسنه‌دن عبارت اولان دور سلطنتنده ایکی دفعه تخت عثمانی‌یه کچمشدر . حیات بشرك برخیال زائل قبیلندن اولدیغنی تقدیرایدن بوحکمدار حکیم دغدغهٔ جهانك آلایشنه اهمیت ویرمدیکی ایچون منتهای مراتب بشریه اولان پادشاهلقدن ایکی دفعه ال چکمشدر .

(سکدین) محاربه‌سنده‌کی مغلوبیتنك تاثیریله عثمانلی اردوسنك ترقیاتنه

خدمت ایده‌رك اوسایه‌ده دولتك اعلای شوکتنه موفق اولدیغنی پرشتنه صحرالرنده احراز ایلدیکی غالبیتله اثباته ظفریاب اولدی .

عصرینك ایجابات سیاسیه‌سنه کوره (دیوستیرو) نامیله آلان اسلام ، خرستیان افراد عسکریه‌سی اولدقجه کسب انتظام ایلشیدی . روم افرادینك قسم کلیسی بالخاصه عثمانلی لسانی اوکرنمك ، حسیات ملیه‌یه اشتراك ایتمك مقصدیله آناطولی‌یه سوق اولنوردی . برطاقمی‌ده اصول عسکریه‌یی تحصیل ایتمك اوزره اودورك دار الفنونی عد ایدیلن ادرنه، بروسه تعلیمخانه‌لرینه کوندریلیردی.

دولتك استقلال حاکمیتی خصوصنده‌کی غیرت وفعالیتنه خلل کتیرمین بوذات محترم سلاحدن زیاده صلح وصلاح طرفداری ایدی . انسانلرك آفت حیاتی اولان محاربه میدانلرینی عادتا براجل قضا قبرستانی کبی نفرتله تلقی ایدردی . فقط کندی موجودیتنه تعرض ایدنلرده مدافعه‌دن چکنمزدی . معارف عثمانیه‌نك اساسنی وضع ایدن بوترقی پرور پادشاه وارث سلطنتی اولان سلطان محمدی علوم عالیه‌دن بهره‌دار ایتمك عزمیله ، علامهٔ زماندن منلا کورانی ، منلا خسرو کبی متبحرینی معلم خصوصی تعیین ایلشدر .

والحاصل : برحکمداره لایق اولان اوصاف عالیه ایله تزیین ذات وصفات ایتمش بویوك برپادشاه ایدی . .

اوزرینه يورومش ايسه‌ده اسحق پاشا فرقه‌سی يتيشه‌رك هپسنی برباد ايتمش ، ابراهيم بك‌ده اظهار ندامتله دائرهٔ انقياده كيروب قرينی‌ده حضرت پادشاهه ويرمشدر.

فاتح حضرتلری بروسه‌يه سياحتنده يكيچری حشراتی عادتا فديهٔ سلامت ايستر كبی جلوس عطيه‌سی ايسته‌ديلر . پادشاه بو معامله‌يه حدت ايتمش ايسه‌ده بر عصيان عسكری وقوعنه ميدان ويرمه‌مك ايچون بش بيك غروش (اون كيسه آقچه) احسان ايتدی . لكن افرادن بعضلری ، عسكرلك نامنه جائز اولميان بويله جبارانه حركته مساعده ايتدكلرندن دولايی قيرباجله دوكولدكدن صوكره مأموريتلرندن‌ده طرد ايدلديلر .

قره‌مان اوغلنك عصيانی بر وسيلهٔ فرصت عد ايدن استانبول ايمپراطوری سلطان مرادك دور سلطنتنده غلطه مكتبنده تحصيلده بولنان شهزاده سليمان چلبينك حفيدی اورخان چلبينك تخصيصات متراكمه‌سنی ايسته‌يه‌رك حضرت فاتحك حدتنی جلب ايتمشيدی . ذاتاً استانبول افقنه حصر ايديلن نظر استيلا بويله بر بهانه‌يه انتظار ايديیوردی . چونكه قورو بر عنواندن عبارت اولان ايمپراطورلق، قره‌دكز بوغازندن سيلوری ، مرمره حوضه‌سنه قدر اهميتسز بر محيط ايچنده ايدی. جنوباً ده چكمجه‌لره قدر منتهی اوليوردی .

عثمانليلرك آوروپا قطعه‌سنه علاقه‌دار اولملری ايچون اك مساعد بر زمان ايشته بو ايام ايدی . چونكه او شهر لطيفك نفوس عموميه‌سی آنجق ايكی يوز بيك راده‌سنده قالمشيدی . يالكز متعدد مواقعنده‌كی مستحكم قلعه‌لرله شهری احاطه ايدن سور جسيم حائز اهميت بر عارضه تشكيل ايديیوردی . دور اورخانی‌يه قدر برچوق اقوامك مهاجماتنه ، اوندن صوكره‌ده عثمانليلرك تعرضاتنه مقاومتله كسب اشتهار ايتمش متين بر نقطهٔ مدافعه ايدی .

حالبوكه عثمانلی دولتی بو عصر ايچنده فنون حربيه‌ده ، ترقيات عسكريه‌ده فوق العاده بر درجه‌يی احراز ايتمش اولديغندن قلعه‌نك فتحی كبی مشكلاتی اقتحام ايده‌جك وسائط مهمه‌يی احضاردن عاجز دكلدی .

تيمور حادثه‌سنك ظهورندن اول ييلديرم بايزيد استانبول بوغازينه حاكم اولان آناطولی حصارينی استقبالده‌كی فتوحاته بر اساس متين وضع ايدر كبی انشا ايتمشيدی . سلطان محمدده اجدادينك آمالنه قوت ويرمك ايچون عثمانليلر

بیننده (بوغاز کسن) نامیله یاد ایدیلن روم ایلی حصارینی خارق العاده برسرعتله یاپدیردی . بو ایکی موقع مدافعه قوتیله آوروپانک قره دکز جهتندن وقوع بوله جق تجاوزاتنه سد چکلمش ، بناءً علیه استانبولک ده اقوام غربیه ایله مناسباتی قطع ایدلمش اولدی .

حضرت فاتح قلعه نک انشا آتیله مشغول بولندیغی اثناده استانبولدن کوندریلن برسفیر مرخصی ؛ اولجه عقد ایدلمش اولان متارکه عهدنامه سنک احکامندن بحثله انشا آت معامله سنی پروتستو ایتدی . لکن پادشاهک عزمنه خلل کتیرمدی .

روم ایلی حصاری

— بنم بوحرکتم نقض عهد ایتمکدن عبارت دکلدرکه سزکده مداخله یه حقکز اولسون . کندی ملکمک سرحدنده برمدافعه موقعی حاضرلایورم . سزک ملککزه تعرض ایتمیورم . بیلیرسکزیا ! پدرمک زمان حکومتنده ایمپراطورکز مجارستان . ونديك قراللریله اتفاق ایدوب قوتلی بردونمنا ایله کلیبولیده کی سواحلمزی تهدیده باشلامشیدی . ایشته بن ده اومعامله یه مقابله ایدییورم ! پدرم کبی جنویزلیلردن معاونت ایسته مییورم . آنک ایچون بنی منع ایتمکه صلاحیتکز یوقدر . ذاتاً پدرم وارنه محاربه سنه کیدرکن کوردیکی مشکلات اوزرینه استانبول بوغازینک روم ایلی ساحلنده برنقطهٔ استناد یاپاجغنی عهد ایتمش ایدی .

بن‌ده پدرمك عهدينى اجرا ايدييورم . ملكمده ، حدودمده ايستەديكم كبى حركتمه كمسه مانع اولەماز . ايشتە بويلەجه ايمپراطوركزه خبر ويريكز ! چونكه بن تهديد ايله قورقان پادشاهلردن دكلم . . شونى‌ده اخطار ايدەرم‌كه بردها بوكبى تهديد آميز معاملەيه جرأت ايدەجك ايلچيلريكزك كلەسنى كسوب ألنه ويرەجكم ايمپراطوركزه اويلەجه كوندرەجكم ! »

جواب قطعيسنى ويرمكله برابر قلعەنك برجلرينەده متعدد جسيم طوپلر وضع ايتديردى . (فيروز آغا) نامنده ماهر بر طوپجينك قومانداسنده بشيوز قدر معلم عسكردن عبارت بر قوۀ محافظەيى‌ده برسنەلك ارزاقيله مدافعەيه مأمور ايتدى .

فاتح سلطان وظيفەسنى اكمال ايدوب ادرنەيه عودت ايلديكى صيرەدە ايمپراطور جنابلرى‌ده شهرك بوتون قپولرينى قپاتمش ، ايچريدەكى اسلام اهاليسنى حبس ايله اشكنجەيه باشلامشيدى . پادشاه شدتلى برخبر كوندروب اهالينك قلعه مسألەسنده مدخلى اولماديغندن تخليەلرينى ايستەمش ايسەده ايمپراطور تضييقاتنده دوام ايتمشدر (٨٥٦ : اواخرى) .

پادشاهده بوكا مقابل ايمپراطورك مورەده ، تساليادە بولنان طرفدارانندن حركات معاونتكارانەده بولنامامق تدبيرلرينه تشبث ايتدى . درحال قوتلى براردو ايله مشاهير امرادن طرخان بكى موره حواليسنه ، ماكدونيا سواحلنه كوندردى . برطرفدن‌ده ايمپراطورك جلب ايتمش اولديغى مجار ارباب صنعتندن (ژول اوربان) اسمنده بردوكمەجى استادى كندى آرزوسيله ادرنەيه كاوب پادشاهه التجا ايتدى . استانبول حصارلرينى تخريب ايدەجك قوتده جسيم طوپلر دوكمكه باشلادى . تاريخلرك متفقاً ويرديكى معلوماته كوره عثمانلى مهندسلرندن مصلح الدين ايله (اوربان) ك ادرنەده دوكمش اولدقلرى ايكى بويوك طوپ اون ايكيشر بيك اوقه باقيردن اعمال ايديلوب سكز يوز اوقەلق مرمر كلەلرى‌ده بيك ايكيوز مترەيه‌قدر آتمق صورتيله اجراى تخريبات ايلردى .

بواشغالات آرەسنده حضرت فاتح مقرى كوى خذارينه قدر كيدوب بوتون حاكم نقطەلرك خريطەسنى تنظيم ايتمش ، هجوم پلانلرينى چيزمش ، والحاصل فنون حربيه دائرەسنده استكشافات مهمەيى اكمال ايلمش ايدى . بوترتيبات

اجرا ایدلدکدن صوکره بویوك طوپلرله مهمات حربیه ادرنه‌دن اوکوزلرله بیزانس تختگاهنه دوغرو سوق اولنمغه باشلادی (٨٥٧ : اوائلی) .

عثمانلی اردوسی مقری کوی صحرالرینه کلدیکی وقت باش قوماندان فاتحك اوتاغ همایونی‌ده ایوب سلطان اوزرنده (اکری) قپو جهتنه حاکم اولان تپه‌ده مهابت افزا اولیوردی . زاغانوس پاشا فرقه‌سی‌ده قاسم پاشا قیرلرندن غلطه اوزرینه یوربیوردی . اردی همایونك صاغ جناحده سکسان ، صول جناحده‌ده یتمش بیك موجود بولنیوردی . مرکزده‌ده اوچ قطعه جسیم طوپلرله برابر اون بش بطاریه هاوان ، اوبوس طوپلری بیزانس تختگاهنی زیر وزبر ایتمکه مهیا برحالده طوریوردی . بونلردن فضله اوزمانه مخصوص برچوق محاصره لوازمی‌ده موجودایدی . مرمره دکزندن‌ده (بالطه اوغلی سلیمان بك) نامنده‌کی مشهور آمیرالمزك قوماندا‌سنده بولنان منتظم‌دونمانز لطیف برلدوس روزکاریله کوپوکلر صاچه‌رق کلیوردی (٨٥٧ : ربیع‌الاخر) .

فاتح روم ایلی حصاری قلعه‌سنی انشا ایدیورکن ایمپراطورده شهرك مواقع مهمه‌سنی تحکیم ایتمکه چالیشیوردی . یونان تاریخلرینك مندرجاتنه نظراً ایمپراطورك عسکری اون بیك موجوددن عبارت ایدی . عثمانلی اردوسنك محاصره ترتیباتیله حاکم نقطه‌لری اشغاله باشلادیغی صیره‌ده اهالیدن ، غلطه‌ده‌کی جنویزلردن اجرتلی ، کوکللو اوله‌رق دها اوتوز بش بیك قدر متفرق عسکر سلاح آلتنه آلندی .

استانبول مدافعه‌سنده پروسیه طوپجی معلملرندن (غدان) اسمنده بری بولنیوردی . بومحاربه‌ده اوعصرك مردرلو آلات حربیه‌سی استعمال اولنیوردی . لکن روملرك طوپلری‌ده، طوپجیلری‌ده عثمانلی اردوسنه مدافعه‌دن عاجز ایدی . ادرنه‌دن سوق ایدیلن جسیم طوپ برنجی دفعه آتشلندیکی اثناده پارچه‌لنه‌رق صانعی اولان مجارلی (اوربان) ی هلاك ایتمشدر .

دکزدن هجوم ایدن بالطه اوغلی سلیمان بکك قوماندا‌سنده‌کی سفائن حربیه روزکارك مخالفتیله اعدا امداده کلان کمیلرینه مغلوب اولدی . روم کمیلری سرای بروننده ایچری‌یه کیردی . غلطه ایله سرای برونی آراسنه کریلان وخط مدافعه اولان زنجیر ترتیبات مخصوصه ایله ایندیریلوب بوتون مرتباتی شهر مدافعلرینه التحاق

ایتدی. بووقوعاته پادشاهلك پك زیاده جانی صیقلدی. حتی ایمپراطوردن رشوت آلمقله بعض مؤرخلرك اتهام ایتدیكی خلیل پاشایه صوك درجه‌ده غضبلندی.

دكزدن كلن قوهٔ امدادیه شهر مدافعلرینه اپجه جسارت ویردی. لكن عزمنده ثابت اولان پادشاه محاصره‌نك دوامنه حصر اعتنا ایتدی. دونمانك مغلوبیتی اردونك قوهٔ معنویه‌سنه سوء تأثیردن خالی قالمادیسه‌ده حضرت فاتح اوكاده اهمیت ویرمدی. ركاب شاهانه‌ده بولنان اعاظم دولتدن بر مجلس تشكیل ایده‌رك شیمدیكی بشكطاش سواحلنده بكله‌ین حرب كمیلرینك قیزاقلر اوستندن چكه‌رك طوله باغچه‌دن خلیج صولرینه ایندیرلمسنه قرار ویرلدی.

مدافعلر صوك درجه‌ده فداكارلق كوستریپوردی. فقط قوهٔ حربیه‌نك خلیج دكزندن اجرا ایتدیكی تضییقات ایله محاصره اللی ایكی كون شدتلی بر حالده دوام ایتدی. نتیجه‌سنده (اكری قپو، طوپ قپو) دن كشاد ایدیلان كدكلردن هجوم ایدن فدائیلر شهر ایچنه كیردیلر. اوصورتله تأمین مظفریت ایتدیلر. پادشاه‌ده «فاتح» عنوان ذیشاننی حقیله قازاندی (٨٥٧ : جماذی الآخر).

بوتون كرهٔ ارضی ید انحصارینه آلمق ایسته‌ین آوروپا اهل صلیبی غربك نفوذ تحكمنی بر درجه‌یه قدر توسیع ایتمش، حتی مهد مسیح اولان ارض مقدسه‌قدر كیتمش ایسه‌ده صلاح الدین، خداوندكار كبی شانلی مجاهدین اسلامك غالبیتلری اونفوذی پامال زوال ایده‌رك شرقك شرف حكمرانیسنی محافظه‌یه موفق اولمشدر.

ذاتاً بوموفقیتلری شان تحكمنه شین عد ایدن غرب افكار عمومیه‌سی شرقك اك مهم مركزنده بر اسلام، عثمانلی دولتنك جهانكیرانه بر مظفریتله تشكلنی تجویز ایده‌میوردی. لكن «الحكم لمن غلب» قول مشهوری غرب عالمنه بر ضربهٔ شدیده كبی تأثیر ایتدی. بلكه‌ده اوتأثیرلرك بقیهٔ اضطراباتی عصرلرجه دوام ایدوب كیتدی. دها طوغریسی آرانیرسه مدنیتك بو كونكی صفحهٔ ترقیسنده بیله اوتأثیرلرك زبونی اولان آوروپا افكارنده براثر انفعال كورولمكده، حقوق اسلامیه یه تعلق ایدن معاملات سیاسیه‌ده جهل وغفلت درجه‌لرنده تجاهلانه حركت ایدلمكده‌در.

حالبوكه فاتح، یتشدیكی تعصب واستبداد دورنده بیله ترقیات مدنیه‌یه

نمونهٔ امتثال اوله‌جق پك چوق اجراآته موفقیتله برداهیٔ انسانیت اولدیغنی اثبات ایدن اعاظممدندر . بودعوانك صدق حقیقتنه دلیل آرانیرسه فتحك اوچنجی کونی روم عنصرینك حقوق دینیه‌سنه رعایةً پاطریق (غناديوس) ك مقام روحانیسنه نصب وتعیین ایدلمسی ، حتی اوزمانه عائد بعض امتیازات ویرلمسی ماده‌لرینی نظر دقته آلمق کفایت ایدر .

زیرا مکتب مدنیت عد ایدیلن غربك اندلسده ، مصرده ، سوریه‌ده بالخاصه عناصر اسلامیه حقنده ویرمش اولدقلری حقوق شکنانه تعرضات درسلرینه قیاساً حضرت فاتحك کوستردیکی نظریهٔ انسانیتپرورانه‌سی حقیقةً برمعجزهٔ عبرت ، برنمونهٔ فضیلتدر . لکن اومکتب مدنیت معلملری نه قدر فعالیت ذکائیه‌یه مالك اولسه‌لر ینه دین‌پرور اولان براسلامك کندی مذهبی ایجابندن بیلدیکی علویتی تقدیر ایده‌مزلر اومحیطك مناظر داخلیه‌سنی حق بینانه برنظرله کوره‌مزلر ! بوقضیه اوقدر بدیهیدرکه قیاسی آرامق کلفتنه بیله حاجت یوقدر . ایشته اون طقوزنجی عصرك اواخری اك دوغرو مقیاسدر !

ایضاحات

بوفتح مبینك مظفریتنده کرهٔ ارض آسیا ، اوروپا ، آفریقا قطعه‌لرندن عبارت ظن اولنوردی . چونکه آمریقا ایله آوسترالیا هنوز کشف اولنمامش ایدی.

اوروپاده اجرای حکومت ایدن دولتلر مجار ، لهستان ، بوهمیا ، آلمانیا ، فرانسه ، انکلتره ، اسوچ ، دانیمارقه ، اسپانیادن عبارت ایدی . آسیاده روسیه ، ترکستانده جنکیزیلر ، آناطولیده عثمانلیلر حکمفرما اولیوردی . لکن اوروپانك قلبکاهنده بولنان شرقی روم ایمپراطورلغی مقامنده عثمانلی پادشاهلغی قائم اولمشیدی . چونکه تیمور وقعه‌سنك اندفاعندن صوکره شرق جهتی سلامت انسانیه نامنه برصاحب ذی‌قدرته ، برحاکم عدالته محتاج بولنیوردی . اوده میسر اولدی .

بواثناده خلیفهٔ مسیح عد ایدیلن پاپا بشنجی (نیقوله) رومادە اجرای نفوذ ایله بوتون کرهٔ ارضده برتوحید نصرانیت حصولنه چالیشیوردی .

آفریقاده برطاقم متفرق اسلام حکومتلریده بولنیوردی . قرون اولادنبری

مرکز مدنیت اولان مصرده بیله طوائف ملوك دینیلن ترك ، چرکس امراسی حکومت ایدییوردی . والحاصل تقسیمات ملکیه‌نك قطعی برخریطه‌سی هنوز چیزلمه‌مش ، حدود سیاسیه‌سی تعیین ایدلمه‌مش ایدی . اوجهتله استانبول فتحی تبدلات عظیمه‌یه باعث اولدی .

کله‌لم مقصد اصلی‌یه :

عثمانلی اردوسی استانبوله کیرمسیله برابر حضرت فاتح مدافعه قوماندانی (نوباراس) ی حضورینه جلب ایدوب :

— باقیکز ! بیکلرجه خانمانك سونمسنه ؛ حریت حیاتیه‌لرینك محو ایدلمسنه سبب اولدیکز . چونکه دها برآی اول سزك مدافعه ایده‌میه‌جککزی بن اخطار ایتمشیدم . فقط سز دیکله‌مدیکز . بوقدر مظلوملرك قاننه کیردیکز . بنم مقصدم اهالینك مالاً ، بدناً محافظه‌سندن عبارت ایدی . بوکا میدان ویرمدیکز . بیهوده اوغراشدیکز . بوقدر اموال غنیمتی‌ده غازیلره تقسیم ایتدردیکز . بوتون بو مسئولیتلر ایمپراطورکزه ، محرکارکزه عائددر . »

خطابیله حسب‌حاله باشلادیغی اثناده هم کندیسنه ، هم افراد عائله‌سنه التفاتکارانه معامله ایتدی . ایرتسی کون‌ده راحتسز اولان زوجه‌سنك استفسار خاطری ایچون خانه‌سنه کیتدی . تداویسی حقنده امرلر ویردی . بوصورتله‌ده ملوکانه برانسانیت کوستردی .

بونازکانه معامله‌نك تحتنده‌کی تماس ملی نکته‌لرینی ادراك ایده‌مین برطاقم ریاکاران سائقهٔ تعصبدن زیاده فتح عطیه‌سنه مظهر اوله‌مدقلرندن انفعال ایتمشلر ایدی . حالبوکه پادشاه بوکبی انفعالاته اهمیت ویرمدیکنی فعلاً اثبات ایلدی . شویله‌که :

فتحك ایلك جمعه‌سی فاتح محترم آیاصوفیه‌دن چیقدیغی اثناده بویادکارلر رهکذار همایونه دیزیله‌رك :

— اللهك توفیقاتی ، دعامزك تأثیراتیله حاصل اولان فتوحاتکز دولتکزه مبارك اولسون ! »

تمنیاتیله احسان پادشاهك تسألنه تنزل ایتمشلردی . پادشاه بونلره کمال عظمتله برنظر تزییف عطف ایده‌رك :

— جناب حقك نصرتنه تشكر ایده‌رم . لكن سزك دعاكزك تأثیرندن زیاده بومبارك دمیرك تأثیرینی خاطركزدن چیقارمایکز ! !

عتاب شهامتیله بلنده‌کی شمشیر جلادتی كوسترمشدر .

فتحی متعاقب مراسم قدیمه دائره‌سنده پاطریق انتخاب ایدیلن (غنادیوس)ك شرفنه سرای همایونده برضیافت ویریله‌رك حقنده فوق‌العاده حرمت ورعایت اولندی . حتی اثنای مصاحبه‌ده :

— روم اولادلرمك رئیسی روحانیسی اولدیكز . مقامكزده روح القدسك معاونتنه مظهر اولمكزی تمنی ایده‌رم . بنم ، ودولتمك حمایه‌سنه استناد ایده‌رك ملتكزك حقوق روحانیه‌سندن امین اولكز . امتیازات مذهبیه‌كز خللدن مصوندر . سزده اسلافكز كبی ایفای حسن وظیفه‌یه مأمورسكز . ممكن‌الاجرا اولان حریت مذهبیه‌كزه مداخله ایدلمیه‌جكدر . »

التفات شاهانه‌سیله برده مرصع عصا احسان ایدلدی . اركان دولتدن ، اعیان ملتدن ترتیب ایدیلن مكمل بر آلایله فناره‌ده‌كی (پنائیا) كلیساسنه عودت ایتدی . بووقوعات حقنده روم تاریخلرینك ویردیكی خلاف حقیقت معلومات شایان اعتبار اوله‌ماز . چونكه عقل وحكمتك قبول ایده‌میه‌جكی برطاقم خرافات اساطیرانه‌دن عبارتدر . هربر غالبه مغلوبلرك اسناد سیآت ایده‌كلمسی قرون‌اولادن میراث قالان خسیسه‌لردندر . دینلرمزك اختلافی كبی روایتلرك‌ده مختلف اولمسی پك طبیعیدر .

فتح كونی پادشاه ایمپراطور قسطنطینی ایسته‌مشیدی . برساعت صوكره حضورینه كتیریلن ایكی سرمقطوعك بری ایمپراطورك بری‌ده شهزاده سلیمان چلبی زاده اورخان چلبینك كله‌سی ایدی . فاتح بومنظره‌یی برنظر عبرتله تلقی ایده‌رك متأثر اولدی . بوده حقیقت حیاتیه ، ماهیت عالمه اولان وسعت معلوماتنه بردلیل واضحدر .

پادشاه استانبول شهرینی كزییوركن شیمدیكی باب سرعسكری اتخاذ ایدیلن دوقعده برسرای یاپیلمه‌سنی اراده ایتدیكی كبی جوار سواحل اهالیسندن بش آلتی بیك اسلام عائله‌سنك جلبیله محله‌لر تشكیلنی‌ده علاوه ایتدی . قلعه‌لرله حصارلرك تعمیرینه‌ده مهندس مصلح الدین چلبی مأمور اولدی .

فتحك اون بشنجی کونی پاطریق افندی‌یه برامتیاز فرمانی ویرلدی . رؤسای روحانیه‌نك ویرکودن تکلیفات رسومیه‌دن معاف اولدقلری تصریح ایدلدی . اجرای آیینده کمال سربستی ایله نکاح ، تولد ، تدفین معامله‌نك احکام دینیه دائره‌سنده جریان ایده‌جکی ، موجود کلیسالردن قسم اعظمنك روملره عائد اوله‌جغی ، ولادت عیسی ، پاسقالیه یورطولرنده سابقلری کبی اجرای شادمانی‌یه مداخله ایدلمیه‌جکی تحت تأمینه آلندی .

بومعامله‌لر حقیقةً مدنیته ، انسانیته لایق اولان ممدوحه‌دندر . حضرت فاتحك بویوکلکنه بوندن بویوك دلیل اوله‌ماز . لکن بووقوعاتی تعقیب ایدن روم اعیانندن بعضلرینك فاجعهٔ اعدامی انسانلق نامنه پکده موافق کوروله‌مز . بوده رجال وعلمای عصرك پاطریق حقنده‌کی التفاتلری کویاپادشاهك روملری حدلایقندن زیاده حمایه ایله فوق‌العاده آثار تمایل کوسترمسنه مقابل بونك عکسنی اثبات ایده‌جك برمقصد سیاسی‌یه حمل اولنیور . چونکه اعیانك قتلی آره‌سنده بوافسادك یکانه سببی اولان وزیراعظم خلیل پاشانك نعش مقتولی‌ده داخل ایدی.

نه‌حال ایسه . بویله برزمانده شدتك افراطی یالکز فاتحده دکل ، روما ایمپراطورلرینك ، آوروپا دولتلرینك ، ایران پادشاهلرینك قسم اعظمنده کورلدیکنی وقوعات تاریخیه اثبات ایدر . ذاتاً حکمدارلرده فضیلت ذاتیه ایله سیآت فکریه مسأله‌سی بعضاً افراطی ، بعضاًده تفریطی استلزام ایده‌کلدیکی قابل انکار دکلدر . فضائل اخلاقیه‌دن زیاده سرائر سیاسیه‌یه تعلق ایدن بوکبی احوالی تدقیق ومحاکمه ایتمك ارباب مطالعه‌یه عائد بر وظیفه‌در .

حقیقت حاله باقیلیرسه خلیل پاشانك اعدامی پادشاهك آثار عداوتی اوله‌رق تلقی ایدیلیر . فقط بعض مورخین اسلاف تدقیق مسأله‌یه لزوم کورمیه‌رك وقعه‌یی بسیط برشکلده تصویر ایتمشلر. حالبوکه بومسأله برطاقم سوءامثاله مساعد اولدیغی جهتله شایان ملاحظه‌در .

مورخلرمزك ویردیکی معلوماته کوره خلیل پاشانك اعدامیله صدارته کچن محمود پاشا سرای همایونده یتیشن بندکان دولتدندر . لکن مسألهٔ اعدامی روم اعیانه رغماً ظن ایتمك عامیانه بر بهتاندن عبارتدر. اصل مسئولیت پادشاهی دها ایلك جلوسنده اغضاب ایدن رجال دولته ، علمای ملته عائددر. چونکه محمود

پاشا فضیلت ذاتیه، کمالات انسانیه اعتباریله داماد ابراهیم پاشالری ، صقوللیلری ، کوپریلیلری فرسخ فرسخ کچمش عثمانلی اعاظمندندر .

حضرت فاتح سلاطین عثمانیه خاندانانده علوم عالیه وادبیه ایله کسب امتیاز ایدن برداهیء ذی‌کمالدر. عربیده فارسیده وبرقاچ اجنبی لساننده اولان برزهٔ علمیه‌سی خارقهٔ ذکاسنك پارلاق برهانیدر.

زمانك دقائق سیاسیه‌سنه واقف اولان فاتح ، وجدان وفضیلته عائد بعض خطیئاتندن تجرید ایدیلیرسه (سلطان السلاطین) عنوانـنه کسب استحقاق ایدر. لکن حسب البشریه شدت افکاره مستعد اولدیغی ایچون محمود پاشا کبی عثمانلی رجال سیاسیوننك قتلیله انتقام فضائلنه خلل ویردیکی ادعا اولنیور .

استانبول فتحندن اوچ هفته قدر بر مدت کچدیکی اثناده عثمانلی دولتنك بالقانلرده‌کی وضعیت سیاسیه‌سنده بویوك برتبدل وقوع بولدی . اوسببله ادرنه‌یه عودتنده بوتون حکمدارانه ظفر نامه‌لر کوندردی . هرطرفدن تبریکاته مأمور سفیرلر کلدی . یالکز ردوس شیوالیه‌لرینك مرخصی کلمه‌سی پادشاهك نظر دقتنی جلب ایتدی .

بو اثناده صربستان قرالی برانغویچ طرفندن کلن سفیر هم تبریکه ، همده سلطان مراد زماننده عثمانلی ادارهسنه کچمش ایکن مشارالیهك وفاتنده تکرار صربستانه الحاق ایدلمش اولان ایکی اهمیتسز قلعه‌نك آناختارلرینی تقدیمه مأمور ایدی . حالبوکه پادشاه اویله ساخته نمایشلرینك تحتنده‌کی ضمیرلری بیلدیکی ایچون صرب سفیرینی حضورینه بیله قبول ایتمدی .

— « بن ملکمك محافظه‌سنه قلیجمله مقتدرم . قرالك سماحتنه محتاج دکلم! عثمانلی دولتنك مالنه صربلیلر نه صلاحیتله مداخله ایدیورده بوکهنه آناختارلری بکا کوندرییور ؟ بوملتك سلاح ظفری ، اودمیر پارچه‌سنك آچه‌میه‌جغی الك بویوك قلعه‌لری‌ده آچه بیلیر ! »

جوابیله آناختارلری‌ده رد ایتدی. آنك اوزرینه صربستانك تأدیبنه مجبور اولدی . اردونك سفر برحالنه کیرمسیچون امر ویردی .

قرال ژورژ بومعامله‌دن تولد ایده‌جك نتیجهٔ حربیه‌یی کشف ایده‌رك درحال مجارستان حکمداری ژان هونیاد جنابلرینك معاونتنه دخالت ایلدی .

یکدیکرینـك مروج آمالی اولان ایکی قرال بلغارستانه دوغرو یورودی . کچیردکاری یرلری قان دریاسنه ، یانغین ویرانه‌سنه بکزه‌ده‌رك طونه سواحلنه قدر کلدی . لکن عثمانلی عسکرینك یتشمه‌سیله تکرار طونه‌یی کچوب صربستان حدودینه چکلدی . اردوی همایون ایله حرکت ایدن فاتح سلطان ، هونیادی تعقیباً صربستانه کیردی . اللی بیکدن زیاده اسیر آلدی . الك مهم موقعلری ضبط ایده‌رك مشهور سمندره قلعه‌سنی محاصره ، سیوری حصاری‌ده استیلا ایتدی . قلعه‌لرینی تعمیر ایله لزومی قدر محافظلر اقامه‌سنه امرویردی .

بعض اوروپا مؤرخلری سیوری حصار قلعه‌سنده محافظ بولنان صرب عسکرینك معاهده‌یه مخالف اوله‌رق اسیر آلنمسنی فاتحك عهد شکنلکنه حمل ایده‌رك او یولده برطاقم غرضکارانه روایتلره ، معلومات فروشلغه کیرشمشلردر . فقط بونلر پك حقسز ، پك منطقسز اسنادلردن عبارتدر . محافظلرك حیاتنه قصد ایدلمه‌مسی معاهده احکامندن اولسه بیله بو شرطك ، اسارت مسأله‌سنه هیچ بر تأثیر اوله‌ماز. چونکه حیاته‌قیمق باشقه ، اسیر آلمق‌ده باشقه معامله‌در.

فاتحك بو نقطه‌ده سیاسةً برخطاسی وار ایسه اوده سمندره محاصره‌سنه اورنوس زاده‌لردن فیروز بکی‌غیر کافی برقوتله براقوب ادرنه‌یه عودت‌ایتمسیدر. چونکه صرب عسکرینك مغلوبیتی اوزرینه مجارستان اردوسنك التحاق ایدوب تکرار هجومه حاضرلاندیغنی ، او قوتله هونیادك انتقام آلمغه هوسلندیکنی پادشاه خبر آلمشیدی . او جهتله اردوی همایونك صربستاندن عودت ایتمسی جائز دکلدی .

بوفرصتدن استفاده ایدن هونیاد دهشتلی برقوتله یورویوب هم عسکرمزی برباد ایتدی ، هم فیروز بکی اسیر آلدی . دشمن اردوسی‌ده بلغارستانی چیکنه‌یه‌رك ودینه دوغرو یورودی . بو مهاجمه‌ده اهل صلیبك ارتکاب ایتمش اولدیغی غدارلقلر صحنهٔ‌انسانیتده قانلی برفاجعه تشکیل ایتمشدر [٨٥٨] اواخری.

ادرنه‌ده بولنان حضرت فاتح بو وقعه‌دن پك زیاده متأثر اولدی . منتظم بر اردو تشکیل ایدوب صربستان اوزرینه کیتدی .

سمندره صحراسنده وقوع بولان شدتلی بر محاربه‌ده هونیاد اردوسی‌ده مجارستانه رجعته مجبور اولدی .

بو مظفریت اوزرینه پادشاه قوصوه‌یه کیدوب خداوندکارك مقام شهادتنی زیارت ایده‌رك سلانیك طریقیله ادرنه‌یه حرکت ایلدی .

ایلك بهارده صربستان قرالنك وفات ایتمسی اوزرینه ظهور ایدن قراللق دعوالری بوتون اهالینك عصیانی انتاج ایتمشیدی . بو اختلال آره‌سنده برچوق مظالم ارتکاب اولنمشیدی او سببله اردوی همایون تکرار صربستانه کیردی . بلغراده قدر کیتدی . ایکیوز قطعه‌دن عبارت اولان سفائن حربیه‌مزده طونه‌دن ایچری‌یه یورودی . بلغراد سواحلنه کلدی. طونه ایله صاوا نهرلری آره‌سنده‌کی شهری محاصره ایتدی [٨٦٠] .

بو خط حرکت بلغراد قلعه‌سنك فتحنه مستند ایدی . حالبوکه او متین استحکامك جبر حرب ایله آلنمسی غایت مشکل ایدی . بونکله برابر استانبول شهری کبی مستحکم برموقعك فاتحلرینه کوره او مشکلاتی اقتحام ایتمك اهمیتسز عد اولنیوردی . بلغرادك شرقی اوروپاده حائز اولدیغی اهمیت سیاسیه هیچ نظر اعتباره آلنمایوردی .

حضرت فاتح صربستان سفرینی اعلان ایتدیکی اثناده پاپا اوچنجی (قالیقست)ك زیر جناح روحانیسنه التجا ایتمش بولنان هونیاد ، اهل صلیب عسکرندن یتمش بیك ممتاز شیوالیه ایله یوز قدر مشهور سرکرده‌لردن عبارت اولان قوته مجار، صرب فرقه‌لرینی‌ده علاوه ایده‌رك بلغراده هجوم ایتدیکی کبی طونه‌نك مجارستان سواحلندن‌ده ایکیوزدن زیاده حرب کمیسی بلغراد صولرینه کلمشیدی .

محاصره‌نك کسب شدت ایلدیکی کونلرده اهل صلیب اردوسی اجل قضا کبی یتشمش ، مجار دونانمسی‌ده صاعقهٔ بلا کبی آتشلر صاچمغه باشلامشیدی . عثمانلی کمیجیلرینك مهارتسزلکی نتیجه‌سنده بویوك سفینه‌لرمزدن اوچی دشمن آتشندن یاندی . بشی‌ده ضبط ایدلدی . متباقیسی‌ده پادشاهك امریله تخلیه اولنوب قره‌یه چکلدی .

دونانمانك بر ایشه یارامادیغندن غضبناك اولان فاتح شدتلی بر هجوم ترتیب ایده‌رك حیرتفزا بر جسارتله شهر ایچنه یورودی . غازیلر بعض موقعلری اشغال ایتدی. فقط اوته طرفدن‌ده هونیاد بوتون قوتیله شهره کیروب ایکی طرف عسکری بوغاز بوغازه کلدی. قانلی بر منظره حاصل اولدی . نه فائده‌که

شقاوتکارانه ایله اشغال ایدییوردی . پادشاه بو مسأله‌یه‌ده بر نتیجه ویرمك مقصدیله شماله تبدیل عنان ایلدی. لکن اسکندر بك (مالیسیا) طاغلرینه‌التجا ایدوب مدافعه‌یه جرأتیاب اوله‌مادیغندن حضرت فاتح امرادن برینی براقوب عودت ایتدی .

ذاتاً آرادن یدی ، سکز آی برمدت کچمسیله اسکندربك وفات ایتمش اولدیغندن آرناؤودلق حوالیسی عثمانلی دولتیله ونديك حکومتی آره‌سنده مشترك بروضعیتده قالدی .

ونديكلیلر دولتنی ازعاج ایدییوردی . جنویز بقایاسی‌ده راحت طورمیوردی. عثمانلیلر برطرفدن مجارستانه آقین ایتدیلر . برطرفدن‌ده موره شبه‌جزیره‌سنه یورویه‌رك آغریبوز قلعه‌سنی آلدیلر . بو اشتغالات حربیه‌سنه‌لرنده جنویزلیلرك آطه‌لر دکزنده‌کی مدیللی ، طاشوز ، لمنی جزیره‌لری‌ده فتح اولندی.

استانبولده‌کی روم ایمپراطورلغنك انقراضی مأیوسیتیله بوتون یونانستان عادتا آنارشی حالنده براختلاله باشلامشیدی. اهالینك برقسمی‌ده اوروپایه هجرت ایتمکه حاضرلانمشیدی . موره قطعه‌سنك آیاقلی ارکان حربی اولان طرخان بك جدی برموفقیتله او فنالقلری باصدیردی . افکار عمومیه‌یی تدابیر حکیمانه ایله عثمانلی حکومتنه چویردی .

فقط بو سکونت چوق سورمدی . تهدیدوتلطیف کبی سیاسی تدبیرلر غلیانلی برحالده بولنان خلق اوزرنده هیچ برتأثیر کوسترمدی . طرخان بکك عودتنی متعاقب یونانستان عادتا وحشتستان دینیله‌جك درجه‌یه کلدی .

ایمپراطور قسطنطینك برادرلری دیمتری ایله طوماس فتح زماننده یونانستانه کیتمشلر ، شرق ایمپراطورلغنك انقاضنی برابر کوتورمشلردی . دعوای حکومت رقابتیله ایکی قرنداش بیننده‌کی منافرت شدتلی برعداوتی حاصل ایتدی . برطاقم بکلرده بوفرصتدن استفاده ایده‌رك بر کلاه قاپمق سوداسنه دوشدی . والحاصل بوتون یونان ممالکی آتش فساد ایچنده قالدی .

بو اختلالدن قسماً عثمانلی دولتی مستفیداولدی . چونکه شرق ایمپراطورلغی روملر اشغال ایتدیکی تاریخدنبری اهل صلیب بقایاسندن اولان برطاقم سرسریلر یونانستانه کچمش ، اورالرینی مستملکه طرزنده اوروپا مالکانه‌سنه بکزتمشیدی.

فقط مذهب ولسان اعتباریله بیکانه عد ایدیلن غرب یادکارلری روملرله حسن امتزاج ایده‌مدیکی ایچون بینلرنده دائمی براختلاف حکمفرما اولیوردی . بوسببله آسایش وانضباط ایله ادارهٔ حکومت مفقود برحاله کلمشیدی . حتی حکومتسزلك، صاحبسزلك سیئه‌سیله مالطه ، وندیك ، رادوس ، کریدقورصانلرینك تعرضاتنه‌ده معروض بولنیوردی .

ایشته بوفنالقلر طؤماسك غلبهٔ حکومتیله زائل اولدی . لکن مظالم تعدیاتده انکیزیسیونلره میدان اوقویان طؤماسك غدارلقلری حدتحملی کچدی . تختگاه عثمانی‌یه عکس ایدن سوزشلی فریادلر ، آجیقلی استمدادلر اوزرینه صربستان سفرندن صوکره پادشاه موره سفرینه مجبور اولدی اولا جنوب جهتی فتح ایدیله‌رك بعده شماله دوغرو توسیع فتوحات ایدلدی . طؤماس ترك حکومت ایده‌رك عائله‌سیله ایتالیایه قاچدی . غرب سواحلنده (پاطراس) جهتی وندیك اداره‌سنده براقیلوب بوتون یونانستانه طرخان بكك اوغلی عمربك والی قائممقامی نصب اولندی (۸٦۲) .

موره سفرندن اول حضرت فاتح جنویز سفینه‌لری شکلنده منتظم دونما انشاسنه امرویرمش ، سرعتله انشا ایدیلن قسمنی د بحرسفید آطه‌لرینه سوق ایلمشیدی . یونانستاندن عودت ایدن صدر اعظم محمود پاشا بوسفائن حربیه ایله مدیللی آطه‌سنی آلدقدن صوکره اوروپا دکزینك اك مهم کذرکاهی اولان چناق قلعه‌نك روم‌ایلی ، آناطولی سواحلنده محکم قلعه‌لر یاپدیروب لزومی قدر طوپلر وضع ایتدیردی . بوسایه‌ده دولت ، قوتلی برمرکز مدافعه‌یه مالك اولدی (۸٦۵) .

مجارستان ، صربستان ، آرناؤوولق حادثه‌لرینی ممکن مرتبه کسب سکون ایتدیردکدن صوکره وندیك ، جنویز وقوعاتی ظهور ایتمکه باشلادی . حتی علی‌الدوام اون آلتی سنه سوردی . ایشته بوظهورات ایله بداههٔ ثابت اولیورکه عثمانلی دولتی اوروپا قطعه‌سنده اجرای حکومته ، تأمین مظفریته باشلادیغی تاریخدنبری هرطرفدن وقوع بولان تعرضاته ، مهاجماته قلعهٔ سیاره کبی مدافعه ایده‌رك عزمنده ثبات ایله نائل فتوحات اولمشدر . بومشکلات عظیمه ایچنده جانلی غیرت کبی اوغراشان عثمانلی فاتحلری علوم سیاسیه‌ده . فنون حربیه‌ده

کسب ایتدکلری مهارتله بوتون حکومتلره قارشی بر مسابقه امتحانیده اعلان ایتمشدر. خصوصیله فاتح کبی عظمت اقتدارینه، مهابت افکارینه استناد ایدن بر خارقهٔ زمانك دور غالبیتی اومسابقه میدانلرنده بویوك بر حق رجحان قازانمشدر. اومناسبتله اوروپالیلرك هر درلو مداخلەسنه مدافعه ومقابله ایتمك مجبوریتی هم ضروری هم طبیعی ایدی. چونکه فاتح سلطان کبی حاکم عالم اولمق استعدادنده یارادیلان بر نادرهٔ فطرت ذوق حیاتنی، شرف سلطنتنی محاربه میدانلرنده کچیرمکله عنوان جلادتنی اعلا ایتمکه چالشدیغی حالده شهراه مقصودینه حائل اولمق ایستەین عارضەلره اهمیت ویرمەمك خصوصنده معذوردر. آمالنی افعالیله تأمین ایتمك عزمندەثابت اولان انسانلر بو مسلکده فدای جان ایتمش اولسەلرده آجیماز.

حالبوکه فاتح محترم:

متین بر مسلکی تعقیب ایدوب عزمکده ثابت اول
ییقلماز بر بنانك استنادکاهی متانتدر!

ما آلنك مثال مشخصی ایدی. دشمنلریله دکل، اجلیله پنجەلشمکه چالشمسیده وظیفەسی، بویوکلکی ایجابندن ایدی. زیرا لسان حکماده کزن بر ضرب مثلده (بویوکلك، کوچوك بر سعی ایله کسب ایدیلەمز) جملەسنك معناسنی بوتون شمولیله آکلامش اولان بر شهریار عظیم ایدی.

جنویزلرك، رادوس شیوالیەلرینك ادارەسنه کچمش اولان آطەلر ویونان دکزندەکی بویوك، کوچوك جزیرەلر محمود پاشانك فعالیتیله کاملاً عثمانلی حکومتنه مال ایدلدی. یالکز ردوس ایله جنوب طرفنده قورفو، زانطه آطەلری جنویزلیلرده قالدی.

محمود پاشا مدللی‌یی فتح ایتدیکی اثناده فاتح حضرتلریده ادرنەده آرامساز اولیوردی. لکن پاشانك حرکاتنه مداخله ایتمیەرك یقیندن بر نظارتده بولنیوردی. خدمات مبرورەسنه مکافاةً صدر اعظملق عنواننه برده (قپودان دریا) نامی ویرلدی. چونکه مشارالیهك صدارتندەکی دونمامز ونديك دونماسنه غالب کلەجك بر قوتده ایدی. نتەکیم وندیك جمهوریتیله وقوع بولان محاربەلرك برچوغنده عثمانلی دونماسی وندیکلیلرك دهشتلی کمیلرینی قاچیردی.

چناق قلعه بوغازینك تحکیمی، دونمانك تزییدی، بحر سفید آطەلرینك

تسخیری کبی وقوعات مهمه ، شیمدیکی ایتالیا سواحلنی اشغال ایدن وندیك دره بکلرینك نظر دقتنی جلب ایتمشیدی . زیرا مدللی آطه‌سنه ویریلن بعض امتیازلر بالخاصه وندیکلیلره رغماً ترتیب اولنمش مدافعهٔ سیاسیه‌دن عبارت ایدی.

بو تدبیرلره نظراً کرك پادشاهك ، کرك محمود پاشانك وندیك سواحلنده اهلیتنه تمامیله کسب وقوف کسب ایتمش اولدقلرینی اثبات ایدر .

روما بقایاسندن اولان وندیك دره‌بکلرنده شدتلی بر تفرقهٔ آمال حکمفرما اولیوردی . بو تفرقه‌دن محمود پاشا پك چوق استفاده ایدییوردی . چونکه ناپولی ، فلورانسه حکمداری دیکر رقیبلرینك علیهنه اوله‌رق عثمانلی دولتنه میل ایتمکه مجبور اولمشیدی. اوجهتله غربی دره بکلرینك تشکیل ایتمك ایسته‌دکلری اهل صلیبك اسرار حرکاتی مرکز سلطنته صورت موضحه‌ده بیلدیریلیوردی .

ایتالیانك جنوب طرفنده اولان سجلیا ایله کرید اطه‌لری وندیکلیلرك مرکز استنادی اولمشیدی . او قوتله آطه‌لر دکزینی ، چناق قلعه بوغازینی لچه‌رك عثمانلی تختکاهنی زیر وزبر ایتمك اوزره وندیك جمهوریتی حقوق دول دائره‌سنده اعلان حرب ایتدی . روح‌القدس نامنه صلیب بایراقلری آچیلدی . خرستیان اولان رومایه دعوت ایدلدی. هر طرفه روحانی خطیبلر کوندریله‌رك عالم نصرانیت غلیانه کتیرلدی . شرقده ، غربده دهشتلی بر بحران حاصل اولدی . کویا اسلامیتی ، علی‌الخصوص عثمانلی نامیله توره‌ین بر ملتی کرداب انقراضه سوروکلیه‌جك بر اهل صلیب سیلابی حاضرلانیوردی . بوتون اوروپا سحاب کثیف ایچنده بیلدیرملر یاغدیره‌رق بر طوفان استیلا وقوعنه دین غیرتیله چالیشیوردی ! کرهٔ ارضی خاشاك اسلامیه‌دن ، حشرات عثمانیه‌دن تطهیر ایتمك ایستیوردی ! !

حالبوکه او طوفان وحشت بالنهایه کندیلرینه بر کرداب مصیبت تشکیل ایتدی. دیانت نامنه‌ارتکاب‌ایتدکلری خیانتك جزاسنی جنس عملرنده‌کوردیلر.

ذاتاً بویله بر محاربه‌نك وقوعی ایجابات سیاسیه‌دن ایدی . چونکه وقتیله شرق ایمپراطورلغنه مالك اولان رومالیلرك ادارەسندن قالمش بعض شهرلر ، آطه‌لر وار ایدی‌که بونلرك‌ده استانبول قیصرلکنه مربوط بولنمسی طولاییسیله عثمانلی دولتنه الحاقی امور ضروریه‌دن ایدی .

اهل صلیب فدائیلری رومادە اجتماع ایتدی . (لوئیج لوردانو) نامندە مشهور بر قپودان وندیك سفائن حربیەسنە آمیرال تعیین ایدلدی . (برنولدو) اسمندە بر قوماندان اهل صلیب اردوسنك سرداری اولدی . مورەیە، آطەلرە بر طاقم ارباب فساد کوندریلەرك افکار عمومیە عثمانلیلر علیهنە تحریك اولندی. حتی آرناؤودلر او تحریکاتە آلدانوب عصیانە باشلادی.

هر طرفدن ظهور ایدن غائلەلر کوندن کونە کسب شدت ایدییوردی . لکن جناب فاتحدە هیچ بر اثر تلاش کورولمیەرك اردومزك ، دوننمامزك انتظام تدارکاتنە باقیلیوردی .

وندیکلیلر اجرای غرضە باشلامازدن اول ارتکاب وحشتە کیرشدیلر . بورجیالیلرە ، اسپانیالیلرە درس ملعنت ویرەجك فاجعەلری خرستیانلق نامنە بر شرف عد ایتدیلر . انسانلق عالمی قان دریاسنە غرق ایتمك ایستەدیلر . عثمانلیلری مقابلەیە مجبور ایدەجکلرینی دوشونمدیلر .

بو وقعەدە اك زیادە وحشیانە حرکت ایدن حشرات، رومانك دارالمجازاتی اولان کرید حبسخانەسندن تخلیە ایدیلن جانیلردن عبارت ایدی . چونکە بونلرك هپسی اعدامە ، مؤبد کورەکە محکوم ایدی . حتی عثمانلیلر علیهنە اك زیادە شدت کوسترەجك اولانلرە بویوك مکافاتلر وعد ایدلدی . ایشتە بو جانیلر اك وحشی جنونلرە حیرت ویرەجك غدارلقلرە باشلادیلر .

وندیکلیلر اولا (قورینت) برزخنی اشغال ایدوب سلطان مرادثانی دورندە تخریب اولنان قلعەلری تجدید ایدرجەسنە تعمیرە اهمیت ویردیلر . بو اشغالدن مورەلیلر ممنون اولوب وندیك دونماسنە معاونتلە برحمیت دیندارانە کوستردیلر.

آرتق صبر ایدەجك زمان کچمشیدی . حضرت فاتح خارقۀ فطرتدن عد اولنەجق بر فعالیتلە مدافعەیە مجبور اولدی . مورەدە بولنان طرخان بك زادە عمر بکە شدتلی امرلر ویردی . صدر اعظم محمود پاشایی‌دە بر قوۀ جسیمە ایلە دونمایەمأمور ایتدی. روم ایلیدە ، آناطولیدە موجود اولان عسکرك برقسمی دونمایە ، بر قسمی‌دە مورە، ماکدونیا سواحلنە تقسیم ایدلدی .

بعض مؤرخلرك روایتنە کورە چناق قلعە سواحلندە بولنان محمود پاشا

دونماسنه دها اون ایکی قطعه جسیم کمیلر علاوه اولنه‌رق یونان دکزینه دوغرو ظفر سنجاقلری آچمش اولدیغی حالده حرکت ایتمشدر .

عمر بك قره جهتندن ، محمود پاشا دکز طرفندن قورینت برزخنك مدخلده‌کی (اکسامیلون) ساحللرینه یناشمشیدی . بو خبرلر وندیك آمیرالنه دهشت ویردی . چونکه بو قدر سرعتله حرکتی عثمانلی دونماسندن قطعیاً امید ایتمیوردی. خصوصیله محمود پاشانك فنون بحریه‌ده‌کی مهارتی ، عثمانلیلرك محاربه‌ده‌کی جسارتی بیلیوردی . او سببله بوتون عسکرینی کمیلره بیندیروب قورفو آطه‌سی آچیقلرینه چکلمکه مجبور اولدی .

دشمنك بو حرکتنی بر مانوره اصولنه‌ده احتمال ویرن محمود پاشا هر درلو احتیاط نقطه‌لرینی محافظه ایده‌رك عسکرك بر قسمنی ساحله چیقاردی . اجزای ناریه قوتیله وندیکلیلرك تجدید ایتمش اولدیغی قلعه‌لری خاك ایله یکسان ایتدیردی. یکرمی بش میل بحری طولنده اولان او عظمتلی برزخی‌ده برکون ایچنده فتح ایتدی . عسکرك بر قسمنی‌ده موره جزیره‌سنه سوق ایدوب بوتون قلعه‌لری استیلایه موفق اولدی .

عثمانلیلرك ایلك هجومی وندیك عسکرینك، قوماندانلرینك قوهٔ معنویه‌سنی قیرمشیدی . هله موره‌لیلری بوس بوتون یأس وفتوره دوشورمشیدی . لکن امور سیاسیه‌ده بر معلم حکیم اولان محمود پاشا موره‌لیلر حقنده فرط شدت کوسترمدی . ارباب عصیاندن یرلی اولانلری عفو ایتدیکی کبی اهل صلیب طاقمندن بولنانلری موقتاً توقیف ایله حریتلرینه مانع اولدی . کرید حبسخانه‌سندن چیقاریلان جانیلری‌ده میدان سیاستده اعدام ایتدیردی .

بو صورتله عالم سیاستده بر سکون موقت حاصل اولدی . دها واضح بر بر تعبیر ایله دولتك استقباله عائد اولان مظفریتلرینه بر فاتحهٔ امید احضار اولندی .

بو طبیعی متارکه‌نك ایکنجی دوره‌سنده وندیك دونماسی تکرار آطه‌لر دکزینه هجوم ایتدی . مدیللی ، ساقز آطه‌لرینی‌ده اشغال ایده‌رك اهالی‌یی تعقیبه باشلادی . لکن محمود پاشانك دونما ایله مدیللی صولرینه یناشدیغنی خبر آلان وندیك آمیرالی همان مرسای فراره بادبان کشا اولدی .

موره‌ده (پاطراس) قلعه‌سی حدودنده بولنان عمر بك فرقه‌سی‌ده اهمیتلی

بر میدان محاربه‌سنده اهل صلیبی برباد ایتدی . دشمنك قوماندانیله برابر قوجه بر فرقه افرادی تلف اولدی. خط رجعتی کسیلن فراریلرده (قالاماتیا)ده اسیر آلندی . اسرا ایله یرلی کنجلری‌ده استانبوله سوق اولندی . چونکه فساد استعدادی کنج عنصرده کورولیوردی . والحاصل بو وقعهٔ ثانیه‌ده موره قطعه‌سی صحرای کبیر وادیلرینه دونمشیدی .

بودواملی تعرضلرك صفحاتنده عثمانلی دولتنك کسب ضعف ایتمسندن باشقه بر مقصد سیاسی کوروله‌میوردی . او جهتله قوجه بر وندیك جمهوریتی دکز قورصانلری کبی غیر منتظم حرکتلرله دولتی اوصاندیرمق، هر جهتدن برقتنه اویاندیرمق خولیالرینه خدمت ایدییوردی. حتی بو خولیالرك سوقیله مدیللیدن فرار ایدن کمیلر اهل صلیب شوالیه‌لرینك تشویقیله چناق قلعه‌دن ایچری کیردیلرسه‌ده بر خیلی ضایعات ویردکدن صوکره کری‌یه دوندیلر .

بو عربده آره‌سنده عثمانلیلر ایتالیانك شمال ساحللرندن هجوم ایدوب (ایزونخو) نهرینك کنارلرینه قدر ایلریله‌دیلر . وندیك شهرینی تهدید ایدن بو آقینجیلر برچوق مال غنیمت آله‌رق دوندیلر .

برطرفدنده پاپا جنابلری — دین‌نامنه — درجهٔ نهایه‌ده اجرای تحریکاتدن خالی قالمیوردی . فقط بومساعیٔ روحانیه‌نك عثمانلی هیأت جسمانیه‌سنه ذره قدر تأثیری اوله‌میوردی . حضرت‌پادشاه بارقهٔ ظفر کبی هم وندیك دکزلرنده، هم بوسنه ، هرسك ، افلاق صحرالرنده شعشعه‌پاش اولوردی .

حتی بوهنکامده دیاربکرده ظهور ایدن (اوزون حسن) دیدکلری چنکیز بقیه‌سیله ترجان‌جوارنده دهشتلی برمبارزه‌یه کیریشه‌رك اردوسنی پریشان‌ایتمش، بنیان حکومتنك تملنی‌ده ییقمش ایدی (٨٨٠) .

اهل صلیب عتملاسنك تسویلاتنه مغلوب اولان وندیکلیلر محاربه‌نك اك اهمیتلی زماننده پك بویوك برخطاده بولندیلر . چونکه پاپانك قوهٔ روحانیه‌سیله تشکیل ایدلمش اولان دونما عثمانلی دولتنه قارشی حاضرلانمش ایکن ، بوقوتی سوء استعمال ایده‌رك اهل‌صلیبه سرفروایتمین رادوس شوالیه‌لرینی تأدیبه کیتدیلر . اوسببله خللدار اولان قوتلرندن عثمانلیلر استفاده ایتدیلر .

بواثناده آدریاتیق سواحلنك منتهاسنده بولنان دراج ، اشقودره حوالیسنه

روم‌ایلی والیسی خادم سلیمان پاشا برقوهٔ کافیه ایله سوق اولنمشیدی . مشارالیه اشقودره‌نك (بویانه) نهری وادیلرینه (فساد طاغی) زروه‌لرینه حاکم اولان قلعه‌سنی محاصره‌یه آلدی . اوراده دوکدوردیکی جسیم طوپلرله قلعه‌نك هرطرفندن کدکلر آچدی . برچوق ضایعات ویردکدن‌صوکره تأمین فتوحات ایده‌جکی صره‌ده آلمش اولدیغی امرپادشاهی‌یه امتثالاً اورادن حرکت ایتدی . چکیلن زحمتلر ، ایدیلن مصرفلر هبایه کیتدی (۸۸۰) .

بونکله برابر ویریلن امرك اهمیتی اشقودره‌نك فتحندن دها زیاده‌اولدیغنی بعض مؤرخلرادعا ایتمشلرسه‌ده هرحالده فاتحك‌دوراستیلاسنه لایق‌کوروله‌میه‌جك برتدبیر اولدیغی سطحی برمحاکمه ایله آکلاشیلیر .

افلاق سفرندن عودت ایدن حضرت پادشاه تکرار اشقودره محاصره‌سنه کیتمکه مجبور اولدی . لکن معیتنده بولنان صدراعظم کدك احمد پاشا تجارب حکیمانه‌سنه ، تدابیرعاقلانه‌سنه رعایتله حرکت‌اولنمادیغی ایچون پك چوق مشکلات چکلدی . حالبوکه مشارالیه آناطولیده ، قریمده ، موره‌ده ، فعلیات حربیه ایله کسب مهارت ایدن بروزیر ممتاز ایدی . اوجهتله اشقودره کبی عارضه‌لی یرلرده وقوع‌بوله‌جق مصادمه‌لرك میدان محاربه‌لرینه بکزه‌مدیکنی ، دشمنك حرکاتنه کوره ترتیبات عسکریه‌نك اجراسی لازم کله‌جکنی اخطار ایتمسی اوزرینه پادشاه حدت ایتمش ومؤخراً سوزی مسموع اولمدیغی ایچون محاربه‌یه کیتمامکده اصراری اوزرینه مشارالیهك روم‌ایلی حصارنده حبس ایدلمسنه امر ویرمشدر .

بومعامله‌یه برنظر تدقیق عطف ایدیلیرسه اوعصرده بیله علت استبدادك بعض علائم‌منفوره‌سنه استعداداولدیغی کوریلور . چونکه فنون‌حربیه‌ده هردرلو نظریاتی کورمش ، تجربهٔ‌فعلیه‌سیله‌ده تأیید معلومات ایتمش اولان برصاحب تدبیرك رأینی قبول ایتمه‌مك باشقه معنایه حمل ایدیله‌مز .

نه چاره‌که اصابت رأیه ، سلامت فکره مالك اولان اوتجربه‌کارك تدبیرلرینه مراجعتدن باشقه چاره اولمدیغنی تسلیم ایدن پادشاه ، احمد پاشا حقنده ویرمش اولدیغی امرك خطاسنی آکلادی وبعض امرا طرفندن احمد پاشانك بو بابده‌کی کفایتی اخطار ایدلمکله درحال تخلیه‌سیله آولونیا سواحلنه بکلربکی تعیین

ایتدی . بو مأموریت زماننده بردرجه زیاده اثبات اهلیت ایدن احمد پاشانك تضییقاتیله وندیكلیلر صورت قطعیه‌ده مصالحه‌یه ، حتی منافع دولتی تأمین ایدن برمعاهده‌یه موافقت كوستردی (٨٨٣) .

اون آلتی سنه امتداد ایدن بوغائلهٔ حربیه‌ده وندیكلیلر مادةً پك بیوك ضررلره اوغرادی ، پك چوق فلاكتلر چكیردی . لكن معنویات اعتباریله اوضررلری تضمین ایده‌جك فائده‌لرده كوردی . حتی بحرسفید آطه‌لرندن بعضلرینی عثمانلیلر ضبط ایتمش اولدیغی حالده ینه كوچولمدی . بلكه‌ده بویودی. بویوكلك سیاسی برنقطه‌دن عبارت ایدی . چونكه علی‌الدوام اون آلتی سنه عثمانلی دولتنه مقاومت ایتمك اوزمانك فرانسه ، آلمانیا دولتلرینه‌ده میسر اوله‌مازدی. ایشته بومقاومت شرفی ، وندیكلیلرك مقدس برحكومت روحانیه امتیازینه مالك اولدیغنه بوتون اقوام خرستیانیه‌ده قوتلی براعتقاد حاصل ایتدیرمشدر .

شوقدر واركه آطه‌لر دكزنده ، آدریاتیق حوضه‌سنده ، بوسنه قطعه‌سنده وندیك حكومتنه قالمش اولان یرلرك عثمانلی دولتی ایچون برر مركز اختلال ، بلكه‌ده برر واسطهٔ اضمحلال اوله‌جغی وقتیله نظر اعتباره آلنمیه‌رق اومشكلاتك ارث مجادله كبی استقباله حواله ایدلمش اولمسی بویوك برخطا ایدی .

ذاتاً دور استیلامزده فتوحاته همت ایدن خاندان سلطنت ، علاقه‌داران دولت ، ملتك قانی بهاسنه مالك اولدقلری یرلرده حكمت حكومتك شاننده اولان توحید لسانه ، اتحاد افكاره خدمت ایتمدیكی ایچون اختلاف نسل اخلاقه میراث براقمش اولدقلری واسع ملكك حدودمنازعه‌لرینی ، مذهب دعوالرینی‌ده وارثلرینه ترك ایلمشلردر . چونكه برملكك حق تصرفنی اثبات ایده‌جك الك قوتلی حجت ، اوملكدن حالاً استقبالاً تأمین منفعت ایده‌جك وسائطی دوشونه‌رك تهیه ایتمكدن عبارتدر .

بوحقیقت قابل انكار دكلدر . فقط فكر انصاف ایله محاكمه ایدیلیرسه بوسیاسی تصورلرك اویله‌قان دریالری ایچنده اجراسی‌ده مشكلدر . یالكز برقباحت خاطره كلیركه اوده دور آسایشده خلافت اسلامیه وارث اولان قانونی سلطان سلیمانه توجه ایدر .

*
* *

افلاق ، بوغدان غائله‌سی

عثمانلی واجنبی تاریخلرینك كمال نفرتله ویردكاری معلوماته نظراً (بكرش) بكی (ویلاد) بشر صورتنده یارادلمش خونخوار بر جنوار اطلاقنه هرصورتله لایق ، انسانلق نامنه شین مجسم اولان ظالملرك جمله‌سنه فائق برفطرت ردیئه‌یه مالك ایمش . اومناسبتله كندی صفت ملعونه‌سنه مخصوص اوله‌رق شیطانلق ، جلادلق القاب لئیمه‌سیله برابر برده (قازیقلی وویودا) نام شریری ویرلمشدر. چونكه ابناء جنسنه الك فجیع جنایتلرله عذاب چكدیرمكده ابلیسه میدان اوقویان بولعین بدنام بشریتی نفرتله یاد ایتدیره‌جك وحشتلری ارتكاب ایله منفور انام اولمشدر .

برحالده‌كه نسل بشردن اویله برجنوارك تولد ایتمسی عادتا خلقتك احكامنه، طبیعتك ایجابنه برنقیصه ویرمشدر دینلسه بجادر !

بوغدار خونخوارك الك بویوك اكلنجه‌سی ألینه كچیردیكی مظلوملری قازیقه كچیرمك فضیحه‌سیله فریاد اشكنجه‌سی ایدی ! بوآواز وجدانسوز اوظالم جلاده برآهنك سرور یرینه كچردی .

تاریخلرك شومظالمه دائرویردیكی تفصیلات اوقدر چركین برمنظرهٔ وحشت حاصل ایدركه بلكه‌ده اوقویانلر ، اولاد بشردن اولدیغنه تأسف ایدر . چونكه اوغدارانه اشكنجه‌لری انكیزیسیون ظلمه‌سی‌ده ارتكاب ایتمه‌مشدر .

براجنبی مؤرخی دییوركه :

« مظالم وحشیانه‌سیله مدنیت انسانیه‌یه قاتلی لكه‌لر سورمش اولان پرنس ویلاد یكرمی بیكدن زیاده معصوم انسانلرك حیاتنی قازیقه كچیرمك ، دیری دیری آتشلرده یاقمق،باشلرینی كسدیروب آنالرینك كسیلمش ممه یرلرینه میخلاتمشدر!»

عجبا بو حال مدنیت غربیه‌نك برنمونهٔ تکاملیمی ایدی ؟ خیر . . . مطلقا فطرتك بادیٔ عبرت اوله‌جق بر تکاسلی ایدی ! لکه‌لم . . .

طرف شاهانه‌دن سفیر صفتیله اعزام اولنان حمزه‌بك برقاچ سنه‌دنبری ویرلمین ویرکونك سببنی سؤال ایتمسی اوزرینه حدت ایدن ویلاد ، زواللی حمزه‌بکی مأموریتیله متناسب اوله‌بیله‌جك یوکسك برقازیقه کچیروب تلف ایتمشدر . بو وحشیانه معامله‌یه تحمل ایده‌مین حضرت فاتح همان اردوی همایون ایله حرکت ایتدی . نه فائده‌که سفر همایوندن خبردار اولان ظالم ویلاد بلغارستانه هجوم ایله برچوق تخریباته ، تعدیاته موفق اولدی . یکرمی بیکدن زیاده اسیر ، ملیونلر دکرنده اموال آله‌رق کندی حدودینه چکلدی .

صدراعظم محمود پاشا فرقه‌سی اولاح مملکتلرینی چیکنه‌دی . لکن دشمن عسکرندن برفرده بیله تصادف ایده‌مدی . حتی اهالیدن‌ده کیمسه‌یی کوره‌مدی . چونکه ویلاد عثمانلی اردوسنك حرکتنی ایشیتدیکی کبی کندی عائله‌سیله برابر بوتون اهالی‌یی (قارپات) سلسله‌سی اورمانلرینه سوق ایتمشیدی . عسکرینی‌ده اورمان ایچنده کیزلمشیدی . دشمن عسکری برکیجه باصقینی ایله فرقه‌مزی تهدیده چالشمش ایسه‌ده کوردیکی مقابلهٔ شدیده اوزرینه فراره مجبور اولدی . لکن اورالرده بارینه‌مدیغی ایچون مجارستان قرالی (ماتیوس) ك حمایه‌سنه دخالت ایتدی .

اولاح ملکنه هجوم ایدن آقنجی آلایلری‌ك چوق اموال غنیمت آلدقدن فضله الك معمور شهرلری‌ده یانغین ویرانه‌سنه دوندردی (٨٨٦) .

بوغائله آره‌سنده بوغدان پرنسی (استفان) پاپانك تشویقاتیله اهل صلیب اردوسنه معاونت ایده‌جکنی — دیندارلق نامنه — وعد ایتمشیدی . او سببله پادشاه اشقودره محاصره‌سنده بولنان خادم سلیمان پاشا فرقه‌سنی بوغدان اوزرینه سوق ایتمکه لزوم کوردی . ینه تکرار ایدرزکه بو تدبیر مصیب دکلدی . زیرا سرحد عثمانی اولان شمالی آرناؤدلقدن شدتلی بر قیش زماننده بوقدر اوزون مسافه‌یی قطع ایده‌رك کلان عسکر بالطبع هم یورغون ، هم غیرمنتظم بر حالده بولنور . ایشته بو تدبیرسزلك سیئه‌سیدرکه عسکرك یورغون ، سواری حیوانلرینك زبون اولدیغی بر صیره‌ده مجار ، اولاح ، بوغدان عسکرندن تشکل ایدن قوتلی

بر اردویه قارشی وقوعبولان هجومده سلیمانپاشا فرقه‌سی جداً حیرت ویره‌جك قهرمانلقلرله ابراز شجاعت ایتدیکی حالده ینه دشمنك کثرتنه غلبه ایده‌مدی. کلیتلی ضایعات نتیجه‌سنده مغلوبیت فلاکتنه محکوم اولدی.

اسیر دوشن امرا ایله اغتنام ایدیلن عثمانلی بایراقلری بوتون مجارستانده، لهستانده موقع افتخارده تشهیر اولندی. خرستیانلغك بوشانلی مظفریتی بوتون اوروپایه‌ده عکس ایتدی. بو مغلوبیت اجنبی تاریخلرنده بر شهرت عظیمه ایله (قراغویواج) محاربه‌سی دیه قید اولنمشدر.

لکن جهانکیرانه برفعالیته مالك اولان فاتح سلطان بوفلاکت ملیه‌یی صورت ظاهره‌ده احوال عادیه‌دن عد ایدر کبی کوروندی. او جهتله طالع حربك مساعده‌سزلکنی وسیله ایده‌رك مرکز سلطنته عودت ایتدی.

ایلك بهار موسمنده اردوی همایونده تدارکات سفریه بالخاصه بوغدان اوزرینه اوله‌جغنه حکم ایدلمش ایسه‌ده حرکت شاهانه صیره‌لرنده مسأله‌نك رنکی دکشدی. بالعکس جنویزلیلرك مستملکه‌سی طرزنده بولنان قریم سواحلنه کیدیله‌جکی آکلاشلدی.

بو خط حرکتك تحتنده حضرت فاتحك فکر انتقامنه خدمت ایتمکدن زیاده معیتنده‌کی اردونك سطوتنه، کندیسنك‌ده غیرتنه استناد ایتدیکی معناسی مستتر کبی کورونور. حالبوکه اصل مقصد سیاسی او معنالردن عبارت دکلدی. زیرا عصرینك اك مدقق دیپلوماتی اولان پادشاه وندیکلیلرله جنویزلیلرك بیننده رقابت شدیده اولدیغنی بیلیوردی. بو خصومت سیاسیه طولایسیله وندیکلیلرك مغلوبیتنی جدی بر صمیمیتله آرزو ایدییوردی. لکن خرستیانلق نامنه بزه معاونتدن چکنیوردی. بونکله برابر وندیکلیلره‌ده طرفدارلق کوسترمیه‌رك ظاهراً بیطرف کورونیوردی. حتی پاپانك تحریکاتنه‌ده اهمیت ویرمیوردی.

ایشته بو سببله بوغدان مغلوبیتنك قریم جهتنده‌کی جنویزلیلره حاصل ایده بیله‌جکی سوء تأثیرك اوکنی آلمنی، یاخود تحریکات بلیه‌سیله اونلری‌ده علیهمزه قیام ایتمکه حاجت براقمامق مطالعه‌سی حضرت فاتحك قریم سواحلنده بر نمایش ملی اجراسندن صوکره بوغدان حدودینه کیتمسنی موجب اولمشدر.

بعض مؤرخلرمز بو تدبیرك حکم زمانه کوره مصیب اوله‌مدیغنی بیان ایلشلرسه‌ده فاتح سلطان کبی بر داهیٔ سیاستك ایجاب زمانی بیلمیه‌جك قدر لاقیدانه حرکتیله اتهامنه بز جسارت ایده‌میز .

نه حال ایسه . بوغدان اوزرینه یوروین اردوی همایون دهشتلی بر فرقه ایله حدوددن ایچری‌یه کیردی . لهستان قرالی استفان مدافعه اردوسیله طونه سواحلنده‌کی اورمانلرده بکلیوردی . لکن حس انتقام ایله غلیانه کلمش اولان عثمانلی قهرمانلرینك ایلك هجومنده دشمن عسکری ، ارسلان سوروسنه تصادف ایدن مایمونلر کبی پریشان اولمش، قرال جنابلری‌ده بیك مشکلات ایله قاچه‌بیله‌جك بر طریق سلامت بولمشدر .

بو نشوهٔ مظفریتله بوتون بوغدان ملکنی پامال استیلا ایدن عثمانلیلر ، قراغویواج فلاکتنك آجیسنی معزیادةً چیقاردی (۸۸۲) .

خرابه زاره دونمش اولان بوغدان شهرلری کاملاً ایصسز بر حالده ترك ایدیله‌رك عودت اولنیورکن دشمن عسکری قوهٔ امدادیه‌سیله تکرار هجوم ایتمش ایسه‌ده ینه مغلوبیتدن باشقه برشی قازانامادی . بویوك مهاجمه‌ده حضرت فاتح صف حربك اوکنه کچه‌رك حیدرانه بر شجاعتله مبارزه‌یه کیرشمش ، دشمنلرك بیله نظر حیرتنی جلب ایده‌جك برجسارت کوسترمشدر .

***

فاتح دورنده‌کی فنون عسکریه‌نك مهم بر نظریه‌سنی‌ده تاریخلرمزده (آقنجی) نامی ویریلن فدایی برطاقم سواری آلایلرینك یغما کرلك عملیه‌سی تشکیل ایدر . میلادك اون بشنجی عصرنده بوتون اوروپاده حکمفرما اولان بو علت جبارانه ، حیات بشر نامنه عادتا بر اجل قضا ایدی .

بو یغماجیلر طوفان بلوطلری کبی بر ملکه مستولی اولورلر ، اللرینه کچیره بیلدکلری قیمتدارماللری آشیروب ینه قاصیرغه فورتنه‌سی کبی برسرعتله کری‌یه دونرلر ، یاخود دها ایلریده‌کی حدوده تجاوز ایدرلردی . بو وحشتك اوکنی آلمق پك مشکل ایدی . چونکه وقوعبولان تجاوزلر حقیقةً اجل قضا کبی غیر معین بر زمانده اجرا اولنوردی .

منافع شخصیه نقطهٔ نظرندن فائده‌لی ظن ایدیلن بو جارلیقلر منافع سیاسیه نامنه پك بیوك ضررلر تولید ایدردی . چونکه حقوق بشریه‌نك پایمال ایدلمسندن حصوله کلن نفرتلر، عداوتلر متقابلاً کسب شدت ایدردی . بوندن ماعدا بوتون حدود بویلرینك محافظه‌سی ایچون قلعه‌لر انشاسنه ، عسکرلر اقامه‌سنه مجبوریت حاصل اولوردی .

خصوصیله عثمانلی آقینجیلرینك تجاوزلری دولت نامنه دها بیوك مضرتلری موجب اولوردی . زیرا سطوت فتوحاتیله توسیع ملك عزمنده اولان بر دولت حدود قومشولریله حسن مناسبتده بولنمغه مجبوردر . هیچ شبهه یوقدرکه مناسبات سیاسیه‌نك شو مهم نقطه‌سی نظر دقته آلنمش اولسه ایدی ، او اثناده آثارشیلکه استعداد کوسترن غرب افکار عمومیه‌سی عثمانلیلرك بوهیا صحرالرندن ایچری‌یه کیرمسنه مانع اولمق ایسته‌میه‌جکدی . حتی اسوچلیلرله دانیمارقه‌لیلرك آلمانیایه کیروب چیقمه‌لری کبی یورغونلقدن عبارت بر نمایش درجه‌سنده ثمره‌سز قالمیه‌جقدی .

بونکله برابر بزم آقینجیلرك یغماکرلکی یالکز حقوق عباده تعرضله قوهٔ بازوسنك غنیمتی عدایتدیکی اموالی غصب ایده‌رك کلوب کچمکدن عبارت ایدی . او زمانك شقاوتی بو کبی جبارلقدن باشقه بر شی دکلدی . لکن مجارلرك ، ایتالیانلرك ، اسلاولرك مظالم غدارانه‌سنه باقیلیرسه بو جبارلقلر عادتا معاملات مدنیه‌دن عد اولنمغه لایق کورولوردی .

مدنیت انسانیه‌یه یاقشمیان بو حاللری شانی زاده ، صولاق زاده کبی وقعه نویسلرمز مفاخر ملیه کبی الفاظ مطنطنه ایله تصویره غیرت ایتمشلرسه‌ده اسلامیتده محض سیئات اولان بر ذمیمه‌یی حسنات ملیه صورتنده کوسترمك — اعتقادمجه — خوش کورولمیه‌جك بر ریاکارلقدر . بلکه‌ده انسانلق شرفی اعتباریله بر نوع باربارلقدر .

* * *

حضرت فاتحك جلوسنی متعاقب ظهور ایدن وقوعات آره‌سنده قرمان امراسندن ابراهیم بکك غائلهٔ عصیانی دولت نظرنده کسب اهمیت ایتمشیدی . بو ذاتك خاندان سلطنته صهریت کسب ایتمش اولمسی ، علی الخصوص تورك

عناصرندن بولنمسی حسبیله عثمانلی دولتنه خصم اولمسی پك غریبدر . دعوای تفرد ، حرص حاکمیت کبی تمایلات بشریه‌نك تأثیرندن عبارت اولان بو مناسبتسزلکلر اپجه بر مدت دوام ایتمشدر .

ابراهیم بك وفاتندن براز اول سلطان مرادك همشیره‌سندن ، یعنی فاتحك خاله‌سندن دنیایه کلن متعدد اولادینی حقوق ارثیه‌دن محروم براقق کبی مقصد کیندارانه ایله جاریه‌دن تولد ایدن اسحق بك نامنده بر اوغلنی وارث امارت نصب ایلمشیدی . بومعامله بویوك برحقسزلق وبلکه‌ده سلطان مراددن کورمش اولدیغی لطف مخصوصه قارشی بر نعمت ناشناسلق ایدی . او مناسبتله ابراهیم بکك وفاتنی متعاقب اولادلری بیننده بر دعوای استحقاق مجادله‌سی ظهور ایتدی . اسحق بك (سلفکه) ده اجرای حکومته باشلامسی اوزرینه سلطان زاده پیر احمد بك‌ده قونیه‌ده مقام امارته کچدی . حصهٔ امارتدن محروم قالان بك زاده‌لرده حضرت فاتحه التجا ایتمك صورتیله توجهات شاهانه‌یه مظهر اولدی (٧٦٧) اواسطی .

بو دخالتك نتیجه‌سندن حاصل اوله‌جق احوالی کشف‌ایدن اسحق بك‌ده پادشاهه رغماً اوزون حسنك حمایه‌سنه کیردی . کلیتلی تضمینات سفره‌یه وعد ایده‌رك بر قوهٔ امدادیه کوندرمسنی ایسته‌دی . بو نعم المطلوب فرصتی قاچیرمیان اوزون حسن اهمیتلی بر فرقهٔ معاونه ایله سلفکه‌یه کیتدی . اسحق بکك دائرهٔ نفوذینی تأمین ایده‌جك وسائلی احضاره باشلادی .

حالبوکه سویهٔ اصالتك ایجابندن اولان فطانتله بر موقع ممتاز کسب ایدن پیر احمد بك دها پدرینك حال حیاتنده فاتح سلطانك حمایه‌سنه کیرمش ، اقتدارینك مکافاتی اوله‌رق حسن نظر پادشاهی‌یه‌ده نائل اولمشیدی .

اوزون حسن بش آی قدر بر مدت اسحق بکك قوة‌الظهری اولدقدن صوکره اسفندیار اولادندن برینی جزؤی بر قوتله مأمور ایدوب دیاربکره عودت ایتدی . پادشاه حقوق صهریتی محافظه مقصدیله اسحق بکه بر طاقم مساعده‌لی شرائطله یلدیرم بایزیدك زمان حکومتنده تحدید ایدلمش اولان دائرهٔ امارتده یشاماسنی تکلیف ایتمش ایسه‌ده اسحق بکك اوزون حسنه اولان استنادی، تکلیف شاهانه‌نك قبولندن استغناسنی موجب اولمشدر.

ذاتاً اسحق بکه منسوب اولان آق قیونلی عشیرتنك ظالمانه یغما کرلکی او حوالی خلقنه پك فنا برحالده تأثیر ایتمش اولدیغندن بوتون اهالی احمد بك طرفنی شدتله التزام ایلیوردی . بوده بر وسیلهٔ موفقیت ایدی .

آنك اوزرینه فاتح حضرتلری انطالیه محافظی حمزه بکی قونیه یه کوندروب احمد بکله متفقاً حرکت ایتمسنه امر ویردی . بو خبرلر اسحق بکه عکس ایدنجه اوده ارمنـاك جهتندن آثار تعرض کوسترمکه باشلادی . بالنهایه ایکی قرنداش عسکری شدتله محاربه یه کیرشدی . فقط حمزه بکك مهارت حربیه سنه ، احمد بکك ده شجاعت فطریه سنه مقاومت ایده مین اسحق بك فرقه سی فنا حالده بوزولدی . کندیسی ده قاچوب اوزون حسنه التجایه مجبور اولدی . یالکز سلفکه قلعه سی اسحق بکك عائله سنه براقیلدی . دیکر قلعه لرك آناختارلری ده تقدمهٔ شکران اوله رق حضور شاهانه یه کوندرلدی .

شایان دقت احوال سیاسیه دندرکه اسحق بکك اوزون حسنه التجاسی نظر شاهانه ده خوش کورلدیکی کبی احمد بکك قونیه ده کی استقلالی ده فاتحك آمال استقباله موافق دوشمدی . چونکه قرهمان امارتی نه قدر اطاعت کوسترمش اولسه ینه اهمیتسز بر مسأله نك سوقیله دولتك کوزینه دیکن اوله جغنی پادشاه قطعیاً اکلامشیدی . نته کیم ده اویله اولدی [*] . نشوهٔ مظفریتله سرمست غرور اولان احمد بك آز بر مدت ایچنده تبدیل افکار ایله بر استقلال اداره سوداسنه دوشدی . آرتق بو کبی عائله لرك کلیاً ازاله سیله آناطولینك صورت قطعیه ده حکومت عثمانیه اداره سنده بولنماسی لازم کلدی .

اردوی همایون قرهمان سفرینه حرکت ایتدی . احمد بك بعض ارادات سنیه یی قبول ایتمدیکندن قونیه دن طرد ایدلدی . (طاش ایلی) یه فرار ایدوب بر قوهٔ جزئیه ایله محمود پاشا فرقه سنه تعرض ایتمش ایسه ده (آقسکی) جوارنده مغلوباً رجعته مجبور اولدی . بو صورتله قرهمان حوالیسی ده عثمانلی اداره سنه کچدی . امرادن کیمسه نك حق مداخله سی قالمادی .

[*] بو ذات قرهمان امارتندن محروم اولدقدن درت سنه صوکره ونديكليلرله اتفاق ایده رك طربزون حوالیسنده بولنان ذوالقدریه امراسندن (شهسوار) بکك حمایه سیله عصیان ایتمش ایسه ده وزیر اعظم محمود پاشا عاصیلری پریشان ایلمشدر (٨٧٢).

بعض مؤرخلرمزك اخباراتنه كوره بو محاربه‌ده آلنان اسیرلرك امر پادشاهی‌یه امتثالاً قتل ایدلدكاری استدلال اولنیور . بو وقعه صحیح ایسه جداً شایان تأسفدر . چونكه فاتح كبی بویوك بر پادشاهك دارالامانه كیرمش اولان الی باغلی اسیرلری ــ ولوكه اك ظالم دشمن عسكرندن اولسه ــ قتل ایتمك اوبویوكلكله متناسب كوروله‌میه‌جك كوچوكلكلردن عد اولنور .

بووقعه‌دن صوكره قرەمان امارتی آرتق عثمانلی ولایتی نامنی آلدی. شهزاده مصطفی چلبی قونیه والیسی ، كدك احمد پاشاده مشاور عائلیسی تعیین اولندی .

اردوی همایون قونیه‌دن قره حصاره كلدیكی اثناده اردوكاه اتخاذ اولنان موقعده عسكر چادرلرله مشغول بولنیوركن صدر اعظمك‌ده چادری اوتاغ همایونه یقین بر یرده قورولدی. وزیر حمیت‌سمیرده چادرینه‌كیروب اوطوردی. بش دقیقه صوكره چادرك ایپلری بردن بره كسیله‌رك زواللی وزیر محترمك باشنه ییقیلدی . ایشته بوده چنكیزك ایجاد ایتدیكی غدارانه بر انفعال اشارتی ایدی . حالبوكه سلطان مراد ثانی دوروندنبری دولته فدای جان ایدرجه‌سنه خدمت ایتمش ، پادشاهك اك مضطرب قالدیغی زمانلرده خضر كبی امدادینه یتشمش اولان مكرر برر مرشد سیاسته بو معامله لایق كوروله‌ملی ایدی . حسب الایجاب عزل تبلیغ ایدلملی، هیچ اولمازسه خدماتنك بوصورتله اولسون بر نشانهٔ تقدیریله او محترم وجدان داغدار ایدلمه‌ملی ایدی . ایشته فاتحك عظمت علویتنه بو معامله یاقیشیردی .

محمود پاشانك اسباب انفصالی حقنده تاریخلرمزده یكدیكرینه مباین برچوق تفصیلات مندرجدر . لكن مسأله‌نك حقیقتی حق بینایه بر نظرله تدقیق ایدیلیرسه مشارالیه كبی بر داهیٔ زمانك كمالات فاضله‌سیله مزینات اخلاقیه‌یه مظهریتی سایه‌سنده بوتون اركان دولتك جلب قلوبنه موفق اولماسنی فاتح سلطانك ـ هر ناصلسه ـ بر حس رقابتله سوء تفسیر ایتمسندن باشقه هیچ بر سبب كوروله‌مز .

حالبوكه بو اقتدار مشخص دولتك ركن متینی ایدی. اك مهم بر وقتده كندیسنك فكر سلیمنه ، رأی صائبنه مراجعت ایدیله‌جكی شبهه‌سزدی . او مطالعه‌یه مبنی كمال حقارتله انفصالی بر اثر افراطه حمل اولنور . نته‌كیم ملك

عثمانی‌یه و باعلتی کبی مهلك بر دهشتله دخول ایدن مشهور اوزون حسن وقعه‌سنده وظیفهٔ صدارت ینه او اهلیت مجسمه‌یه تفویض ایدلدی !

هر نه حال ایسه محمود پاشانك یرینه اسحق پاشا صدر اعظم نصب اولندی لکن سلفکه قلعه‌سنده بولنان قرەمان امراسندن محمد بك عثمانلی عسکرینه مدافعه‌ده ثبات ایدییوردی . شو حاله نظراً قرەمان غائله‌سی تماميله زائل اولمامشدی . حتی (علائیه) ده اقامت ایدن خاندان سلچوقیدن قلیج ارسلان بك برحق حاکمیت وراثتی ادعاایده‌رك پادشاهك عدالتنه منتظر بولنیوردی (٨٧٤).

زاغانوس محمد پاشا برقوهٔ کافیه ایله قرەمان اوزرینه کوندرلدی . وظیفه‌سی عسکره قوماندانلقدن عبارت ایکن فطرتنده اولان فعل فساد ، فکر استبداد ظلم وارتکاب کبی سیآت ایله ـ محمود پاشانك کوسترمش اولدیغی آثار حلمیته رغماً ـ اهالی‌یه تعدیاته باشلادی .

بعض معمور یرلری‌دهٔ تخریب ایله هم ملتنی اضراردن کیری قالمادی . حتی قونیه داخلنده‌کی (آقسرای) شهرینی آتش ظلمیله خراب ایتدی . اهالیسنی‌ده کمال سفالتله استانبوله کوندرری [*] .

فقط محمد پاشا جنس عملنك جزاسی اوله‌رق قرەمانلیلرله وارشاق عشیرتی آقنجیلرینك دام تضییقنه دوشمش، عسکریله برابر پریشان اولمشدر. بووقوعات نتیجه‌سنده محمد پاشانك اقتدارسزلغی کورولمسی اوزرینه درحال عزل ایدیله‌رك یرینه صدر اعظم اسحق پاشا کیتدی. قرەمان عسکرینی تارمار ایتدی. بوصیره‌ده کدك احمد پاشا فرقه‌سی‌ده علائیه حدودینه کیردی . قلیج ارسلان اسلامیتك شرفنی تقدیر ایدن بر نجیب فاضل اولدیغی جهتله قان دوکمکه حاجت براقادی. قلعه‌یی تسلیم ایتدی . اولوالامر اطاعتنی اثبات ایله حضور پادشاهی‌یه یوز سورمك اوزره بروسه‌یه کیتدی .

بو نجیبانه معامله‌یه شاهانه بر مقابله کوسترمك عزمیله حضرت فاتح غایت قیمتدار بر خاتم (مرصع یوزوك) احسان ایتمش ایسه‌ده « پادشاهمزه لایق اولان بر زینتی نفسمه لایق کورمکله عالمه قارشی کستاخانه بر حرکت کوسترمکه

[*] بو معصوم اهالی لاله‌لی جامعندن اشاغی طوغرو چقور یرلره اسکان ایدلدی . بو سببله او محله‌یه آقسرای اسمی ویرلمشدر . اسلام محلاتی ایچنده کبار یری بر محلدر .

جرأت ايده‌مم . چونكه بويله بر نعمته هنوز كسب استحقاق ايتمدم. تسليم ايتمش اولديغم قلعه‌نك آناختارلرى ذاتاً بيت المال اسلامكدر . اوجهتله اجرت مقابلنده مكافاته حاجت كوره‌مم ! » جواب عالى‌جنابانه‌سيله خاتمى صدراعظم پاشايه اعاده ايده‌رك حائز اولديغى اصالت فطريه‌سنى فعلاً اثبات ايلمشدر ،

اخلاق نجيبه‌نك افعال بشريه‌يه بويوك بر تأثيرى اولديغنى تقدير ايدن حضرت فاتح مشاراليهه بردرجه زياده ابذال التفات ايده‌رك كوملجنه بكلربكيلكنه كوندرمك ايستەمش ايسه‌ده علوم وفنونه اولان فرط اشتياقنه بناءً وظيفهٔ حكومتله اشتغاله هوسى اولمديغنى عرض ايله مصره كيتمسنه مساعده بيورلمسنى استرحام ايلمشدر. آز برمدت معيت شاهانه‌ده مسافرتله مباهى اولدقدن صوكره اعضاى عائله‌سيله مصره كيتمشدر .

قره‌مان سفرينك ختام بولديغى اثناده قونيه واليسى اولان سلطان مصطفى اجل موعوديله ارتحال ايتمشيدى . جم سلطان علو اقتدارى ، فضل وكمالى مسلم اولديغنه بناءً برادرينك يرينه نصب اولندى . مشاراليهك فعاليت سياسيه‌سى ، نجابت اخلاقيه‌سى بوتون اهالى اوزرنده حسن تأثير حاصل ايتمكله قره‌مان مسأله‌سى‌ده حل ايدلمش اولدى (٨٧٩).

***

قره‌مان مسأله‌سى صحنهٔ سياسيه‌ده قپانمشيدى . لكن عقيبنده مشهور (اوزون حسن) غائله‌سى موقع اشغاله چيقدى . بودهشتلى پرده‌نك روللرى ايچه جناب فاتحى دوشوندوردى .

چنكيزيلرك بئس الخلفى اولان بوفرومايه شيعه‌مذهبنده اولديغى جهتله بوتون ايران ايله عراق عرب ملكنده اجراى حكومته قيام ايتدى . حتى قره‌مان زاده‌لرك تحريكات انتقامكارانه‌سيله دياربكر ، جزره طرفلرندن حدود عثمانيه‌ده تعرضه باشلادى . بوتعرضات داخليه‌يه ردوس شواليه‌لرينك ، اوروپا اهل صليبنك مداخلات خارجيه‌سى‌ده انضمام ايتدى . اوزون حسن اردوسنه مكمل طوپلر ، معلم طوبجيلرده كوندرلدى . برطرفدن‌ده مرسين ، انطاليه ، ازمير سواحلنه شواليه‌لر تعرضه باشلادى . ونديك دونماسنك آمرالى ظالم (پيه‌ترو) بوتون سواحل شهرينى تخريب ايتديكى كبى ازميرده صبيان ، نسوان داخل اولديغى

حالده علناً عرضه تسلط ، حیاته قصد ایتمك فاجعه‌لرنده پك وحشیانه جنایتلری ارتکاب ایلمشدر . حتی معبد صلیب اولان کلیسالری‌ده یاقمشدر. بو وقعه‌ده اجرا ایدیلن مظالم غدارانه‌نك مسببلری‌ده پاپانك روحانی (؟!!) مرخصلر ایدی.

بو حشرات ظالمه ، اوروپاده جهل وتعصبله اشتهار ایتمش اولان دالماچیا ، اسقلاوونیا ، موره ، وندیك اشقیاسندن عبارت‌ایدی . بویله برشرذمهٔ باغیه‌نك پاپادن — دین‌نامنه ! — آلدقلری درس‌انتقام ایله نه‌قدر فضاحتلره جرأتیاب اولدقلری تعریف وایضاحه محتاج دکلدر .

بو فاجعه‌لرده مدنیت انسانیه نامنه شایان تأسف برحرکت وارسه اوده اوروپا مؤرخلرینك حرکات واقعه‌یی برامرطبیعی شکلنده کوستره‌رك انسانلغی ، خرستیانلغی الکه‌دار ایده‌جك برطاقم تأویلات ایله تلویث ایتمکه چالشماسیدر .

*
* *

تیمورلنك دینیلن دشمن انسانیتك تمثال‌مظالمی اولان اوزون‌حسن دیاربکر قلعه‌سنی بردسیسهٔ ابلیسانه ایله ضبط ایتدکدن صوکره قره‌قیونلی عشیرتی‌ده پریشان ایده‌رك قوتلی برفرقهٔ عسکریه ایله مستقلاً اجرای نفوذه باشلادیغی کبی جنوب شرقی طرفندن‌ده سرحد عثمانی‌یه تجاوزه قیام ایتدی.

ادارهٔ دولتك ییلدیرم بایزید عصری کبی کسب مشکلات ایلدیکی برزمانده ، یعنی بوتون اوروپا اقوامنك علیهمزده مهاجماته باشلادیغی دهشتلی بردور بحرانده وطنك معتنا برنقطه‌سندن ظهور ایدن غائله ، ارکان دولت نظرنده عادتا سیاسی برهائله تشکیل ایتمشیدی . چونکه هرطرفدن تعاقب ایده‌کلن هجوملره مدافعه مسأله‌سی پك مخاطره‌لی عارضه‌لر حاصل ایدییوردی .

حضرت فاتح وقوعاتك اهمیتنی تقدیر ایتدیکی جهتله غلیانه کلمش اولان حسیات ملیه‌یی تسکینه مدار اولمق مطالعهٔ حکیمانه‌سیله همان اسحق پاشایی عزل ایدوب محمود پاشایی رأس کاره کچیردی . مشارالیهك صدارتیله بوتون ارکان دولتده غایت مهم برفعالیت کوروله‌رك بوقوتله عسکرکده شوق وغیرتی تأمین ایدلدی .

صدراعظمك تبدلی سیاست داخلیه‌مز اعتباریله برجهتدن پك زیاده حائز اهمیت ایدی . زیرا دولتك امور اداره‌سنده کورولن انتظامسزلقلری منع ایتمك

صورتيله ملتك محتاج اولديغى وسائط امنيت تأمين ايدلمش اوليوردى . برجهتدنده اونسبتده مهم ايدى . چونكه محمود پاشانك آفيون قره‌حصارنده چادرينى باشنه ييقوبده انفصالنى اخطار ايدن ارادهٔ پادشاهينك سائقهٔ بشريته مشاراليه حقنده‌كى حدتندن عبارت اولديغى اعلان ايديوردى . شوحاله نظراً محمود پاشانك مزيات جليله‌سى هرايكى جهتده‌ده شايان تقدير كورولمكه مستحقدر .

اسحق پاشانك صوك زمان صدارتنده بوتون روم‌ايلى عسكرينك مركز سلطنته كلمسى امر اولنمشيدى . اومناسبتله امرانك كافه‌سى عسكرينى آلوب قافله قافله استانبوله كليوردى . حتى بوقافله‌لرك برطاقى‌ده اسكدارده چامليجه‌ده مهابت افزا اولان اوتاغ همايونك اطرافنده چادرلرينى قورمشيدى . حركت امرينه انتظار ايديوردى .

ذات شاهانه‌نك فكرنجه ويرديكى قرار ، قره‌مان زاده‌لرك تشويقيله قونيه جهتندن تجاوزه باشلايان اوزون حسن فرقه‌سنه مدافعه‌دن عبارت ايدى . حالبوكه محمود پاشا بوقرارك تحتنده اولان فنالقلرى اثبات ايده‌رك پادشاهى اقناعه موفق اولدى . ايشته بوموفقيت نتيجهٔ محاربه‌ده‌كى شانلى مظفريتك مقدمه‌سى ايدى .

محمود پاشانك مطالعه‌سنه كوره بوسرعت حركتده برچوق تهلكه‌لر ملحوظ ايدى . چونكه اوزاق يرلردن كلن عسكرله قيشلك شدتلى برزماننده اوزون بريوله كيده‌جك اولان اردونك يورغون دوشه‌جكى آشكار ايدى . اوحالده دشمنك قوتلى بولنان عسكرينه مدافعه ايتمك مخاطره‌لى برمسأله ايدى . بناءً عليه هنوز آرقه‌سى كسلامين روم‌ايلى عسكرينك هپسى استانبولده تجمع ايتدكدنصوكره تقرب ايدن بهار موسمنده دشمن اوزرينه يورومك اك معقول برتدبير ايدى .

پادشاه بوقرارى حسن قبول ايتدى . فقط محمود پاشانك جملهٔ ترتيباتندن اولمق اوزره آناطولى بكلربكى داود پاشانك بيك ايكيشر يوز موجودلى ايكى آلاى سوارى ايله قونيه حواليسنه كيتمسى ، تصادف ايده‌جكى دشمن عسكرينه غالب كلمسه بيله بهاره قدر اشغال ايتمسى تنسيب اولندى . چونكه بوصورتله دشمن فرقه‌سنك كسب ضعف ايده‌رك قوتدن دوشمسى اك ماهرانه برحركت ايدى .

نته‌کیم اویله‌ده اولدی . صدراعظمك امیدندن ، ترتیبندن دها فائده‌لی موفقیتلر حصوله کلدی . شویله‌که :

قونیه‌یه کیدن قره‌مان زاده‌لر فرقه‌سنده اوزون حسن یوقدی . مشاهیر امرادن میرزا محمد باقر قوماندان ایدی . استانبولدن حرکت ایدن سواری آلایلرینه شهزاده مصطفی سلطانك معیتنده‌کی عسکرده علاوه اولندیغی جهتله عثمانلی فرقه‌سی مکمل برقوت کسب ایتدی . سلفکه ایله علائیه آره‌سنده ظهور ایدن دشمن عسکریله محاربه‌یه باشلادی . بزم فرقه‌یه شهزاده‌سلطان قوماندانلق ایدییوردی . کمال مهارت وبسالتله حرکت ایدن عثمانلی عسکری میرزانك فرقه‌سنی فنا حالده برباد ایتدی . کلیتلی دشمن تلفاتی ایچنده میرزا باقرك نعشی قالدی . اوزون حسن اوغلی میرزا یوسفده اسیر آلندی . نه فائده‌که بوقدر اسلام قانی دوکمکه سبب اولان قره‌مان مشوقلری بوهرج ومرجدن استفاده ایده‌رك آنطالیه سواحلنه قاچوب جاننی قورتاردی .

وقتاکه موسم بهار کلدی. منتظم برعثمانلی‌اردوسی حضرت‌فاتحك زیرجناح شهامتنده اولدیغی حالده سیواسده اجتماع ایتدی . لوازم حربیه اکمال‌اولندقدن صوکره روم‌ایلی بکلربکی خاص‌مراد پاشا استکشاف مفرزه‌لریله خرپوت اوزرینه یورومکه باشلادی . اردوی همایون‌ده کشف قوللرینی تعقیب ایله حرکت‌ایتدی.

ارزنجان حدودنده فرات مجراسی جوارنده حاکم نقطه‌لری طوتمش اولان دشمن عسکرینه تصادف اولنمسیله برابر خط حرکت پیلاننه مخالف بروضعیتله هجوم ایدن مراد پاشا اوزمانك اصول حربیه‌سنه تطبیق ایدیله‌میه‌جك برنقطه‌ده قوتلی برپوصویه اوغرایوب کندیسی‌ده ، معیتنده‌کی روم‌ایلی عسکرینك اك کزیده‌لری‌ده شهید اولدی. حتی مشهور امرامزدن عمر بکله برابر بعض ممتاز سرکرده‌لرمزده مجروحاً دشمنك پنچهٔ اسارتنده قالدی .

بواهمیتسز مصادمه‌ده شهدانك مقداری کلیتلی دکلدی . فقط روم‌ایلی سواریلرینك بنامندن اولدیغی جهتله اردو افرادینك حسیات منتقمانه‌سنی غلیانه کتیره‌جك درجه‌ده قوتلی ایدی .

صولاق زاده تاریخنك مندرجاتنه کوره طرخان زاده عمر بکك شهرت فاروقانه‌سنی ایشتمش اولان اوزون حسن میرمشارالیه ایله کوروشدیکی اثناده:

— سزك عثمان زاده‌لرك عسكری ایچنده سرفراز اولان روم ایلی سواریلرینی پریشان ایتدیكمه كوره آرتق اردوكزك هیچ اهمیتی یوقدر . هانكی جسور عسكركز بكا مدافعه ایده‌جك؟ فاتحك سلطنتی‌ده ، روم قیصرینك تختی‌ده بوكوندن صوكره حسن شاهكدر ! !

ما آلنده‌كی عتاب مغرورانه‌سنه قوجه عثمانلی سركرده‌سی :

— بزم عثمانلی پادشاهنك بوتون عسكری اویله كزیده‌در . بو اهمیتسز وقعه‌دن ذره قدر فتور ایتمز . میدان حربه كیردیكمزده عثمانلیلرك قهرمانلغنی اووقت آكلارسكز . حضرت فاتح ، قلیجك قوتیله عظمتلی بر دولت تشكیل ایدن عثمان غازینك اولادی شانلی بر اسلام پادشاهیدر . اونك تختنی آلمق تیمور كبی بر جهانكیره بیله میسر اوله‌مامشدر : ارسلان یتاغنه ییلانلرك كیره‌میه‌جكنی دوشونه‌مدیككزه تأسف ایده‌رم ! . .

خطاب قهرمانانه‌سیله مقابله ایتمشدر.

بو وقعه‌دن متأثر اولان پادشاه دشمن فرقه‌سنی تعقیبه امر ویردی . چونكه اوزون حسن ، مراد پاشانك دوشدیكی دام غفلتدن استفاده ایده‌رك ارزنجان حوالیسنه چكلمكله ، بوتون قوتی اورالرده تحشید ایتمكه مجبور اولمشیدی . محمود پاشا حضرت فاتحك تأثیراتنی تعدیل ایده‌رك عثمانلی شهداسنك انتقامنی آلمق عزمیله دشمن اوزرینه یورودی. ترجان موقعنده ایكی اردو قارشیلاشدی . اردوی همایونك بر جناحنده شهزاده سلطان بایزید ، بر جناحنده‌ده مصطفی سلطان بولنیوردی. ذات شاهانه‌ده بوتون امرا ایله مركزدن هجوم ایدییوردی. دشمن عسكری حاكم نقطه‌لرده ، سپرلر آرقه‌سنده اولدیغی حالده عثمانلی مهاجملرینه مقاومت ایده‌مدی . ایلك حمله‌ده‌كی مبارزه‌ده میرزا زینل فرقه‌سی دهشتلی بر صورتده بوزلدی . كندیسی‌ده اسارتدن قورتلش اولان عمر بكك شمشیر انتقامیله قتل ایدیله‌رك كله‌سی حضور شاهانه‌ده تشهیر اولندی . دشمنك ضایعات عظیمه‌سندن ماعدا بقیة السیوفی‌ده اسیر آلندی . عثمانلی تختگاهنی استیلایه حاضرلانان حسن شاه ! ! یادكاری‌ده بوتون لوازم حربیه‌سنی، اسیرلرینی فدیهٔ سلامت كبی ترك ایده‌رك فراره محكوم اولدی (۸۷۸) .

اسیرلر آره‌سنده بولنان تیمور اولادندن، تورك عشیرتلری امراسندن نه‌قدر

سرکرده‌لر وارسه حضرت پادشاه کافه‌سنه نوازشکارانه معامله ایده‌رك حریت شخصیه‌لرینی اعاده ایتدی . یالکز اوزون حسن عائله‌سی افرادندن اولان میرزالر سیواسه کوندرلدیکی کبی ایکیسی‌ده شریعت اسلامیه‌یی تحقیرایله پادشاهی سب ایتدیکنه مجازاتاً فتوای شرعی‌ایله اعدام ایدلدی .

مؤرخین اسلافدن صولاق زاده بر طاقم ترکیبات طمطراقیه ایله بواسیرلر حقنده‌کی معامله‌یی حدلایقندن زیاده اعظام ایده‌رك کویا اسیرلرك بر قسمی دارالحربده قتل ایدلمش ، برقسمی‌ده اردونك هربر مرحله‌سنده دردریوز نفری هلاك ایدلمك صورتیله کافه‌سنك محوینه طرف شاهانه‌دن امر ویرلمش اولدیغنی قید ایتمش ایسه‌ده حضرت فاتح کبی خادم شریعت بر خلیفهٔ اسلامك کندی مذهبداشنه بویله برخیانتی لایق کوره‌میه‌جکی دهازیاده اعتماده شایان حقائقدندر.

ارزنجانده مغلوب اولانلر اوزون حسن غائله‌سی بیتمش ، کندیسی‌ده بقیهٔ توابعیله ترکستان ایچلرینه کیتمش اولدیغندن اردوی همایون مظفراً عودت ایتدی . کذرکاه شاهانه‌ده بولنان قره‌حصار شرقی حوالیسی‌ده ادارهٔ عثمانیه‌یه الحاق ایدیله‌رك امرادن علی‌بك محافظ نصب اولندی .

نه‌چاره‌که بوپارلاق مظفریتك نتیجه‌سی قلب ملتده ماتم انکیز بر مأیوسیت حاصل ایتمشیدی . چونکه فعالیت مجسمه وصفنه لایق اولان بویوك محمودپاشا غضب شاهانه‌یه اوغرایوب عزل اولندیغی کبی متعاقباً‌ده جلاد ساطیری آلتنده قربان ایدلمشدر . ایشته بووقعه حقیقةً پك‌مؤثر بر فاجعه‌در . بلکه‌ده قرب سلطانك آتش سوزان اولدیغنی اثبات ایدن دهشت انکیز برهانله‌درا (٨٧٩).

اسکی تاریخلرمزك بووقوعاته دائر اولان اخباراتی عقل وحکمتك قبول ایده‌میه‌جکی بر طاقم مخیلات قبیلندندر . فاتحك حسیات رقابتکارانه‌سنی ستر ایتمك ریاکارلقلریله انسانلق نامنی ، فطرتك احکامنی تلویث کبی قباحتدن بویوك برعذری قبول ایتمکدر . چونکه محمود پاشانك اعدامنه دکل انفصالنه بیله هیچ بر سبب کوروله‌مدیکنی ینه‌اوتاریخلرمزك سلسلهٔ مندرجاتی اثبات ایدییور .

صولاق‌زاده‌نك ادعاسنه کوره، بواثناده‌سلطان‌مصطفانك کدر ارتحالیله دلخون اولان‌پادشاهه کویا محمودپاشانك‌عداوت‌قلبیه‌سی‌اولدیغی‌مناسبتله وفاتندن فوق‌العاده سویندیکی ، حتی‌لاجل‌الانزوا حوضه‌قضاسنده مالکانه‌سنده شهر آیین‌ایدرجه‌سنه

اجراى شادمانى ايلديكى خبرو يرلسى اوزرينه حاصل اولان غضب شاهانه سبب اعدامى تشكيل ايتمش ايمش! بونلر برطاقم منطقسز بهانه‌لردن، دهادوغريسى فاتحك تهور طبيعيسنى خونخوارلق صفت ذميمه‌سنه تبديله چالشمق كبى افكارجاهلانه‌دن باشقه برشى دكلدر . شوقدروار كه محمود پاشا حقنده‌كى اسناداتى تصنيع ايدن منسدك — اخيراً حقيقت حال ثابت اولديغى حالده — جزا كورمه‌مسى بويوك بر پادشاهك شاننده اولان عدالتله متناسب كوروله‌مز. چونكه شهزاده مصطفى وقعهٔ اعدامدن همان اوچ آى اول وفات ايتمشيدى. اسلاميتده آيين ماتم اجراسنك ممنوع اولديغى نظر اعتباره آلنيرسه مشاراليهك مظلوماً اعداميله مرتبهٔ شهادتى احراز ايتمش اولديغنه شبهه يوقدر . محمود پاشانك اعدامنك عذر اولديغنه فاتحك شهيد ايتدك جوابنى ويرمسى بيوك بر اثباتدر . محمود پاشانك اعدامندن صوكره وزيراعظم اولان كدك احمد پاشا امورسياسيه‌ده، فنون حربيه‌ده ماهر برذات ايدى. بناءً عليه سلفنه خيرالخلف اولدى .

قريم سواحلنك فتحى

جنكيز سلاله‌سنك تحت اداره‌سنده بولنان قريم ايالتى تاتار عنصر اسلامندن عبارت برخانلق ايدى. لكن ساحلده‌كى قلعه‌لرى تماميله جنويزليلر طرفندن اشغال اولنيوردى . بونلر ميانده شرق تجارتى نقطهٔ نظرندن كسب اهميت ايدن كفه، آزوف ، منكوب سواحلى جنويز مستملكاتندن اولمق اعتباريله معمور شهرلردن ايدى .

٨٨٠ اوائلنده حضرت فاتحك غايت مهم بعض تداركات حربيه ايله اشتغال ايتديكى كوروليوردى . فقط بووسائط سفريه‌نك هانكى حكومته قارشى حاضرلانديغى بيلنه‌ميوردى . يالكز صدراعظم احمد پاشا پادشاهك مقصدينى بيلديكى جهتله آلديغى امرلرى سرعتله اجرا ايديوردى .

فاتحك اك بيوك مزيتلرندن برى‌ده تعقيب ايتديكى خط حركتى سراى منسوباتنك لسانه دوشورميه‌رك حصول مقاصدينه چالشمقدن عبارت ايدى كه بومسلك — اوزمان ايچون — برلازمهٔ سياست ايدى . حتى اك زياده سوديكى

شهزاده جم سلطان شوتهیات سفریه‌نك اسبابنی برزمین مناسبله استفسار ایلدیکی اثناده « اوغلم ! بنم اسرار حرکاتمی لسانم فاش ایده‌جك اولسه او آنده دیشك برپارچه‌سنی کسوب آتاردم . زیرا کشف اسرار ایده‌جك بر عضو پادشاهلرك وجودینه یاقشماز . شریعتده بیله‌نیت گیزلی ، اعمال آشکار اولور ! » جواب حکیمانه‌سنی ویرمشدر .

وقتاکه فصل بهار کلدی . صدراعظم احمد پاشا اوچیوز قدر سفائن حربیه ایله قریم سواحلی فتحنه مأموراً قره دکز بوغازندن حرکت ایتدی . اوزمان پادشاهك‌ده هدف حرکتی آکلاشلدی بوتدبیر عین اصابت ایدی . چونکه افلاق ، مجارستان ، لهستان اوزرینه یورومکه عزم ایدن بردولت ، قریم قطعه‌سنی برقلعهٔ استناد اتخاذ ایده‌رك اوقوتله دشمن حدودینی تضییقه دها قولای ظفریاب اولور .

عثمانلی دونتماسی اولا قریم قپوسنك اناختاری عدایدیلن (کفه) قلعه‌سی اوکنده بر وضعیت حربیه ایله کوروندی . شرق جهتندن ساحله چیقاریلان عسکر قلعه‌یی محاصره‌یه باشلادی . محاربه‌یه حاجت قالمقسزین ایکی کون ظرفنده فتح اولندی .

بوموفقیت احمد پاشانك حرکاتندن زیاده شهر ایچنده تجارتله مشغول اولان ارمنی ارباب ثروتنك داخلاً وقوع بولان تشویقاتی نتیجه‌سی ایدی . لکن تسهیلات کوسترن ارمنیلر امید ایتدکلری مکافات یرینه خلاف مأمول شدتلی مجازاته هدف اولدیلر . جنویزلیلره ایتدکلری اهانتك جزاسنی عثمانلیلردن کوردیلر . چونکه ارمنی اصحاب نفوذندن بعضلری صدراعظمك ویردیکی ضیافتده‌یوب ایچدکدن صوکره جلادلرك خنجرغدری آلتنده تلف ایدلدیلر ! بولایقسز معامله‌نك اسبابی نه‌ایدی ؟ تسهیل مظفریت خصوصنده صداقتله فداکارلق ایدنلره بودهشتلی جزایی ترتیب ایتمکده البته برسبب اوله‌جق . لکن تأسف اولنورکه هیچ بر مؤرخ بوفاجعه‌نك اسرار صفحاتندن بر نبذه بیله کوسترمه‌مشدر . بعض وقعه‌نویسلر بوهائله‌ده صدراعظمك مدخلی اولمادیغنی یکیچری یغماجیلرینك مال غنیمت مقصد جبارانه‌سنه خدمتله ارتکاب جنایت

ايتمش اولديغنى يك جاهلانه تاويللرله اثباته چالشمشلرسه‌ده اوتأويلاتك‌ده عقل ومنطقه موافق كوروله‌جك هيچ برنقطه‌سنى ايضاح ايده‌مه‌مشلردر.

چونكه مزراق يره صاپلانمادقجه عموداً طورماز.. اوحالده بووقعه‌يه‌ده « زمانك حكمى ! » ديمكدن باشقه چاره آرانماز ! معهذا شومساله‌ده فاتحك دخلر اولماديغى، حتى صدراعظمه‌ده تكدير آميز معامله‌ده بولنديغى ثابت اوليور.

كفه قلعه‌سنك فتحنى متعاقب اهاليدن ايكى بيك قدر توانا عسكر تفريق ايديله‌رك اوجاقلى دينيلن يكيچرى فرقه‌سنه قيداولنديغى كبى اهالينك قسم كليسى‌ده — تكثير نفوس مقصديله — استانبوله سوق اولندى. آز بر مدت صوكره (دون) نهرينك دكزه منتهى اولديغى ساحله‌كى (آزوف) قلعه‌سى‌ده بلا محاربه آلندى. ديمك‌اوليوركه غربليلرك كذركاهى اولان استانبول بوغازى بردرجه‌يه قدر سدايدلمش اولدى.

حضرت فاتح قريم شبه جزيره‌سنى تماميله عثمانلى اداره‌سنه آلمق عزميله (منكوب) قلعه‌سنك‌ده تسخيرينى احمدپاشايه امرايتمشيدى. آزبرزمان ظرفنده بومقصدك حصولى‌ده زحمتسز بوصورتله ميسر اولدى. بواثناده قريم خانلرندن علم‌وفضليله مشهور اولان (منكلى كراى) پدرى حاجى كرايك وفاتندن طولايى (قاپچاق) خانلغى دعواسيله سكز قرنداشنى قتل ايتمش اولان احمد كرايك ظلم وخيانتندن تخليص كريبان ايتمك ايچون منكوبده بولنان پادشاهه‌التجا ايلمشيدى.

ذاتاً فاتح سلطانك اقصاى مقصدى قريم قطعهٔ اسلاميه‌سنده نفوذ عثمانى‌يى تأييد ايتمك صورتيله برصفت حاكميت قازانمقدن عبارت ايدى. بناءً عليه منكلى كيرايك دخالتى نعم‌المطلوب بر صلاحيت عد ايديله‌رك سلطنت عثمانيه‌نك برامارت مستقله‌سى اولمق شرطيله مشاراليه قريم خانلغنه نصب اولندى. معيتنه ممتاز عسكرمزدن برقوهٔ كافيه ويريلوب مقام حاكميتنه كوندرلدى [٨٨١].

فتح ايدلمش اولان قلعه‌لرك امور اداره‌سنه متعلق معاملات اكمال ايدلدكدن صوكره لزومى قدر محافظلر تعيين اولنوب دونتماى همايون استانبوله عودت ايتدى. ايشته بوتاريخدن‌اعتباراً قريم‌خانلغى عصردن زياده قريب برزمان عثمانلى دولتنك زيرحمايه‌سنده بولندى. اخيراًده روسيه حكومتنك اسارت استبدادينه كچدى [١١٩٨].

⁂

قریم موفقیتی تأمین ایدن احمد پاشا استانبوله عودت ایلدکدن آز بر مدت صوکره ایتالیا سواحلنی استیلایه مأمور اولدی. چونکه وندیك مسألهٔ زائله‌سنده شدتله بزم علیهمزه حرکت ایدن ناپولی پرنسنه سطوت بحریه‌مزی، شوکت ملیه‌مزی کوسترمك ایچون ساحلده بعض مهم موقعلرك اشغال ایدلمسی سیاسةً ایجاب ایدییوردی. بومطالعه‌یه مبنی عثمانلی دونماسی ۸۸۳ اواسطنده اولا (اوترانت) سواحلنی اشغال ایتدی. متعاقباً ده (آپولیو) قلعه‌سنه کلیتلی عسکر چیقارلمق صورتیله ایتالیا ممالکی برضربهٔ تهدید آلتنه آلندی. فقط مقصداساسی فتح واستیلادکلدی. دکز آقنجیلغی عدایدیله‌جك موقت براشغالدن عبارتایدی.

ایتالیا قطعه‌سی کویا خرستیانلغك مرکز استنادی، یاخود پاپانك نفوذ روحانیسنه تابع بر دائرهٔ استبدادی اولدیغنه کوره اوترانت کبی ایتالیانك مدخلی بولنان سواحلده عثمانلیلرك پایدار اولمسی پك مشکل ایدی. چونکه بوتون اوروپا عناصرینك مدافعه ایده‌جکی شبهه‌سزدی. زمان ایسه بوغائله‌نك ظهورینه مساعد دکلدی. اوملاحظه‌یه بناءً احمد پاشا اوترانت ساحلرنده بر قوهٔ احتیاطیه صورتنده محافظلر براقوب دونما ایله چکلمکه مجبور اولدی.

نه‌فائده‌که محافظ اولان عسکرمزك اهل‌صلیب مهاجماتنه قارشی مدافعه ایده‌میه‌جکی، بالنهایه اوبولده قربان کیده‌جکی نظر اعتباره آلنمادی. بوغافلانه خطا اوبیچاره عسکرك پریشان‌اولمسنه سببیت ویردی. بونکله برابر اوقربانلرك خون انتقامنه بدل زانطه، قورقو آطه‌لریله آدریاتیق سواحلی فتح ایدیله‌رك عودت اولندی.

بووقعه‌ده اسلامیتك قطعیاً ارتکاب ایتمیه‌جکی بر طاقم فضاحتلرك صورت علنیه‌ده اجرا ایدلدیکنی بعض اجنبی تاریخلری یازییورسه‌ده بونلر پك‌جاهلانه برافترادن عبارتدر. هیجان افکاره باعث اوله‌جق اسنادات ایله عثمانلیلرك نام شهامتنی لکه‌دار ایده‌جك انتریقه‌لر ایجادینه یلتنمکدن باشقه بر مقصده مستند دکلدر. چونکه بوفضاحت ادعازی سوقلرده راست کلن قادینلرك عرضنه تعرض اسنادندن عبارتدرکه بودنائتی اسلامیت شدتله ردایتمش، ظهور اسلامدنبری اویله برفضیحه الك جاهل، الك ظالم بر فردمزده بیله کورولمه‌مشدر. کورولمیه‌جکی‌ده بیك‌اوچیوز سنه‌لك تجربه‌لرله تأمین ایدلمشدر.

بزه قالیرسه بو افترالر، اوراده محافظ بولنان عسكرمزك وحشيانه اشكنجه‌لرله محوايدلمسنه بروسيلهٔ انتقام اولمق اوزره ترتيب اولنديغنه هيچ شبهه يوقدر . چونكه مفتريلرك الك مستمدى كندى سيآتنى خصمنه تحميل ايده‌رك اثبات برائتنه چاليشير !

ذوالقدريه حكومتنك انقراضى
و
فاتحك مصره مداخله‌سى

سلطان اورخانك دور استقلالندنبرى خلافت اسلاميه مركزى اولان خطهٔ مصريه ايله بر طريق مناسبت آچيلمشيدى . فاطميلرك صوك خليفه‌سى بولنان (عاضدلدين الله)ك وفاتيله دولت ايوبيه‌نك بانيسى حضرت صلاح الدين زمان حكومتى يداقتدارينه آلمشيدى . ايوبيلرك انقراضندن صوكره بر طاقم چركس . تورك امراسنك زير تغلبنه معروض اولان مصر ، فاتح كبى بر پادشاه اسلامك نظردقتنى جلب ايده‌جك بر وضعيت سياسيه كوسترييوردى .

چنكيز اولادلرينك تعدياتندن جاننى قورتاران طائفهٔ ملوك ايچون مصر شهرى الك بويوك دارالامان اولمشيدى . اومناسبتله دولتمزك معروض اولديغى اوروپاده‌كى شدت خصومت فورتنه‌لرى، آسياده‌كى سوداى حكومت قاصيرغه‌لرى هنكامنده مصر ملوكيله حسن مناسبت پيدا ايتمسى ايجاب ايدييوردى . بو ارتباط ملى مسأله‌سى هرجهتله فائده‌دن خالى دكلدى. فقط اولكى فورطنه قاصيرغه‌لرينك كسب سكون ايتمسيله برابر عثمانلى دولتى آسياده مستقلاً حكمفرما اولدقجه مصر حكومتيله برخصومتك ظهورى ده منافع سياسيه ايجابندن بولنيوردى .

حضرت فاتحك ضربهٔ جلادتيله ييقلمش اولان اوزون حسن مقهوراً تركستان ايچلرينه كيتدكدن صوكره قرەمان زاده‌لرله اسفنديار اوغللرينك اداره‌لرنده قالمش اولان يرلر البستاندن كردستانه قدر حاكميت عثمانيه دائره‌سنه كيرمشيدى.

مصر ملوکنك نظر اهمیتنی جلب ایدن بواستقلال حاکمیت مسأله‌سی هم جوار اولمق سببیله بکده خوشنه کیتمیوردی . چونکه مناسبت حدود بهانه‌سیله عثمانلیلرك اوقطعهٔ وسیعه‌یه پای انداز اولماسی احوال طبیعیه‌دن ایدی . حالبوکه بوتصورلرك عینی‌ده فاتح سلطانی اشغال ایدییوردی . لکن آره‌ده بر وسیلهٔ خصومت تشکیل ایده‌جك مسأله یوقدی .

محمود پاشانك صدارتی زماننده ترتیب ایتمش اولدیغی تدبیرلری اس حرکت اتخاذ ایلین پادشاه ، بر مسألهٔ دینیه ایله مصرحکومتنه مراجعت ایده‌رك تحت اداره‌لرنده بولنان خطهٔ حجازیه‌ده‌کی یوللرك ، قوناق یرلرینك ، صو قویولرینك امویلر ، عباسیلر دورندنبری خرابه یوزطوتمش اولمسی‌مناسبتیله بونلرك تعمیرینه همت‌ایدلمسی مطاف اسلام‌اولان کعبهٔ‌معظمه‌نك شرفنه‌لایق بروظیفهٔ دینیه‌اولدیغنی بیلدیرمش ، فقط صرفیاته مصر اداره‌سی مساعد دکلسه تبرعاً عثمانلی بیت‌المالندن مساعده اولنمسنی تکلیف ایتمشیدی .

بومداخلهٔ دینیه، مصرحکومت اسلامیه‌سنك عظمتنه خلل ویره‌جك برمسأله صورتنده تلقی ایدیله‌رك خلاف مآل برجواب رد ویرلدی. پادشاه بومناسبتسز معامله‌دن بر خصومت قلبیه حاصل ایتدی . چونکه تکلیف واقع — صورت ظاهره‌ده — اسلامك ملجأ امانی اولان‌بلاد مقدسه‌نك عمرانته منحصرایدی. موجب انفعال بر جواب‌ایله فاتح کبی صلابت دینیه اربابندن بولنان بر پادشاهی کوجندیرمك بالطبع موافق مصلحت دکلدی .

بونکله برابر حصوله کلن انفعالی حضرت فاتح بر نتیجهٔ استفاده‌ایله تلافی ایتمك عزمنه دوشدی . اواثناده عثمانلی — مصر حکومتلرینه برحد فاصل چکمش اولان [آطنه] حاکمی بیننده ظهور ایدن اختلاف حاکمیت‌دعوالری نظر دولتده بروسیلهٔ فرصت عداولندی . بومجادلهٔ حکومت آره‌سنده فاتحك قائم پدری اولان سلیمان بك‌زاده علاءالدوله بکله شهسواربك حمایهٔ پادشاهی‌یه کیرمش اولدیغی کبی بوداق‌بك‌ده مصره‌التجاایتمشیدی. آطنه‌ده ارسلان‌بك‌اجرای حکومت ایدییوردی .

بوداق بکی‌حمایه مقصدیله افراط درجه‌ده برصحابت کوسترن مصر سلطانی — خاندان سلطنته دخالت ایدن ایکی خاندان زاده‌نك آمال حاکمیتنه رغماً —

آطنه‌يه كوندرديكی برجلاد واسطه‌سيله ارسلان بكی جامع ايچنده نمازقيلاركن شهيدايتديرمك جنايتنی ارتكاب ايله‌حمايه كرده‌سی بولنان بوداق بكك سربستیٔ حاكميتنه چالشدی . لكن بوجنايت وحشيانه افكار اسلاميه‌ده پك فنا بر تأثير حاصل ايتديكندن بوتون اهالی بوداق بكك عليهنه شدتله قيام ايتدی .

ايشته بووقعه حضرت فاتحك مصر حقنده‌كی مقاصدينه خدمت ايده‌رك ملتجی شهسوار بكی ايكی آلای ممتاز سواری عسكرمزله آطنه‌يه كوندرمكه سببيت ويردی. بوقوت سايه‌سنده ميرمشاراليه اجرای حكومته باشلادی . بوداق بكك معيتنده‌كی مصرقوهٔ امداديه‌سی شهسوار بكی محافظه‌يه مأموراولان عثمانلی سواريلرينه مقاومت ايده‌ميه‌رك بوداق بكله مغلوباً مصره رجعت ايتمكه مجبور اولمشيدی .

جريان وقعه مصرملكی قايتبايك عظمتنه دوقوندی . شهسوار بكدن انتقام آلمق دعواسيله حضرت فاتحك عدالتنه‌التجا ايتدی. قيمتدار هديه‌لرله‌سلچوقی خاندانندن قليج ارسلان بكی مرخص كوندردی. البستان ممالكنه قطعياً مداخله فكرنده اولماديغنی ، يالكز شهسواربك مصر حكومتنه حقارت ايتمش اولديغی ايچون حقوق سياسيه نقطهٔ نظرندن تأديبی آرزوسنده بولنديغنی پادشاهه‌عرض ايتديردی . حتی‌بوالتماس قبول ايديليرسه البستانك عثمانلی اداره‌سنه كچمسنده معاونت ايده‌جكنی بيلديردی .

بوتكليف حضرت فاتح طرفندن كمال ممنونيتله دكل ، بلكه‌ده فوق‌العاده برمنتله قبول اولندی. كلن‌سفيره جواب موافقت ويريله‌رك اعاده ايدلدی . آنك اوزرينه قايتبای جنابلری شهسوار بكدن انتقام آلمق‌فكرينه قوت ويره‌رك بوداق بكله‌برابر البستانه برقوهٔ كافيه كوندردی . عثمانلی عسكری مدافعه ايتمه‌مك امرينی آلمش اولديغی ايچون‌اهالی بوداق‌بك طرفنی‌ده التزامه مجبوريت‌كوردی. شهسوار بكك حياتنه ، حريت شخصيه‌سنه تعرض ايدلمه‌مك شرطيله مصر عسكرينه تسليم اولندی . بوداق‌بك‌ده تمام امارته كچدی . لكن‌نه‌فائده‌كه عثمانلی محافظنك اڭرغلتی ، عدم وقوفی ايله شهسوار بكك مصره سوق اولنمسنه مساعده ايدلدی .

حسيات انتقامكارانه‌سنده آثار شدت كوسترن مصر حكمداری شهسوار بك‌حقنده‌كی شرائط محافظه‌يه رعايت ايتميه‌رك غدارانه برصورتده مصرشهرينك

اورته‌یرنده قتلنه ، جسدینك‌ده صلبنه امر ویردی . بو دنائتله حضرت فاتحك وجدانتی معذب ایده‌جك برمسئولیت معنویه حصوله کتیردی .

پادشاه بو وقعه‌دن پك زیاده متأثر اولدی . عثمانلی دولتنك سطوتنه تعرض دیمك اولان بو عهد شکنانه معامله‌یه مقابلةً درحال علاءالدین بکی بر فرقهٔ عسکریه‌ایله آطنه‌یه کوندردی . بوداق بکی پریشان ایتدکدن صوکره استحقاقی اولان تحت امارتی یداستقلالنه آلدی. بوداق بکده آرتق اوحوالیده‌یشایامیه‌جغنی صراحةً آکلایوب مصر دیارینه هجرت ایتمکه محکوم اولدی [۸۸۵] .

ایشته بومقدمهٔ اختلافك ایکی حکومت آره‌سنده بروسیلهٔ خصومت تشکیلنه زمین اساسی عدایدلمسی بالنهایه یاوزسلطان سلیمك مصری فتح ایله خلافت اسلامیه‌یه مالك اولمسی کبی شانلی ، شرفلی برموفقیتی تأمین ایتمشدر .

رادوس وقعه‌سی

صلاح‌الدین ایوبی اهل صلیب محاربه‌سنده مهدمسیح اولان ارض مقدس یعنی قدسی فتح ایتمشیدی . اواثناده کویا انزوای نفسی ایله آلایش دنیایه رغبت ایتمین، یاخود بشریت عالمنده ملکیتی (؟ !) کسب ایتمکه یلته‌نن شوالیه کروهی قبریسده عزلت نشین اولان (سن‌ژان)ك تشویقیله ردوسی اسلام اداره‌سندن قورتارمق غیرت دینیه‌سیله جزیره‌یی اشغاله باشلامشلر ، آرتق اوراده یرلشمشلر ایدی .

بومنزویلر جهان انسانیتنه برمصیبت مبرم کبی تعرضات جبارانه ایله بریةالشام سواحلندن اعتباراً بحرسفید حوضه‌سنده‌کی آطه‌لری ، آناطولی ساحلنده‌کی مهم اسکله‌لری مظالم آتشلری ایچنده خراب ایتمکده ایدیلر .

استانبول فتوحاتندن صوکره رادوسك فتحی حضرت فاتحك قدم آمالی ایدی . لکن روم ایلی ، آناطولی وقوعات داخلیه‌سیله وندیك اهل صلیبنك تجاوزات خارجیه‌سی او مقصدك تأخرینه سبب منفرد اولمشیدی . اون آلتی سنه دوام ایدن بوغوائل سیاسیه مندفع اولدقدن ، یعنی وندیکلیلرله عقد معاهده اولندقدن صوکره ردوس مسأله‌سی پادشاهك قوه‌ده قالمش اولان آمالنی فعلاً

اجرایه واسطه اولیوردی . چونکه شوالیه دنیلن یادکارلرك ظلمندن بوتون بحرسفید خلقی فریاد ایدییوردی .

اساطیر یونانیه خرافاتنك مرکز انتشاری عدایدیلن بوجزیره خلقتك تشکلات ارضیه‌سندن بر چوق زمان صوکره دکزدن چیقمش اولدیغی ایچون دکز معبودی (پوسیدون)ك قزی (رؤدوس) نامیله یاد اولنمشدر . اوشرفه مبنی یونان قدیم زماننده برجمهوریت مستقله کبی اداره اولنوردی. معاویه عصرنده موقتاً اسلام اداره‌سنه کچدی . اواثناده رؤدوسك هیکلی شامه کوندرلدیکی یونان قدیم تاریخلرنده مندرجدر [میلادی ٦٥٢] .

انقلابات سیاسیه‌یه معروض اولان رادوس آطه‌سی سلجوقیلرك دکز آقنجیلرینه جولانکاه اولمشیدی . فتح قسطنطنیه‌دن صوکره ازمیر ، منتشا بکلرینك‌ده آره‌لغی حکمنه کیرمشیدی . بونکله برابر شوالیه‌لرینك تمدیاتی‌ده هردرلو تجاوزاته رحمت اوقویه‌جق درجه‌لری بولمشیدی .

پادشاهك عزم فتوحاتنه مانع تشکیل ایدن غائله‌لر زائل اولنجه تشبثات لازمه‌یه ابتدار قلندی . شهزاده جم سلطانك دلالتیله شوالیه رئیسی مارسلیالی (پیه‌راوبوسون) شرائط صلحیه دائره‌سنده ائتلافه دعوت ایدلدیسه‌ده رئیس جنابلری غایت متعظم ، متکبر برشخص اولدیغی ایچون کوندریلن سفیرمخصوص « سلطان محمدکیم اولیورکه بزی کندینه اسیر ایتمك ایستیور ؟ بزدنیادن أل چکمش ارباب ریاضتدنز ! هیچ برجهانکیره قول اولمایز . مقدس وظیفه‌من قید اسارتمزه مانعدر . صاقین قلیجه کووه‌نوبده بزه تعرض ایتمسون . صوکره کندیسی‌ده، دولتی‌ده پریشان اولور ! » جواب مغرورانه‌سیله ردایتدی .

حضرت فاتح آلدیغی جواب قطعی اوزرینه مسیح پاشا نامنده برناهلی مکمل بردونما ایله رودوسه کوندردی . بوذات جزیره‌یه یاناشمسیله برابر شهرك جنوب غربیسنده بولنان (آیاستانوس) اسکله‌سنه کلیتلی عسکر چیقاروب قلعه‌یی استیلا ایتدی . برطرفنده رادوس شهرینی محاصره‌یه آلدی . اللی بیك کشیلك برقوتله محاصره‌ده متانت کوستردی. لکن شیوالیه مدافعلریده مهاجملرینه مقابله‌ده جسورانه ثبات ایتدی. طوب آتشنه باشلایان عثمانلیلر قلعه‌نك اك مهم نقطه‌سندن بر دیواری ییقمغه موفق اولمسیله برابر خندقلردن هجوم ایدن عسکر قلعه‌یه

کیرمکه ، دشمن مدافعلریله بوغاز بوغازه کلمکه باشلادیغی جان آله‌جق برصیره‌ده مسیح پاشا درحال « بیت‌المالك حقی اولان اموال غنیمته أل سوروله‌جکدر . سورنلر شدیداً جزا کوره‌جکدر . ! » امرینی اعلان ایتمسی اوزرینه ایچری‌یه کیرن عسکرك شوق وغیرتنی قیرمش ، قوةالظهر اولان افرادکده خط حرکتی شاشیرتمش ایدی . بوسببله بوتون عسکر « پادشاه بابامزك اردوسنده بوقدر محاربه‌لرده بولندق ، بزه بویله بر امر ویرمدی . ناموسه ، عرضه دوقونمق شرطیله دشمنك مالی سزك غنیمتکزدر دیدی . حالبوکه قوماندانمز حقمز اولان غنیمتدن منع ایدییور . آرتق بزده پیرعشقنه جان ویره‌جك دکاز یا ! » جوابنی ویره‌رك کری‌یه چکلمشلر ، قلعه‌نك فتحنی عقیم برحالده براقمشلردر .

بوتدبیرسزلکله نفوذینی قیرمش اولان مسیح پاشا بعض امرانك کوکانی آلوب شدتلی بر هوانك اسدیکی ظلمتلی بر کیجه قلعه‌نك عرب قله‌سی جهتندن هجوم ترتیباتنه باشلامش ایسه‌ده کوپری مقامنده بر برینه ربط ایدیلن دوبه‌لرك زنجیرلری دکزك دهشتلی دالغه‌لرینه مقاومت ایده‌مدیکندن کوپری قیرلمش ایکی بیکدن زیاده کزیده عسکر دکزه غرق اولمشدر [۸۸٦] .

سوء تدبیر نتیجه‌سندن عبارت اولان بوقضای فجیع اوزرینه آرتق تلافیٔ مافاته جسارت ایده‌جك قوتی قالمایان مسیح پاشا مأیوساً رجعته مجبور اولدی . استانبوله ورودینی متعاقب منفیاً چناق قلعه بوغازنده سدالبحره کوندرلدی .

ردوس وقعه‌سی پادشاهی درجهٔ نهایه‌ده حدتلندیرمشیدی . اوسببله ایلك بهارده اهمیتلی برمحاربه تدارکاتنه کیریشلدی . لکن عسکر آره‌سنده « شوکتلی پادشاهمز اردومزده بولنمازسه بزنه‌ایش کوره‌بیلیرز ؟ بیهوده‌یره قیریلوب کیدییورز . پاشالرمز ، بکلرمز بزه‌باقایورلرکه بزده‌اونلرك امرلرینی دیکله‌یه‌لم ! » سوزلریده دوران ایتمکه باشلادی .

حالبوکه بواثناده فاتح حضرتلری خفیف برراحتسزلق ایچنده‌ایکن عسکرك شوقنی قیرمامق غیرت عالی جنابانه‌سیله اوتاغ همایونك اسکدارده قورولمسنی امر ایتمشیدی . اوچ کون صوکره بالذات کندیسی‌ده حرکت ایدوب مالتپه قیرلرینه قدر کیتدی . لکن بوتدارکات سفریه‌نك هانکی قوته قارشی اجرا اولندیغنی هیچ کیمسه بیلمیوردی [۸۸٦] .

سلطان چاره‌نده ایکن راحبسزلکی بردن‌بره شدتلندی . بر کیجه ظرفنده دنیانك زینتلی تختنی اهل دنیایه ترك ایده‌رك عالم عقبایه کیتدی . فقط وجود محترمه تربه‌سنی ملتك قلبنده تهیه ایتدی! [٨٧٦ : ٤ ربیع‌اول].

*

٨٥٥ تاریخنده ارتحال ایدن سلطان مرادك سریر سلطنتی حضرت فاتحك جلوس شهامتیله زینتیاب اولمشیدی .

اوتوزبر سنه دوام ایدن دور فتوحاتی عثمانلر دولتنك اك پارلاق صفحهٔ فیوضاتیدر . اوبارقهٔ حماستك مزیات عالیه‌سیله یالکز عالم اسلامیت دکل ، بلکه‌ده بوتون جهان انسانیت افتخارایدر . چونکه فطرتك پك نادر یتشدیردیکی شانلی جهانکیرلره خاص اولان عزم غالبیت ، شوق فعالیت ، فکر موفقیت کبی اوصاف جلیله‌سی (فاتح)لك عنوان ذیشانته بحق مظهریتنی تأمین ایتمشدر .

زمانك ایجابندن، شبابتك احکامندن اولان بعض خطایادن تجرد ایده‌جك اعتدال افکاره مالك اولسه‌ایدی حقیقةً اسکندرلری حیران ایده‌جك علو اقتدارینی هرصورتله سوء تفسیردن محافظه ایتمش اولوردی .

کمالات انسانیه‌ایله پرورشیاب عرفان اولان انسانلر نه‌قدر موفق اولسه‌لر ینه بشریتك احوال طبیعیه‌سندن مصون اوله‌مازلر . خصوصیله فاتح کبی فخرالسلاطین نامنی آلان برداهی‌ٔ زمانك بعض اجتهادنده خطا ایتمسی یالکز کندی نقصانندن عبارت دکلدر . اوکبی اجراآت شدیده‌نك حصوله کتیردیکی مسئولیتلرك قسم اعظمی‌ده رجال عصرینه عائددر .

بونکله برابر بویوکلك عنواننی احرازایدن مشاهیرك اك عادی بر خطاسنی کندی بویوکلکی نسبتنده اهمیتله تلقی ایده‌جکنی فاتح کبی برداهی‌دوشونمکدن آزاده دکلدی. فضائل اخلاقیه‌سیله فعالیت ذکائیه‌سی کندی افعالنی محاکمه‌یه، وجدانی ارشاده مع‌زیادة کافی‌ایدی . لکن برشاعر حکیمك دیدیکی :

السهو عذرعلیه‌الناس مجبول
والعذرعندکرام‌الناس‌مقبول

مضمون حقیقتی حضرت فاتح حقنده لایق کورولورسه شدت افکارینك آثارندن اولان برایکی خطاسنی بحران حیاتنه عطف ایلك عین صواب اولور.

هله شیخ علی بسطامی کبی ریاکارلرك اغفالاتیده نظر مطالعه‌یه آلنیرسه فاتح سلطانی معذور کورمك عادتا برلازمهٔ عدالت عداولنور .

والحاصل عثمانلی دولتنك سریر سلطنتی فاتحك وجودیله شرفیاب اولمشدر . چونکه، پادشاهلرك قسم اعظمنی موقع اقباله کچیرن قوت حق وراثتدن عبارتدر. فاتح سلطان ایسه اواستحقاقندن فضله بر لیاقتله اجرای حکومت ایلمشدر . بوکبی احوالده اکثریت اعتباریله حکم زمانك دخل وتأثیری اولور. لکن فاتحك ذات وصفاتی اوتأثیرات ایله لکه‌دار ایدیله‌مز .

علوم وفنون اولان محبتی‌اك قوتلی برهان فضیلتدر . اوجهتله بولندیغی عصرك قابلیتنه کوره ترقیات معارفه ابذال همت ایلمشدر .

مدت سلطنتنده راحت حیاتی دوشونه‌مین بوشهریار محتشم بوتون اوروپا ، آسیا مهاجملرینه مدافعه ایله اوغراشدی. عزم جلادتنه مانع اولمق ایسته‌ین اعداسنه سیف شهامتیله غالب کلدی .

بعض مؤرخلرمز فاتحك بیزانس داراتنه ، برازده ایران عاداتنه انهماکی اولدیغنی اثبات ایده‌رك شهزادهٔ معصوم احمدك اخناقنه ، چندرلی خلیل پاشا ایله مشهور محمود پاشا کبی اعاظم دولتك مظلوماً اعدامنه تنزل ایتمسنیده او انهماکك سیئه‌سندن اولمق اوزره کوسترمشلر ، بو سیآتك سوء سرایتدن حاصل اولان نتیجه‌لریده تفسیر ایلمشلردر .

جریان وقوعاته باقیلیرسه فاتحك بویوکلکنه لایق کوروله‌مین بعض جبارانه حرکتلرك وقوعندن زیاده سوء مثال اوله‌جق درجه‌لرده شیوعی هر حالده تقدیره سزا اجراآتدن دکلدر . فقط معهود علی بسطامینك ویرمش اولدیغی ظالمانه فتوالرك ، جلادانه اغوالرك تأثیراتیده نظر دقته آلنیرسه مادی معنوی مسئولیتلرك کافه‌سنده فاتحك برائتی ، مسببلرك محکومیتی ایجاب ایدر .

مع هذا فاتح ، انبیای ذیشاندن دکلدی‌که هر درلو سیآت بشریه‌دن مصون بر معصوم پاك عد اولنسون ! البته اویله قیمتدار برمعدن ایچنده برازده چاقیل طاشی بولنور . .

مشاهیر اسلافدن ، اعاظم حکمدارندن هانکیسی نقایص بشریه‌دن آزاده اوله بیلمشدر؟ خصوصیله فاتح کبی خدمات سیاسیه دریالرنده بوغولمق درجه‌لرینه

کلن شدیدالمزاج بر پادشاه انفعالاتەده معروض اولورسه بعض افعالندەکی نقصاندن طولایی معذور کورولمزمی ؟

بو محاکەلر فاتحك شاننه هیچ بر صورتله شین ایراث ایدەمز . چونکه او شهریار ذی کمالك عظمت اقتدارینه تجویز ایدلین شائبەلر ، کونشك ضیاسنه حائل اولان بولوتلرك خوش کورولەمسی قبیلندندر . بو کبی عارضەلر ایسه قانون طبیعت احکامندندر .

سلطان بايزيد ثانينك دور سلطنتى

سلطان بايزيد ثانى

— ٩ —

فاتحك ماتم ارتحالندن مأيوس اولان اركان دولت عقل وحكمتك قبول ايده‌ميه‌جكى عبث تدبيرلره توسل ايده‌رك پادشاهك وفاتنى اردودن كيزله‌مك ترتيباته قرار ويرديلر .

صدراعظم نشانجى محمد پاشانك اردو امراسنه ويرمش اولديغى معلومات شفاهيه:

— «شوکتمآب افندمزك راحتسز اولدقلرینی بیلیرسکز . او سبیله بر قاچ کون استراحت بیورملری ایجاب ایتدی . بناءً علیه حرکات سفریه‌مزه خلال کلمه‌مك مقصدیله عسکردن کیزلی سرایه تشریف شاهانه‌لرینی آرزو بیوردیلر . عافیت همایونلرینك محافظه‌سی ایچون بزده موافقته مجبور اولدق . » مآلندن عبارت ایکن بو معلوماتی سوء تفسیره سببیت ویره‌جك تدابیر ایله افکار عمومیه‌یی هیجانه دوشوردیلر . چونکه ایدیلن اخبار اوزرینه جسد شاهانه‌نك درت بش امین بندکان ایله استانبول سراینه کوندرلمسی ، اوصورتله اداره‌ٔ دولتك تأمین ایدلمسی ممکن اولدیغی حالده بو حکیمانه حرکتك عکسنی التزام ایده‌رك بوتون ارکان ورجال اردودن فرار ایدرجه‌سنه مفارقته باشلادی.

بو خط حرکت هر جهته امور اداره‌یه سکته ویره‌جك ، حتی اردویی عصیانه تحریك ایده‌جك وخیم بر تدبیر ایدی . چونکه زوربالقدن ، جبارلقدن استفاده فرصتنه مهیا اولان یکیچری کروهی آنجق بویله بر زمانه انتظار ایدییوردی.

استانبوله عودت ایدن سرای ارکانی بوتون سلحدار عسکرینی اردو مرکزینه سوق ایتدیلرکه اك مضر تدبیر بو سوقیاتدن عبارت ایدی . زیرا وقعه‌نك اسرارینه واقف اولان سلحدار طاقمنك اردو افرادینه کشف اسرار ایده‌جکی ، نتیجه‌سنده‌ده یکیچریلرك شدتله غلیانه کله‌جکی پك طبیعی ایدی . شو تدبیرسزلکه برده اداره‌سزلك سیئه‌سی علاوه ایدیله‌رك استانبوله قریب اولان آناطولی سواحلنده نه قدر مراکب بحریه وارسه — اردونك استانبول جهتنه کچمسنی منع ایتمش اولمق خولیاسیله — کافه‌سنی روم‌ایلی طرفنه کچیردیلر. دها دوغروسی افکار ملیه‌یی عادتا اختلاله تشویق ایتمش اولدیلر .

نعیما تاریخنك روایتنه کوره بو ترتیبسزلکلر یالکز امور اداره‌ده‌کی اقتدارسزلقدن عبارت دکلدی . ایشك ایچنده اسحق پاشانك صدارتنی تسهیل ایده‌جك انتریقه‌لری چویرمك ایچون یکیچریلری آلت مجبره صورتنده فساده دعوت ایتمکدی . روش حاله کوره بو روایتك صحیح اولمسی اقتضا ایدر . چونکه پادشاهك ارتحالنی متعاقب مقام سلطنتك ولی عهد مشروعی بولنان آماسیه والیسی شهزاده بایزیده خبر کوندرن صدراعظم ، محمد پاشا ، برطرفدن‌ده قونیه والیسی شهزاده جم سلطانه عرض معلومات ایلشیدی . دیمك اولیورکه موقع

اقتدار مسابقه‌سنه کیریشن ایکی اقبالپرستك آمالنه ادارهٔ دولتك انتظامی فدا ایدیلیوردی .

او حالده یکیچریلرك عصیانی ، اهالینك هیجانی حقنده ارکان دولتدن باشقه هیچ کیمسه‌یه بهتان ایتمك لازم کلمز .

فی‌الحقیقه سلطان بایزیدك مشرب قلندرانه‌سی، مسلك رندانه‌سی نظر تدقیقه آلنیرسه جم سلطانك فضل وکمالی ، علم وعرفانی ، خصوصیله ریاست امور حقنده‌کی علو اقتداری اك بویوك اسباب رجحاندن عد اولنمغه لایقدی . لکن احکام شریعتك ، خاندان سلطنته ویرمش اولدیغی بر حق صریحی ترجیح مزیته فدا ایتمك موافق عدالت دکلدی. بو کبی عادتلرك هرزمان محکم اولدیغنی دوشونه‌رك اوکا کوره حرکت ایتمك لازم کلیردی .

دوران ایدن بو انتریقه‌لر اردو ایچنده شایع اولور اولماز یکیچری کروهی آیاقلاندی .

— نه دیمك اولسون ؟ بز بو ملتك فدایسی اوله‌لم‌ده سوکیلی پادشاهمزك آخرته کیتدیکنی خبر آله‌میه‌جق قدر غافلمی بولونالم ؟ دولت بزدن نه خیانت کوردی‌که وکلامز بویله بر ماتمی کیزله‌مکه مجبور اولیور ؟ البته بز بونك سببنی اوکرنملی‌یز . . ایجاب ایدرسه وکلانك‌ده باشنه برفلاکت کتیرملی‌یز !

آوازه‌لریله شکایتلره باشلادی . بوتون اردو امراسی‌ده بو شکایاتی حقلی کوره‌رك عسکرك حرکاتنه مانع اوله‌مادی . پندك ، قارتال اسکله‌لرینه شتاب ایدن‌زوربالر أللرینه‌کچیردکلری کمیلره بینه‌رك استانبوله هجوم ایتدیلر. بومهاجمه‌ده اك اول صدر اعظم محمد پاشانك قوناغی باصیلدی . اموال واشیاسی یغما ایدلدی. کندیسی‌ده او عربده آره‌سنده برغدارك خنجر انتقامنه هدف‌اولدی. عصیان بوندن عبارت دکلدی.یغما کران یکیچریلر بوتون خلیج اهالیسنك مالنی‌ده یغما ایتدیلر . بیکلرجه مظلوملرك قاننه کیردیلر. اك دوغروسی‌اسحق پاشانك احراز ایده‌جکی مسند صدارتی بو فاجعه‌لرله تأمین ایده بیلدیلر ! اما بو کبی حاللرك نتیجه‌سی سلامت وطن نامنه بر طاقم مهلك مضرتلر تولید ایدرمش ! اونی کیم دوشونه‌جك ؟ بنیان دولت صارصیله‌جقمش کیمك اموری؟ سریر سلطنت اسحق پاشایه مال‌اوله جق دکلدرکه اودوشونجه‌لره لزوم کورسون!

او زمانك حکمنجه اردو ، ناموس دولتی ، حیات ملتی محافظه‌یه خادم اولاد وطندن مرکب بر هیأت مدافعه اولمقدن زیاده پادشاهلری ، وزرایی تهدیده مأمور بر جمعیت مسلحه قوتنده ایدی . او جهتله عصیان عسکرینك تسکینی مشکل بر مسأله ایدی .

صدر اعظم محمد پاشانك شهید اولمسنی اسحق پاشانك حصول آمالنه اك قوتلی بر وسیلهٔ موفقیت عد ایدن فساد باشیلر اوچ کون دوام ایتمش اولان بو وحشیانه حرکتی کوره‌رك اوجاقلرینه چکلدیلر .

حالبوکه محمد پاشانك جم سلطانی دعوت ایتمسنده‌کی مقصدی رقابت سلطنت فکرلرینه مستند دکلدی . محضا جم سلطان کبی بر خارقهٔ فطرتی دعوای سلطنتدن منع ایده‌رك خاندان دولتك بر عضو مهمنه یاقیشان خط حرکتی تعیین ایله پادشاهك توجهنی قازاندیرمق ، او صورتله خاندان آره‌سنده‌کی نفاق وبرودتی قالدیرمق عزمندن عبارت ایدی . زیرا مشارالیهك اصول مشروعه‌یه رعایت خصوصنده‌کی حقشناسلغی جمله‌نك معلومی ایدی . یالکز بو معامله‌نك اجراسی هنوز حلول ایتمدیکنی دوشونه‌رك سلطان بایزیدك جلوسندن صوکره او مقصدك حصولنه چالشمه‌سی ایجاب ایدردی . ایشته بو خطاسی فلاکت حیاتنه باعث اولدی .

فاتحك ارتحالندن اون سکز کون صوکره اسکداره مواصلت ایدن سلطان بایزیدی استقبال ایتمك اوزره بوتون ارکان دولت ، متحیزان ملت قز قله‌سندن قوزغنجق ساحلنه قدر دکزی قایقلرله احاطه ایتمشلردی . بو دکز آلایی ایچنده بویوك مأمونه‌لره طولمش اولان یکیچری حشراتی رهکذار همایونی احاطه ایده‌رك معیت شاهانه‌ده کلن حمزه بك زاده مصطفی سنان پاشانك استانبوله کیرمه‌سنی جبارانه بر صورتده ایسته‌دیلر . جریان ایدن انتریقه‌لرك ماهیتنی بیله‌مه‌مکده معذور اولان پادشاه او وزیر ذی اقتداری فدا ایده‌رك زوربالرك مطلوبنی اسعافه مجبور اولدی .

حالبوکه پادشاهك بو حسن قبولی حریت‌حکمدارانه‌سنه شدتلی بر ضربهٔ استبداد ایدی . اك دوغروسی نفوذ حاکمیتی یکیچریلره زبون کوسترمکدن حصوله کله‌جك اثر ضعفك تولید ایده‌جکی فنالقلری تقدیر ایده‌مه‌مکدن عبارت بویوك

بر خطا ایدی . چونکه رسم جلوسدن اول وقوع بولان شو هجوم ترتیباتی مهابت سلطنتی پایمال ایده‌جك برساله تهدید قوتنده ایدی . بناء علیه صلاحیت ملوکانه‌یه عائد اولان خصوصاته عسکرك مداخله‌سی، حتی تهدیدکارانه معامله‌سی قطعیاً تجویز ایدلمه‌ملی ایدی . لکن اسحق پاشانك امید ایتدیکی مسند صدارت احتراصاتی بو جبارانه حرکتلرك اسرار ترتیباتی ایجابندن ایدی .

شخصه عائد اولمق ایچون دولته باعث ادبار اولمق نه قدر حمیتسزلکدر ؟ خصوصیله بوکبی مسائل روحیه‌ده حاصل ایده‌جکی سوء سرایتی مجرد منافع شخصیه مقصدیله حسن تأویله چالشمق نه بویوك مزیتسزلکدر ؟

مجبوردرکه هیأت اجتماعیه نامنه ایراث مضرت ایده‌جك مسائل حقنده کوستریلن نظر لاقیدی او مضرتك دها اشدینی اجرایه مساعده ایدیله‌جکنی اخطاردن عبارت بر سوء تأثیره موافقت ایتمکدر . او حکمته مبنیدرکه عالم سیاستده هر بر فعلك درجه‌سنه کوره معامله ایدلمسی عدالت حکومت نامنه قبول ایدیلان بر قانون حکمنه کیرمشدر .

شو نظریه فعلاً ده ثابت اولدی. چونکه پادشاه سرای همایونه کیره‌جکی اثناده حکومت جبریه‌لرینك قوهٔ اجرائیه‌سی اولان یکیچریلر رهکذار شاهانه‌یی محاصره ایدرجه‌سنه برقلعه نظامی وضعیتنی آلدیلر، یکرمی کون اول وقوعه کلان قباحتلرینك عفوینی طلب ایتمك استدعاسیله پادشاهی تهدیده جرأت ایتدیلر . عقیبنده‌ده وظیفه‌لرینك مکافاتی اوله‌رق کلیتلی برعطیهٔ جلوسه منتظر بولندقلرینی عرض ایلدیلر . اك دوغروسی ظاهراً استرحام طرزنده قوهٔ اجرائیه‌لرینك شدتنی کوستردیلر .

پادشاه بو جبارانه حرکتی‌ده خوش کوره‌رك اسعاف مطلوبلرینه مساعده ایتمك تنزلنده بولندی. دیمك اولیورکه تخت حاکمیته‌محکومیت قدمه‌سندن بیندی! بلکه‌ده زوال بولمش اولان بیزانس حکومتنك اعتیادینی پدرندن موروث بر وظیفه کبی حسن‌قبول ایتدی . ایشته بوضربه‌لر دولتك شوکت استقبالنه، حتی حقوق استقلالنه قوتلی برصدمهٔ سیاسیه ایدی. چونکه بوکبی امراض مهلکه‌نك اولاد خاندانه سرایتی‌ایله ارث‌طبیعی شکلنه کیره‌جکی شبهه‌سزدر .

مواصلت شاهانه اقشام وقتنه تصادف ایتمشیدی . بناءً علیه ایرتسی کون ترتیب ایدیلن جنازه آلایی امثالی کورولمه‌مش بردبدبهٔ حزن آورانه‌ایله فاتحك تابوت احتشامنی باش اوستنده کوتوریپوردی . کبار مشایخدن مرشد محترم ابوالوفا بیکلرجه مریدانی‌ایله تهلیل‌خوان اوله‌رق جنازه‌نك اوکندن کیدییوردی. سرایدن حضرت فاتحك انشا ایتدیردیکی جامع شریفه قدردیزلمش اولان ماتم صف بستهٔ احترام اولیوردی . بوخارق‌العاده ازدحام ایچنده سلطان بایزید اوچ دفعه جنازه‌یی طاشیمق صورتیله وظیفهٔ حرمتی اجرا ایتمشدر .

جنازه آلایندن عودت‌ایدن پادشاه‌ماتم‌لباسندن صویونوب خلعت شاهانه‌سنی کیدی . همان‌رسم بیعت اجرا ایدلدی . جلوس پادشاهی رسماً اعلان اولندی. اسحق پاشاده مسند صدارته کچدی [۸۸٦ : ۲۳ ربیع‌اول] .

***

معیت شاهانه‌ده کتیرلمش اولان مصطفی پاشا یکیچریلرك اجبار یله ، یاخود اسحق پاشانك ترویج افکاریله اسکدارده رجال دولتدن برذاتك یالیسنده مسافر اولمشیدی . مشارالیه حقنده پادشاه غایت صمیمی برمحبت پرورده ایتمش اولدیغی جهتله موقع اقتداره کچمسنی کمال‌جدیتله آرزو ایدییوردی. فقط بومقصدینی‌ده اسحق پاشانك رأییله حصوله کتیرمك ایستیوردی. اومناسبتله حضور شاهانه‌یه دعوت ایدیلن اسحق پاشا ذات شاهانه‌نك آرزوسنه موافقت ایده‌رك مصطفی پاشانك وزیرثانیلك منصبی‌ایله اسکداردن جلبنه‌مسارعت اولندی . حتی‌مژده‌جی اوله‌رق سردن کچدی آغاسی کوندرلدی . غریب دکلیدرکه مشارالیهك استانبوله کیرمه‌سنی برکون اول شدتله منع‌ایدن زوربا حشراتی ایرتسی کون طاقم طاقم استقباله شتاب ایتدیلر؟ دیمك اولیورکه اسحق‌پاشانك واسطهٔ احتراصاتی اولان یکیچریلرك دکز اورته‌سنده‌کی تکلیفاتی کندیلرینك دکل ، آلمش اولدقلری درس تشویقك سیاتی ایدی!

ملتك سعادتنه ، وطنك سلامتنه خدمتله مکلف اولان وزرانك شوحالنه برنظر عبرت عطف‌ایدنلر :

« بویله کیجه‌نك خیر اومولورمی سحرندن؟ »

مضمونی تکراره مجبور اولمازمی ؟

يكيچريلرك ظلمنه قربان اولوب كيدن محمود پاشانك جم سلطانه كوندرديكی آدم اثنای راهده سنان پاشانك امريله قتل ايديله‌رك يدنده‌كی مفصل مكتوب آلندی . لكن مندرجاتی حقيقةً دولتك سلامتنی ، خاندان سلطنتك رفاه وراحتنی تأمين ايده‌جك وصايای حكيمانه‌دن عبارت اولديغی كورولنجه محمد پاشانك كناهنه كيرنلر اظهار ندامتله‌متأثر اولديلر. لكن او ركن متين ييقلدقدن صوكره ندامتك نه‌تأثيری اولور ؟

بونكله برابر پدرينك خبروفاتی جم سلطانه درحال عكس ايتمشيدی . آنك اوزرينه محافظهٔ حيات مقصديله بعض تداركات احتياطيه‌يه تشبث‌ايتدی. بوحركت اوزمانه كوره عين‌اصابت ايدی. چونكه رقابت رياست دعواسنه كيرشمسی امثاليله ثابت اولمسی مطالعه‌سنه مبنی برادری طرفندن قتلنه تشبث اولنمسی استقلال سلطنت نامنه عادت حكمنه كيرمشيدی. خصوصيله جمله‌نك معلومی اولان فضائل عاليه‌سيله اشتهاری‌ده برحق تقدم ادعاسنه صلاحيت بخش ايديوردی . اوجهتله حقوق حياتيه‌سنی محافظه‌يه مجبوريتی حقسزلقله اتهامنی‌موجب اوله‌ماز .

شوقدر واركه حائز اولديغی كمالات فاضله‌سنك مقتضياتندن اولان معقول برخط حركت دائره‌سنده پادشاهه مراجعتله اشتراك وانقسام قبول ايتمين رياست اموره مداخله‌يه تنزل ايده‌ميه‌جكندن بحث ايده‌رك نره‌ده آرزوايدرسه عائله‌سيله اقامتنه مساعده اولنمسنی ، معيشتلرينه كافی كوروله‌جك تحصيصاتك‌ده ويرلمسنی طلب ايتمسی لازم كليركن بوتدبيرلره لزوم كورميه‌رك زمام حكومتی برادرينك آلندن آلمق هوسيله عسكر جمعنه ، حرب تداركنه باشلادی .

حالبوكه محافظهٔ حيات مقصدينه مستند اولان اولكی تداركاتيله تشبثات اخيره‌سی بيننده اولان مسافه بربرندن پك چوق اوزاق ايدی . بونسبتسزلكی تقديردن عاجز اوليان جم سلطان عاقبت طبيعتك شدائد حريصانه‌سنه مقاومت ايده‌مدی . قوتلی برفرقه ايله قونيه‌دن بروسه‌يه يورودی . اجرای حكومته باشلادی (٨ — ٢٦ ربيع‌الاول) .

بووقعه تقسيم حاكميت كبی اسباب ضعف وزوالی موجب اوله‌جغندن هيأت وكلانك قراريله آياس پاشايه ايكی بيك قدر عسكر ويديله‌رك بروسه‌يه سوق اولندی . ايكی طرف عسكری‌ده (چكركه) موقعنده برر صف حرب تشكيل

ایتدیلر . شهر اهالیسی قلعه قپولرینی قپامشلردی . اوجهتله بی‌طرفانه برحالده بولندقلرینی کوستریورلردی . حالبوکه یکیچری عسکری استانبولده اجرا ایدیلن رذالتلردن پك زیاده متأثراولدقلرینی اظهار ایده‌رك جم‌سلطانه‌طرفدارلق تمایلنده بولندیلر .

بواختلاف مسأله‌سی ایکی طرف عسکرینی غلیانه کتیره‌رك سلاحه صارلمغه مجبور ایتدی . فقط برنجی حمله‌ده جم سلطانك عسکری غالب کله‌رك آیاس پاشا مفرزه‌سیله برابر اسیر اولدی . بومظفریتی متعاقب شهر اهالیسی‌ده قلعه قپولرینی آچوب سلطان جمی استقبال ایده‌رك سرای همایونه آلدیلر . پادشاه صفتیله بیعت ایتدیلر .

بووقوعات استانبوله عکس ایدنجه سلطان‌بایزید قوتلی‌برفرقهٔ‌منتظمه‌ایله ازمیده یورودی . ایرتسی کونده یکیشهر صحراسنده ایکی‌عثمانلی عسکری ، ایکی‌قرنداش فرقه‌سی بربرینك خصم جانی اوله‌رق محاربه‌یه کیریشدی . وقوع‌بولان دهشتلی مبارزه‌ده پك چوق قانلر دوکولدی .

محاربه هنکامنده اسحق پاشا جم سلطانك سرداری یعقوب بکی برچوق مواعید ایله اغفال ایده‌رك مشارالیهه اهانت تکلیفنده بولوندی . لکن موفق اوله‌مادی . چونکه یعقوب بك :

— بن خاندان دولتك اویله قیمتدار برشهزاده‌سنه خیانت ایده‌مم . چونکه بنم وجودم اوخاندانك نعمتیله پرورده‌اولمشدر . بونکله برابر اولوالامره اطاعت ایده‌رك معیتمده‌کی عسکرله برابر اردوی همایونه التحاق ایده‌رم . بوصورتله شهزاده‌نك قوتی‌ده‌قیریلیر . یامغلوب‌اولور ، یا تألیف بین‌ایتمکه برواسطه بولنور . بوندن باشقه برجنایتی ارتکاب ایتمکده قطعیاً معذورم !

جوابنی ویردی .

برطرفدن‌ده جم سلطان بوتون روم‌ایلی قطعه‌سنده برادرینك اجرای‌حکومت ایتمسنه قطعیاً مداخله ایتمه‌مك شرطیله کندیسنك‌ده آناطولی قطعه‌سنده استقلال اداره ایله سربست بولنمسنی بیوك خاله‌سی سلچوق سلطان واسطه‌سیله پادشاهه تکلیف ایتمش ایسه‌ده سلطان بایزید :

— برادرمك بوغریب تکلیفنه تأسف ایده‌رم ! اجدادمزدن انتقال ایدن

تخت سلطنتی ده اشیای موروثه کبی ایکی پارچه یه تقسیم ایده ملده ایکیمز ده حصه مزی آیری آیری می آلهلم ؟ اوقدر فضل وعرفان ایله ممتاز اولان بر ذاتك لسانه بویله بر تکلیف یاقیشیرمی ؟ بر پوست اوزرنده ایکی آرسلان یاقشمادیغی بندن اعلی بیلیرکن، شرع شریفك بکا بخش ایتمش اولدیغی استحقاقی المدن جبراً آلمقمی ایستیور ؟

جوابیله مقابله ایتدی . فکر انصاف ایله دوشونولورسه جم سلطان کبی نادرهٔ زمان عدایدیلن بر صاحب کماله ملك دولتك تقسیمنی طلب ایتمك حقیقةً لایق کوروله مز . چونکه حکمت حکومتك احکام عمومیه سنی حقیله تقدیر ایده جك عرفانه مالك ایدی. مشارالیهك بر نقصانی وارسه اوده معیتی ایچنده صدراعظم محمدپاشا کبی حکیم برصاحب تدبیرك بولنماماسیدر .

پادشاهك ویردیکی جواب ردایسه پك شاهانه ، پك وظیفه شناسانه ایدی . زیرا سریر دولتی اموال سائره کبی تقسیم ایتمك قابل اوله مازدی. خصوصیله سلطان بایزید درویش نهاد اولدیغی حالده علاءالدین پاشانك اورخان غازی یی ترجیح ایدوبده کندیسنك اجرای سلطتدن استغنا کوسترمسی کبی لاقیدانه بر حرکتی التزام ایتمك فکرنده دکلدی .

دوام ایدن محاربه نك اك اهمیتلی زمانی ده یعقوب بك ممتاز برسواری آلایله فرقهٔ همایونه کچدکدن بر ساعت صوکره جم سلطان عسکری پریشان اولدی . کندی حیاتنی بیك درلو مشکلات ایله قورتارمش اولان شهزاده کوچ حال ایله قونیه یه کیتدی . بوتون هیأت عائله سنی آلوب مصره التجا ایتدی .

اسحق پاشانك بو فنه کارانه حرکتنی مدار موفقیت عد ایدن سلطان بایزیدك مردلك نامنه ارتکاب ایتدیکی شوچرکین معامله یی « الحرب خدعة » قاعده سنه تطبیق ایتمك جائز اوله ماز . زیرا جم سلطانك عسکری درت بیك کشیدن عبارت اولدیغی حالده معیت شاهانه فرقه سی اون ایکی بیکدن زیاده ایدی . اوجهتله ارمیداننده دوکوشه رك غالب کلمسی عثمانلیلق عنوانه دها موافق کورولدی .

جم سلطانی تعقیب ایدن فرقهٔ غالبه طومانیچ دربندینه قدر ایلریله مشیدی . لکن شهزاده یه یتشمك ممکن اوله مادی . ذاتاً اوامکانده محل یوقدی . چونکه سلطان جم اوبرزخدن کچرکن برطاقم تورکمن حشراتی اجل قضا کبی ظهور ایده رك

مشارالیهك معیتنده بولنان اللی قدر سواری‌یی هلاك ایتمشلر ، موجود اولان کلیتلی نقدیده غصب ایدوب کیتمشلردی . بو ایکنجی فلاکتدن حیاتنی محافظه ایدن شهزاده آرتق اوحوالیده برکون بیله طورمدی .

تورکن سرکرده‌لرندن بعضلری جم سلطان حقنده اجرا ایتدکاری فضاحت ظالمانه‌یی پادشاهه عرض ایده‌رك بوخدمتلرینك مکافاتنی ایستدیلر . ذات شاهانه وقوعات جاریه‌دن صورت ظاهره‌ده اظهار ممنونیت ایده‌رك بونلرك مکافات نقدیه ایله تلطیفنی وعد ایتدی . حالبوکه اجرای شقاوت ایدن ظالملر اردوی همایونه دخالت ایدرایتمز جنس عمللرینك جزاسنه اوغرادیلر . مکافات یرینه اشد مجازات ایله هلاك اولدیلر .

ظالمه ظلم ایله معامله ایتمك جائز ایسه‌ده بر پادشاهك اویله اشقیایی دام احتیاله دوشورمکه تنزل ایتمسی تجویز اولنه‌مز .

جم سلطانك استقلال حکومت دعواسنه قیامی ، اخیراً ده مصره التجاسی مناسبتیله انحلال ایدن قونیه والیلکنه کدك احمد پاشا تعیین اولندقدن صکره ذات شاهانه بروسه‌یه عودت ایتدی . لکن شهره تقرب ایدلدیکی اثناده یکیچری زوربالری عادت حکمنه کیرمش اولان رذالتلرینه یکی برشکل وحشت ویره‌رك اهالینك جم سلطانه طرفدار اولدقلری بهانه‌سیله مجازات ایدلمه‌لرینی ایسته‌دیلر . بوجزانك درجه‌سنی‌ده شهر ایچنده‌کی اموالك یغما اولنمسیله تعیین ایتدیلر . پادشاه بالطبع اوسرکشانه معامله‌یه راضی اولمادی . « اجدادمك خاکنی چیکنه‌یوبده حقوق عباداللهی غصب ایتمکه اذن ویرمم . فقط باشقه صورتله اونلره برجزا ترتیب ایده‌جکم . » ارادەسیله فکر شقاوتك منعنه چالشمش ایسه‌ده آرتق صوك درجه‌ده شیمارمش اولان حشرات ظالمه اویله فرصتی عین غنیمت بیله‌رك « پادشاه بابامز بروسه‌لیلرك حقوقنی محافظه ایتمك ایستیورسه بزم‌ده هر برمزه هیچ اولمازسه بیگراقچه احسان ایتسونده اونلری قورتارسون ! » امراریله تربیهٔ عسکریه‌یه لایق کوزله‌میه‌جك هذیانلره باشلادیلر پادشاهده او صورتله صلح اولوب مسأله‌یی حل ایتمکه مجبور اولدی .

ایشته بو « مجبوریت » عذری ، اوصلح ضروری قباحتدن نسبتمز برمقیاسده بویوك دکلیدر ؟ عباداللهك حقوقی کبی بیت المالك حقوقی‌ده مقدس

دکلیدر ؛ حاکم شریعت اولان برپادشاه برسوروظلمه‌یه محکوم اولورسه اوذاتك، اومقامك نه‌اهمیتی قالیر ؟

بونکله برابر جریان احواله باقیلیرسه التزام‌ایدیلن مسئولیتلرك کافه‌سی صدراعظم اسحق پاشایه عائداولدیغی بداهةً کورولور . زیرا چویره‌بیلدیکی دولابلرك هپسی یکیچریلرك قوتیله دوندیرلدیکنی سلسلهٔ وقوعات اثبات‌ایدیبور.

اسحق پاشانك افساداتنه اعتماد ایدن‌وزیر ثانی مصطفی پاشا قونیه‌ده بولنان کدك احمد پاشایی برعداوت رقابتکارانه‌ایله نظرشاهانه‌دن دوشوره‌رك کندی موقعلرینی تحکیم ایتمك ایستیورلردی . بومقصدك الك قوتلی واسطهٔ حصولی‌ده جم‌سلطان وقعه‌سی ایدی .

احمدپاشانك ارادهٔ سنیه‌ایله استانبوله جلب‌اولنمسی رقیبلرینك فکرخصومتنه شدت ویردیکی جهتله مشارالیهك علیهنده بیك‌درلو تزویراته کیرشدیلر . بالنهایه جم‌سلطان طرفدارلغیله پادشاهی اغفاله موفق اولدیلر . حتی‌سرایده قپوجیلر قوغشنده توقیفنه‌ده اراده آلدیلر !

بومجادلهٔ سلطنت آره‌سنده قره‌مان امراسندن قاسم‌بك دائرهٔ امارتنه کلمش ، برخیلی عسکر جمعنه‌تشبث ایلمشیدی. اوصیره‌ده جم‌سلطان‌ده مصردن قوتلی‌برفرقه ایله قونیه حوالیسنه کلمشیدی . بومسأله نظر دولتده حائزاهمیت ایدی . چونکه قره‌مان دیارنده کسب نفوذ ایتمش اولان شهزاده‌یه قاسم بك کبی مشهور برامیر زاده التحاق ایدرسه پك‌بویوك برغائله‌نك ظهوری آشکار ایدی .

بناءً علیه قره‌مان‌مسائل خارجیه‌سنه وقوفی اولان‌کدك احمد پاشانك اعزامنی هرسکلی‌زاده احمدپاشانامنده‌کی مجار اصیلزاده‌سی عرض ایتمش، ذات شاهانه‌نك موافقتی‌ده آلمشیدی . بوتدبیر مصیب اوزرینه احمدپاشا ایکی‌اوغلنی سرایده مال مرهون‌کبی ترك ایده‌رك استانبولدن مفارقت ایلدی [۸۸۸] .

حکمدار اولان‌ذات بروزپرینك صداقتنه امین اوله‌میوبده محصول حیاتی رهن آلمق صورتیله کسب‌امنیت ایدرسه آرتق انسانلرده ایفای حسن خدمته شوق حمیت قالیرمی ؟ ذاتاً فکر خیانتی ارتکاب ایده‌جك اولان بروجدانسز اولادینك معروض اوله‌جغی تهلکه‌لری دوشونورمی ؟

ایشته الك‌یوکسك طبقه‌ده بولنان برذاتك مهام ریاستی حسن‌اداره‌یه مکلف

اولان محاكمهٔ فكريه‌سنى بو قضيه‌ايله قياس ايدرسه‌ك اموردولتده آمر اوله‌جق رجالك ماهيتلرينى پك گوزل آكلامش اولورز !

بواداره‌سزلكلر حال وزاته انحصار ايتمش اولسه توليد ايده‌جكى مضرتلريده اومحيط ايچنده محدود قالير . لكن تعامل حكمنه كيرن فنالقلر مزمن علت كبى دوام ايدوب كيده‌جكندن آزبرزمان ايچنده پك چوق ميدان آلير .

ايشته فاتح دورندن توارث ايدن غضوبانه قتل رجال سيئه‌سيله يكيچريلره ويريلان امتيازات سركشانه مسأله‌سندن ايلرى كلن فنالقلر دولتك باشنه بلاى مبرم كبى مسلط اولدى . بومدعانك اثباتنه برهان آرانيرسه بايزيد خانك دور حكومتنده جريان ايدن عجز ومسكنت بليه‌سنى شاهد مجسم صورتنده ارائه ايده‌بيليرز .

سلطان بايزيد ثانى فطرةً رندمشرب برذات ايدى . لكن ادارةً او آهنك رندانه‌نك دوزنلرينى برباد ايده‌جك برتربيهٔ فكريه‌يه مالك اولديغى ايچون نغمات سياسيه‌سندن بوتون هيأت دولت اوصانمش ، بلكه‌ده تعجيز اولمشيدى .

سلطان جم وقعه‌سى

بوظالعنتر شهزاده‌نك مقدرات حياتيه‌سى دهشتلى بر سركذشت ايچنده آجيقلى بر منظره تشكيل ايتمشدر . اومنظره‌نك صفحات فجيعه‌سنده اك مهم روللرى اجرا ايدن اوروپا مدنيتى ، خرستيان عصبيتى اولماسه‌ايدى وقوعه كلن فاجعه‌نك تجليات بشريه‌يه ، اكدوغروسى نجه‌سى بوكوله‌ين مقدرات معنويه‌يه مستند اولديغنه حكم ويريله‌بيليردى . بزده :

« من آمن بالقدر . امن من الكدر »

تسليات واقعهٔ جاريه‌يى اونقطهٔ نظردن تدقيق ايدردك . لكن دنيا ديديكمز شو صحنهٔ عبرتكاهده فاتح سلطان كبى شانلى بر پادشاهك محترم براولادينه لائق فلاكتلر غرب مدنيتنك اسرار انكيز احكامندن ظهور ايتمش اولديغى ايچون وجدانمز بر درلو متسلى اوله‌ميور . او سببله جريان وقوعاتى مجراى طبيعيسنده تصوير ايتمكه مجبور اوليورز .

فاجعه‌نك اساسى مهم بر فلاكتدن عبارتدر . فقط مسببلرينك اهميت مدنيه‌سى اعتباريله انسانلق نامنه پك مؤثر بر جنايتدر .

جم سلطان مصرده بولنديغى اثناده فريضهٔ حجى‌ده ادا ايتمشيدى . حرمين مقدسه‌يى زيارتله عودت ايلدى. لكن مزيات عاليه ايله ممتاز اولان او منورالافكار، تكرار دعواى سلطنت كبى طول امللره دوشدى . آناطولى مشاهير امراسندن

جم سلطان

بعضلرينك تشويقاتيله حلب ايچريلرينه كلدى. قرەمان زاده قاسم بكله (ايچ ايلى)ده قرار ويروب قونيه اوزرينه يورودى . طرفدارلرى اولان آنقره محافظى محمد او جهتدن عصيانه قيام ايتدى . لكن هر ايكى عصيان فرقه‌سى مغلوب اولدى . اردوى همايون بوتون قوتيله هجوم ايده‌رك عاصيلره كوز آچدير مادى .

آرتق اميد ظفردن محروم قالان شهزاده ، اولجه موسى چلبينك تعقيب

ايتديكى خط حركت دائره‌سنده تأمين مظفريت تشبثلرينه باشلادى . يعنى اسباب موفقيتنى روم ايلى قطعه‌سنه آياق باصدقدن صوكره دوشونمك طريقنه حصر ايتدى . حالبوكه بو مقصدى حاصل ايده‌جك برنوح تكنه‌سنه بيله مالك دكلدى . معيتنده بولنان امرا ايله ممتاز عسكرك اك يقين روم ايلى ساحلنه كچمسى هيچ اولمازسه بش ، آلتى كمى‌يه محتاج ايدى . چونكه فرقه‌سنده بر خيلى ادوات حربيه آغيرلقلرى‌ده وار ايدى .

ساحلده ايكى اوفاق سفينه‌دن ماعدا بر صندال بيله يوقدى . شهزاده كمينك برينه اصدقاى بندكانندن (فرنك سليمان) بكى بينديروب شواليه‌لرك بر فيلو دونماسيله روم ايلى ساحلنه كچمك اوزره نه قدر اجرت ايسترلرسه حتى سفينه‌لرينك بدللرينى ويرمك بيله ايجاب ايدرسه دفعةً ويره‌جكنى تأمين ايده‌رك سريعاً انطاليه ساحلنه‌كله‌لرينى مقاوله ايتمك مأموريت مهمه‌سيله رادوسه كوندردى . كنديسى‌ده بندكان خاصيله ديكر سفينه‌يه بينوب ساحلدن اللى ميل قدر اوزاغه آچيلدى . ايشته بو احتياط بليه‌سى عادتا ياغموردن قاچاركن ييلديرمه اوغرامق كبى بر طالعسزلك نتيجه‌سى ايدى .

شهزاده‌نك راكب اولديغى سفينه موافق بر هوا ايله قبريس آچيقلرينه تقرب ايديوركن جنوب شرقى جهتندن‌ده رادوس فيلوسى پوپا يلكن كليوردى . چكيلن اشارتلر اوزرينه كميلر خَط استقامتى بر نقطهٔ تقربه چويردى . سليمان بكله آميرال (الواوس چونيغا) نك بولنديغى اوچ ديركلى سفينه ماهرانه بر مانوره ايله جم سلطانك كميسنه يناشدى .

اسبانيانك (قاستيليه) قاردينالى چونيغا بويوك دعا كولق لباسنه بورونمش اولديغى حالده شهزاده‌يه هر صورتله معاونت ايده‌جكنى ، حتى ايجاب ايدرسه چناق قلعه بوغازينى كچه‌رك استانبولى تخريب ايليه‌جكنى صفت روحانيه‌سى (؟!) نامنه تأمين ايتدى . ذاتاً بو شرائطى محتوى اولان مقاوله‌نامه‌نك بر نسخه‌سى سليمان بك طرفندن جم سلطانه ارائه ايدلمشيدى .

شهزاده بومعامله‌دن ممنون اولدى . آميرال‌ده تشكرلرله مقابله ايتدى . فقط انطاليه ساحلنده بولنان عسكريله لوازم حربيه‌سنى آلمق اوزره درت سفينه‌نك كوندرلمسنى رجا ايتمش اولديغى حالده آميرالك « بو صولرده ايكى سفينه ايله

كزمك مخاطره‌ليدر . چونكه بوتون ونديك ، جنويز ، مالطيز قورصانلری بزم دشمنمزدر . اول امرده سزی آطه‌يه چيقارادده صوكره اونلريده آلوب كليرز . بورادن روم ايلينك ايسته‌ديكمز اسكله‌سنه كيده‌رز . » جوابی كندی سلامتی نامنه دها موافق بولدی .

فرداسی كون رادوس ليماننه كيرمش اولان شهزاده الك بويوك حكمدارلره لايق احترامات ايله استقبال ايدلدی . بوتون رهكذاری قيمتدار خاليلر ، ايپكلی قماشلرله تفريش اولندی . رهكذارك ايكی طرفی چيچكلرله ، بايراقلرله دونادلدی . استقبال آلايی‌ده يورطی البسه‌سيله قارشيلايوب مكمل بر باندو موسيقه ايله عموم اهالينك شدتلی آلقشلری ايچنده (غران متر) ك مزين سرايته مسافر اولدی .

اوروپا مؤرخلرينك روايتنه كوره او قدر شانلی بر استقبال بويوك اسكندر كبی عظمتلی بر جهانكيره بيله نصيب اولمامشدر .

بو شهر آيين مسرت همان بر آی قدر دوام ايتدی . لكن پادشاه طرفندن كلن سفير ، شواليه رئيسی ايله كوروشوب ايتدكلری مذاكره نتيجه‌سنده قرار ويردكدن صوكره اولكی معامله‌لرينه تدريجاً دكشمكه باشلادی ! سفيرده شهزاده ايله كوروشمه‌دن چكلدی كيتدی .

جم سلطان سفيرك كلمسنه ، رئيسيله مذاكره ايتمسنه هيچ اهميت ويرمدی . چونكه عقد ايديلن مقاوله موجبنجه كنديسيله عسكرينی روم ايلی ساحلنه چيقارمغه شواليه‌لر رئيسی مجبور ايدی . لكن او مقاوله‌نك اجراسنه هانكی قانونك . هانكی محكمه‌نك اجبار ايده‌جكی خاطرلره كلميوردی .

بونكله برابر خاطره كلمش اولسه‌ده برفائده‌سی يوقدی . زيرا شواليه دينيلن روحانی كسوه‌سنه بورونمش جانيلرك ماهيتنی جم سلطان تماميله بيليوردی . او مناسبتله وجدانی معذب ايتميه‌رك مقاوله‌نامه‌يه وضع ايديلن امضانك . قاردينال دينيلن دين اولوسی بر ذات لساندن چيقمش اولان يمينك اجراسندن باشقه بر شی بكله‌ميوردی .

نه فائده‌كه بدبخت شهزاده الدانيوردی ! بلكه‌ده كندی وقوف ومعلوماتيله ينه كندينی آلداتيوردی . .

بشریتك هر درلو تأثیرات نفسانیه‌سندن ، دنیانك هردرلو هوسات فانیه‌سندن آزاده عد اولنان شوالیه‌لر ایسه بر اسلام پادشاهنك اولادینه ایتمش اولدیغی عهد ویمینك اجراسی لزومنی دوشونمکه صفت روحانیه‌لری نامنه ! — تنزل ایتمیورلردی . یالکز جم سلطان کبی بر شکاری الدن قاچیرمامق ، اوسایه‌ده بویوك بر ایراده مالك اولمق تصورلرینه خدمت ایدییورلردی .

ایشته دنیانك هوساتندن ، بشریتك سیآتندن مصون اولان شو زمرهٔ روحانیون ، اك عادی انسانلرك بیله تنزل ایده‌میه‌جکی نامردلکی ارتکاب ایله خرستیانلق نامنه بر نمونهٔ مدنیت عرض ایدییوردی . چونکه بیت‌المال اسلامدن پادشاهك امریله سنه‌ده قرق بش بیك دوقه آلتونی اوز قرنداشنك بدل اسارتی اوله‌رق رادوس شوالیه‌لرینه ویرلمسی قرار آلتنه آلنمشیدی ! نه کوزل فدیهٔ هلاك دکلمی ؟ !

غریبدرکه شوالیه‌لر شهزاده‌یه قارشی صورت حقدن کورونمکده قصور ایتمیورلردی . مساعد بر ایامده مرسای مقصود اولان روم ایلی‌یه کچیره‌جکلرینی تأمین ایدییورلردی . آز بر مدت صوکره کیلر حاضرلاندی . جم سلطان معیتنده‌کی بندکانیله آمیرال سفینه‌سنه آلتوب رادوس لیماننددن حرکت اولندی . لکن سمت عزیمت اوروپا قطعه‌سنك شرقنه دکل ، غربنه ایدی . یعنی فرانسه‌نك جنوبنده بولنان (نیس) شهرینه کیدیلیوردی !

عالم بشریتك دغدغهٔ آلایشندن فراغتله موجودیت حیاتیه‌لرینی روحانیته وقف ایتمش اولان شو ریاضت جسمانیه زمره‌سنك افعالی اسپانیا قورصانلرینك احوال وحشیانه‌سنه قیاس قبول ایسه ایدی خرستیانلق مدنیتی نامنه بلکه‌ده شوالیه‌لر کروهنی معذور کورمك خاطره کلیردی . لکن او ریاضت پرستانك ارتکاب ایتدیکی سیآت ، قورصانلری ارباب حسناتدن عد ایتدیره‌جك قدر موجب نفرت اولدیغی جهتله او صنف روحانی‌یی تشکیل ایدنلره هیچ بر وسیلهٔ تسلی کوره‌میورز . جهل وتعصبك اك مظلم محیطی ایچنده یشادقلری حالده مدنیت انسانیه دعواسیله علویت اسلامیه‌نك فیوضاتنه حائل اولمغه یلتنمکدن باشقه بر معنی ویره‌میورز .

جم سلطان حقنده روا کوریلان وحشتلر پدرینك مظفریات فاتحانه‌سنه رغماً

بر حق انتقام دعواسنه صلاحيت ويرمش اولسه‌ايدى مسأله‌نك رنكى دكيشيردى. فقط اورته‌ده اويله بر سبب يوقدى. محضا انسانلغى لكه‌دار ايده‌جك بر جنايتى ارتكاب ايتمكدن عبارت ايدى.

بو فاجعه‌يه معروض اولان شهزاده‌نك او دهشتلى محيط مصيبتده بيله فضيلت عرفانى، علويت شانى خللدار ايتميه‌رك كمال متانتله مقدراته تسليميت كوسترمسى كنديسنك اك بويوك بر مجاهد، اك عظمتلى بر قهرمان اولديغنى اثبات ايدر. حضور شهامتنده دنيايه سرفرو ايتمين پاپالر، كائناته اهميت ويرمين حكمدارلر ذلت ومسكنت رياكارلقلريله پك چركين عاديلكلر كوسترمش اولديغى حالده ينه او نجيب محترم وقار فطريسنى محافظه ايله متانتنى اظهار ايتمكدن چكنمه‌مشدر.

فرانسه‌نك جنوب ساحلنه دومن چويرمكده اولان سفينه ايچنده‌كى شهزاده اوروپا قطعه‌سنك خريطه‌سنى حافظه‌سنده نقش ايتمش كبى جغرافيا بيلديكى حالده جهت عزيمتى هوانك مخالفته حمل ايده‌رك ينه مساعد ايام ايله شرق ساحلنه چيقاريله‌جغنه ذاهب اوليوردى هيهات‌كه بو ذهابنده يا كلديغنه احتمال ويرميوردى.

رادوسدن حركت ايدن كميلردن بريسى شواليه رؤساسندن (لوئى‌دومون، آزنوآنژل، فليپ دويرا) نامنده اوچ مرخصى حامل ايدى. بونلر سلطان بايزيد طرفندن اولجه كوندرلمش اولان سفيرك دعوتيله استانبوله كيديوردى.

شواليه حكومتى نامنه عقد ايتديكلرى معاهده‌نك مواد اوليه‌سى سربستئ تجارتله اعادهٔ مجرمين سرائطندن عبارت مسائل سياسيه‌يه دائرايدى. لكن دردنجى ماده‌سى عثمانلى دولتى ايچون تنزل ايدلميه‌جك برتعهدى احتوا ايديوردى. چونكه بومادهٔ مضره‌نك خلاصهٔ مندرجه‌سى «عثمانلى پادشاهى سلطان بايزيد ثانينك مدت حياتيله دائم اولمق اوزره جم سلطانك رادوسده توقيف ايدلمسنه مقابل هرسنه تموزنده قرق بشربيك دوقه آلتوننك خزينهٔ دولتدن شواليه‌لرك بويوك رئيسنه ويرلمسى مآلنى متضمن ايدى.

حالبوكه بوماده‌نك احكامى عثمانلى حكومتى نامنه نه‌قدر موجب شبهه ايسه اجراآت جنائيه‌سى اعتباريله شواليه‌لرك ارتكاب ايتمش اولدقلرى رذالتلر

بردرجه زیاده باعث نفریندر . زیرا اوصاف روحانیه‌لرینه لایق کوروله‌جك جلادانه حرکتلری بروظیفهٔ انسانیه طرزنده قبوله تنزل ایتمشلردر .

نیس شهرنده نیم‌سربست اولان شهزاده حالا روم‌ایلی ساحلنه چیقاریله‌جغی خولیاسنده بولنیوردی . بوامیدك عکسنی اثبات ایده‌جك برسبب مأیوسیت کوره‌مدیکی ایچون ذهابنده ثبات ایدییوردی . اوجهتله قیش موسمندن اول آدریاتیق سواحلندن برینه چیقارلمسی لزومنی رفاقتنده بولنان شوالیه رئیسنه اخطارایتدی . آلدیغی جوابك خلاصه‌سی :

— « بیلیرسکزکه بولندیغمز شهرفرانسه دولتنك ملکیدر. اوحالده قرالك مساعده‌سی اولمانجه مفارقتمز نزاکت دولیه‌یی اخلال ایتمش اولور . مناسب کورورسه‌کز برامین آدمکزی پارسه کوندره‌لم ، هم سلامکزی قراله عرض ایدر ، هم حرکتکزه اذن آلیر . بزده اوکا کوره وظیفه‌مزی اجرا ایده‌رز ! » مقابله‌سندن عبارت ایدی . صورت ظاهره‌یه کوره بوجواب شهزاده‌نظرنده مهم برمعنایی متضمن دکلدی. اومناسبتله بندکانندن نصوحی چلبی‌یی برشوالیه‌نك رفاقتیله پارسه کوندرمکه مجبور اولدی .

آره‌دن اوچ آی کچدیکی حالده هیچ برجواب ظهورایتمدی. چونکه‌زواللی نصوحی چلبی نیسدن حرکتنك فرداسی‌کون هجرا برشاتوده توقیف اولنمشیدی. قرالدن بکله‌نیلن مساعده‌یی هاتفدن مؤکل ملکلرمی تبشیرایده‌جك ؟

بومدت انتظار جم‌سلطانه الیم‌برعذاب درجه‌سنده تأثیر ایدییوردی . لکن طالعنك محکوم ایتمش اولدیغی اضطراب حیاته قلعهٔ‌سیاره‌کبی مقاومته‌چالیشیوردی. خصم جانی اولان ادانی‌یه منت ایتمه‌مك عزمنده بولنیوردی . نهایت برکون شوالیه رئیسنه دیدی‌که :

— سز عهدکزی اجرا ایتمیورسکز ! بنده انتظاره تحمل ایده‌میورم ! بوحالك نتیجه‌سی نه‌اوله‌جق ؟ سز بنی اسیرمی آلدیکز، یوقسه برشرط مقابلنده رهنمی ویرلدم ؟ آرتق بوقدر عهدشکنلك سزه یاقشماز . ویرمش اولدیغکز امضانك حکمنی اجراایده‌رك برکون اول بنی‌روم ایلی‌یه کوندرمه‌نك چاره‌سنه باقیکز. یاخود سزه‌ویردیکم اجرتی فداایده‌یمده فرانسه‌دن چیقوب کیتمك‌اوزره بنی‌سربست براقکز . . زیرا ایشتدیکمه کوره بوراده وباعلتی وارایمش بویله

اجل قضا ميداننده بولنمق بويوك بر تهلكه‌در . او مخاطره‌دن بزی قورتاريكز !
شو نجيبانه خطاب ضمناً مردانه بر عتاب ايدی . فقط نه فائده‌كه مخاطبنه تأثير ايده‌جك قوتی حائز دكلدی . اوسببله شهزاده‌نك حضورنده بولنان شواليه رئيسی (ادمون اوبوسون) جنابلری :
عهدمزی اجرا ايده‌جكمزه امين اوليكز ! »
افاده‌سندن باشقه برسوز سويله‌مكه لزوم كورمدی غريبدركه نصوحی چلبينك هنوز عودت ايتمه‌مسی حقنده جم سلطانك ايراد ايلديكی سؤالنه بيله :
— بزم آدمزدن دها برخبر آله‌مادم . معلومات آليرسه‌م سزه تبليغ ايده‌رم!
جواب مستبدانه‌سندن ماعدا برشی سويله‌مدی .

*

نيسده حكمنی اجرا ايدن آفت وبا ايچنده شهزاده‌نك بولنمسنی جائز كوره‌مين شواليه رئيسی درحال فرانسه‌نك شمالنده بولنان (روسيليون) شهرينه كيدلك تدبيريله تداركات سفريه‌يه باشلادی . متعاقباً نيسدن حركت ايتديلر . بشنجی كون روسيليونه كيتديلر اثنای راهده جم سلطان اولجه پارسه كوندرمش اولديغی نصوحی چلبی‌يه تصادف ايده‌رك باشنه كلن فلاكتلره واقف اولدی . لكن دوران ايدن دسيسه‌لرك محور حقيقيسنی كشفه موفق اوله‌مادی .
روسيليونه مواصلت ايلدكدن برقاچ كون صوكره جم سلطان شواليه رئيسنی جلب ايدوب معامله‌ٔ جاريه‌نك اسبابنی صورمش ايسه‌ده آلمش اولديغی برومه‌دن جوابلر وجدانی معذب ايتمكدن باشقه برنتيجه حاصل ايتمدی . نهايت معيتنده‌كی اصدقاسندن احمد بكله نصوحی چلبی‌ی برنامهٔ مخصوص ايله رومه‌ده پاپا سكزنجی (انوسان) نزدينه كوندرمكه قرار ويردی .
حالبوكه زواللیلرك ايكيسی‌ده حركتلرينك برنجی كيجه‌سی الك كسديرمه‌طريق ايله ديار عدمه كوندرلدی !
بو اثناده استانبولدن سفارت خصوصيه‌يله كلن حسن بكی جم سلطان كورمك ايسته‌ديسه‌ده اوكاده برطاقم مستبدانه عارضه‌لرله موفق اوله‌مادی . ذاتاً سفيرده اوچنجی كون عودت ايتمشيدی . ديمك اوليوركه شهزاده ايله كوروشمكه سلطان بايزيد طرفندن‌ده مأذون دكلدی .

بربرينى تعقيب ايدن مصائب فلاكته برضميمهٔ خيانت اولمق اوزره شهزاده‌نك معيتنده بولنان بندكانى بربرندن آيرى يرلره تقسيم ايتديلر . شهزاده‌يى‌ده يدى قاتلى قلعه كبى محكم برقله‌نك بشنجى قاتنده حبس ايتمكه قرار ويرديلر !

جم سلطان حقنده اجرا ايديلن بودهشتلى معامله آرتق بوتون اميدلرى محو ايده‌جك شدتلرك الك قوتلى ضربه‌سى ايدى . اومناسبتله شهزاده‌نك لسان حالى:

فلاكت چكمكه انسان تحمل ايتسه‌ده دائم

ادانى‌يه حقير اولمق چكلمز برفلاكتدر !

مآلنى تصوير ايده‌جك حيدرانه برجلادتله شكايتلره باشلادى .

بوفاجعه‌نك الك ماهرانه روللرينى اجرا ايتمكده اولان شواليه رئيسنك حركات ظالمانه‌سنه روسيليونده بولنان پرنس (دوسازه‌ناژ) شدتله اعتراض ايده‌رك جم سلطان كبى قيمتدار بروجود محترمه اوقدر غدارانه تضييقاتك جائز اولمديغى مؤثر برصورتده سويله‌مش ايسه‌ده « وظيفهٔ روحانيه‌مزك ايجابنى اجرادن باشقه المزدن برشى كلمز ! » جواب قطعيسيله ضمناً دوچار عتاب اولمشدر !

دقت ايديليورميا! شو «وظيفهٔ روحانيه» تعبيريله نه‌قدر دسائس شيطانيه ارتكاب اولنيور ؟ آرتق دوام ايده‌جك مظالم وحشيانه‌نك درجه‌سنى‌ده اوكا قياس ايتمليدر .

مقدراتنك سائقهٔ نحوستنه توكلدن باشقه برچارهٔ سلامت كوره‌مين شهزاده اميد حياتندن مأيوس برحالده بولنيوردى . او جهتله محافظه‌سنه مأمور اولان ظلمهٔ استبدادك الك خونخوار جانيلره ياقيشان هربر حركتنه مساعده ايديورردى .

« وظيفهٔ روحانيه‌نك ! ! » اجرا مأمورلرى‌ده جم سلطان نامنه هر درلو ساخته كارلقلرى ارتكاب ايتمكدن اوتانميور ، چكنمه‌يوردى .

شقاوتنك الك عادى دركه‌لرينه تنزل ايدن (اوبوسون) خائن شهزاده‌نك مهرينى غصب ايده‌رك مشاراليهك اعتبار ذاتيسنه‌ده مالك اولمشيدى . او قوتله مصرده بولنان عائله‌سنه كوندريلن خصوصى مأمورلر حامل اولدقلرى مكتوبلرى امره محول آچيق بونو كبى ارائه ايدرلر ، صدقهٔ حيات اوله‌رق ويريلن بيكلرجه آلتونلرى آلوب كيدرلردى . حتى بو ساخته كارلقله مصر سلطانندن بيله يكرمى بيك آلتون چكوب كوتورمشلردر [*] .

(*) تاريخ عمومى . (ارنست لاويس) جلد «٥» صحيفه (٦٤٢)

**

جم سلطانك ادامهٔ فلاکتنه خدمتله افتخار ایدن سلطان بایزید آره‌ده صیره‌ده فرانسه‌یه ، رومایه سفیرلر کوندرید ، خزینهٔ دولتده موجود اولان قیمتدار آثار عتیقه‌یی عادتا فدیهٔ سلطنت کبی تقدیم ایدوب قرالك ، پاپانك جاب قلوبنه چالیشیردی .

حالبوکه بر پادشاهك شانه لایق کوروله‌مین بو منتقمانه حرکتلر فرانسه قرالی سکزنجی شارلك حسیات نجیبانه‌سنه تأثیر ایتدیکی مناسبتله پارسه کلمش اولان عثمانلی سفیرینی حضورینه قبول ایتمه‌رك اوصورتله اصالت عالی‌جنابانه‌سنی کوستردی . حتی :

— بن بویله جنایتلره واسطه اولمقده معذورم . فاتح اولادینه جلادلق ایده‌مم . سفیره خبر ویریکز . هدیه‌لرینی آلسون ، پارسدن کیتسون . تکلیف جنایت مقصدیله‌ده بردها فرانسه‌یه کلسون !

امریله سفیری‌ده پارسدن رد ایتدی . بومطالعه سلطان بایزیده پك آجی ، پك عبرت آمیز برمقابله ایدی ! نه فائده‌که پادشاه فکر انتقامنه غالب کلوبده نظرانتباهنی آچمغه تنزل ایتمدی .

جم سلطانك حائز اولدیغی کمالات انسانیه ، بوتون اوروپا حکمدارانی نزدنده معلوم ایدی . اوجهتله وقعهٔ اسارتی سیاسةً جالب اهمیت اولدی . حتی پاپا جنابلری‌ده حکمدارلرك آهنك شکایتنه برنغمهٔ روحانیه‌ایله دمسازاولمغه باشلادی . شهزاده‌نك رضا کوستره‌جکی برحکمدارسراینده مرفهاً یشامامسنه تشبث‌ایدیله‌جکی روایتلری اوروپا آفاقنه یایلدی .

بوشایعه‌لرك دورانی ایله هیجانه کلمش اولان رئیس جنابلری جم‌سلطان کبی برمنبع وارداتی الدن چیقارمامق آمال دسیسه‌کارانه‌سیله یداستبدادینه کچیرمش اولدیغی مهرذاتی‌ایله شهزاده نامنه مفصل نامه‌لریازوب کویا شوالیه‌لرك حمایه‌سیله حقنده اجرا ایدیلن معاملات احترامکارانه‌دن (؟ !) پك‌زیاده ممنون اولدیغنی ، خصوصیله وجودینه عارض اولان ضعف طبیعی‌یه فرانسه‌نك هواسی بردوای مؤثرکبی یارادیغنی‌بیان‌ایله کندیسنك آرزوسنه موافق‌اولان حریت حیاتنه‌مساعده اولنمسنی — انسانیت نامنه — التجاایدییوردی . بوالتماس نامه‌لری‌ده شهزاده‌نك بندکانی ایله‌حکمدارینه کوندرییوردی .

حالبوكه خادم انسانيت اولان روسيليون پرنسسی (ساسه‌ناژ) اوبوسونك بو حركات ساخته‌كارانه‌سنی خبر آلديغی آنده عموم حكمداران ايله پاپايه غايت مؤثر برر تكذيبنامه كوندره‌رك شهزاده‌نك دشمن اولديغی كرداب فلاكتی هيچ بر وجدانك تحمل ايده‌میه‌جكی برلسان سوزشله تصوير ايتمشيدی .

حتی روسيليوندن روما‌يه فرار ايتمكه موفق اولان بندكان سلطانيدن مصطفی وسليمان بكلر قارديناللر واسطه‌سيله پاپايه ايضاحات كافيه ويردكدن صوكره مجارستان ، لهستان ، آلمانيا حكمدارانه‌ده عرض معلومات ايلمشلردی . يكديكرينی نقض ايدن اخبارات متفاسده‌نك تحتنده مستتر اولان ضميرلری حكمدارلرك كافه‌سی بيلديكی حالده ينه انسانلغك بتون شرف وامتيازينی « وظيفهٔ روحانيه » اغورينه فدا ايديورلردی .

وقوعات جاريه‌نك كسب اهميت ايلديكنی حس ايدن اوبوسون خائن شهزاده‌يی روم‌ايلی‌يه چيقاره‌جغنی تعهد ايده‌رك فرانسه‌نك غرب سواحلنده بولنان (باس آلب) مركزينه كوتوردی . ساحلده ، دهشتلی برقيالق ايچنده تهيه ايدلمش اولان غيای فلاكت برشاتوده توقيف ايتدی! شايد حكمدارلردن بری شهزاده‌يی شواليه‌لرك اللرندن آلمغه قيام ايدرسه اونلرده برسفينه ايله اسپانيايه التجا ايتمك تشبثاتنه آماده بولنيوردی .

بعض مؤرخلر جم سلطانك چكديكی فلاكت اسارتی ورادوس شواليه‌لرندن كورديكی حقارتی برطاقم مناسبز تأويلات ايله سلطان بايزيدك مروتسزلكنه حصر ايتمشلردر . حالبوكه مسأله‌نك پادشاهه عائد اولان تأثيراتی يالكز مسئوليتدن عبارتدر . لكن شواليه‌لرك ارتكاب ايتدكلری عهد شكنلكلر انسانلق نامنه بيوك جنايتدر . بناءً عليه اساس ماده اونقطهٔ نظردن تدقيق ايديليرسه مسئوليت جنائيه‌نك الك دهشتلی حصه‌سی غيرت مدنيته دوشر . چونكه وقعه‌نك اسباب موجبه‌سنی خرستيانلق روحانيتی شرفنه اسناد ايدن جاهل ، متعصب شواليه كروهی غرب عناصرينك افكار مشروطه زمره‌سندندر .

* * *

سلطان بايزيد طرفندن پارسه كيدن سفيری قبول ايتميه‌رك جم سلطانك خلاصنی التزام ايلمش اولان فرانسه قرالی شارل پاپا سكزنجی انوسانه مراجعتله

شهزادەنك روماده (واتيقان) سراينده مسافر اولمسنى تكليف ايدەرك برشيمهٔ نجابت كوستردى. بينلرنده جريان ايدن شرائط نتيجەسنده پاپانك مرخصىده رئيس اوبوسونى جلب ايدوب شهزادەيى ايستەدى. مكافات روحانيەنك الك قيمتلى يادكارندن اولان (قاردينال) تاجنىده ويردى.

اوبوسونك موافقتى مجبورى ايدى. چونكه مسألەنك اساسنده «شرف روحانيت» مادەسى حكمفرما اوليوردى. او مناسبتله سەدە آلتمش بيك دوقه آلتونى ايراد كتيرن جم سلطان كبى قيمتلى برمالكانەيى يدى سنه حسن اداره !! ايتدكدن صوكره محبس فلاكتدن چيقاروب معززاً ناپولى اسكلەسنه كتيردى [٨٩٤ : ربيع الاول ٧].

مشهور مؤرخلردن هامرك ويرديكى معلوماته كوره جم سلطان دنيايه ايكنجى دفعه كلمش كبى باس آلپ زندانندن ناپولى كاشانەسنه واصل اولمسيله برابر پاپا زاده (قونت سيبو) طرفندن فوق العاده احتراماتايله استقبال ايديلەرك محتشم سراينده مسافر خاص اولدى.

اون كون مسافريله استراحت ايتدكدن صوكره رومايه كوتورلدى. شانلى بر حكمداره لايق اولان رسم استقبال ايله واتيقان سراينه قبول اولندى. حقنده ابذال ايديلن معاملات احترامكارانه شهزادەيى ممتدار ايدەجك درجەلرده صميمانه ايدى.

فرداسى كون فرانسه سفيرى واسطەسيله پاپانك حضورينه كيردجكى اثناده باشندەكى صاريقلى سككەنك چيقارلمسى اخطار ايدلمش ايسەده اوقدر مصائب حيات چلەلرينه مردانه مقاومت ايدن محترم شهزاده فضائل ديندارانەسنى محافظەيەده قدرتياب اولەرق:

— بز اسلامز! شريعتمزده باشى آچيق بريره كيرمك مخالف ادبدر. حتى عبادتخانەيەده بويلەجه كيررز. بويوكلره اولان تعظيماتمزىده اوقيافتله اجرا ايدەرز!»

جوابيله نجابت اسلاميەسنى اظهار ايتدكدن صوكره ايچرى يه كيردى. عرب آدابنه رعايةً پاپانك اوموزينى اوپيوركن:

— كنديمى حضرت مسيحك خليفەسنه. خرستيان اقوامنك رئيس روحانيسنه تقديم ايتمكله مفتخرم!

سوزلرينى عالى جنابانه بر ادا ، مردانه بر صدا ايله سويله‌دى .
پاپانك اظهار ايتمش اولديغى مقابلهٔ التفاتكارانه‌يه تشكر ايده‌رك مشاراليهك امريله يانده اوتوردى . راسـمهٔ ملاقات ايجابندن اولان نازكانه معـامله‌دن صوكره سركذشت سفالتنى كنديسنه خاص اولان طلاقت نجيبانه‌سيله تصـويره باشلاديغى اثناده بلا اختيار كوزلرندن دوكولن ياشلر پاپانك‌ده رقت قلبيه‌سـنى جلب ايتدى . اوده تأثرندن آغلامغه مجبور اولدى .

شهزاده كورمش اولديغى نظريهٔ ذلاكتك خلاصهٔ عبرتى حكيمانه بر لسان ايله تعريف ايتدى . آرتق دنياده اقبال سـلطنت كبى هوسلردن شدتله نفرت ايده‌رك مصرده متحسراولديغى هيأت خاندانى آره‌سنده يشامقدن باشقه براملى اولماديغنى تأمين ايلدى .

شهزاده‌نك تأثيرات قبيله‌سنه اشـتراك ايتمش اولان پاپا دفعةً بو رجايى رد ايتمديسه‌ده حسن قبول ايده‌جكنه‌ده سوز ويرمدى. چونكه‌مسأله‌نك تفرعاتنده اولان (وظيفهٔ روحانيه) مقتضياتى هنوز اورته‌دن زائل اوله‌مامشيدى ! اومناسبتله پاپانك ويرديكى خلاصهٔ جواب :

— « حكمداران ايله بينمزده ويريلن قرار قطعى ايجـابنه كوره مصره كيتمه‌كز مناسب اوله‌ماز . چونكه بزم مقصدمز سزى تخت سلطنته كچيرمكدر . شايد بو مقصدك حصولى ممكن اوله‌مازسه او حالده مجارسـتان ايمپراطورينك سردارى اولمق اوزره روم ايلى‌يه كچمه‌كز ، مجار اردوسيله استانبوله كيتمه‌كز ضروريدر . لكن بوقرارك اجراسى‌ده قاتوليك‌مذهبنه سلوككزله مشروطدر!! صورتنده مؤثر بر عتاب يرينه قائم اولدى . آنك اوزرينه جم سـلطان هنوز كچمه‌مش اولديغى صدمات حياتى نظر خيالنه‌بيله كتيرميه‌رك قيام ايتدى . حقيقةً پك عالى بروقارنجيبانه ايله :

— « انسانلقده مذهبدن مقدس بر شرف وارايسه اوده صلابت دينيه‌سنى محافظه‌ده مسلك صاحبى اولمقدر ! بنم اعتقادمجه تبديل مذهب مسأله‌سى دينه حقـارت ديمكدر . . او دنائتى‌ده بر پادشـاه اولادى ارتكاب ايده‌مز چونكه بر شريعتى تحقير ايتمك جناب حقك كوندرمش اولديغى انبياى ذيشان ايله كتب مقدسه‌نك علويتنى آياقلر آلتنه آلمق ديمكدركه اوجنايت عظيمه‌يى‌ده بكا لايق

كورميه‌جككزى اميد ايده‌رم . . امين اولكزكه پادشاهلق كبى سريع الزوال برسلطنت ايچون دكل ، بوتون كائناتك ابدى‌الدوام بردولتى ايچون‌ده مذهبمى ، مسلكمى فدا ايده‌مم ! حتى اويله بر سلطنت بنم نظرمده اك بويوك مسكنت ، بلكه‌ده اك مدهش ملعنتدر! اونى‌ده فاتحك اولادى ارتكاب ايتمز!.

جوابنى ويردى . بو شاهانه خطاب پاپايى اسكات ايتديكى جهتله دها زياده اصراره جسارت ايده‌مدى . چونكه دينداراقدن عبارت اولان مقاصد انسانيه‌نك مادى معنوى فضائلنى تفسير ايدن شهزاده هيچ بر جهت اعتراض براقامشيدى .

شايان دقت احوالدندركه خرستيانلغى قبوله تنزل ايتمين شهزاده شرف اسلاميتى اغورينه دنيانك بوتون مصائبنه تحمل ايده‌جك بر متانت كوستردیكى حالده ذاتاً تبديل مذهب مسأله‌سنى انجيل احكامنه مخالف كورن خرستيانلق عالمنك اك بويوك دين مأمورى اولان پاپا ، خطابنده ديندار نجيبك صلابت علويه‌سنى تقديره لزوم كورمدى . او جهتله مصره كيتمسى حقنده دوران ايدن اميدلر مبهم بر نقطه‌ده قالدى .

*
* *

طالعك بر جلوهٔ اميد بخشاسى اوله‌رق جم سلطانك روما يه مواصلتندن برقاچ كون صوكره سلطان بايزيد طرفندن قوجه مصطفى پاشا ، مصر سلطانى طرفندن‌ده سلچوقى خاندانندن قليچ آرسلان بك سفارت مخصوصه ايله كلمشيدى . شهزاده ايكيسيله‌ده عريض وعميق كوروشدى . رادوس كردابنه دوشديكى كوندنبرى جريان ايتمش اولان منفعتپرستانه انتريقه‌لرك كافه‌سنه واقف اولدى . لكن ماجراى فلاكتنك وجداننده حاصل ايتديكى تأثرات عظيمه‌دن پك زياده دلخون اولديغى حالده قرنداشى بولنان پادشاهك حركات منتقمانه‌سندن شكايته علو جنابى تنزل ايتمدى . چكديكى وجدان عذابنى مقدرات ذاتيه‌سنه حمل ايده‌رك قواى معنويه‌سنده زوالدن مصون بر خاصهٔ متانت اظهار ايلدى .

بونكله برابر مصائب حياتندن صوك درجه‌لرده اوصانمش اولان شهزاده اولاد وعيالك حسرتيله‌ده پريشان بر حاله كلمش اولديغى جهتله پادشاهه غايت مؤثر بر نامه يازوب دعواى سلطنت خصوصنده‌كى مجادله‌نك مجرد حضرت

فاتحك حين وفاتنده نشانجى محمود پاشـانك كوندرمش اولديغى مكتوبى سنان مصطفى پاشانك غصب ايتمسندن متولد بر اثر انفعالدن ايلرى كلديكنى، بوخطاسنكده جزاسنى پك آجى فلاكتلرله چكديكنى تفصيلات حكيمانه ايله تصـوير ايتمش آرتق او خطانك عفويله سلطنت عثمانيه‌نك عدالتنه دخالت ايلمش ايسـه‌ده بو وجاسنك بر حسن تأثيرينى كوره‌مدى! كورمش اولديغى مقابله بر سـاعت اول زهرلنمـسنى انتاج ايتدى.

بو فاجعه‌دن بحث ايدن مؤرخلر بربرينه مباين بر طاقم مالايعنى معلومات ويرمشلر، قوجه مصطفى پاشانى واسطهٔ تسميم كوسترمشلر ايسه‌ده بو روايتلر شهزاده‌نك وفاتنده كوروان علائم جنائيه ايله جرح ايديله‌جك قدر قوتسزدر. سلطان بايزيدك فكر انتقـامه خدمت ايتمسى قبول ايدلمش اولـسه بيله تسميم مسأله‌سنده مدخلى اولمديغى وقعه‌نك صورت جريانى اثبات ايتمشـدر. مع هذا جم سلطانك او سوزشلى استراحتنه نظر لاقيدى ايله باقمق نه پادشاهلق شانـنه ياقيشيردى، نه قرنداشلق نامنه!...

سريع الزوال بر اقبال ايچون اويله‌قيمتدار بر وجودك فدا ايدلمسى سلطان بايزيدك مشرب درويشانه‌سـنه قطعياً لايق دكلدى. خصـوصيله روما كبى عالم اسلاميته بر منبع خصومت اولان خرستيان تختكاهنده قرنداشـنك شهادتنه راضى اولمق بر اسلام پادشاهنه ياقشمازدى.

***

شهزاده‌نك طالعسزلكى ايجابندن اولماليدركه اميد خلاصى تأمين ايده‌جك بويله برزمانده محبت صميميه‌سـنى جلب ايلديكى پاپا نوسـان ثالث ديمله‌جك برحالده وفات ايتمشيدى. خلافت عيسويه مقامه‌چيقن آلتنجى (آلكساندرى بورجيا) خرسـتيانلق نامنه هردرلو وحشـتلرى ارتكاب ايله مشهور ايدى. خصوصيله روما ايمپراطـورلغنك قوة‌الظهرى عدايدلن روم قيصرلكنى محو ايتمش، برينه‌قوت شكيمه‌سيله عظمتلى براسلام ايمپراطورلغى تشكيل ايلمش اولان فاتح سـلطان اولادى حقنده نه‌قدر كين‌وغضب بسله‌يه‌جكى بسيط بر محاكمه ايله حكم ايديله‌بيليردى.

منافع خسيسه‌ايله شهرت كسب‌ايدن بورجياجم‌سلطان مسأله‌سنى نعم المطلوب

برفرصت اتخاذ ایتمکده بردقیقه بیله کچیرمدی. چونکه روحانیتك شرفنی برقات دها اعلایه حسب الوظیفه مجبور ایدی ! ! . . . اومطالعه‌یه مبنی درحال استانبوله برسفیر کوندروب رادوس شوالیه‌لرینه تخصیص اولنان قرق بش بیك آلتونك بعدما روما اوقافنه وقف ایدلسنی یاخود جم سلطانك ازالهٔ وجودی حقنده‌کی مقصدك اجرت اجرائیه‌سی اوله‌رق یالکز بر دفعه اوچیوزبیك آلتونك ویرلسنی تکلیف ایتدی. بوتکلیفه پادشاهك نه‌یولده مقابله ایتدیکی بوتون تاریخلرده مسکوت قالمشدر . اقوای احتماله کوره فرانسه قرالنه بیان حال ایتمش اولدیغی استدلال ایدیلیور .

« لایخطی ! » ظن ایدیلن بورجیا برده « لایسئل ! » صفتی احراز ایتمش اولسالیدرکه سلطنتك حرمت مخصوصه‌سنه لایق اولان شهزاده‌نك حریت شخصیه‌سنه مانع اولمق تصورلرینه قیام ایتدی. لکن متوفی انوسانك برادریله بوتون خاندانی جم سلطانی حمایه ایده‌رك توقیفنه مساعده ویرمدی .

ذاتاً اومساعده‌لرده حاجت قالمامشیدی ، چونکه فرانسه قرالی بواثناده رومایه کلمش طبیعت شاعرانه‌سنه برندیم خیال عدایتدیکی شهزاده‌نك تسلیمنی ایسته‌مشیدی. بورجیا برطاقم موانع روحانیه ! ! . درمیان ایله سلطان بایزیددن آله‌جغی جوابه کوره حرکت ایده‌جکنی بیان ایلمش ایسه‌ده قرالك ابرامنه اعتراض ایده‌مدی . نهایت شهزاده‌یی . . . خیر شهزاده‌یی دکل ! موت مشخص اولان جسد ذی‌روحنی تسلیمه مجبور اولدی !

زیرا بو وقعه‌نك ایجابات سیاسیه‌سنی درپیش ایدن بورجیا جم سلطانی تسلیم ایتمزدن اول شکرشربتی ایچنه قونیلان غایت مؤثر بر (مرکور) قوتیله بر آی ظرفنده هلاك ایده‌جك تدابیر جلادانه‌یه توسل ایتمشیدی . ایشته کورولیورکه بورجیا جنابلری وظیفهٔ روحانیه‌سنی اجرا خصوصنده ذره قدر مسامحه ایتمه‌مشدر ! .

اودهشتلی زهرك تأثیریله کوندن کونه بی‌تاب قالان شهزاده ، کرفتار اولدیغی علتی ورم آقتنه اسناد ایده‌رك تسکین اضطرابنی اجلنك ورودینه حصر ایتمکه مجبور اولدی .

شعورينه مالك اولديغى ايام اضطرابنده سلطان بايزيده خطاباً

ازخون دل نوشتهم نزديك شاه نامه
انى رايت دهراً من هجرك القيامه
پرسيدم ازطبيبى احوال دوست كفتا
فى قربها عذابى فى بعده السلامه !

مضمون مؤثريله برمكتوب يازمش وصيتنامه سنىده ربط ايلمشيدى . مفصل وصيتنامه نك برنجى فقره سى مصرده ترك ايتديكى اولاد و عيالنك استانبوله جلب ايديله رك فقيرانه برصورتده اولسون يشاماسنه بذل مروت اولنمسى، جنازه سنكده بروسه ده اجدادينك حمايۀ معنويه سنه تسليم ايدلمسى رجاسندن عبارت ايدى .
بعض مؤرخلرمزك ادعاسنه كوره بووصيتنامه ايله مكتوبى سفير قوجه مصطفى پاشا ايله كوندرديكى استدلال اولنيورسه ده بومطالعه حقيقت حاله موفق دكلدر . چونكه مشارٌاليهك بش آى اول رومادن عودت ايتديكى اكلاشيلور . وقعۀ تسميم ايسه آنجق بر آى اول جريان ايتمشدر . شوحالده هامرك ديديكى معلومات دوغرو اولمق لازم كليركه اوده وفاتى عقيبنده مكتوب ايله وصيتنامه سراپا سياه برظرف ايچنده اولديغى حالده قرال شارلك ألنه كچمش ، اوتأثرله يازديغى عبرت آميز برتعزيتنامه يه لف ايده رك همان پادشاهه كوندرمش اولماسيدر .
جم سلطانك اضطرابات أليمه سندن متأثر اولان حكمدار شارل كندى طبيبنى تعيين ايده رك تداويسنه غيرت ايلمش ايسه ده قانه تأثير ايدن زهرك قوتيله ناپولى ده ارتحال ايتمشدر [۹۰۰ : جمادى الآخره ۲۸].
فلاكت حياتنه خاتمه چكمش اولان شهزاده معيتنده كى بندكانى طرفندن غسل وتكفين اولندقدن صوكره نعشى ده قرالك امريله موميالانوب غايت مزين برتابوته وضع ايدلمشدر .
جم سلطانك وفاتندن درجۀ نهايه ده مكدر اولان قرال اوچ كون اجراى ماتم ايده رك فرانسه يه عودت ايلدى . بندكانى ده جنازه ايله برابر استانبوله كيتدى [۱٦ رجب] .
جمك جسد بى روحى آدملرندن حلال و آياس بكلر واسطه سيله كليبولى طريقيله بروسه يه كتورلمش وتمام لحده وضع اوله جغى صره ده ايكى دفعه دهشتلى

بر صدا وصاعقه ظهور ایتمکله بو حال بین الخلق جنازه جم سلطانك اولیوب آنك یرینه براجنبینك جسدی اولدیغی حقنده بر کفت وکو پیدا اولمغله جنازه نك آخر محله دفنی تنسیب اولنمش ایدی .

بو صاعقه مسئله سی اوزرینه پادشاه حلال و آیاس بکلری حضورینه جلب ایله استنطاق ایتدکده بونلر واقعا شهزاده نك بردنبره خسته لنمسی وصکره قرال سراینه قالدیریلوب اوراده وفات ایتمسی اوزرینه یوزی کوزی شیشمش تشخیصدن قالمش بر میت کوردك بوندن بقشه معلوماتمز یوقدر دیدیلر .

مشارالیهك ندیم ظریفی اولان برطوطی قوشنه « الله ینصر سلطان جم » درسی تعلیم ایدلدیکی جهتله دائما اوجمله یی اوراد ایدوب ولی نعمتنی خیرایله یاد ایلدیکی حالده سلطان بایزیدك حضورینه تقدیم اولندیغی اثناده کویا پادشاهه برندای عبرت کبی « الله یرحم سلطان جم » دیمش اولدیغی روایات تاریخیه دندر . بونك صحتی استبعاد اولنه ماز . چونکه شهزاده نك وفاتندن صوکره بندکانی طرفندن « ینصر » کلمه سی یرینه « یرحم » کلمه سنك تعلیم ایدلمش اولمسی طبیعیدر .

اصل استغراب ایدیله جك برماده وارایسه اوده بو سرکذشت عبرتی قید ایدن مؤرخلرمزك انسان مقلدی برقوش قدر بیله مشارالیهی خیرایله یاد ایده جك براثر حمیت کوسترمه یه رك شوحیرت انکیز فاجعه یی « جناب حی لم یزل لحد زوالی شهزاده جمه ، تخت اجلالی ده سلطان عالمه تقدیرایله برجلوهٔ ازل اظهارینی فرمان بیورمقله . . . . » جمله سی کبی یاودلرله تصویره یلته نمش اولملریدر .

خلاصهٔ کلام : سلطان بایزیدك احوال خصوصیه سی نظر دقته آلنیرسه شوفاجعهٔ ألیمه ده علاقه دار اولدیغنه دلالت ایده جك برایاره کورولمز ایسه ده قلباً ممنون اولمدیغی ده ادعا اولنه ماز با خصوص پاپایه خزینهٔ همایونده محفوظ جناب مسیحه عائد بعض امانات کوندرلمسی پاپانك اجراآت جنائیه سنك نزد بایزید خانده مقبوله کچدیکنه دلالت ایدر . معهذا پادشاهی بیکانه بولندیرمق صورتیله وزرای عصرك غایت ماهرانه رولل اجرا ایتمش اولمسی ده انکار ایدیله بیلیرمی . زیرا جم سلطان زمام دولتی أله آلمغه موفق اولسه ایدی برسورو اقبال دیوانه لرینك هیچ بریسنه یوز ویرمیه جکی آشکارایدی .

* * *

سلطان بایزیدك جلوسنی متعاقب ظهورایدن وقوعات سیاسیه بردرجه‌یه قدر کسب سکون ایتدیکی اثناده بربرینك رقیب اقبالی اولان وزرای دولتك رجحان لیاقت امتحانیله میدان مسابقه‌یه چیقمش اولملری معاملات حکومتی سکته‌دار ایتمکه باشلامشیدی. کدك احمد پاشا ، اسحق پاشا ، داودپاشا ، مصطفی پاشا کبی ارکان ملت بر موقع اقتدار مجادله‌سیله اشتغال ایده‌رك امور دولتی بازیچهٔ اقبال دوکه‌لرینه ایندیردیلر .

احمدپاشا ، اسحق پاشانك دامادی اولدیغی حالده معاملات رسمیه‌ده امتزاج ایده‌میوردی. حتی پادشاهك حکمت اداره‌یه مخالف اولان امرلرینی‌ده دیکله‌میوردی.

فاتح دورنده ظهور ایدن اوزون حسن وقعه‌سنده سلطان بایزید جناح قوماندانی ایدی . محاربه‌یه باشلانمازدن اول اجرا ایدیلن ترتیبات عسکریه‌ده شهزاده‌نك خطاسی احمدپاشا طرفندن تصحیح اولنمشیدی . لکن خطاسنك عین صواب اولدیغنی ادعا ایدن شهزاده برطاقم حقسز اعتراضات ایله پاشایی الزام ایتمکه چالشدیغی صره‌ده « بن پادشاه اولسه‌م سزی یالکز امور اداره‌ده استخدام ایده‌رك محاربه‌یه کتیرمزدم ! » خطابیله مدافعه‌ده بولنمسی اوزرینه پاشاده « شهزادەم ! سن‌ده بومحاربه‌ده پادشاه اولسه ایدك بن‌ده قلیجمی قوشانوب میدان حربه کلمزدم. بلکه‌ده‌میتکزده بولنمغه تنزل ایتمزدم! » جوابنی ویرمشیدی. بومناسبتله سلطان بایزیدك حافظه‌سنده احمدپاشایه قارشی براثر حدت صاقلانمشیدی.

پادشاه تخته چیقدقدن صوکره احمدپاشایی اشقودره محاصره‌سندن ایستدی. مشارالیه اسکی ماجرایی نظر اعتباره آلمادی . جبر نفس ایده‌رك استانبوله کلدی . لکن اوزمانك اصول تشریفاتجه حضور شاهانه‌یه قلیجیله کیرمك ایجاب ایدرکن قلیجنی طیشاریده براقوب کیرمش اولمسنده‌کی مقصدی پادشاه درخاطر ایده‌رك « وقوعات ماضیه‌یی اونودوب لیاقتکزك استحقاقی اولان قلیجکزی قوشانکز . دولت وملته خدمت ایتمکه چالیشکز ! » امرینی ویرمشیدی .

صادر اولان بو ارادهٔ سنیه هر صورتله حسن تلقی‌یه شایان ایدی . بناءً علیه احمدپاشا بوتون موجودیتیله اموراداره‌یه انتظام ویره‌جك تدابیره باشلادی. محور دولتی سکته‌دار ایدن مسائل حقنده اختیار سکوت ایتمیه‌رك پادشاهك نظر دقتنی جلب ایتمکه قالقشدی .

شكايتلرك باشليجه‌سی : عسكرلك نامنه زوربالقده پك ايلری كيتمش اولان يكيچريلرك انضباط وانتظام آلتنه آلنمسيله آسايش داخلينك تأمينی ، عطيه ناميله بيت المالدن ويريلن جزای نقدينك قطعی ، جم سلطانك رادوس شواليه‌لری كبی ظلمه بشر ألنده اسير ايدلمسی ايچون سنه‌ده قرق بش بيك آلتونك ويرلمسی عثمانلی دولتنك حيثيتنی برباد ايتديكنی ، ونديك حكومتيله عقد ايديله‌جك معاهده‌نك هنوز وقتی كلمديكنی ، وكلا بيننده‌كی منافرتك ازاله‌سيله متحداً اجرای وظيفه‌يه اعتنا ايدلمسنی بيان واخطاردن عبارت ايدی . چونكه پادشاهك « قليجكزی قوشانكز . دولت وملته خدمت ايتمكه چاليشيكز ! » امرنده‌كی مقصد انجق بو اداره‌سزلكلرك رفعيله حاصل اوله‌بيليردی .

حالبوكه عرض ايديلن اخطاراتك هيچ بر تأثيری كورولمدی . بالعكس هيچ بر تأثيری دكل . اك دهشتلی تأثيری كورولدی‌كه اوده سرايده ترتيب اولنان بر كيجه ضيافتنده ملتك اك قوتلی ، اك فعال بر عضو مهمی اولان احمد پاشانك قتل ايدلمسی ايدی ! [*]

بو مسأله‌ٔ قتلی موجب اولان اسباب حقنده مؤرخلرمزك معلومات كافيه درجه‌سنده ايضاحات ويرمدكلرينه كوره جريان وقعه‌ده بر قوه‌ٔ طبيعيه‌نك تأثيری اولمق احتمالی ملحوظدر . بونكله برابر احمد پاشا كبی عصرك ممتازی بولنان بر ذاتك حياته قصد ايدلمسی ضايعات عظيمه ايدی (٦ شوال ٨٨٨) .

احمد پاشانك قتلی ادرنه‌ده بولنان يكيچريلرك عصيانه سببيت ويردی . بوتون اهالينك مالنی يغما ايتديلر . مدافعه‌يه چاليشانلری اولديرديلر . شهرك ايچنی اجل قضا ميدانه چويرديلر . بو وقعه احمد پاشانك علهنده بولنانلر ايچون قوتلی بر دليل اولدی . كويا يكيچری زوربالرينك حاميسی اولديغی اثبات ايدلدی . بو غرضكارانه‌لر هپ مسند اقبال مجادله‌سندن ايلری كليوردی . زيرا مشاراليهك اقصای املی يكيچری آزغينلرينك شدتله تأديبی ، مضبوط ، بر نظام آلتنه آلنمسنی تأمين ايتمكدن عبارت ايدی .

---

[*] « نصف الليل اولنجه عيش وسرور اوزره مروردن صوكره كدك احمد پاشانك قتلنه فرمان عاليلری شرف صادر اولوب . . . . »

(صولاق زاده تاريخی)

یکیچریلرك بو وحشیانه حرکتی‌ده سرای همایونده دوران ایدن ظالمانه معامله‌لره جبارانه بر مقابله کوسترمك مقصدینه مستند ایدی . زیرا احمد پاشانك قتلی اونلر ایچون حریت کامله بخش ایدن بر تبشیر عظیم حکمنه کیرمشیدی .

∴

احمد پاشانك قتلندن ، اسحق پاشانك عزلندن صوکره صدر اعظم اولان داود پاشانك زمان اداره‌سنده معاملات داخلیه‌مز یکده موجب ممنونیت برحالده دکلدی . لکن سیاسیات خارجیه‌مز ممکن مرتبه مسالمتپرورانه ایدی . اوروپا دولتلرینه قارشی موقعمز ، اعتبارمز حسن محافظه ایدیلیوردی . شهزاده جم وقعه‌سنده التزام ایدیلن مناسبتسزلکلر هنوز قوه‌ده بولنیوردی . فاتح دورنده وندیك حکومتیله عقد ایدیلن معاهده تعدیلاً تجدید اولنیوردی . والحاصل ادارهٔ دولت بالنسبه کسب انتظام ایتمشیدی .

هندستاندن ، مجارستاندن ، عربستاندن کلن سفیرلر حسن قبول ایدیله‌رك مناسبات دوستانه‌مزك تأییدینه موفقیت حاصل اولدی .

ادرنه‌ده وقوع بولان عصیان عسکری حقیقةً یغماکرانه بر نمایشدن عبارت ایدی . لکن حریص اقبال اولان اسحق پاشالرك ، سنان مصطفی پاشالرك ترویج مقاصدینه الك مساعد بر زمین موفقیت عد ایدیله‌رك مسأله‌نك شکلی باشقه بر قالبه کیردی . وکلای دولت یکیچریلری حقلی کورمك صورتیله منافع شخصیه‌لرینه آلت اتخاذ ایتدی . هر ایکی اوچ سنه‌ده محاربه‌یه کیتمکه ، اثنای حربده کایتلی مال غنیمت غصب ایتمکه آلشمش اولان عسکرك کویا وقت حضریدن استفاده ایده‌مدکلری بهانه‌سیله هیچ اولمازسه بلغارستانه برسفر ترتیب اولنمسنی پادشاهه تکلیفه باشلادیلر .

ذاتاً سرحدلرده بولنان امرامزك آقینلرینه مقابله ایدن مجارستان مفرزه‌لری دائما صربستانه هجوم ایله الارینه کچیره بیلدکلری اموالی چاپول ایدییوردی .

بو سیاسی شقاوتلر مناسبتیله اسقلاوون سرازیلرینه واسع بر جولانکاه اولان بلغراد قلعه‌سی تعرضدن مصون اوله‌مایوردی . حتی فاتح زماننده عثمانلی اداره‌سنه کچن بعض قلعه‌لر بیله مجار آقینجیلری طرفندن تخریب اولنیوردی .

ایشته شو سببلر بر سفر اجراسنه زمین اولدی . صربستان قلعه‌لرینك

تعمیری وسیله‌سیله ترتیب ایدیلن سواری پیشدارلرینه، هرسكدن ، صوفیه‌دن ایلری دوغرو یورومكه امر ویرلدی . برآی صوكره ذات شاهانه ایله برابر اوردومزده فلبه صحرالرینی قرارگاه اتخاذ ایلدی .

صورت ظاهره‌ده‌كی مقصد سیاسی ، صربستانه سوق ایدیلن سواری مفرزه‌لری مجارلیلرك تعرضنه هدف اولورسه اوردوی همایونك قوة‌الظهر صورتیله امداده یتشمسندن عبارت ایدی . لكن حقیقت حالده مجرد یكیچریلره لزومسز بر مانوره اجراسی دیمكدی .

بو صورتله فلبه‌ده، صوفیه‌ده اجرا ایدیلن تمایشلرده آت‌قوشوسی، سورگون آوی كبی اكلنجه‌لرده ترتیب اولنمشیدی . مجار آقینجیلری صربستان مفرزه‌لرمزه مدافعه ایتمدیكی جهتله اوردونك دها ایلری كیتمسنه لزوم كورولمدی. عسكرك اكلنتیسنه مساعده ایدلدی . لكن سرور وماتمی توأم اولان دنیاده هر بر كمالی بر زوال تا كهظور تعقیب ایده كلدیكندن دوام ایدن اكلنجه‌لرك الك پارلاق زماننده قرمانده والی اولان پادشاهك سوكیلی شهزاده‌سی عبدالله سلطانك خبر وفاتی شایع اولدی (٨٨٨) .

پادشاهك بوتون نشوهٔ نشاطی حزن انكیز برخماره منقلب اولدیغی مناسبتله آرتق بلغارستانده آرام ایده‌مدی . هیأت عمومیه ایله ادرنه‌یه عودت اولندی.

٨٨٩ بهارنده فاتحك ضربهٔ غالبیتیله لهستانه التجا ایتمش اولان افلاق پرنسی حمایهٔ دولتمزه كیرن اولاح حدودینه تعرضاته باشلادیغی كبی حدود عثمانیه‌ده تجاوزه قالقشدی . او سببله تأدیبی لازم كلدی . منتظم بر دونما طونه منصبنه سوق اولندی . پادشاهده اوردو ایله بلغارستاندن دوبروجه اووه‌سنه ایندی . اسحاقجه‌دن طونه‌یی كچدی . (كیلیه) قلعه‌سنی محاصره ایتدی . برهفته‌ظرفنده فتحنه موفق اولدقدن صوكره (آقكرمان) ی ده آلدی . قلعه‌لره طوپلرله محافظلر وضع ایتدی . حضرت فاتحك سیاست دور اندیشانه‌سی نتیجه‌سی اوله‌رق بو محاربه‌یه یكرمی بیك قدر پیاده اولاح عسكریله اللی بیك سواریدن مركب بر اوردو قریم خانی منكلی كرای معیتنده كلمشیدی .

بو مظفریت ، موقت بر نتیجه‌دن عبارت قالدی . چونكه مغلوب اولان پرنس استفان فكر انتقامنده ثبات ایده‌رك لهستانه قاچدی . نه فائده‌كه

حالبوكه بو تدبيرسزلك مصر امراسنك تأمين موفقيتنه الكقوتلى بردليل اولدى .

اوحوالينك احكام طبيعيه‌سنه واقف اولان مصر عسكرينك قوماندانى حلب سردارى تمروز بكى دائرهٔ اتفاقنه آلوب منتظم بر قوهٔ كليه ايله حدودى كچه‌رك آطنه‌يى اشغال ايتدى . محافظلرمزك الك زياده مدافعه ايدنلرى تلف اولدى. كزيده امرامزدن بعضلرى‌ده فداى جان ايتدى. لكن بو فداكارلقلرك نتيجه‌سى پريشانلقدن باشقه بر تأثيرى موجب اوله‌مادى .

ملاطيه جهتندن حركت ايدن سرحد محافظى يعقوب پاشافرقه‌سى‌ده مصرليلرك ترتيب ايتديكى قوتلى بر پوصو اورته‌سنه آلنوب پك چوق ضايعات ويردى . مصر عسكرى‌ده بر طرفدن قونيه طرفندنده سيحان مجراسيله مرسين اسكله‌سنه يورومكه باشلادى .

ادرنه‌يه عكس ايدن مغلوبيت خبرلرى افكارعموميه‌ده پك فنا برتأثير كوستردى. بوتون اوردو غليانه كلدى . فنون حربيه‌يه واقف اولان هرسكلى زاده احمد پاشا سردار عمومى تعيين ايديله‌رك اوتوز بيك موجودلى مكمل برفرقه ايله سوق اولندى . رفاقتنه‌ده خضر بك زاده محمد پاشا ويرلدى .

احمد پاشانك سردار عمومى اولديغنه كوره محمدپاشالرك ايكيسى‌ده مشاراليهك قوماندانسنه تابع بولنمسى اطاعت اجابندن ايدى . لكن خضر زاده محمد پاشا سرداردن قدملى اولديغى حالده معيتنده بولنمسنى عظمت نفسنه لايق كورەمدى. قره كوز محمد پاشايى‌ده كندى فكرسقيمنه آلت اتخاذ ايدوب كويا احمد پاشانك موفق اوله‌جغى مظفريته سد چكمك دنائتنى ارتكاب ايتدى.

ناموس دولتى برباد ايدن بو اهانته قارشى احمد پاشا متانت عسكريه‌سنى بوزمادى. چقور اوواده تصادف ايتديكى مصرفرقه‌سى اوزرينه يالكز مركزدن هجومه باشلادى . چونكه جناحلردن حركت ايده‌جك اولان ايكى خائن قوماندان بولنديغى نقطه‌دن حركت ايتمدى !

مصر عسكرينك جناحلردن وقوع بولان شدتلى مهاجماتنه مقاومت ايده‌بيله‌جك قوت يالكز مركزه منحصر قالنجه احمد پاشا صوك درجه‌ده‌كى جسارتيله مدافعه‌يه مجبور اولمش ايسه‌ده مهاجملرك هرطرفدن كثرتله صولتنه مقابله ايتمك معيتنده بولنان عسكرك ناحق يره تلف اولمسنى ايسته‌مكدن باشقه

بر نتيجه حاصل ايده‌ميه‌جكی مطالعه‌سنه مبنی فرقه‌سيله برابر اسير دوشمكه محكوم اولمشدر . خائن محمد پاشالرك ايكيسی‌ده بو مغلوبيتدن انتقام آله‌رق دارالحربدن چكيلوب كيتديلر . احمد پاشاده دشمن اردوسنده اسارتله مأيوس اولوب قالدی (٨٩٢) .

وقعهٔ مغلوبيت مركز سلطنت‌ده پك زياده باعث قيل وقال اولدی . بوتون اردولرمزك موجود عسكريله صدر اعظم داودپاشا آطنه سفرينه مأموراولدی . لكن آرده‌دن كچمش اولان بش آيه قريب بر زمان ايچنده قرمان ايالتی ايچه خساراته اوغرادی .

داود پاشا سفره حركت ايتدی . لكن هدف حركتی آطنه دكلدی . مصرليلرك قوهٔ معنويه‌سنی تأمين ايدن توركمن عشيرتلرينی بزم طرفه جلب ايتمك مقصديله طاش ايلی جهتنه ايدی .

ذوالقدريه امراسندن علاءالدوله‌نك دلالت منفعتپرستانه‌سيله بوتون قوتی بو نقطه‌يه حصر ايتمشيدی . حالبوكه پك صاقندلانه بر فكره خدمتله اغفال ايدلديكنی اكلادقدن صوكره مأيوساً عودتدن باشقه چاره‌سی قالمادی (٨٩٣) .

پادشاه بومسأله‌دن فوق‌العاده صيقلدی . برنتيجهٔ قطعيه حاصل ايتمك وظيفه‌سيله خادم علی پاشا ، خليل پاشا ، سنان مصطفی پاشا مأمور اولدی . بو اثناده اسارتله مصره كوندرلمش اولان احمد پاشاده عودت ايتمشيدی . مشاراليه جسيم بردونمٔ ايله مرسين ، اسكندرون سواحلنی آبلوقه آلتنه آلدی . قوماندانلرمزده كمال فعاليتله بوتون آطنه ولايتنی اشغال ايده‌رك ايلری‌يه دوغرو يورومكه موفق اولدی .

حلبدن حركت ايدن مصر اردوسی آياس دربندندن ايلری كچه‌ميوردی . چونكه احمد پاشا دونمااده‌كی سلاح انداز افرادينی مقداركافی طوپلرله دربندك ايكی طرفنه تعبيه ايتمشيدی . قوش اوچمق ممكن دكلدی . فقط او صيره‌ده ظهور ايدن دهشتلی بر فورطنه دونمانك اسكندرون كورفزنده بارنماسنه مانع اولديغندن آياس دربندنده‌كی عسكرله كميلرك آچيقلره چيقمسی ايجاب ايتدی . زيرا ساحلده دمير اوستنده بولنمق دونما ايله عسكرك محوينه سبب اولمقدن عبارت ايدی .

کیلرك حرکتنی فرصت عد ایدن مصر عسکری دربندی کچمسیله برابر واسع بر چایرلقده اردومزله محاربه‌یه کیریشدی . قره کوز محمد پاشانك فرقه‌سنده بولنان صاغ جناح آناطولی عسکری نامردانه بر حرکتله اظهار جبانته باشلایجه پیشدارلق ایدن اورنوس زاده‌لرك قوهٔ معنویه‌سیده خللدار اولدی . روم ایلی عسکری مصرلیلرك ایکی جناحنی صاووب رجعته مجبور ایده‌جکی صیره‌ده آناطولی عسکرینك طاقم طاقم قاچمسی اوزرینه مصرلیلر کسب قوت ایتدی . روم ایلی عسکری‌ده صف حرب نظامیله منتظماً رجعت ایده‌رك بوتون مهمات حربیه‌یی ترك ایتمکه محکوم اولدی (۸۹۳ : رمضان ۸) .

مصرلیلر ایچون بو مظفریت پك آجی بر مغلوبیت اولدی . چونکه احمد پاشا قورتنه کچدکدن صوکره تکرار آیاس ساحللرینه کلمش ، بولغار طاغی سلسله‌سیله تفرق ایدن بوغازه بوتون عسکریله طوپلرینی قیالردن یاپیلمش طبیعی استحکاملر ایچنه وضع ایتمشیدی .

بو ترتیباتدن خبردار اوله‌میان دشمن عسکری بوغاز ایچریسنه کیرنجه ایکی طرفدن ایدیلان آتشلر آره‌سنده بر قاچ بیك تلفات ایله بوتون مهمات حربیه‌یی‌ده ترك ایده‌رك پریشان بر حالده قاچمغه مجبور اولمشدر .

حالبوکه چایر اوواسنده‌کی مغلوبیتك مسبب حقیقیسی قره کوز پاشا ، رقیبی اولان احمد پاشانك اولکی موفقیتسزلکندن آلمش اولدیغی انتقامی کندیسنك اعدامی ایله تضمین ایتمش اولدی .

فقط بو مغلوبیتی محمد پاشانك اعدامیله کفی کورمك موافق دکلدی . دولتك سطوت سیاسیه‌سنی کوسترمك ، مصرلیلردن اخذثار ایتمك عثمانلیلق نامنه الزم ایدی . هر نصلسه شو مهم مقابله‌یه تشبث اولنمادی . عکسی اوله‌رق مصالحه‌یه تمایل ایدلدی .

احمد پاشانك اسارتدن خلاصی اساساً مصر حکومتی طرفندن صلحه دلالت ایتمکله مشروط ایدی . حالبوکه مشارالیه دولتك حیثیتی نامنه مصالحه فکرینه خدمت ایتمیوردی . یکیچریلر ایچنده نادراً بولنان ارباب حمیتك سائقهٔ غیرتیله اردومزده بر هیجان حصوله کلدی . بناءً علیه آطنه اوزرینه سفر پادشاهی شایعه‌لری افکار ملیه‌یی تسکینه مدار اولدی. متعاقباً تدارکات حربیه‌یه باشلانلدی.

بو مخاصمه‌نك بدايتيله نهايتى حساب ايديليرسه تمام آلتى سنه‌لك برزمان تشكيل ايدر . حالبوكه ايكى اسلام دولتى آره‌سنده بويله خونريزانه مهاجماتى لايق كورەمين تونس اميرى (مولى عثمان) بر طاقم قيمتدار هديه‌لرله (بنى حفص) علماسندن بر ذاتى سفير اوله‌رق كوندرمش ، عقد مصالحه‌يه توسط ايتمشيدى . ذاتاً مصر عسكرى ده آطه‌دن چكلمشيدى . بو سببلرله اعلان ايدلمش اولان سفر همايونك تأخيرى ايجاب ايتدى (٨٩٦) .

بعض مؤرخلرمز مصر حكومتيله عقد ايديلن مصالحه‌يى ايكنجى بر مغلوبيت صورتنده تفسير ايتمشلردر . لكن دولتمزك مجارستان سرحدلرنده‌كى وضعيت سياسيه‌سى بو اثناده كسب اهميت ايتمش اولديغنه كوره « الصلح افضل الاحكام » قضيه‌سنه رعايت ايتمك امر ضرورى ايدى .

خصوصيله دولتك مقدرات ملكيه‌سنه منحوس بر مصيبت مقامنده حكمفرما اولمغه باشلايان وبا علتيله جسيم بر جبه‌خانه مغازه‌سنه صاعقه اصابتى ، ادرنه‌نك نصفنى خراب ايدن بر يانغين آفتى افكار ملتده بيوك بر مأيوسيت حاصل ايتمشيدى . بو سببلردن طولايى مصر مصالحه‌سنى متعاقب كوچوك بر فرقه ايله مناستر جهتنه سياحت همايون اجرا ايدلدى . حتى اثناى سياحتده پرلپه حدودنده پادشاهه سوءقصد ايتمك ‌وزره مجرم ايدن سياح لباسنه بورونمش بر جانئ بدنامك حركت وحشانه‌سى ده اونخوستك ايجاباتندن عد اولندى [٨٩٧] !

سياسى اداره‌سنرلكلر

و

داخلى خارجى تدبيرسزلكلر

سلطان بايزيد ثانينك دور حكومتى دولتمزك الكمساعد برزمان موفقيتى ايدى . چونكه شرقده حكمفرما اولان خلافت اسلاميه‌يه برحق مالكيت استعدادينى احراز ايتمش اولديغى كبى غربده روما ايمپراطورينك زواليله بوتون اوروپاده مهم برموقع اشغال ايتمشيدى .

خصوصیله شرقده اجرای حکومت ایدن ایران ایله مصر دولت اسلامیه‌سنك نفوذ معنویسنه‌ده مالك اولمشیدی . چونکه ایران حکمداری میرزا احمد شاهه کندی کریمه‌سنی ، مصر سلطانی اولان خلیفه ملك الناصره‌ده جم سلطانك قزینی تزویج ایلمشیدی .

بو مناسبت صهریه سلطان بایزید زمانی ایچون پك بویوك موفقیتلره واسطهٔ تأمین اوله‌بیلیردی . دولتك تاریخ سیاستنده فوق العاده بر انقلاب ایله محیط حاکمیتك پك واسع برمقیاسده توسیع ایدلمسی ایشدن بیله‌دکلدی . عدالت مدنیه‌نك ، حکمت حکومتك الك قوتلی اساسلرندن اولان توحید افکار ملت مهمه‌سی نظر اعتنایه آلنمش اولسه‌ایدی ، صفحات استقبالك هر بر جهتی امید تعالی فیوضاتیله شعشعه‌دار ایدلمش اولوردی . بو سایه‌ده عثمانلی ملتنك آهنك آمالی — شدتلی بر روزکاردن حاصل اولان غیر منتظم چیغلقلر کبی دکل ! — مکمل بر باندو موسیقه‌دن عکس ایدن نواب لطیف کبی روحلره شطارت ویریردی . او ذوق ملی الی الابد دوام ایدوب کیدردی .

بو مقصدك حصولنه وابسته اولان وسائطك کافه‌سی او زمانده موجود ایدی . لکن نه فائده که علاقه‌داران دولتك قسم اعظمنده فکر صداقتله احیای دولته چالیشه‌جق امللر محدود ایدی . بلکه‌ده نشانجی محمد پاشالر ، کدك احمد پاشالردن ماعدا بوتون ارکان دولتده اویله بر غیرت ملیه مفقود ایدی .

سلطان بایزیدك ذاتی اعتباریله حائز اولدیغی مزیتلر شایان تقدیر ایدی . فقط بر عثمانلی پادشاهنه لایق کوروله‌جك درجه‌ده‌کی لاقیدانه حرکتلریله مقامنك تحمیل ایتدیکی وظیفهٔ فعالیته اهمیت ویرمه‌مسی پکده توقیر ایدیله‌جك خصائلدن دکلدی . ذاتاً بدایت جلوسنده جریان ایتمش اولان یکیچریلرك تحکمی ، سریر حاکمیته محکومیت تدهه‌سندن بینمش اولدیغنی صراحتهٔ اثبات ایتمشیدی . بونکله برابر رجال عصری ایچنده بولنان ارباب اهلیتی فدا ایدوبده برطاقم اقبال پرستانك اغفالاتنه مغلوب اولماسه‌ایدی فطرتنده‌کی خلوص نیت قوتیله پك چوق موفقیتلرده‌ده نائل اولوردی . بلکه‌ده وقوعات تاریخیه‌نك جریانه کوره دها او دورده بر عثمانلی مشروطیت ادارده‌سی تأسیس اولنوب بوتون عالم مدنیته بر نمونهٔ امتثال ارائه ایدیلیردی .

سلطان بایزید خلقهٔ فکر استبداده مستعد دکلدی . صلابت دینیه‌سیله نجابت

فکریه‌سی اك زیاده اجرای عدالته مساعد ایدی . فقط بو مزیتلری ایفا ایده‌جك برفعالیت کوسترلمسی‌ده ایجاب ایدردی. زیرا مقام ریاستك یالکز خلوص نیتله‌دکل اجراآت فعلیه‌نك عزم وقصدیله حسن اداره اولونه بیله‌جکنی تقدیر ایتمکدن عرفان ذاتیسی عاجز دکلدی . شوقدر وارکه اطرافنی احاطه ایتمش اولان موقع اقبال حریصلرینك انتریقه‌لرینی صفوت قلبیه ایله قبول وترویج ایتمسی‌ده اوعرفان ایله متناسب اوله‌میه‌جغنی دوشونمك لازم کلیردی .

مجربدرکه سلیم بر قلبه ، پاك بر وجدانه مالك اولان انسانلر اکثریتله خطابنده‌کی مفسد بر آدمك‌ده مقصدینی کندی سلامت فکریه‌سیله محاکمه‌یه مجبور اولور . اغفال ایدلمکده اولدیغی خاطرینه کتیرمکدن بیله مستغنی بولنور. بو استغنا طبیعتك تأثیرندن حصوله کلدیکی ایچون ــ بالنهایه اغفال ایدلدیکنی اکلادیغی زمان ــ کندیسنی‌ده معذور کورور . فقط اوسیئه‌نك تلافیسی ممکن اوله‌مدیغنی کورنجه ینه طبیعی بر تاثرله متأثر اولور .

ایشته شو حال تمامیله سلطان بایزید ثانی کبی خصلت ممتازه اربابنده کورلمشدر. کندیسی معالیات وجدانیه‌ده برمجتهد ایدی. لکن بعض اجتهادندده مخطی ایدی!

*
* *

امور ادارهٔ دولتده بربرینی تعقیب ایدن انتظامسزلقلر دوام ایتدکجه بالطبع معاملات سیاسیه‌نك‌ده دوزنلری بوزولور . چونکه اجزای حکومتك شیرازهٔ انتظامی اصول اداره‌نك حسن ارتباطیله تأمین اولنور .

ایشته بو نظریهٔ روحیه‌نك اجراآت فعلیه‌سنه اهمیت ویرمین ارکان دولتك رقابت اقبال مسابقه‌سنه کیریشدکلری صیره‌ده صدر اعظم داود پاشانك یرینه هرسکلی زاده احمدپاشا کچیرلدی. لکن مسابقه امتحانلرینه هنوز ختام ویرلمدیکی ایچون اوچ آی صوکره ابراهیم‌پاشا (چندرلی‌زاده) صدراعظم اولدی [٩٠٣] .

فاتح سلطانك فرط شدتنه اسناد اولنان چندرلی خلیل‌پاشانك قتلی‌مسأله‌سی هنوز خاطرلردن چیقمامش اولدیغی حالده او تربیه ایله پرور شباب اولان ابراهیم پاشانك صدارته کچمسی او زمانه کوره غایت مهم تبدلاتدن ایدی . فقط او مهم وقعه‌نك اسباب موجبه‌سنی آکلامق مشکل دکلدی .

سلطان بایزیدك خصوصی مصاحبلری علما ایله مشایخ ایدی . او مناسبتله

صدارت كبى محور امورك كويا ناا‌هللر الندە بولونمسى افكار عموميە نامنە مدار شكايت عد اولنمش ، آنك اوزرينە هرسكلى زادەنك عزليلە چندرلى زادەنك تعيينى حقندە ارادەسى آلنمشدر .

ونديكليلر عليهنە ترتيب ايديلن خصومتلرە هر طرفدن اشتراك ايديليوردى. حتى روسيەدن ، مجارستاندن ، اسپانيادن كلن سفيرلر محاربە تشويقيلە بايزيدى غليانە كتيريورلردى . غريبدركە ونديك حكومتى دە بو اثنادە متعدد سفيرلر ، مرخصلر واسطەسيلە عثمانلى دولتى جنويزليلر عليهنە سوق ايتمكە چاليشيوردى. لكن شو ايكى جناحلى انتريقەلردن فوق العادە بر صورتدە استفادە ايدەجك فرصتلر هبا اولوب كيديوردى . صفحات ادارەمزدە ديپلوماسى برخط حركت ارائە ايتمك قابل اولەميوردى .

بو حال پك طبيعى ايدى . چونكە موقع اقتدارى اشغال ايدن رجالمزدە وظيفە شناسانە بر اثر لياقت كوسترەجك ارباب غيرت معدوم دينيلەجك قدر نادر ايدى . بونكلە برابر اردوى همايونك ترتيباتندە ، كليبولى ترسانەسنك نهايتندە بويوك بر فعاليت كورولويوردى .

*
* *

پادشاهك ونديك سفرينە عزيمتى اعلان اولنمسى اوزرينە اردوى همايونە التحاق ايدن امرا ايلە قطعات عسكريە سردار قوجە مصطفى پاشانك قومانداسندە استانبولدن حركت ايتديكى كبى قپودان دريا داود پاشادە مشاهير بحريونمزدن كمال رئيسك ادارەسندە بولنان جسيم بر دونمنا ايلە سراى برونندن مرمرە حوضەسنە دوغرو قطع مسافەيە مسارعت ايتمشيدى (٢١ شوال : ٩٠٤) .

اردو هيأتى برآى ظرفندە موره حدودينە كيردى . لپانتو دينيلان اينەبختى قلعەسى پيشكاهندە چادرلرينى قوردى . لكن قلعەيە هيچ بر صورتلە تعرض ايتمدى . چونكە ترتيبات پيلانك برنجى حركتى قلعەيى قرەدن ، دكزدن محاصرە آلتنە آلمق صورتيلە تضييقدن عبارت ايدى .

ايكى آيدن زيادە حكمفرما اولان مخالفت ايام ايلە دونمانم آنەلر دكزينك بعض ليمانلرندە بكلەمكە مجبور اولديغى جهتلە اردوى همايون سردارىدە دونمانك ورودينە انتظار ايديوردى . چونكە قرەدن اجرا ايديلەجك محاصرەنك عقيم

قالماسی بهمه‌حال دونمانك لپانتو کورفزندن تضییق ایتمسیله تأمین ایدیله‌بیلیردی.

فورتنه‌لی هوالر کسب سکون ایتمسیله برابر مرسای مقصودده دومن‌طوتمش اولان عثمانلی دونماسی موره شبه جزیره‌سی صولرنده یوز آلتمش قدر سفائن حربیه‌دن مرکب وندیك دونماسنه تصادف ایتدی. بو قوهٔ بحریه‌یه او زمانك اك مشهور قپودانلرندن (لوردانو ، غریمانی) قوماندا ایدییوردی.

بزم دونمانك پیشدارلق وظیفه‌سنی اجرا ایدن بوداق رئیس راکب اولدیغی دهشتلی بر قالیونله دشمن اوزرینه هجوم ایدییورکن قره حسن قپودانزاده ایکی سفینه ایله قوة‌الظهر اوله‌رق کیدییوردی. دشمن دونماسنك پیشدارلق فیلوسی آمیرالی لوردانو ایله آرمه‌نیو قپودان بزم کمیلر اوزرینه کلیوردی. بوداق رئیسك کمیسی آمیرالك ایکی سفینه‌سنك آره‌سنه کیردی. طوپ آتشنه لزوم کورلمیه‌رك اوچ کمی بربرینه یناشدی. ایچنده‌کی عسکرلر بالطه بالطه‌یه، بوغاز بوغازه محاربه‌یه باشلادی. بوداق رئیسك کمیسنده‌کی عسکر پك آز اولمقله برابر شدتله مقاومتده ثبات ایدییوردی. لکن دشمن عسکرنده اولان اکثریتی نظر دقته آلان بوداق رئیس مغلوبیت اماره‌لرینی کورر کورمز کندی طائفه‌سندن برینه راکب اولدیغی سفینه‌نك جبخانه انبارینی آتشلامسنی امر ایتدی. ایکی دقیقه ظرفنده کمیلرك اوچی‌ده آتشلر ایچنده قالدی. بوتون قپودانلرله طائفه‌سی‌ده جایر جایر یاندی (۹۰۴).

بوداق رئیسك شو فداکارانه غیرتی بوتون دنیانك تاریخ بحریسنده پك آز کورولن بر خارقهٔ حمیتدر. بو سوزشلی وقعه‌نك جریان ایتدیکی (ساپیه‌نزه) جزیره‌سنك نام قدیمنده او زماندن اعتباراً (بوداق رئیس) اسمیله یاد اولنمغه باشلادی.

جسارتك بو درجه‌سی پك بویوك فداکارلقدر. لکن ناموسنك تحمیل ایتدیکی وظیفه‌یی اجرایه عزم ایدن ارباب حمیت دشمنك پنجهٔ انتقامنده جان ویرمکی علویت ذاتیه‌سنه لایق کوره‌میوب بو صورتله شهادتی ترجیح ایتمکده حقلیدر. چونکه انسانك اك چاره‌سز قالدیغی بر زمنده اك شدتلی تدبیرنی اجرادن باشقه بر وظیفه‌سی قالماز. چونکه دشمنك عذابی آلتنده ذلیلانه اولمکدن ایسه اونلرکده هلاکنی تأمین ایده‌رك شهید اولمق البته دهامردانه بر حرکتدر.

بو فداكارانه غيرت ، دشمن دونكماسنك قوهٔ معنويه‌سنى قيرمش اولديغى جهتله كمال رئيس فيلوسنك ييلديرملر كبى ياغديرمغه باشلاديغى كولله‌لره مقاومت ايده‌مين ونديكليلر آدرياتيق سواحلنه دوغرو رجعته مجبور اولدى . بزم دونكمامز مظفراً لپانتو كورفزينه كيروب قلعه‌يى محاصره ايتدى .

لكن بو آتشين مغلوبيتك انتقامنى آلمق عزم فاسديله زانطه ، قورفو آطه‌لرندەكى فرانسز ، رادوس قوهٔ امداديه‌سنى آلمش اولان آميرال غريمانى تكرار مزره سواحلنه كلمش ايسه‌ده كورفز ايچريسنه كيرمك مخاطره‌سنى كوزينه آله‌مادى . بر نمايش بحرى مانوره‌سيله كريد آچيقلرينه چكلدى .

ونديك دونكماسنك بو جسارتسزلكى قاعده بولنان محافظلركده متانته خلل ويرديكندن اوچر قاتلى طابيه‌لرله تحكيم ايدلش اولان قلعه عثمانليلرك يدمظفريتنه كچدى .

بو موفقيت نتيجه‌سنده كورفزك مدخلنه متقابلاً ايكى قلعه‌نك اساسى وضع اولندقدن صوكره ذات شاهانه اردوى همايون ايله استانبوله عودت ايتدى . دونكماى عثمانى ده دشمن كيلرينى تعقيبه كيتدى . پادشاهك مركز اداريه مواصلتندن بر آز صوكره چندرلى زاده ابراهيم پاشا وفات ايتديكندن مقام صدارته مسيح پاشا تعيين اولندى .

٩٠٥ تاريخنده صدراعظم اولان مسيح پاشانك بعض تدبيرلرنده كوروان موفقيتسزلكلر بربرينى تعقيب ايتمكه باشلادى . آدرياتيق دكزنده (پرهوزه) كورفزنده انشا ايدلمش اولان سفائن حربيه‌مز ونديك قورصانلرى طرفندن مظلم بر كيجه‌ده احراق ايدلدى . كورفزك مدخلنده بولنان (راكيه) قلعه‌سنى‌ده ونديكليلر اشغال ايتديكى جهتله دونكمامزك آدرياتيق سلسله‌سى سواحلنده اجراى فعاليته مانع اولدى .

كدك احمد پاشانك همت وغيرتيله فتح ايدلمش اولان (كفالونيا) آطه‌سى‌ده ونديك اميرالى (پيزانى) ايله اسپانيالى قپودان (غونزالى) طرفندن استرداد اولندى . بو وقوعات بوتون علاقه‌داران دولتى ، حميتمندان ملتى داغدار ايتشيدى . آنك اوزرينه بحراً وقوع بولان ضايعاته مقابل موره قطعه‌سنده ونديك حكومتنك اك مهم نقطهٔ استنادى اولان (مودون) قلعه‌سى محاصره

ايديله‌رك آلندى . استرداده كلن اسپانيا دونتماسى ضايعات عظيمه ايله وندیك صولرينه رجعت ايتديلدى . بومظفريتى تأمين ايدن سنان پاشا تقديرات پادشاهى ايله كسب امتياز ايلدى (٩٠٦) .

خادم على پاشا فرقه‌سى‌ده مشهور (قرونا) قلعه‌سنى شدتله تضييق ايدرك ضبط ايلديكى كبى اوسواحلده بولنان برطاقم كوچوك اسكله‌لرى‌ده استيلا ايتدى . بو موفقيتلره مكافات اوله‌رق بوتون موره جزيره‌سنه على پاشا بكلربكى نصب ايدلدى .

قوجه كشورلرى فتح وتسخيره موفق اولان عثمانليلر نظرنده بو ايكى قلعه‌نك استيلاسى بر خارقهٔ مظفريتدن عد اولنه‌ماز . لكن پادشاه عندنده حائز اهميت عد ايلديكندن درحال فرانسه ، اسپانيا ، مجار قراللريله جنويز ، صرب بكلرينه فتحنامه‌لر يازلدى . حتى پاپايه‌ده تبشير فتوحات ايدلدى .

سلطان بايزيدك بو نمايشكارانه تبشيرلرينى اك شدتلى تحقير مقامنده تلقى ايدن بوتون اوروپا افكار عموميه‌سى غليانه كلدى . فرانسه ، اسپانيا آميراللرى عثمانلى دونتماسنه تعرضه باشلادى .

ميلادك (١٥٠١) تاريخنده غرب عالمى دهشتلى بر قيام ايله شرق ممالكنى زير وزبر ايتمك عزمنده بولنيوردى . پاپانك بويوك يورطى آيننده خرستيانلغك موفقياتى نامنه ايتمش اولديغى دعالرك تأثيراتيله فرانسه ، پروسيا ، نمچه ، وندیك ، مجارستان ، لهستان ، جنويز ارباب غيرتى اتفاق ايده‌رك يدنجى دفعه اولمق اوزره عمومى بر اهل صليب تشكيل ايتديلر . هر طرفدن عثمانلى سواحلنى استيلايه باشلاديلر .

غريبدركه ، بو دهشتلى قيام كرهٔ ارضى محورندن اوينادەجق بر شدتى حائز اولديغى حالده صدر اعظم مسيح پاشا مركز سلطنتدن مفارقت ايدرك قرەمان ولايتك تفتيش احوالنه مأمور اولمشيدى . بوده اوزمانك ادارەسزلكنه بويوك بر دليلدر .

اوروپادن هجوم ايدن متفقين دونتماسى اولا (ناوارين) كورفزنده بولنان بويوك بر فيلومزى ضبط ايتدى . ملكمزك هر طرفنى تخريبه قرار ويردى . ايشته بو اثناده كمال رئيس قوتلى بر دونتمامزله يتيشه‌رك فيلومزى استرداد

ایتدیکندن فضله وندیك سفائنندن اك بویوك قطعه‌ده دورت کمی‌یی ده ضبط، موفق اولمشدر .

مؤرخلرمزك ویرمش اولدقلری ایضاحاته کوره طقوزنجی عصر هجرینك اوائلی بزم ایچون بردور نحوست عد اولنمشدر . چونکه هر جهتدن بر شآمتك چهرهٔ منفوری کندینی کوسترمشدر .

اهل صلیب فرقه‌لری بحراً اجرای تخریباته قیام ایله چناق قلعه بوغازینه قدر کلدکلری کبی جسیم بر اردو ایله طونه جهتندن‌ده حدودی تجاوز ایده‌رك کچدکلری یرلری خرابه زاره دوندردیلر .

بو مهاجمات خارجیه کافی دکلش کبی قرمان بکلرینك عصیانی، ایرانده شاه اسماعیل صفوینك وان اوزرینه تعرضاتی‌ده انضمام ایدیوردی .

ینه هنکام مصیبتده غلطه‌ده دهشتلی بریانغین ظهور ایتمش، ساحلده بولنان جبخانه مغازه‌سی‌ده آتش آلوب صدراعظم مسیح پاشا، یکیچری آغاسی ایله دیکر بعض امرا وبر چوق افراد تلف اولمشدر . بوتون غلطه جهتنده صاغلام بنا قالمامشدر .

عالی تاریخنك مندرجاتنه کوره او اثناده روم ایلیده وبا علتیله آناطولی‌ده بویوك بر قحط وغلا ظهور ایتمشدر . شو مصائب طاقتفرسایه تحمل ایده‌مین افکار عمومیهٔ عثمانیه‌ده تسلی قبول ایتمیه‌جك بر مأیوسیت حکمفرما اولیوردی . دولتك اداره‌سزلکندن شکایتلر توالی ایدیوردی .

فوق الامید بر تصادف قبیلندن اوله‌رق خادم علی پاشا کمال رئیسله برابر مدیللی آطه‌سنی اشغال ایدن فرانسز آمیرالی (راوستین) قوماندانسنده بولنان سفائن حربیه اوزرینه حرکت ایتمش ایسه‌ده آمیرال، عثمانلی دونانمه‌سنه مقاومت ایده‌میه‌جکی بهانه‌سیله رادوس آچیقلرینه کیتمش ایدی . لکن او صیره‌ده ظهور ایدن غایت دهشتلی بر فورتنه‌یه طوتلمش اولدقلرندن فرانسه کمیلری بتون مرتباتیله غرق اولمشیدی .

بونکله برابر متفقین دونانمه‌سی تعرضدن خالی قالمایوردی . آز بر مدت صوکره آدریاتیق ساحلنده (آیاماورا) قلعه‌سنی ضبط ایتمکه موفق اولدیلر . تدریجاً آطه‌لر دکزنده بولنان جزیره‌لری یاقدیلر . تلافیسی قابل اوله‌میه‌جق

تخریباته باشلادیلر. چونکه بزم دونانمه‌مز مدافعه ایده‌بیله‌جك قوت قالمامشیدی. خصوصیله بربرینی تعقیب ایدن غوائل داخلیه‌دن افکار ملت پك زیاده مأیوس بر حالده ایدی.

شو احوال مأیوسانه‌دن استفاده ایدن وندیك حکومتی، دائرهٔ اتفاقده اولان دولتلرك حرکات ثباتکارانه‌سنه تماميله امنيت ایده‌مدیکی ایچون بر مصالحه تکلیفنده بولنمق صورتیله دیپلوماسی بر مقصده خدمت ایتدی. آره‌یه گیرن هرسکلی زاده احمد پاشانك دلالتیله بر طاقم معتدل شرائط قونیله‌رق عقد معاهده اولندی [٩٠٨].

بو مصالحه عقیبنده مجارستان حکمدارى (لادیسلاو) دخی بر معاهده عقد ایلدی. لکن بو معاهده‌نك بعض شرائطی معاملات سیاسیه‌مزی سکته‌دار ایده‌جك درجه‌ده اذیتلی اولمقله برابر قبول ایدلدی.

شاه اسماعیل صفوی

وقعه‌سی

شیروانده ظهور ایدن شاه اسماعیل، شیخ صفی الدین اردبیل احفادندن غایت مستبد الافکار اولمقله برابر فوق‌العاده غیرت وجسارتیله سیاست متحکمانه ده‌کی فعالیتی‌ده قابل انکار دکلدر. والده‌سی، اوزون حسن دنیلان چنکیز سلاله‌سنك قزی اولمق مناسبتیله ابنای نوعنه ظلم ایتمك خصیصه‌سی ارث طبیعی اوله‌رق انتقال ایتمشدر.

ذاتاً اوزون حسنك تأسیس ایتمش اولدیغی حکومتی ظلم واستبدادن عبارت اولدیغی جهتله حال حیاتنده ایکن آثار زوالنی کوسترمش، یدی اولادی‌ده میراث حاکمیته مالك اولمق اختراصاتیله بربرینك محوینه قصد ایتمشیدی.

صفوی یادکارلری نسلاً تورك ایدیلر. فقط مذهب شیعه‌دن اولدقلری مناسبتله آذربایجان ایله شیروانده پایدار اوله‌بیلمشلردر.

صفویلر شمالده تأمین استقرار ایتمزدن اول شرق حدودلرنده عادتا کوچوك حالنده ایدیلر. لکن شاه اسماعیلك ادعای حاکمیتیله شیرواندەکی اهل سنت قبائلنه غالب کلمسی اوزرینه ایران شاهلغنی غصب ایتمکه موفق اولمشدر.

اساساً تیمورلنکك حرمت مخصوصه‌سنی جلب ایتمش اولان شیخ صفی الدین آناطولیده پك چوق مریدلر یتشدیرمش، افکار عمومیه‌ده مرتبهٔ ولایتی احراز ایدرجه‌سنه تفرد ایلمش اولدیغندن عثمانلی تابعیتنده بولنان اهالینك بر قسمی‌ده او مذهبه سالك اولمشیدی. چونکه بر دولتك سرحدنده بولنان خلقك، قومشوسی اولان اهالی ایله دائما الفت ایده‌جکی، او الفت نتیجه‌سنده‌ده البته بر حصهٔ مقارنت اصابت ایلیه‌جکی پك طبیعیدر.

سلطان بايزيد دورندەكى ادارۀ داخليەمز پك زيادە ملوث بر حالدە ايدى . او جهتله ملتك احوال روحيەسندە حكمفرما اولان اخلاق وعاداتدن تولد ايدەجك تفرقۀ آماله اعتنا ايدلميوردى . چونكه زمام ادارەيى الندە آلان رجال دولتمز متحد الافكار بر مسلك تعقيب ايتميوردى !

بوسايەدە كسب قوت ايدن شاه اسماعيلك حكومتى كندن كونە تأمين وسعت ايلدكدن صوكرە اجزاى دولتمزدن بولنان ذوالقدريەحاكميله ظهورايدن اختلاف مذهب مسألەسنى وسيلۀ تجاوز عد ايدەرك سيواس اوزرينە يورومشيدى . حالبوكه علاقەداران دولتمز بو تجاوزە بر نظر اهميت بيله عطف ايتمكە تنزل كوسترمدى! يالكز آنقرە جهتنە بر مفرزۀ عسكريە سوق ايتمكله اوبلاى مبرمك دفعنە ابذال مروت ايلدى .

شاه اسماعيل كبى بر جبار عنيد بو فرصتدن پك چوق استفادە ايتدى . حركاتنى غايت قوتلى اساسلرە استناديله استقبالنى تأمين ايلدى . اويله بر درجەيه كلدىكه صفوى دولتى ، ياوز سلطان سليمك ، قانونى سلطان سليمانك صدمات شديدەسيله لرزان اولديغى حالدە ينە متانت اساسيەسى شائبۀ انقراضدن مصون قالدى .

۹۰۵ اواخرندە ميدانه چيقمش اولان بو شاە نو ظهور ، شيروان عسكرينى شماخى واديلرندە پريشان ايدەرك پدرى شيخ حيدرك انتقامنى آلدقدن فضله شيروان شاهنىدە ظالمانه اشكنجەلرلە قتل ايتمشيدى .

اخيراً حدود عثمانييى كچەرك البستانه پاى انداز اولان بوغدار شهير ، علاءالدولەبكى اولاد واحفاديله وحشيانه بر صورتدە اعدام ايتدكدن صوكرە جسدلرينى (كباب ! !) ايدەرك عسكرە يديرمش اولديغى مشهوردر !

مرشدلك صفتى نامنه ارتكاب ايديلن بوابليسلكلر (اسلام !) اولان برهيأت اجتماعيه ايچندە اجرا ايدلديكى حالدە بوجنايتلرە مانع اولەجق برقوۀ قاهرەنك ظهور ايتمەمسى شايان تاسفدر !

*
* *

آناطولى ملكندە چنكيزك مظالمنى اونوتديرەجق فجيعەلرلە شهرت آلان بوشاە ملعنت پناە بوتون بكلرمزى كنديته بند ايدرك هرطرفدە فسادواختلال

آتشلرینی پارلاتیورردی . اجرا ایدیلن جنایتلر ، شقاوتلر مباح حکمنه کیردی ! « قره‌بیق » دیدکاری جبابره‌دن بری « شاه قولی ! » عنوانیله میدان شقاوته چیقدی . بکلربکی قره‌کوز پاشا بوسرکرده‌نك تدمیرینه بر مفرزه ایله کیتمش ایسه‌ده اوشقی بدنامك عونه‌سی ارواح خبیثه‌کبی کثرتله هجوم ایده‌رك هم عسکری ، هم پاشایی قتل ایتدیلر .

شاه اسماعیلك آلقشلرینه مظهر اولان بوقهارلئیم ایران تاریخلرنده (شیطان قولی) نامیله یاد اولنمشدر .

بووقوعات مدهشه اوزرینه مقام صدارته‌کچن خادم علی پاشا برقوهٔ کافیه‌ایله آیدین ایچلرینه قدر کیتمش ایسه‌ده شیطان قولینك تدمیرینه موفق اوله‌مادی . چونکه‌بوتون حرکاتی ابلیسانه ترتیباتدن عبارت ایدی. علی پاشا سیواس حدودینه قدر دهشتلی برصورتده تحریاتده. تعقیباتده دوام ایدیبوردی . لکن پك غریب بر تصادفدرکه توقاد حدودنده صدراعظمده ، شیطان قولیده اوغرادقلری برپوصوده هلاك اولدیلر !

پوصویی ترتیب ایدن بکار آرتق دولت عثمانیه‌یه اعلان عصیان ایتمش اولدقلری جهتله شاه اسماعیل فرقه‌سنه دخالت ایده‌رك حق مکافاته لیاقت کسب ایتدکلرینی سویله‌دیلر . حالبوکه شیطان قولی ، شاهك آلت مظالمی ایدی . بالطبع انتقامنی آلمق فکرینه خدمت ایده‌جکی شبهه‌سزدی .

آنك اوزرینه ملتجیلر حضور شاهه دعوت ایدلدیلر. اشقیایه سرکرده‌لك ایدن ایکی خائن امیدمکافات ایله ترتیب ایتدکاری دام وحشتك شکل ماهرانه‌سنی ده شجیعانه ! ! برلسان ایله عرض ایلدیلر .

نه‌فائده‌که اومکافات امیدلرینه‌مقابل جنس عملرینك جزاسی اوله‌رق ایکیسی‌ده قاینار قازان ایچریسنه آتیلمق صورتیله‌هلاك ایدلدی !

صفویلرك غدارلنی تاریخ انسانیتده پك چوق قانلی لکه‌لر حاصل ایتمشدر . چرکس ممالکندن عراق عرب وعجم سرحدلرینه ، ایرانك شیروان ، آذربایجان کیلان ایچلرینه قدر تحت استیلاسنه آلدیغی یرلرده بویوك بردولت تأسیس ایتمشیدی . لکن علت تعصبك اك مهلك درجه‌لرینه زبون اولان شاه اسماعیل ادارهٔ سیاسیه خصوصنده پك زیاده غافلانه حرکاته

ميال بولديغى جهتله حكومتنك اقبال استقبالنى تأمينه موفق اوله‌مادى .
ياوز سلطان سليمك مصره اجرا ايتمش اولديغى سفردشاه اسماعيلك وقوعه كلن خطاياى سياسيه‌سى آثار انقراضنك مقدمه‌سنى تشكيل ايتمشدر !
فساد اخلاقك ، ظلم واستبدادك نتيجه‌سى زوال واضمحلالدن عبارت اولديغى صوفيلر فعلاً اظهار ايتمشلردر .

موقع اقبال رقابتلری

سلطان بایزید ثانینك التزام ایلدیکی طرز حیاتی هوسات نفسانیه عالمنده اشتغالات روحانیه ایله برریاضت جسمانیه کوسترمك آمال درویشانه‌سنه مستند ایدی . بوحال ، اعاظم دولت نظرنده باعث قیل‌وقال اولدیغی کبی یکیچریلر بیننده‌ده «پادشاهمز درویشمیدر ؟ بوقسه دولتمزك حکمدارمیدر ؟ » کبی برطاقم اعتراضاتی موجب اولیوردی . لکن پادشاه بوقیل‌وقاللری ایشتدیکی حالده مسلك لاقیدانه‌سنده دوام ایدیوردی !

ذاتاً فاتح دورندن توارث ایدوب کلن عادات سقیمه ایجابنجه سریر سلطنته صاحب اوله‌جق ذاتك برادرلری ، اولادلری حقنده روا کوردیکی معاملات ظالمانه بوتون شهزاده‌لری دوشوندیرمکدن خالی قالمایوردی. نظرخیالدن هنوز زائل اولمیان سلطان جم حادثه‌سی ارکان خاندانه برنظریهٔ عبرت کبی تأثیرلر اجرا ایدیور ایدی.

سیاست خارجیه‌مزده‌کی انتظامسزلقلر، ادارهٔ داخلیه‌مزده‌کی مناسبتسزلکلره انضمام ایله افکارعمومیه‌ده بریأس وفتور حصوله کلمشیدی . پادشاهی دائما میدان سیاستده ، موقع حربده کورمکله افتخار ایدن امرای عسکریه، ذات شاهانه‌نك حرکات انزواکارانه‌سنی تنقیده باشلامشیدی .

حکومتك موفقیتسزلکنی سرمایهٔ اعتراض عدایدن عسکر طاقمی بربرینی تعقیب ایلین نحوستلری هپ شآمت اداره معناسنه حمل ایدییوردی .

بوحالدن اك زیاده متأثر اولان شهزاده‌لر حیات استقبالنی تأمین ایده‌جك تدابیره مراجعتله هربری چارهٔ سلامتنی دوشونمك مجبوریتنه معروض اولیوردی. چونکه پادشاهك سنی درجهٔ کمالی بولمشیدی.

شجرهٔ دولتی صارصمقدن اولان اداره‌سزلك عارضه‌لرینه ، رجال حکومتك آمال سنیهانه‌سی اك مؤثر اسباب زوالدن عداولنیوردی .

حیرتفزا بر تصادف قیلیندندرکه بوتون عثمانلی ملکنی لرزان ایدن دهشتلی برحرکت ارض ۹۱۵ جمادی‌الآخرینک اواسطنده ظهور ایتمش ، وطنك هرطرفنده آثار تخریباتنی کوسترمشدر .

وقعه‌نویسلرمزدن عالی‌افندینك ویردیکی ایضاحاته کوره وقوعبولان زلزله‌لر عادتا برمقدمهٔ قیامت ، برطوفان فلاکت درجه‌لرنده شدتله دوام ایتمش . یالکز استانبولده اون‌بش‌بیك نفوسدن زیاد قضازلرده انقاض آلتنده هلاك اولوب کیتمشدر . یوزقدر جامعلر ، برچوق مدرسه‌لر خراب اولدیغی کبی جسیم خانلر ، عمارتلر ، حماملر اکثریتله ییقلمشدر . بیك ایکی‌یوزه قریب خانه‌لر تملندن چوکمشدر . سلطان بایزیدك خیراتندن اولان اسکی سرای قارشیسنده‌کی جامعك هرطرفی چاتلادی . مرمردیرکلری یرندن اوینادی .

حرکتك شدتندن اوته‌ده بریده آچیلان کیردابلر ایچنده پك‌چوق انسانلر محو اولدی . روم‌ایمپراطورلغندن قالان سور قدیمك مختلف محللرندن رخنه‌لر آچیلدی . والحاصل ، قرق‌کون قدر دوام ایدن بوتزلزلات ارضیه ملکك هرطرفنی بربادایتدی. آنقره داخلنده بعض قصبه‌لر قسماً زیرزمینه کیردی !

بومصائب طبیعه‌نك حصوله کتیردیکی تأثیرات عقائد ملیه ایجاباتیله برطاقم سوء تفسیراته اوغرایوردی. «پادشاهمزك ، بویوکلرمزك ارتکاب ایتمکده اولدقلری سیآته کوره باشمزه طاش یاغمادیغنه تشکر ایدملم ! لکن اوتشکرلرله برابر ملتك چکمکده اولدیغی فلاکتلری‌ده نظراعتباره آلهلم..» فریادیله غلیانه کلن یکیچریلر فورتنه‌یه طوتلمش کمی کبی مرسای سلامت آرامغه قیام ایتدیلر . چونکه دوام ایدن مصیبتلری اکابر دولتك احکام شریعته رعایتسزلکندن ، عدالت ، حکومته مبادلاتسزلغندن ایلری کالدیکنه حکم ویریورلردی.

*
* *

رجال عصرك هربری ایجاد سفاهت خصوصنده برمسابقه امتحانه کیرشمك ایچون ابذال ثروت ایدییوردی . هربرینك دائره‌سنده چالغیلر ، چنکیلر ، اجرای آهنك ایده‌رك فریادملتی ایشیده‌جك آسوده برزمان بوله‌مایوردی !

سفاهتك شانندن اولانلر زینتلر ، دارالری ، اسکندرلری حیرتده براقه‌جق

درجه‌لره واردی. سرای پادشاهینك ایکی ملیوندن فضله دوقه آلتونی تخصیصاتی سنه‌نك یاریسنده یکونی طولدیرییوردی.

بوسیاتك تولید ایتدیکی فساد اخلاق بوتون رجال دولت بیننده بر رقابت نفاق حاصل ایده‌رك نشوهٔ اقبال ایله سرمست غرور اولان عموم علاقه‌دران حکومت پادشاهك عجزندن، لاقیدیسندن مستفید اولیوردی.

استانبولده دوام ایدن حرکت ارض بوتون خلقك امید حیاتنی محو ایتدیکی حالده اذواق سفیهانه‌یه طالمش اولان زمامداران دولت بی‌پروا برجسارت سرمستانه ایله کندیلرینه طرفدار پیدا ایتمکه چالیشیوردی.

پادشاه بوحالاردن شبهه‌لنه‌رك ادرنه‌یه تبدیل اقامت ایلدیسه‌ده آره‌دن اوچ کوچ کون کچر کچمز ادرنه حوالیسی‌ده فوران حالنده تزلزلاته باشلادی! حتی زلزله‌نك دهشتیله برابر نوح طوفاننه نظیره اوله‌جق برباران غضب نشان ظهور ایتدی. شهرك ایچندن کچن مریچ — طونجه نهرلری شدتله طغیان ایده‌رك بوتون محله‌لر، وادیلر سیلاب ایچنده قالدی! پك‌چوق بنالر، انسانلر، حیوانلر محوو هلاك اولدی [٩١٥ : ٩ رجب و ٣ شعبان].

شبهه‌سزکه بومصائب ارضیه‌یی تعقیب ایدن آفات سماویه افکار عمومیه‌ده بویوك برسوء تأثیر حصوله کتیره‌جك غلیانی موجب اولمغه باشلادی. بوغضب الٰهی‌یه مستحق اولان طبقات عالیه اربابی، پادشاهك اسرافاتنی، سفاهتنی سبب مصیبت عدایدییوردی. پادشاه‌ده اونلرك اجرای عدالتده کوستردکلری لاقیدانه حرکتلری بو مصائبك ظهورینه وسیلهٔ منفرد اولمق اوزره ادعا ایلیوردی! حالبوکه هرایکی طرفك دعواسی مقارن صحت ایدی!

بونکله برابر سلطان بایزید کندیسنی معصوم کوردیکی جهتله ظهور ایدن بلیه‌نك بوظلم تعدی آثارندن اولدیغی حقنده‌کی ذهاب اهالی‌یه استناداً بردیوان عمومی تشکیل ایتمش، علاقه‌داران حکومتك احکام شرعیه دائره‌سنده اجرای عدالته چالشمسنی صورت قطعیه‌ده اراده ایلمشیدی.

« عجبمی ییقسه بواقلیمی قهار
رعایاجور کزدن اولدی بیزار

دمادم ايشيكز عيش وطربدر
خراب اولمازسه بوكشور عجبدر» [*]

شوصورتله بردرجه‌يه قدر تأمين ايديلن ادارهٔ عادلانه، خشنود عمومی نقطهٔ نظردن ايجه‌بر حسن تأثير كوستردی وقوعبولان تخريباتك اجرای تعميراتنده مسارعت اولندی. (عملهٔ مكلفه) اصولنه رعايتله هرطرفه مأمورلر تعيين ايديله‌رك تعميراته باشلانلدی.

نه‌فائده‌كه خشنود عمومی آثاری آزوقت ايچنده زائل اولدی. خلقك هرطبقه‌سنده اداره‌سزلك سيآتندن شكايتلر توالی ايتمكه باشلادی. زيرا عملهٔ مكلفه مسأله‌سنده بوتون اهالينك مساوات اوزره فعاليتی ايجاب ايدركن شهزادكانك دائرهٔ حكومتلرنده بولنان خلقك شو آنغاريا مشاقندن مستثنا طوتلمسی قرار كير اولدی. اوسببله خلقك شكاياتی يكده حقسز كورولميوردی.

دوران ايدن قيل وقاللری — خلقك آغزينه بر پارەق بال چالمق قبيلندن — تسكين ايتمك اميديله پادشاه، بوتون ادرنه اهاليسنه اوچ كون، اوچ كيجه آلتون، كموش طاقملرله مكمل بر ضيافت ويردی. لكن او مسرفانه زينتلری كورن انظار عموميه، سرايك سفاهتنه اظهار حيرتله دوام ايدن شكايتلره برده «عجايب! شرعاً مكروه بيلديكمز بو آلتون ايشلمه‌لی كموش طاقملر ايچنده يمك يەنيرمی؟ بيت المالك پاره‌لری بويله سفاهتلره صرف ايديلنجه البته بزم‌ده باشمزدن فلاكت اكسيك اولماز!» نفرتلرينی علاوه ايتديلر.

والحاصل افكار عموميه‌نك هر بر صفحه‌سنده بر عدم خشنودی اثری كوروليوردی. حتی كشاكش عموميدن تأثرياب اولان خاندان سلطنت اعضاسنده بيله بعض علائم انديشه‌كارانه حس ايليوردی. پادشاهك بقای حياتندن، وظيفهٔ رياستنده كورولن عطالتندن امين اوله‌ميان شهزاده‌لر تأمين سلطنت رقابتيله يكديكرينه رغماً برر خط حركت ترتيبنه باشلاديلر.

بو دور انحلالده وكلای دولتك آيده بر ايكی دفعه تبدلی‌ده باشقه‌جه برقيل وقاله سبب اوليوردی. لكن سيآتك اساسی معاملات اداره‌دن زياده احوال عموميه‌دن تولد ايلديكی جهتله نه مقامك تأثيری اولور، نه‌ده مقيمك! بويله

[*] صولاق زاده تاريخی صحيفه. ۳۲۳

زمانلرده حكيمانه تدبيرلردن ماعدا چارهٔ سلامت اولهماز . حالبوكه ايشته اويله‌نه چاره‌لره توسل ايده‌جك اولان وظيفه‌داران كندى موقع اقبالنى محافظه ايله اشتغال ايدييوردى .

هرسكلى زاده احمد پاشا مختل اولان امور اداره‌دن اوصانوب صدارتى ترك ايتمكه مجبور اولدى . يرينه خادم على پاشا كچدى . فقط بو تبدل صدارت افكار عموميه‌نك كسب سكوت ايتمسنه مدار اوله‌مادى . چونكه على پاشانك عادت قديمهٔ سلطنته مخالف اوله‌رق شهزاده احمد سلطانك وراثت رياستنه طرفدار بولنديغى اشكار ايدى .

بويوك شهزاده شهنشاه سلطان ، پدرينك مسلكنه سالك اولديغى جهتله ذوق وسفاهته ابتلاسى حق وراثتى استيفايه مانع اوليوردى . مزيات قلندرانه‌نك رياست حكومتله متناسب كوروله‌ميه‌جكى لسان عموميده دوران ايديوردى .

ايكنجى شهزاده قورقود سلطان كه صاروخان سنجاغنده بولنيوردى . لكن مركز سلطنتده جريان ايتمكده اولان احوالدن معلومات كافيه آليوردى . ذاتاً احمد سلطانك طرفدارى اولان صدراعظم على پاشا ، صاروخان سواحلنده مقام صدارته تخصيص ايدلمش بولنان عائداتك كوندرلسنى مصراً طلب ايلديكندن دولايى قورقود سلطان حدتنى جاب ايتمشيدى . او مسأله حقنده پدرينه يازديغى عريضه‌لرده اميدينك خلافنده جوابلر آلديغى ايچون آرتق انفعالات قلبيه‌سنه تحمل ايده‌ميه‌رك فريضهٔ حجى ايفايه نيت ايتمش اولديغى وسيله‌سيله بلا مأذونيت جانب حجازه روبراه اولدى .

شهزاده‌نك شوخودسرانه حركتى بالطبع سوء تفسير عارضه‌لرينه اوغرادلدى . چونكه حجازطريقنك كذركاهى اولمق بهانه‌سيله مصر سلطاننه احوال داخليه‌مزك انتظامسزلغندن شكايت ايده‌جكى ، او مناسبتله بر اتفاق خفى عقدينه موفق اوله بيله‌جكى احتمالنه قوت ويريليوردى . واقعا شهزاده مصرده فوق العاده بر صورتده حسن قبول كوردى . اميدندن زياده حرمت ورعايته نائل اولدى . لكن پدرينك اذن شرعيسى اولمديغى حالده حجازه كيتمسنه‌ده مساعده ايدلمدى . اوچ آى قدر مصرده مسافر قالدقدن صوكره دائرهٔ ايالتنه عودت ايتمكه مجبور اولدى .

بو اثناده اولاد اكبر اولان شهزاده شهنشاه اجل موعوديله وفات ايتديكندن قورقود سلطانك حق وراثتی ثابت اولمشيدی . ذاتاً كنديسنك فضل وكماليله برابر زمانك اك بويوك شاعرلرندن بولنمسی بوتون اميدلرينه قوت ويريوردی. حالبوكه رياست حكومت فضائل علميه‌دن زياده حكمت سياسته محتاج ايدی. او جهتله زمام انتخابی النه آلمش اولان يكيچريلر مشارالیهك كمالاتی مقام سلطنته برجحت لياقت صورتنده تلقی ايتميورلردی . شهزاده احمد سلطانك امور سياسيه‌ده‌كی مهارتيله سليم سلطانك فنون حربيه‌ده‌كی معلوماتنی اسباب رجحاندن عد ايديبورلردی . يكيچريلر اك موافق بر خط حركتلری وارسه اوده شو انتخاب مسأله‌سنده‌كی حسن اصابتلری ايدی .

* * *

شهزاده سليم سلطان طربزون ايالتنده بولنديغی اثناده سرحد عثمانی‌يه تعرض ايتمش اولان كرجيلر فرقه‌سنی پريشان ايده‌رك طربزوندن آذربايجانه قدر تأمين فتوحات ايتمش اولديغی جهتله نظر ملتده فوق‌العاده برشهرت جلادت قازانمشيدی . هله عسكر طاقی بو شانلی مجاهدك شجاعت فطريه‌سنه مفتون اولمشيدی . چونكه شهزادكان ايچنده فضائل قهرمانانه ايله حقيقةً پك بويوك بر موقع ممتازه كسب لياقت ايلديكنی مجاهدات شيرانه‌سيله اثبات ايتمشيدی .

بو موفقيت ، او زمان ايجابيله هر بر مزيتك فوقنده برقوت ايدی . شو قدر واركه قورقود سلطانك اكبر اولاد اولمسيله برابر فضائل علميه وادبيه‌سی‌ده بوتون رجال دولت نظرنده برسرمايهٔ رجحان عد اولنيوردی .

سلطان بايزيدك زوال حياتی تقرب ايتمكده اولديغی جهتله شهزادهلرك اوچی‌ده مقام سلطنته حصر نظر اعتنا ايليوردی . كنديلرينه طرفدار پيدا ايتمك ايچون صوك درجه‌لرده چاليشيوردی .

شهزاده‌لرك بومساعیٔ رقابتكارانه‌سی آره‌سنده سليم سلطانك ثمرهٔ حياتی اولان شهزاده سليمان‌ده اون سكز ياشنه تقرب ايلديكی جهتله مأموراً بولی سنجاغنه كوندرلدی. فقط آماسيه ايالتنده بولنان احمدسلطان برادر زاده‌سنك بو مأموريتنی مقاصد مستقبله‌سنه موافق كورمديكی ايچون باشقه بر محله تحويلنی پادشاهه

عرض ایتدی . معروضاتنك ترویجنه‌ده صدر اعظم علی پاشایی توسیط ایده‌رك حصول مقصدینه ظفریاب اولدی .

شهزاده سلیمان اینه‌بولیدن قریم سواحلنده کفه‌یه اعزام اولندی . حالبوکه رقیب سلطنت اولان برادرینه کندی دلالتیله برقوة‌الظهر کوندرمش اولدیغنی حساب ایده‌مدی .

کنج شهزاده موقع مأموریتنه واصل اولدقدن آز بر مدت صوکره سلیم سلطان استانبوله معلومات ویرمکسزین اوغلیله کوروشمك ، اصول اداره حقنده بعض نظریات کوسترمك مقصدینه مبنی کفه‌یه کچدی . متعاقباً اده قافقاس جهته کیده‌رك قریم خانلری اعضای خاندانیله کسب مناسبت ایلدی. بوسیاحت زماننده اظهار ایتمش اولدیغی مزیات حیدرانه‌سیله بوتون خان زاده‌لرك تقدیرات فوق‌العاده‌سنه مظهر اولدی .

احوال جاریه‌نك ایجاباتنه باقیلیرسه شو وسیلهٔ سیاحتله قریم خانلرینی دائرهٔ اتفاقنه آلمش اولمسی‌ده استبعاد ایدیله‌مز . چونکه سلیم سلطان غایت دور اندیش بر معلم سیاسی اولمقله کسب اشتهار ایلمشدر .

وقتاکه حرکات واقعه‌دن خبردار اولان صدر اعظم کیفیتی پادشاهه عرض ایتدی . بالطبع مسأله‌نك حائز اولدیغی اهمیت سیاسیه‌یی‌ده — احمد سلطانك طرفکیرلکنه مغلوباً — ایسته‌دیکی کبی سوء تفسیر ایده‌رك پادشاهك اوهامنی تحریکه موفق اولدی .

حالبوکه سلیم سلطان چرکس ممالکنده نائل فتوحات اولدیغی جهتله بویوك بر قوت کسب ایده‌رك قریم سواحلنده اجرای حکومته باشلادی . بو شایعه‌لر احمد سلطانه منسوب وکلایی هیجانه دوشوردی . پادشاهك عجزندن ، ضعفندن استفاده ایدوب سلیم سلطانك تصورات استیلا کارانه‌دن صرف نظرله همان موقع مأموریتی اولان طربزونه کیتمسی حقنده تکدیر آمیز اراده‌لر یکدیکرینی تعقیب ایتدی. حتی علمای زماندن مولانا نورالدین افندی اجرای نصیحت ایتمك اوزره کفه‌یه کوندرلدی .

سلیم سلطان ناصح مشارالیهی حسن قبول ایتمکله برابر تبلیغ اولنان اراده‌نك احکامنه امتثالده معذور اولدیغنی بیان ایده‌رك ملك عثمانینك هر طرفنده ظلم

واستبدادك مباح حكمنه كيرديكنی ، بو حالەده شريعت اسلاميەنك مساعده ايدەميەجكنی جواباً درميان ايلدی .

بوجواب نزد پادشاهيده قرين صواب كورولەمدی . چونكه صدر اعظم علی پاشا سلطان احمد طرفداری ايدی . بالطبع سليم سلطانك اسعاف مرامنه مخالف بولندی . طربزون ايالتندن ممنون دكلسه ينه آناطوليده آرزو ايتديكی بر ولايته كوندريلەجكی تأمين اولندی . لكن حضرت شهزاده او تأميناتەده اعتماد ايتميەرك اعتراضنده ثبات ايلدی . « پدرمك حضورينه چيقوب بعض افادات مهمەده بولنمق عزمندەيم . شايد بوكاده مساعده ايتمزلرسه ادرنه ايالتنی بكا توجيه بويورسونلر . بوندن باشقه هيچ بر امرلرينه اطاعت ايدەميەجكم ! » افادەسيله مقابله ايتدی .

بو مسألەيی ايضاح ايدن صولاق زاده ديبوركه :

« احوال جاريه خداوندكار حضرتلرينه عرض اولندقدنصكره بنمله سلطنتده شريكميسك ؟ ديو تكرار عتاب آميز جوابلر يازلدی . شهزادۀ نامور دخی بويله خبر كوندردی‌كه : چون بنی غزادن منع ايدرسز بكا روم ايلی جانبندن سنجاق ويرك مرادكز اوزره اولايم وآنكله تسلی بولايم . ديەرك در دولته توجه ايدوب ادرنه اوزرينه يورودی . بو دفعه دونوب كيدەسك ديو تكرار خبرلر ارسال اولندی . اصلا قولاغنه قويميوب بيلدوكندن عدول ايتمدی . امر سلطنت مختل ، ونظام عالم معطل اولمشدر . ملك موروثمز پدريمز اولان پيرك غفلت واهمالی ايله زوال مرتبەلرينه وارمشدر . البته كندولريله ملاقاتم لازمدر ديو اوغرندن دونمدی » (صحيفه ٣٢٥) .

شو حاله نظراً سليم سلطانك تكليفاتنده بر مقصد مهمك مستتر اولديغی پك آشكار ايدی . چونكه روم ايليده شهزادەلره بر آيالات توجيهی مخالف قانون اولديغی بيلديكی حالده اصرار ايلديكی تكليفنك شايان قبول اولەميەجكی بديهی ايدی .

بووقعەنك جريان ايتديكی اثناده تخت سلطنته استحقاقی اولان سلطان احمده دخی چفته تاتارلره خبرلر كوندرلمشيدی . لكن سليم منتظم بر فرقه ايله طونه جهتندن ادرنەيه حركت ايتمش اولديغندن بوتون وكلای دولت تدبيرينی شاشيرمشيدی .

مشارالیهك خلافکیرانی اولان وزرا ذاتاً امور دولتی ید استبدادینه آلمش، ایستەدکلری کبی اجرای نفوذه پادشاهیده تسخیر ایتمش اولدقلری جهتله شهزادەنك حرکاتنه مدافعه ایتمك اوزره روم ایلی بکلربکی حسن پاشایی مقدار کافی عسکرله ادرنه حوالیسنه کوندرمکه موفق اولدیلر. لکن محبت وشفقت پدرانه سائقەسیله پادشاهك حسن پاشایه «سنك حرکتك بر نمایشدن عبارتدر. صاقین مقاتلەیه سببیت ویرمەسك. صوك درجه تدابیر حکیمانەیه رعایت ایدەرك حسن صورتله تألیف بین ایتمکه چالیشەسك!» مآلندەکی امرینەدەمانع اولەمادیلر. سلیم سلطانك حرکاتندن خبردار اولەمیان حسن پاشا ادرنه جوارینەکلدیکی صیرەدە شهزادەنك فرقەسنی شهرك خارجنده کورمسیله متحیر قالدی. آلمش اولدیغی امر پادشاهی اوزرینه محاربەدن توقی ایدەرك بولندیغی نقطەدن ایلری کیتمدی. بو حرکت، افکار عمومیهٔ رجالده مختلف معنالرله تفسیر اولندی. شهزادەنك خارق العاده ترتیباتی خلافکیرانك موجب شکایتی اولدیغی کبی بوتون یکیچریلرله سائر عسکرك بالعکس بادیٔ تقدیراتی اولدی.

شو قدر واردرکه مسألهٔ جاریەنك حقیقتی عسکر قسمنك عوامنه شایع اولەمادیغندن وکلای مخالفین یا شهزادەنك قانون دولته اطاعته اجبار ایدلمسنه، یاخود حرباً تأدیب اولنمسنه پادشاهی اقناع ایتدیلر. ایرتسی کون فرقهٔ همایون سفربر اولەرق حاضرلاندی. ذات شاهانەدە تبدیل قیافتله بر آرابەدە بولندیغی حالده یوله چیقدی! حقیقةً عارضهٔ جسمانیەسیله حسن ادارەیه موفق اولەمدیغی وظیفهٔ ریاست ایچون، اهلیت فطریەسنی اثبات ایدن سوکیلی اولادینك قلیج قوتیله محوینه یورودی...

⁂

وقتاکه فرقهٔ همایون ادرنه پیشکاهنه تقرب ایتدی. سلیم سلطانك اردوسیدە چقور چایر موقعنده آراەساز مهابت اولدیغی کورولدی. آرتق پادشاه تأثیرات قلبیەسنه مقاومت ایدەمدیکی کبی وکلانك تشویقاتنەدە اهمیت ویرمیەرك آرزوی ملاقاتك بروقت مناسبه تعلیق اولنمسی شرطیله شهزادەنك ویدین وسمندرە ایالتنه مأمور اولدیغی، بوندن ماعدا بر ایستەدیکی وارسه همان عرض ایدوب اسعاف مطلوبنه منتظر بولندیغی تبلیغ ایلدی. سمندره سنجاغنه الحاق ایدیلن ودین،

سلستره بكلربكلكی منشورینده علاوه ایدوب سلیم سلطانه كوندردی .

عالی تاریخنك مندرجاتنه كوره منشور همایون عادتا عهدنامه طرزنده برطاقم شرائط سیاسیه‌دن عبارت ایمش . حتی پادشاهك حال حیاتنده سلطان احمدك ولیعهد انتخاب ایدلیه‌جكی ، كندیسنك ارتحالندن صوكره مقام سلطنته كسب لیاقت ایده‌جك اولان شهزاده‌نك بچمسی ملتك آراء عمومیه‌سنه عائد بر مسأله اوله‌جغی دخی قیداولنمشدر .

بو وقعه‌یی صولاق زاده تاریخی‌ده عین مآلده درج ایتمشدر . فضله اوله‌رق سلیم سلطانك بو ارادیه امتثال ایتمش اولسنه مكافاةً برچوق قیمتدار هدیه‌لرله تلطیف اولندیغی دخی ایضاح ایلمشدر [*] .

معاهدهٔ جاریه شهزاده سلیمك امید استقبالنی تماماًله تأمین ایتدیكی جهتله كمال ممنونیتله مأموریت جدیده‌سنه متوجهاً ادرنه‌دن حركت ایلدی . عهدهٔ اداره‌سنه تودیع اولنان آیالتده اجرای حكومته مأمور ایتدیكی آدملری‌ده كوندردی . فقط كندیسیله فرقه‌سی اسكی زغره‌ده قالدی . انظار امید پرورانه‌سنی ادرنه جهتنه حصر ایتدی . حالبوكه پادشاه ، دولتك كسب ایتمش اولدیغی درجهٔ وخامتی تقدیر ایده‌میه‌جك قدر ضعف طبیعی‌یه زبون اولدیغندن سلیم سلطانك كویا محل مأموریتنه حركتنی متعاقب كندیسی‌ده استانبوله عودت ایلدی (٩١٧) .

*
* *

شهزاده سلیمك زغره‌ده قالمسی برحادثهٔ آتیه‌نك ظهورینه الك قوتلی دلائلدن ایدی . بو حادثه‌یی كشف وادراك ایدن اعاظم دولت برایكنجی تیمور وقعه‌سنك سرنمای ظهور اولمسندن پك زیاده اندیشناك بولنیوردی . چونكه سلیم سلطانك حركات معلومه‌سندن خبردار اولان قورقود واحمد سلطانلرك دعوای استحقاق ایله میدانه چیقاجقلری شبهه‌سزدی .

ذاتاً بو اثناده مملكك هر طرفنده براداره‌سزلك حكمفرما اولیوردی . اولاد

[*] پادشاه مملك آرا حق ابوتی ادایچون اول سزاوار تاج وتخت اولان شهزادهٔ نیكبخت حضورینه خدام عالی مقامدن حسن جمال صاحبی اوزعدد زرین كمرلو غلام سیم اندام انعام ایتدیلر وزرسرخله مملو برقاچ كیسه وبرقاچ طویله اسب صبارفتار ونیجه قطار اشتر واستر ارسال اولندقدنصكره دلخواهلری اوزره عهدنامه یازلوب . . . » [صحیفه ٢٢٨]

اکبر اولان قورقود سلطان افکار عالیه اصحابندن غایت عاقل ، مدبر برذات اولمغله برابر برادرلری بیننده‌کی رقابت سلطنتك شجرهٔ دولتی کوکندن صارصه‌جق برعارضهٔ زوال تشکیل ایده‌جکنی دوشونمیوردی .

شهزاده سلیمك روم‌ایلی‌یه پای‌انداز اولمسنی پکده‌خیره دلالت ایده‌جك برمسأله صورتنده تلقی ایده‌مین قورقود سلطان مرکز مأموریتی اولان انطالیه‌دن حرکتله مغنیسا اوزرینه یورودی .

حالبوکه تکه‌سنجاغنده توره‌مش اولان شیعی مذهبنك اشراسندن (شاه قولی) دیدکلری شیطان قولی ، مرشدلك ادعاسیله الکشنیع مفسدلکه ارتکاب ایدن ملاعیندن اولدیغی جهتله شهزاده قورقودك معیتنه بغتةً هجوم ایده‌رك بوتون اموال واشیاسنی غصب وغارت ایلدی .

بو وقعه پادشاهی مأیوس ایتدی . درحال اناطولی بکلربکی قره‌کوز پاشایی شیطان قولنك تأدیبنه کوندردی . نه‌فائده‌که اشقیانك قوتی زیاده اولدقدن فضله تحصیل ایتدکلری موقعلرك مناعتی‌ده تأمین غالبیته مدار اولدیغندن قره‌کوز پاشاعسکریله برابر شیطان قولی اشراسنك پنجهٔ انتقامنده هلاك اولدی .

پادشاه بو مغلوبیتدن پك‌زیاده صیقلدی . احمد سلطانك رفاقتنده بولنان صدراعظم علی‌پاشا ایله شهزاده‌نك بالذات حرکت ایتمسنی ، شیطان قولنك محو ایدلمسنی غایت مؤثر برلسان ایله امرایتدی . بوامرك تحتنده ، احمد سلطانك کسب‌موفقیتیله برابر تخت سلطنته ابراز لیاقت ایده‌جکی معناسی‌ده مستترایدی .

غریبدرکه احمدسلطان‌ایله حرکت‌ایدن علی‌پاشا فرقه‌سی سیواس حوالیسنده قیزیل قیاموقعنده شاه قولینك عونه‌سنی فناحالده محاصره ایتمش‌ایکن شهزاده‌نك یکیچریلری کندی طرفنه جاب‌ایتمك خصوصنده‌کی احتراصاتندن استفاده ایدن اشقیا خط‌محاصره‌یی بوزوب (کوك‌ځلار) وادیسنه‌چیقمش اوراده وقوع‌بولان محاربه‌ده هم‌علی‌پاشا مرتبهٔ شهادتی احرازایتمش هم‌شیطان‌قولی‌ده عثمانلی امراسندن حیدربکك سیف‌جلادتیله قتل‌ایدلمشدر .

بومغلوبیتك یکانه‌مسببی احمدسلطاندر. چونکه محاصره‌نك الکشدتلی زماننده یکیچری افرادینی کندی مقصدینه خدمت ایتدیرمك ایچون پاره قوتیله اطماعه چالیشه‌رق دولتك ناموس وشوکتنی پایمال ایدیوردی . تأمین سلطنت هوسیله

بر دولتك عسكرينی براشقيا عونه‌سنك پنجۀ غدرنده ازديريوردی . حالبوكه اميد ايتديكی يكيچری طرفدارلغی بالعكس عليهدارلغنه خدمت ايتدی . بوتون امرا « بوشهزاده پادشاهلق ايچون چاليشيور امابر حيدودك حقندن كله‌يور ! بزاويله پادشاه ايسته‌ميز ! » فرياديله شكايته باشلادی .

آناطوليده جريان ايدن وقوعاتدن يكيچری طائفه‌سی بوتون عسكر دلكيراولدی . احمدسلطانك اهليتسزلكی بر سرمايۀ قيل وقال عدايدلدی . كيمی شهزاده قورقودك منورالافكار ، اهل عرفان وكمال اولمسنی برحجت استحقاق زمينی‌ده ادعاايديور ، كيمی‌ده سليم سلطانك حماست قهرمانانه‌سنی برحق رجحان صورتنده اثبات ايليوردی .

شايان تأسفدركه سلالۀ آل‌عثمانك حائز اولديغی اهميت سلطنته متناسب كوروله‌مين استقلال حكومت احتراصاتی برصلب نجيبك محصول حياتی اولان ايكی قرنداشك يكديكرينی رقابت اغورينه قربان ايتمسی كبی چنكيزانه مقاله‌لرله عالم انسانيتی لكه‌دار ايدييوردی !

*
* *

برادرلرينك حركات واقعه‌سندن خبردار اولان سليم سلطان زغره‌دن تكرار ادرنه‌يه حركت ايتدی . ادارۀ حكومتی صورت رسميه‌ده يداقتدارينه آلدی . بوتون مجرملری عفوايدوب حبسخانه‌لرك قپولرينی آچديردی . صفت حاكميتنی هرطرفه اعلان ايتدی .

بومعامله استانبول رجالنی فوق‌العاده هيجانه دوشوردی . بوتون وزرا شهزاده‌نك تأديبی لزومنی درميان ايدرك پادشاهی اردوی همايون ايله مدافعه‌يه اجبار ايدنجه ذات شاهانه‌ده اوله اجراايلمش اولديغی معاهده‌سنی بوزمقده مضطر قالدی . احمد سلطان وارث سلطنت ايتمك اوزره استانبوله جلبنه‌ده موافقت كوستردی .

اردوی همايون چورلی قيرلرنده (اوغراش) كويی جوارنده آرامساز اولديغی صرده‌ده سليم سلطانك فرقه‌سنه تصادفله خونريزانه برمحاربه ايتديلر . شهزاده‌نك عسكری پريشان اولدی . كنديسی‌ده بينديكی آتك سرعت سيروحركتی ، معيتنده‌كی امرادن فرهاد آغانك جسارت وشجاعتی سايه‌سنده حياتی قورتاروب اخيولی بوغازينه كيتدی . اورادنده بحراً قريم ساحلنه

عودت ايتدى . بوزلمش اولان فرقه‌سى‌ده طونه‌دن قريم حواليسنه كيتدى .

فكر انصاف ايله دوشونولورسه بودعواى رياست مسئله‌سى عادتا فاصلهٔ سلطنت حادثه‌لرينه تطبيق اولنور . چونكه بعض مؤرخلرمز بووقعه‌ده منطقسز برافراطى التزام ايدرك حقوق پادشاهى‌يى — پيرزبون اولديغندن دولايى — آياقلر آلتنه آلمق ايسته‌مشلر ، سليم سلطانى‌ده — نوجوان جسور اولديغى ايچون — تأمين سلطنت خصوصنده‌كى عزم وثباتى مشروع برصورتده تصوير ايتمك غيرتنده بولنمشلردر ، باعث حيات اولان پدرك ، حكمدار بولنان بر پادشاهك حق سلطنتنه تعرضله ملك وطنك انحطاطنه بادى اوله‌جغنى بيله‌دوشونمكه لزوم كورمه‌مشلر . رياكارلقده الك مذموم بردرجه‌يه وارمشلردر. اوذميمه‌ايله سليم سلطانك قريم خاننه دخالت ايتمسنى، تأمين سلطنت مقصديله‌پك ايلرى كيتمسنى‌ده خوش كورمشلردر!

حالبوكه مؤرخلرمز ايچنده الك زياده شايان اعتماد اولان صولاق زاده‌نك روايتنه كوره شهزادهٔ نامدارك كفه‌يه رجعتنده قريم خاننك بيان ايتمش اولديغى تسليتكارانه سوزلره مقابلةً :

« بز سوداى سلطنت وياخود طلب مملكت ايچون اول طرفه وارمامش ايدك. بلكه بابامز ضعيف وبى مجال ونحيف اولمغين جملهٔ امورى وزرايه تفويض ايتمكله اعداى دين ودولت هر جانبدن باش قالديروب باعث اختلال ورعايامز پايمال اولمشدر . وسائر قرنداشلرمز كندو هواى وهوسلرينه تابع اولوب ناز ونعيم ايله پرورده بولنمشدر . هر برى استراحته ميل ايدوب دشمن حاجتلرى دكل ، بزم قصدمز صيانت دولت وحمايت ناموس سلطنت ايدى‌كه واروب بابامزى زيارت ايدوب هم صيله ايده‌لم وهم برمقدار عسكر ايستيوب اهل خروجك حقندن كله‌لم . اركان دولت بو خصوصه مساعده ايتميوب طمع تاج وتخت تهمتى ايله آره‌مزه نفاق وحائل ودفعمزه مائل اولديلر. مقدر نه‌ايسه ظهور ايدر... » [*].

جوابيله خطاب ايتديكى نظر دقته آلنيرسه مسأله‌نك حقيقتى باشقه بر شكله كيرمش اولور .

* *

[*] صحيفه ٢٢٣ :

بو هنكامده قرەمان والیسی اولان شهنشاه سلطان اجل موعودیله وفات ایتمش ، صدراعظم علی پاشانك شیطان قولی كبی برظالم عنیدك سیف انتقامیله هلاك ایدلمسی سلطان بایزیدی پك زیاده دلخون ایتمشیدی. ذاتاً عارضۀ وجودیه‌سی وظیفۀ حكومتی ادارەیه كافی دكلدی . بو تأثراتك انضمامی‌ده تعقیب ایدنجه آرتق كلیاً كوشۀ عزلتی اختیاره مجبور اولدی .

ایشته شو انزوا زماننده احمد سلطانك طرفكیرانی اولان رجال دولتدن صداعظم بولنان هرسكلی زاده احمد پاشانك سلیم سلطان حقندەكی اثبات رجحان ولیاقتنه رغماً پادشاهی اغفاله موفق اولوب احمد سلطانی سریر سلطنته انتخاب ایتدیردیلر. غیاباً رسم بیعتی‌ده اجرا ایتدیلر . حتی صدراعظمی‌ده عزل ایتدیرمكه سبب اولدیلر .

احمد سلطان ذاتاً سیواسدن حركتله استانبوله متوجهاً كلیوردی . مال تپه قیرلرینه واصل اولدیغی اثناده قوجه مصطفی پاشا ، مؤیدزاده عبدالرحمن افندی ، آناطولی بكلربكی حسن پاشا استقباله شتاب ایتدیلر . راسمۀ بیعتك اجرا اولندیغی تبشیراتیله‌ده شهزادەنك حسن توجهنی جلب ایتمك ایسته‌دیلر . لكن بو تدبیرلر حكم زمانك الجا آتیله موافق تقدیر اولەمادی ! یكیچریلر ، سپاهیلر عمومیتله عصیانه باشلادی . قازانلر دورلدی . بوتون عسكر اولا استقباله كیدنلرك قوناقلرینه هجوم ایدوب یغمایه كیریشدیلر . صكره‌ده شهرك هرطرفنه یغماجیلر یاییلدیلر .

« بز بویله جسارتسز پادشاه ایسته‌میز ! بر شیطان قولنك حقندن كله‌مین شهزادەیه‌می بوملت اسیر اولەجق ؟ اونك احتمالی یوقدر . . بز سلطان سلیمی ایسترز ! پادشاهلق مقامنه مستحق اولان اوذاتدر ! بوندن باشقه هیچ برسوز دیكله‌میز.. » اوازەلریله افكار عمومیەیی احمد سلطان علیهنه چویردیلر . حتی سرایه هجوم ایتدكلری صیرەده سلطان بایزیدی تهدیده قدر جسارت ایتدیلر . پادشاه بالضروره ارباب عصیانك مقصدینه خادم اولدی . یالكز اركان دولتدن مصطفی پاشانك صدراعظم نصب اولنمسنی رؤسادن رجا ایدەرك تسكین عصیانه برچارە بولدی .

یكیچریلر برطرفدن‌ده بوتون سواحلی صاردیلر . قارشی یاقەدن بر كوچوك صندالك كچمسنه بیله مانع اولدیلر .

وقوعاتك صورت جریاننده متأثر اولان شهزاده آرتق استانبول جوارنده

آرام ايتمكده جرأتياب اولەمادى . اول امرده بوتون آناطولى ولايتنى ادارۀ حكومته كچيرمك ، بعده استانبوله هجوم ايدەرك حق سلطنتنى احقاق ايتمك اميديله مال تپەدن رجعت ايتدى .

بو حرص انتقام ايله قونيه اوزرينه يورودى . بويوك برادرى مرحوم شهنشاه سلطانك اوغلى محمدچلبى يى غدارانه برصورتده تضييقه باشلادى . قونيه يى ضبط ايتدى . اجراى حكومته كيرشدى . بو حقسز معاملەدن صرف نظر ايتمسى ايچون پدرى طرفندن كوندرلمش اولان امرادن (قونور) بكك بورنى ، قولاغنى كسوب حضور شاهانه يه كوندردى ! احمد سلطانك شوكستاخانه حركتى پادشاهى فوق العاده كوجنديردى . حتى طرفدارانندن برقسمنى ده دلگير ايتدى . [۹۱۷] اواسطى .

* * *

اولاد اكبر اولان قورقود سلطان ، برادرلرينك تأمين سلطنت خصوصندەكى مقصد شديدەسنه قارشى الك مؤثر برتدبير اولەرق تبديلاً استانبوله كيردى . يكيچرى اوجاغنه التجا ايتدى . چونكه امرانك قسم اعظمى جنت آشيان فاتحك حين وفاتنده وكيل سلطنت اولان بو شهزادەنك پك چوق احسان وانعامنى كورمشيدى . او مناسبتله اوجاق امراسنك معاونتنى قوياً اميد ايديوردى . لكن او اميدلر همان مبدل يأس اولدى . كنديسنك فضل وكمالى تصديق ايدلمكله برابر حسب الزمان كوچوك برادرى سلطان سليمك رجحان ولياقتى اثبات اولندى .

بونكله برابر سلطان سليمك زمان حكومتنده شهزادەنك حياتنه قصد اولنميه جغى ، حريت شخصيه سنه قطعياً تعرض ايدلميه رك كندى عالمنده يشاماسنه هيچ كيمسەنك مانع اولميه جغى عموم امرانك رأى وقراريله تأييد ايدلدى .

احوال جاريه دن پى درپى خبر آلان سليم سلطان قريمده بولنيوردى . بوتون خانلرك فوق العاده محبت صميميه سنى قازانمش اولان شهزاده ، احمد سلطانك اوحواليده بالواسطه چويرمك ايستەديكى انتريقەلرى ده خان زاده سعادت كراى قوتيله منع ايتمكه موفق اولدى .

ایشته بو رقابت سلطنت هنگامه‌سنده ایدی‌که پادشاه طرفندن قریمه‌کان مأمور مخصوص سلطان سلیمك سریر عثمانی‌یه نامزد اولدیغنی تبشیر ایتدی . سرعتله حرکتنه عموماً انتظار اولندیغنی‌ده بیلدیردی . بو دعوته کمال تهالکله اجابت ایدن شهزادهٔ نامزد ۹۱۸ سنه‌سی محرمنك ۲۸ نده خادم کوی صحرالرینه کلدی . برقاچ کون ظرفنده بش بیك قدر کزیده فرقه‌سیله چکمجه‌وادیلرینه قدر ایلریله‌دی .

سلطان بایزید ، عثمانلی دولتنده برنجی (خلع) فلاکتنه معروض اولدیغنی آکلامشیدی . اوجهته سلطان سلیمه ــ برمدت موقته ایچون ــ سودای حکومتك تأخیری اسبابه تشبث ایتدی . یارم ملیون آلتون ویرمکه حاضر اولدیغنی خبر کوندردی . شهزاده قطعیاً راضی اولمادی . « بن اجدادمك تأسیس ایتمش اولدیغی قوجه بر دولتی پدرمك وعد ایتدیکی رشوتله محو ایده‌مم . کندیلرینك اسباب استراحتنی تأمین ایتمك عزمنده‌یم . چونکه هم فکراً ، هم جسماً یورغون اولدقلرینی بیلیرم . صوك زمانلرینك راحت وجدان ایله کذرانتی آرزو ایده‌رم . » جوابیله مقابله ایتدی .

مقری کوی حدالرینه مواصلت ایدن شهزاده برقاچ کون یکی باغچه موقعنده آرام ایتدیکی اثناده بویوك شهزاده قورقود سلطان اك ایلریده اولدیغی حالده بوتون رجال دولت ، اعاظم ملت یکیچری امراسیله برابر سلطان سلیمی استقباله شتاب ایدییورلردی . پادشاه ایسه عزلتکاه قدیمی اولان اسکی سرایده محافظهٔ حیات واهمه‌سیله مشغول بولنیوردی . حالبوکه خلع مسئله‌سی آراء عمومیه ایله حل اولنمشیدی . هر صنف عسکرك امراسندن مرکب برهیأت سرایه کیردیلر . « شوکتلی پادشاهمز شیمدی‌یه قدر وظیفهٔ ریاستی ایفا ایتمك زحمتیله پك زیاده ضعیف دوشدیلر . جهاد وغزایه‌ده اقتدارلری قالمادی . عنایت بیورسونلرده شهزاده سلیم سلطانه مقام سلطنتی تودیع ایتسونلر . کندیلری‌ده عمر شاهانه‌لرینی مستریح القلب اوله‌رق کچیرسونلر ! » تمنیاتی حضور پادشاهی‌یه عرض ایتدیلر .

بو قضایه رضادن باشقه چاره اولمادیغنی تسلیم ایدن سلطان بایزید : « مادامکه سز بنم ضعفمه آجیورسکز ، ایشته بن‌ده سزك آرزوکزه خدمت ایدییورم . حق مشروعم اولان حکمدارلق وظیفه‌سنی اوغلم سلیم سلطانه رضای شاهانه‌مله ترك وتبرع ایتدم ! تخت سلطنت کندیسنه متیمن اولسون . تسبثات خیریه‌سنده

جناب حق موفقیتلر احسان ایتسون ! کندیسنه خبر ویریکز کلسونده ، الئ اول رسم بیعتی اجرا ایده‌یم ! » امرینی ویردی [*] .

بو مژدهٔ عظیم سرای میدانده بکله‌ین دهشتلی بر جم غفیر طرفندن فوق‌العاده برمسرتله آلقشلاندی . متعاقباً شهزاده پدرینك حضورینه چیقدی . حزین بر وضعیت احترامکارانه ایله اللرینه صارلدی . کوز یاشلریله اوپدی . سلطان بایزیدده عین صمیمیتله وارث سلطنتنی قوجاقلادی . « حضرت مالك‌الملك دستگیرك اولسون ! اجدادمزدن امانت اولان بودولتك اعلاسنه موفق اوله‌سك . ایکی جهانده قوزو نصرت بوله‌سك ! . » ادعیه‌سیله رسم بیعتی‌ده اجرا ایلدی . تکرار بر مصافحهٔ وداعکارانه‌ایله سلطان بایزید سرایه کیدیورکن رکابنده‌ده سلطان سلیم وظیفهٔ تشییعی ایفا ایدیوردی .

سلطان بایزیدك مساعده‌سیله رسم بیعت کندی دائره‌سنده اجرا اولندقدن صوکره بوتون خلق برشهر آیین عظیم‌ایله شادکام اولدی . دولتك یکیدن بردورهٔ سعادته کیردیکنه امنیت عمومیه حصول بولدی [٨ صفر ٩١٨ جمعه‌ایرتسی] .

---

[*] نظم

دست بوس ایدوبده شاه سرفراز	ال قاوشدیردی کوستردی نیاز
التفات خسروی بولدی ظهور	قالمدی الطاف شاهیده قصور
شفقت مهر ایله اول شاه سعید	خامهٔ اسلام سلطان بایزید
تاج وتختی اوکا تسلیم ایلدی	لطفله تکریم و تعظیم ایلدی
لطفله شهزادهیه ایدوب خطاب	دیدی لازمه سکا آخر ثواب
ظلمی ترك ایت عدل ودادی پیشه‌قیل	چون اولوم حقدر آنی اندیشه‌قیل
مرحمت قیل عاجز وبیچاره‌یه	شفقت ایله بیکس وآواره‌یه
کیمسه‌یی قهر ایله آزار ایلمه	مملکت خلقنی بیزار ایلمه
کردیلرسه‌ك اولسه عالم سکا رام	قیل مدام اهل کماله احترام
بر نیازم وار دخی سندن همین	چونکه کیردی حکمکه روی زمین
ایلمه اخوانسه اصلا جفا	کیم بودوران کیمسه‌یه ایتمز وفا

(صولاق زاده تاریخی)
صحیفه ٣٤٥ — ٣٤٦

دور سلطان سليم اول

یاوز سلطان سليم

— ١٥ —

دأب قديم بيعت اجرا اولندقدن صوكره پادشاه نوجاه درحال قورقود سلطانك تأمين ممنونيتی اسبابنه تشبث ایلدی. مشار اليهك آرزوسی اوزرینه مدللی سنجاغنه بعض امتيازات مخصوصه ويرلدی . سلطان سليمك بو معاملهٔ اخوت پرورانه سی شایان تقدیردر .

متعاقباً عوائد سلطنت حكمنه كیرمش اولان عطیه‌لر توزیعه باشلادی . قپوقوللرینه، یکیچریلره، سپاهیلری الایشر آلتون احسان ایدیله‌رك تبدل سلطنته ایتمش اولدقلری خدمتلرینك مكافاتی تقدیر اولندی [١] .

رسم جلوسده یکیچری امراسی برردرجه ترفیع ایدلدی . بو اثناده زوربا اوجاغندن بر یکیچری ضابطی حضور پادشاهی‌یه چیقوب « بزی ترفیع ایتدیکز. لكن جلوس هدیه‌سندن محروم براقدیکز. بزده عطیه‌مزی ایسترز ! »معروضاتیله جبارانه بر حركتده بولنمسی اوزرینه سلطان سلیم فوق العاده حدتله‌رك ضابطی بر جمعیت عظیمه ایچنده كندی خنجریله قتل ایتمش ، بو صورتله زوربالره آجی بر درس عبرت ویرمشدر .

بو معامله ، مدنیت انسانیه نقطهٔ نظرندن شایان تحسین كوروله‌مزسه‌ده او زمانك حكمت حكومتنه، ایجاب سیاستنه كوره اجراآت مهمه‌نك اك مستحسنی ایدی . چونكه مقام سلطنت او كبی زوربالرك تهدیدینه هر وقت معروض اولیوردی . پادشاهك شرف ذاتیسی بر فرومایه جبارك بازیچهٔ تحقیری اولمق استعدادینی كوستریپوردی . او جهتله پادشاهك بو نظریهٔ سیاستی پك مؤثر بر نتیجه حاصل ایتدی .

*

* *

سلطان بایزید دوری پك زیاده اسرافاته ، دبدبه و داراته مساعد بولنیوردی. حرب میدانلرینی تختگاه اتخاذ ایتمش اولان عثمانلی پادشاهلری استانبول فتحندن صوكره بیزانس احتشاملرینه مفتون اولمغه باشلادیلر . تاریخلرك اقوای روایتنه كوره عصر بایزیدده سرای شاهانه‌ده اوچ یوزدن فضله قپوجی ، اوچ بیكه قریب سلاحشور نوبتجی موجود بولنیورمش !

سلطان بایزید فوق العاده عزلت وانزوایه مبتلا اولدیغی جهتله زمانك رجالی آره‌سنده (ولی) عنوانی احراز ایتمشدر. او مناسبتله مصالحه‌یی محاربه‌یه ترجیح ایدردی. زماننده اهمیتلی حربلرك ظهور ایتمه‌مسی دائما صلح طرفداری اولمسندن ایلری كلمشدر .

---

[١] بر آلتون ٦٠ آقچه‌یه تداول ایدردی . شو حسابه كوره هر بر نفره اوچر بیك آقچه ، یعنی شمدیكی قیمت اعتباریله یكرمی بشر غروش عطیه ویرلمشدر .

شیمدیکی حربیه نظارتی قارشیسنده بولنان جامع شریف خیراتندندر. تخصیص ایتمش اولدیغی اوقافی‌ده بویوك بر واردات حاصل ایتمکده‌در.

محاربه‌دن محترز اولدیغی حالده فنون عسکریه‌ده جسارت وصنایع حربیه‌ده مهارتی تسلیم اولنمشدر. هر جمعه، قاسم پاشانك اوست باشنده اولان (اوق میدانی) تعلیمخانه‌نه کیدر اوراده هر آتدیغی اوقی هدفه اصابت ایتدیرمکله برنجیلکی احراز ایدردی.

زمام ریاستی سلطان سلیمه ویردکدن صوکره کندیسی اسکی سرایده اعتکافه کیرمش بر حالده ایدی. لکن او طرز حیاتی‌ده وقار نفسنه لایق کوره‌مدیکندن مهد ولادتی اولان (دیمتوقه) ده اقامت ایتمك آرزوسنه دوشدی. سلطان سلیم بو آرزویی درحال اجرا ایتدی. بویوك بر آلایله پدرینی تشییع ایدوب محل مقصوده کوندردی. فقط وقعهٔ خلعك سوء تأثیریله متأثر اولان ضعف طبیعیسی درجهٔ نهایه‌یه کلمش اولدیغندن اثنای راهده (سکودلی) جوارنده تکمیل انفاس ایلدی [۱۰ ربیع الاول : ۹۱۸].

بو ارتحال مسأله‌سی حقنده بعض وقعه‌نویسلر درلو درلو معنالر ویرمش ایسه‌ده روش احواله کوره هر صورتله بی تاب قالمش اولان بر وجودك یتمش سنه‌دن زیاده پایدار اولماسی‌ده خارقهٔ طبیعتدن معدوددر.

مشارالیهك وفاتی سلطان سلیمی درجهٔ نهایه‌ده محزون ومکدر ایتدی. کمال حرمتله تجهیز وتکفینه مأمور ایتدیکی برقافلهٔ مشایخی سرعتله یوله چیقاردی. جنازه آلایی غایت مطنطن برصورتده دردنجی کون اجرا اولندی. فاتح جامعنده نمازی قلندقدن صوکره کندی بنا کرده‌سی اولان جامعك قبله جهتنده‌کی مرقدینه دفن ایدیله‌رك ودیعهٔ رحمت قلندی.

یاوزك بدایت سلطنتی

مؤرخلك وظیفه‌سنی مداحلق ذمیمه‌سنه فدا ایتمك بولندیغمز دورمشروطیتك احکام علویه‌سنه بر ضربهٔ استبداد ایندیرمك قیلندندرکه اوحیسه‌یی‌ده هیچ بر صاحب وجدان ارتکاب ایده‌مز.

برازده نظر حکیمانه ایله باقیلیرسه ، یاوز سلطان سلیم اك مهلك، اك مشکل قدمه‌لردن تخت سلطنته چیقمشدر. رأس ریاسته کچمك ایچون برادرلرینك بوتون آناطولیده اویاندرمش اولدقلری تقسیم ملك بلیه‌سی بر آفت اضمحلال کبی شدتله حکمفرما اولیوردی .

سلطان سلیمك جلوسنده بنیان دولتی تملندن صارصمقده اولان انقسام اداره قاصیرغه‌لری احمد سلطانك تشویقاتیله شدتنی آرتدیرییوردی . یکیچریلرك متغلبانه سرکشلکلری قانون حکومتی پایمال ایدییوردی . یکیچری اوجاغی عادتا برمنبع فساد ، اك دوغروسی برمرکز استبداد شکلنی آلمشیدی . چونکه پادشاه اولان ذاتی کندیلرینه منتدار ایتمکله مغرور ایدیلر . بوحاکمیتك مقتضیاتندن عد ایتدکلری نفوذ متحکمانه کندیلرینه پك بویوك برامتیاز بخش ایلمکده ایدی . حالبوکه دها رسم بیعت زماننده جلوس عطیه‌سی ایسته‌ین معهود یکیچری ضابطنی پادشاهك کندی دست جلادتیله قتل ایتمسی دهشتلی بردرس انتباه ویردی !

قونیه ، بروسه ، سیواس آیالتلرنده توره‌ین مذهب شیعه طرفدارانی ، عجم دیارنده اجرای حکومت ایدن شاه اسماعیل صفوی دولتنه میال ایدیلر . اومناسبتله احوال داخلیه‌مز پك دهشتلی بردور انقراض ایچنده بولنیوردی .

سلطان سلیم بوغائله‌لرك کافه‌سنه مقاومت ایده‌جك براقتدار حماستی فطرةً احراز ایتمشیدی . اوقوتله استقبال دولتی محافظه ایده‌جکنه امین ایدی . بناءً علیه

اك اول تقسیم سلطنت غائله‌سنی ازاله ایتمك اسبابنی دوشونمكه باشلادی. كفه‌ده بولنان اوغلی سلیمان سلطانی جلب ایتدی. دولتك وارداتنی تزییده، قوای عسكریه‌سنی تأییده كمال اهمیتله مسارعت ایلدی.

شایان حیرتدركه وكلانك قسم اعظمیله آناطولیده‌كی شهزاده‌لر سلطان سلیمك علیهنه حركت ایده‌رك بوتون عسكری عصیان واختلاله تحریكده دقیقه فوت ایتمیوردی. بواثناده پادشاه ادرنه‌ده بولنیوردی. حتی جلوس تبریكی ایچون كلان سفرانیده اوراده قبول ایده‌جكنی اعلان ایتدی.

بوتون سفیرلر التفات شاهانه‌یه مظهر اولدی. ونديكدن عثمانلی سواحلنه كله‌جك اموال تجاریه‌دن یوزده‌بش رسم كمرك آلنمسنده‌ده راغوزه مرخصی موافقت كوستردی. شوحاله كوره روم‌ایلی جهتی هردرلو تعرضات سیاسیه‌دن مصون بولنیوردی.

آناطولی اقلیمی ایسه پك زیاده قاریشقدی. استانبولده ترتیب ایدلمكده اولان مفسدتكارانه تدبیرلر نتیجه‌سنده احمد سلطانك اوغلی علاءالدین چلبی بروسه‌یه كیردی. معیتنده بولنان قوهٔ عسكریه ایله اجرای حكومته باشلادی. پدرینك وارث سلطنت، صاحب حكومت اولدیغنی‌ده اعلان ایتدی.

بووقعه یاوز پادشاهی حدتلندیردی. اوغلی سلیمان سلطانی وكیل ایده‌رك یتمش بیك قدر عسكرله آناطولی‌یه كچدی. حتی بوتون آناطولی سواحلنه‌ده مقداركافی بویوك سفینه‌لر كوندردی. زیرا اومحیط ایچنده بولنان شهزاده‌لرك جم سلطان كبی رادوسه، یاخود مصره فرار ایتمه‌لری‌ده ملحوظ ایدی.

اردوی همایون بروسه وادیلرینه كلمزدن اول روم‌ایلی سواری فرقه‌سیله پیشدار اولان علی بك ملقوچ بروسه‌یی محاصره ایتمش، موجود عسكری‌ده شهردن پوسكورته‌رك شهره كیرمشیدی. علاءالدین چلبی‌ی‌ده ملاطیه‌یه قدر تعقیب ایتدی.

بومهاجمه‌نك دهشتندن قورقمش اولان احمد سلطان سرحدك خارجنه قاچمش اولدیغی كبی دیكر ایكی اوغلنی‌ده شاه اسماعیل حمایه‌سنه كوندردی. اسلامیت نامنه (؟ !) امداد ایسته‌دی..

صراحةً آكلاشیلیوركه اعضای سلطنتدن، اعاظم خاندانن اولان علاقه‌داران

دولت بیله منفعت ذاتیه‌سی اغورینه شاه‌اسماعیل کبی مشهور برغدارك تعرضاتیله بوتون ملتك مضرتنه خدمت ایتمکدن چکنمیور ! ملك وطنك یاد اله کچمسنه چالیشیور ! بو مداخلاتك باعث اوله‌جغی عارضهٔ اضمحلالی بش اون سنه‌لك اجرای سلطنت نامنه برلازمهٔ اقبال درجه‌سنده تلقی ایدییور ! . .

بو وقعه‌ده سلطان سلیمك شان‌حماستنی لکه‌دار ایدن برافراطپرورلکی وارسه اوده آماسیه‌ده سرحد والیسی نامیله مأمور ایتدیکی اسبق صدراعظم داود پاشا زاده مصطفی بکه تعلیمات مقتضیه ویردکدن صوکره بروسه‌یه عودت ایتدیکی اثناده اولجه حمایه‌سنه آلمش اولدیغی برادرزاده‌لرینك بشنیده قتل ایتدیرمش اولماسیدر. چونکه او معصوملر احمد سلطانك حرکات اولیه‌سنده مأمور اولدقلری سنجاقلری ترك ایده‌رك سلطان سلیمه دخالت ایتمشلر ، اوصورتله‌ده صادقانه برخط حرکت تعقیب ایتدکارینی بداهةً کوسترمشلردی . ایشته بو فجیعه سلطان‌سلیم کبی برداهی ایچون بویوك برلکه‌در ! [رمضان اوائلی : ۹۱۸] [*] .

شوهائلهٔ فجیعه‌یی حکایه ایدن مؤرخلرمزك سیاق‌افاده‌لرینه کوره کندیلرنده حسیات وجدانیه‌دن ذره قدر براثر اولمادیغنی ینه کندی تصویرلریله اثبات

[*] شاهراه سلطنتی خاشاك فتنه‌دن پاك ایتمك (! !) تدارکنده اولدی . یعنی بش نفر برادر زاده‌لر سلطان احمدك هجومنده خوف ایدوب سایهٔ پادشاهی‌یه کاوب صغنمشلرایدی . بری سلطان شهنشاه اوغلی محمدخان‌که (نیکده) بکی ایدی . بری دخی عالمشاه اوغلی عثمان شاهکه کنغری بکی ایدی . واوچی دخی محمود سلطان اوغللریدرکه موسی ، واورخان ، وامیرسلطان ایدی . سلطان فرخنده مقدم اصلاح عالم ونظام امورینی آدم ایچون بونلرك وجودلرین بورزکاردن نابود ایتمسنه قصد ایدوب برکون فروشکوه ایله سیرکوه‌دشت ایلدی . وآغالرین هر برینی بلوکاریله اول ساده‌دل شهزاده‌لرك مصلحتی اتمامنه تعیین ایدوب کندولری سعادتله (؟ !) شهره دخول ومقر عزتلرینه نزول ایدنجه بشنینك دخی کارلری برطرف اولوب اول سیم تن ! ! وکل پیرهن ! ! ! نازك بدنلری کفنلره صاروب جدبزرکوارلری سلطان اورخان ومرادخانك مزاری جوارنده دفن اولندیلر.

نظم

خاکه دوکدی بادمرك اول کوللری — بورسه خلقی اولدیلر بلبللری
ایاسون بسترلرین سندس خدا — ایتمسون آنلری رحمتدن جدا

[صولاق زاده تاریخی : صحیفه ۳۵۲]

ایدییورلر . چونکه هم حقوق سلطنتی فتنه‌دن محافظه مقصدیله بوفعل جنایته تنزل اولدیغنی ادعا ، هم سایهٔ حمایهٔ پادشاهی‌یه کلوب دخالت ایتمش اولدقلرینی دعوی ایدییورلرده بوایکی تضاد فاحشی مهم برصورتده کچیورلر! اول سیم‌وتن، کل‌پرهین نازك بدنلرك قانلی کفنلره صارلدیغنی بی‌پروا برلسان ایله سویلمکدن چکنمیورلر ! .

وقعه نویسلرمزك بوریاکارلقلری حقیقةً پك چرکیندر . هم ظالمه حق ویرییورلر . هم مظلومه آجیورلر ! برطرفدن‌ده انسانلق نامنی تلویث ایدن جنایتلری کویا « دأب‌دیرین سلطنت ، یاخود اصول قدیمهٔ سیاست ! » شکلنده کوسترمکله برایکنجی فضیحه‌یی ارتکاب ایدییورلر . مؤرخلك نامنه مداهنلکك اك منفور درکه‌لرینه سقوط ایتمکدن صاقنمغه بیله لزوم کورمیورلر . .

حالبوکه خاندان سلطنتدن برسلیمان‌سلطان قالمشیدی . اونك‌حیاتی‌ده براجل مسمایه ، یاخود اورخان‌زاده سلیمان‌پاشا کبی براجل قضایه معروض‌ده اوله‌بیلمك طبیعی ایدی .

احمدسلطان ایله قورقودسلطانك موجودیتلرینی‌ده دوشونمکه حاجت یوقدر . چونکه اونلرك‌ده وجودلری — جریان حاله کوره — معدوم حکمنده ایدی . شوتقدیرده حاکمیت عثمانیه‌نك سلامت استقبالی بهانه‌سیله بوجنایتلره تنزل ایتمك قوجه بردولتك محوینه یورومکدن باشقه برمعنا ایله تفسیر اولنماق ضروریدر .

شوقدر وارکه بوسیاتك باشلیجه مرتکبی بالفعل سلطان سلیم دکلدر . اصل مسببلر طوائف ملوك بقایاسندن اولان برطاقم مخطی مجتهدلرله ، شریعت اسلامیه‌نك احکام علویه‌سنی تقدیر ایده‌مین زاغانوس ، آدریانوس ، قوساریچ زاده‌لر کبی مداهنلردن عبارتدر . زیرا اخلاق ملیه ایران خلوصکارلغی ، بیزانس باربارلغی ایله پك زیاده التئات ایتمشدی . .

یوقسه ارطغرل غازیده ، سلطان اورخانده ، مراد ثانیده کورولن آثار نجابت وعدالت خاندان سلطنتك نزاهت فطریه‌سنه ، سلامت فکریه‌سنه اك قوتلی دلائلندندر . .

⁂

یالکز عثمانلیلرك دکل ، بلکه‌ده بوتون عالم اسلامیتك مدار مفاخری اولان

سلطان سليم ، شو فاجعه‌يى ارتكابه تنزل ايتميه‌جك قدرعلويته مالك اولديغى ايچون حياتنى اب شفيق مقامنده بيلدكارى عميله‌رينك امرينه تسليم ايتمش اولان معصوم شهزاده‌لرك فاجعهٔ قتلندن متأثر اوليورز . بونكله برابر مسئوليت جنائيه‌نك قسم اعظمنى فاتحدن انتقال ايدن عادت مشئومه‌يه ، بر قسمنى‌ده دور سليمى اخلال ايتمش اولان رياكاران امته آييرمق ايستيورز .

فقط دولتك جگركاهنه ورم ميقروبى كبى صاريلوب كيدن جلوس عطيه‌لرينك دوامنى الك قوتلى بر قانون حكمنده محافظه ايتمش اولديغى ايچون مشاراليهك حركاتنى تنقيدده كندمزى حقلى ظن ايدييورز . لكن بو ذهابمز مشارإليهك شان جليلنه ايراث شين ايده‌مز . بالعكس اوقدر بويوك كنه لايق كوره‌ديكمز الك كوچوك خطايانك بيله مشاراليه‌نامنه اسناداولنمسنى قلباً ايسته‌مديكمزه دلالت ايدر . چونكه ياوز سلطان سليم بودولتى — كسب استعداد ايده‌جكمز بر زمانده — جهانكيرلك مرتبه‌سنه ايصال ايده‌بيله‌جك قوتلرى كمال متانتله تهيه ايتمشدر . خلافت عثمانيه او مساعئ عالى همتانه‌نك مآثر علويه‌سندندر .

سلطان سليمك قوهٔ قاهرانه‌سى ، شيرازهٔ اطاعتدن چيقمش ، تحملفرسا بر حالده شيمارمش اولان يكيچريلرك‌ده باشنه بلاى مبرم اولمشيدى . حتى او ازغين زوربالرك قوتيله چالديران‌ده ايران اوردوسنى پريشان ، حلب‌ده‌ده مصر قرقه‌سنى تارمار ايده‌رك احراز شان ايلدى . ايشته بوموفقيتلر مشاراليهه مخصوص اولان خارقه‌لردندر .

* *

قورقود سلطان فضل وكماليله ، علم وعرفانيله پك عالى بر موقع احراز ايتمشيدى . لكن حريص عنوان اولماديغى ايچون اجراى سلطنت آرزولرينه دوشمكده لزوم كورميوردى . نه‌فائده‌كه استقلال رياستى پارچه‌لامق ايسته‌ين احمد سلطانك شاه اسماعيله دخالتى وقورقود سلطانك اولجه پادشاهه طالب سلطنت اوليه‌جغنه‌دائر ويرديكى سوزده ثبات ايتميوب بعض محابراته وتشبثاته جسارتى سلطان سليمك نفرتنى ، شدتنى جلب ايتدى . اوشهزاده‌نك‌ده ازالهٔ وجودينه امرويردى . غريبدركه مشاراليهك آخرته سفر بر اولديغى اثناده يازمش اولديغى وداعنامه‌سنى اوقويان سلطان سليم اوچ كون ماتم عمومى اجرا ايتديرديكى كبى كنديسى‌ده

حسیات ندامتکارانه‌سیله‌خیلی‌وقتلر عذاب وجدان ایچنده کوز یاشلری‌دوکمشدر؛ شو حالده پادشاهك صدرنده شفیق بر قلب ، علوی بر حس موجود ایدی . لکن سوء قرین اولان مسکینلرك عونهٔ ابلیس کبی اجرای مفسدتی نظر دقته آلنیرسه او قدر بحران افکار ایچنده معذب اولان عصبی برپادشاهی نفرتله‌دکل، اغفال ایدن ارواح سفلیه‌یی لعنتله یاد ایتمك لازم کلیردی .

سلطان سلیم اماسیه‌دن استانبوله عودت ایتدیکی آناده شدتلی بر قیش حکمنی اجرا ایدییوردی . او مناسبتله اردونك قسم کلیسنی موقتاً ترخیص ایتمشیدی . بو فرصتدن استفاده خولیاسنه دوشن احمد سلطان تکرار موقع مأموریتی اولان اماسیه‌یه کیرمش ، محافظ مصطفی بك‌ده کندی طرفنه جلب ایدرك یکرمی بیکدن زیاده موجودلی برفرقه ایله بروسه‌یه یورومشیدی .

مصطفی بکك اسارتنه بر معنا ویره‌مین پادشاه ذاتاً وکلانك بعضلرندن‌ده شبهه‌لنیوردی. صورت خفیه‌ده ترتیب ایدوب کوندردیکی عسکری‌ده احمد سلطان صدر اعظم قوجه مصطفی پاشانك اخباراتیله برزخ دربندنده اسیر ایدنجه آرتق پادشاه مسأله‌نك اسرارینه واقف اولمش . صدر اعظمك‌ده اعدامنه امر ویرمشدر.

مقام صدارته دردنجی دفعه کیریلان هرسکلی زاده احمد پاشا ادارهٔ دولتی اله آلدقدن صوکره شهریار حماست شعار مرکز سلطنتدن ، روم ایلیدن جمع ایده‌بیلدیکی قوهٔ کافیه ایله همان بروسه جهتنه یورودی . پیشدارلق ایدن کشف مفرزه‌لری طومانیچ کچیدنده محاربه‌یه کیرشدیلر . معیت همایون عسکری فنا حالده بوزولدی .

بو مغلوبیت شهزاده‌نك فرقه‌سی ایچون غایت مهم برموفقیتی تأمین ایده‌جك وسائطك اك قوتلیسی ایدی . لکن فنون حربیه‌ده کوستردکلری بهره‌سزلك سیئه‌سیله معیت شاهانه‌نك قوهٔ ظهری اولان یکیچریلرله قریم عسکرینك امداده یتشمه‌سنه مساعد بر وقت قازاندیردیلرکه بو اهمال بالنهایه ایکی فرقه‌نك یکیشهیر صحراسنده چارپشماسنه ، نتیجه‌سنده‌ده شهزاده‌نك اسارتیله فرقه‌سنك محوو برباد اولماسنه سببیت ویرمشدر .

مظفر اولان فرقهٔ همایونك ید انتقامنه کچن احمد سلطان عاقبت جلاد ستانك

پنجهٔ غدرنده هلاك اولدی . جنازه‌سی‌ده کمال احتفال ایله بروسه‌ده مراد ثانی مقبره‌سنه دفن ایدلدی (۹۱۹) [*] !

دیمك اولیورکه دور فترتك، فاصلهٔ سلطنتك بقیهٔ ذلا کتندن اولان عوارض مشکله شو صوك فاجعه ایله کلیاً ازاله ایدلمش اولدی . آرتق داخلی انتریقه‌لری تدویر ایده‌جك رقیبلردن میدانده کیمسه قالمادی !

صورت ظاهره‌یه باقیلیرسه بو حکمده اصابت ایدلمش اولور . لکن برده شاه اسماعیل صفوینك بوتون آناطولیده شیعیلك قوتی تزییده چالشدیغی کبی مصر سلطانی ایله علیهمزه تجاوزی، تدافعی عقد اتفاق ایتدیکی دوشونولورسه مسأله‌نك سیاسی شکلی کسب اهمیت ایدر .

معهذا سلطان سلیم فعالیت جهانکیرانه ایله یارادلمش بر داهئ سیاست ایدی . هر زمان دولتك اعلاسنه ، حکومتك انتظامنه چالشمق عزمنده بولنوردی . فقط جلوسنی متعاقب ظهور ایدن غوائل داخلیه‌دن وقت بولوبده آناطولیده‌کی آمال فسادکارانه‌یی تماميله ازاله‌یه موفق اوله‌میوردی . چونکه شاه اسماعیل بوتون شیعیلرك حامئ مفسدتی ایدی .

*

پادشاه بروسه‌دن عودتنده بحر سفید بوغازینی معاینه ایدرك محتاج تحکیم اولان قلعه‌لرك نواقصنی اکمال ایتدکدن صوکره استانبول طریقیله ادرنه‌یه واصل اولدی . تبریك مظفریت ایچون ذی قیمت هدیه‌لرله کلن سفیرلری حسن قبول ایتدی .

حتی روسیه سفیری مجارستان ، لهستان ، پروسیه اتحادینه قارشی سلطان سلیمه ایکی دولتك اتفاقنی تکلیف ایتمش ایسه‌ده پادشاه « بو اتفاقك زمانی دها کلمدی . چونکه آناطولیده ، ایرانده بعض مهم ایشلرمز وار . اونلری اجرا

[*] عالی تاریخنك روایتنه کوره ، جلاد سنان شهزاده‌یی قتل ایدیورکن مشارالیه پارماغنده‌کی غایت قیمتدار برخاتمی « مادامکه برادرم حق سلطنتمی لیاقت واقتداریله آلدی . شو یادکاری‌ده کندی پارماغنه طاقسین ! لکن امین اولسونکه بو سریر دولت اوکاده قالیه‌جقدر ، البته دوکمش اولدیغی مظلوم قانلرینك جزاسنی کوره‌جکدر ! ذره قدر عقل وعرفانی وارسه اوغلی سلیمان چلبی‌یی کندی مسلکنده تربیه ایتمسون . زیرا بو بالا اوقدر شدت فعالیته متحمل دکلدر . . . » افاده‌سیله جلاده تسلیم ایتمشدر .

ایتدکدن صوکره سزکله اتفاق مسأله‌سی قولایدر!» جوابنی ویردی. نفس الامرده باقیلیرسه بو جواب، شاه اسماعیل غائله‌سنه قارشی موافق ایدی. لکن اوروپا قطعه‌سندکی منافعمزه کوره پکده موافق دکلدی.

سلطان سلیم ادرنه‌یه مواصلت ایتدیکی کوندن اعتباراً اردونك انتظامنه اهمیت ویرمکه باشلادی. چونکه صفویلرك تعرضاتی عثمانلی دولتنك استقلال اداره‌سنه سکته ویرمکدن باشقه استقبال نقطهٔ نظرندن بویوك مخاطره‌لر تولیدینه‌ده مستعد بولنیوردی. او جهتله پادشاه دها بروسه‌ده ایکن آناطولی عسکرینك یکیشهرده حاضرلانمسنی امر ایتمشیدی.

حالبوکه شاه اسماعیل آناطولینك اك مهم موقعلرنده توسیع نفوذینه چالشمقدن، شیعیلك بهانه‌سیله پك چوق طرفدار قازانمقدن بر آن خالی قالمایوردی. بو مسأله‌نك اهمیتنی تقدیرایدن سلطان سلیم‌ده مقابلةً تدابیر حربیه‌ده، تدارکات سریعه‌ده بولنمق مجبوریتنه قوت ویریوردی.

صفویلر حدود شرقیه‌مزی استیلایه قیام ایتدی. بغداد، موصل، جزره، ماردین، دیار بکر حوالیسنی‌ده اشغاله باشلادی. حتی ملاطیه‌ده ذوالقدریه‌یی‌ده دائرهٔ استیلاسنه آلدی. ذاتاً ملاطیه‌یه قریب اولان قرەمان امراسی‌ده عثمانلیلره رغماً شیطانقولی کبی برفرومایه‌نك عزنه‌سنه ملائکهٔ مرسل کبی پرستش ایده‌جك قدر عادی فکرلر بسلیوردی. اونلرده شاه اسماعیله تمایلده قصور ایتمدیلر.

دسیسهٔ سیاسیه‌دن اولمق اوزره شاه مفسدت پناه، عثمانلی افکار عمومیه‌سنه مؤثر بر جمله کوسترمك مقصدیله احمد سلطانك بویوك اوغلی شهزاده مرادی ولیعهد سلطنت نصب ایلدیکنی‌ده اعلان ایتدی. بر طرفدن‌ده صورت محرمانه‌ده مصر سلطانیله عقد اتفاق سوداسنه دوشدی. فقط آفریقا اقوامنك شافعیلکی، صفویلرك شیعیلکنه مقارنتی تجویز ایده‌میوردی.

صفویلرك تجاوزاتنه، تعرضاتنه قطعی بر نتیجه ویرملك زمانی کلمشیدی. پادشاه او زمانی فوت ایتمدی. ایران دولتنه قارشی سفر همایون اجرا ایدیله‌جکی اعلان اولندی. ٩٢٠ محرمنك ٢٢ نجی کونی ادرنه‌دن حرکتله صفرك ایکنجی کونی ایوب انصاری جوارنده اردوی همایون قورولدی.

ایرانه سفری

شاه اسماعیلك ایرانده اجرا ایتمکده اولدیغی مظالم ، بوتون کورجستانه ، کردستانه‌ده سرایت ایلمشیدی . عموم اهالی ظلم واستبدادندن فریاد ایدییوردی. خوارزمشاه خاندانندن موجود اون بش قدر ترك مجاهدلری او ظالم بی‌دادك سیف جلادیله قتل اولندی ! خزینه‌لری ، اموال واملاکی یغما ایدلدی .

بو فجیعه‌لر عالم اسلامیتی دلخون ایدییورکن جامعلرده فرض‌الله اولان نمازی‌ده منع ایتدی . منبرلری ، محرابلری تخریب ایله ملحدانه شنیعه‌لر اجراسنه کیرشدی .

سلطان سلیم بو وقوعات الیمه‌یه تحمل ایده‌مدی . شهزاده سلیمان سلطانی مغنیسادن جلب ایدوب نیابت سلطنت وظیفه‌سیله مأمور ایتدی . عساکر موجوده‌سیله مال تپه‌یه کچدی [٢٤ : صفر ٩٢٠] . آناطولیده بولنان شیعیلرك قتلنه امر ویردی . آزده بر چوق سنیلرك‌ده هلاکی مباح حکمنه کیردی !

مال تپه‌ده تشکیل ایدیلن دیوان همایونده بوسنه‌لی خادم سنان پاشایه آناطولی بکلر بکلکی ویرلدی . حسن پاشاده روم‌ایلی فرقه‌سی قوماندانلغنه تعیین‌اولندی. اردوی همایون ارزنجان اوزرینه کیدییورکن سلطان سلیم بر نامهٔ همایون ایله فارسی‌العباره مؤثر بر منظومه یازدی . شاه اسماعیله کوندردی [*] .

ارزنجاندن یازیلان استخفافکارانه برمکتوبده‌ده شاهك (شیخ جنید) زاده اولمسنی استهزا طرزنده بعض تعبیرات ایله ایما ایتدکدن صوکره مسلك درویشانه‌سنه لایق کورولن بر عبا ، بر عصا ، برده کلاه هدیه اوله‌رق کوندرلمشیدی .

(*) بو منظومه‌نك اصلی تاریخ‌زمزده کوروله‌مدیکندن صورتنك درجنه موفق‌اوله‌مادم. بعض تقلیدلرینه تصادف اولندیسه‌ده اونلرك‌ده قیمت تاریخیه‌سی اولمادیغی جهتله صورلرینی آلمغه حاجت کوره‌مدم .

خاطرلرده‌درکه تیمور حادثه‌سنده سلطان بایزید اولك او قدر مغرورانه حرکتی ایله کوندرمش اولدیغی مکتوبلر بر حسن نتیجه حاصل ایتمه‌مشیدی . چونکه بویوکلرك بو کبی مسائلده ظاهراً محویتکارانه بر مسلك تعقیب ایتمسی قاعدۂ سیاسیه احکامندندر . واقعا سلطان سلیم افکار عالیه اصحابندن ایدی . لکن لایخطی درجه‌سنده دکلدی . احتمال‌که معیتی ایچنده‌ده شو حقیقتی اخطار ایده‌جك بر نظر حکیم اربابندن بری بولنوردی . فقط حسیات شدیده‌سنی کوسترمکله خصمی تهدید مقصدنده بولنان یاوز سلطان کبی بر پادشاهه‌ده اویله اولور اولمازاخطارانك پك تهلکه‌لی اوله‌جغی‌دوشونولورسه اومخاطره‌لی جسارتی‌ده هر کسك کوسترمیه‌جکی تسلیم اولنور .

صراحةً آکلاشلیورکه سلطان‌سلیمك اس‌الحرکتی آسیاده‌قوتلی برحکومت عثمانیه تشکیلنه موفق اولدقدن صوکره زوالدن مصون براتحاد اسلام حصوله کتیرمك مقصدینه مستندایدی . بومسأله‌نك اهمیت فوق‌العاده‌سی‌انکار اولونه‌ماز. اوجهتله حضرت‌شهریارك مساعئ جهانکیرانه‌سنه‌هیچ‌برصورتله‌اعتراض‌ایدیله‌مز.

عثمانلی‌اردوسی قیصریدن کچرکن ذوالقدریه حاکمی علاءالدوله‌نك سفرهمایونه اشتراك ایتمسی تکلیف اولندی . لکن برطاقم واهی معذرتلرله بودعوته اجابت ایده‌میه‌جکی جوابنی‌ویردی . پادشاه اوکاده منت‌ایتمدی . حتی اردو موجودندن قرق بیك قدر احتیاط عسکر سیواس حوالیسنده تفریق اولنوب سوقیات عسکریه ایله خط رجعتی محافظه‌یه مأمور براقلدی .

سلطان سلیم سیواسده بولنیورکن شاه اسماعیلدن جواب کلدی . نامه‌یی کتیرن شاه قولی علی برده معجون حقه‌سی تقدیم ایتدی . ترکیباتی آفیوندن عبارت ایدی . جوابنامه‌نك مندرجاتی‌ده غایت مستهزیانه عبارات ایله بالاپروازانه تعبیراتی محتوی ایدی . حضرت پادشاه طرفندن یازیلان صوك جوابنامه‌یی عیناً درج ایدییورز :

صورت نامۂ همایونه

« آن بدرای‌است عجم‌اسماعیل بهادر اصلح‌الله شانه مثال لازم‌الامتثال واصل اولیجق معلوم اوله‌که هتك پردۂ اسلام وهدم شریعت سیدالانام ایتمکه قیام تام

کوسترديككز حدتواره ايريشوب نقطهٔ طينت مضرت نهادككه مركز دائرهٔ فتنه وفسادد ر وصحيفهٔ روزكاردن اظهار خنجر تيغ آبدار ايله آنى حك ايلك عامهٔ سلاطين اولوالامره وكافهٔ خواقين ذوالقدره جملهٔ واجباتدن ايدوكنه بناءً ائمهٔ علما بابرهم فتوى ويروب محضا احياى مراسم دين احمدى وامضاى خواقين شريعت محمدى ايچون لشكر بى شمار وخصم شكار ايله سنك قصديكه ديار شرقه توجه همايون ايليوب دريادن عبور اولنديغى زمانده خطاب مستطاب كوندرلدى . مضمون شريفنده تغلب جهتندن تحت تصرفكده اولان اراضى ونواحى سعادت ظل وظليل خسروانهم ايله وارداتى بنه متعلق ايسه ظهور بوله ديو بيورمش ايدم . پس بوندن غرض بوايديكه برقاچ آى اول وبرقاچ كون مقدم سن متنبه اولهسك . وتداركك ايدهسك . غافل بولندم ، تحت يدمده اولان عسكرى جمع ايدنكه ايام مساعده ايتمدى ديو عذر وبهانه ايليهسك پس مدت مديده عهد بعيددركه تعاطى مطايادن جرم زمين آهن پوش وطنين ناى رويندن كوش جهان پرخروش اولمشدر . بواثناده سراً وجهراً وخيراً وشراً سندن جرأت ايهام ايدر بروضع صادر اولمشدر . سيما شيمديكى حالده صحراى آسمان سيماى آذربايجانده اولان تلالى وجبالى سم سنور لشكر منصور ايله سپهر برهلال اولمش ايكن سندن نه نام ونشان پيدا ونه خود وجودكدن براثر هويدادر . بروجهله مستورالحال سنكم وجودك وعدمك عى السوادر . قليچ دعواسنى ايدنلرك سپر كبى بلالره وقضالره كوكس كرمك دائم پيشهسى وسرورلك سوداسنده اولانلرك زخم تيغ وتبردن پاكى اولماق هرنفس انديشهسى اولمق كركدر . حدسلامتدر پردهنشينلك اختيار ايدنلرك ارلك آدى ايله خطا اولهدن قورقان كمسنهلره آته بينمك وقليچ قوشانمق نامزادر . حاليا بوقباده اختفاو بودرجهده زاويهٔ خمولده انزواكه سبب اغلب احتمال كثرت عسكر بى قياسدن استيلاى رعب وهراس اولمقدر . ايمدى . بومعنانك ازالهسى ايچون عسكر ظفر رهبردن قرق بيك مقدارى ارافراز اولنوب قيصريه وسيواس مابينده اقامه امراولنمشدر . خصمه ارخاى عنان وتوسيع دائرهٔ ميدان بودكلو اولور . بوندن آرتق اولمز اكر ذاتنده فى الجمله غيرت وحميتدن ذره قدر اثر وارسه كلوب عسكر نصرت

مآثره مقابل اوله‌سك ازل ازالده مقدر اولان هرنه ایسه ورای پرده‌ده جلوه‌گر اولور . انشاالله تعالی والسلام علی من اتبع الهدی . »

بونامه‌نك‌ بیوك مندرجاتی سراپا خصمه میدان اوقومق کبی اخطارات مردانه‌دن عبارتدر . اوجهتله تدارکات حربیه‌نك اولجه‌دن اعلان اولنمسی تدبیرسزلکنی تنقیده حاجت کوروله‌مز .

اردوی همایون ارزنجان حدودینه کیردیکی اثناده شاه اسماعیلك سردارلرندن اولوب دیاربکر والیسی ، سرحد محافظی بولنان (اوستاجلی اوغلی) محمد خان بوتون شهری یغما ایده‌رك عثمانلی عسکرینه بارینه‌جق بر یر ترك ایتمه‌مك فکر باطلیله موجود عسکریله‌ده عرزانه ، بیله‌یسه چکیله‌رك کویا بوحرکتله عثمانلی دلاورلرینی ایلریله‌مکدن ضمناً منع ایتمش اولیوردی .

حالبوکه سلطان سلیم کبی برداهیٔ حرب ، برخارقهٔ سیاست هدف عزمندن ذره‌قدر انحرافه تنزل ایدرمی ؟ دائما « کعبهٔ مقصودمز ایلریده‌در . کریده قالان یرلر مزار هلاکدر ! » جمله‌سنی وردزبان ایتمش برنادرهٔ خلقت خصمنك دام احتیالندن قورقوبده دونرمی ؟ قصده مقرون اولان برنیتدن رجوع ایتمك ارلك نامنه نه قدر بویوك برذلدر ؟ .

پیشدارلرمز دیاربکره کیردی . لکن اینه اوله‌رق هیچ برشی کوردمدی . هرطرف چول حالنده ایدی . یالکز قلعه‌نك حصار دیوارلری موجود ایدی . عسکرك ارزاقی کفایت ایدییوردی . لکن سواری حیواناتی ایچون پك زیاده زحمت چکلیوردی . دشمنه تصادف اولنمامسی‌ده موجب شکایت اولیوردی . برروایته کوره ذاتاً اوحوالیده ایکی سنه‌دنبری دوام ایدن قحط وغلانك تأثیراتی یکیچری زوربالرینك آرزوی غازاتنه سکته ویرییوردی .

مشاق سفریه شکایتلری امرایه ، قوماندانلرده‌ده سرایت ایتمکه باشلادی . لکن یاوزك مهابت فرازانه‌سنه قارشی سوز سویله‌مکه جسارت ایده‌میوردی . ناصل جسارت اولنورکه پادشاهك ندیم خاصی اولان همدم پاشا عسکر بیننده دوران ایدن سوزلری مقدمه‌شکلنده بیان ایله اردونك دیاربکردن ایلری کیتمه‌سی لزومنی ایما ایدییورکن جلادك ساطیری قضا بیلدیریمی کبی بوینونه اینمش ایدی!

یکیچریلر جبارلقده دها زیاده بر امتیازه مالك ایدیلر . او قوتله پادشاهه

التجا ایده‌رك « مادام كه دشمنمز قارشیمزه چیقمایور . بزم عسكرمزك ده ایلری‌یه كیتمسی ایجاب ایتمز . چونكه دولتك مقصدی ، حدودمزی محافظه ایتمكدر . ایرانی فتح ایده‌جك دكلزكه دها ایچریلره قدر كیتمكه مجبور اولهلم! » زمینده افادهٔ مرام ایتدیلر.

بو افاده‌لر پادشاهك مقاصد سیاسیه‌سنه مخالف ایدی . او جهتله بویوك جهانكیرلرك كوستره‌میه‌جكی بر عظمت شاهانه ایله « سزمی بكا قوماندانسكز یوقسه بنمی سزك پادشاهكزم؟ دولتك تعقیب ایتدیكی مقصدی سز نره‌دن بیلیورسكزكه بنم خط حركتمه مانع اولمق ایستیورسكز؟ سز عسكرسكز! وظیفه‌كز اولوالامره اطاعتدن عبارتدر . . خصوصیله بن‌ده سزایچنده بولنیورم . سزكله برابر هر بر مشقته كوكس ویره‌رك اوردومزك مركزنده كیدییورم . وطنمزه ، ملتكزه خدمتدن استغنا ایدییورسه‌كز هیچكز یریكزه كیدیكز . . قاریلریكزه رفاقت ایدیكز! ایشته بن تك باشمه ایرانی فتح ایتمكه كیده‌جكم! قلنجه ، جسارتنه كووه‌نئلر آرقه‌مدن كلسون! » خطاب شجیعانه‌سیله خارقهٔ انسانیه‌دن عد اولنمغه لایق بر بویوكلك كوسترمشدر .

قهرمانلره خاص اولان بو عتاب بوتون عسكره دهشت ویردی . پادشاهك امرینه اطاعته مجبور اولدیلر .

اوردوی همایون ایران سرحدینه كلدیكی اثناده كورجستان بكی میرزا خان طرفندن بر سفیر مخصوص ایله اوچ یوز دوه یوكی ارزاق كلدی. سفیرك یاننده ذوالقدریه حاكمی سابق شهسواربك زاده‌لرده برابر ایدی . عمیلرینك تعدیاتندن بوتون اهالینك قان آغلامقده اولدیغنی عرض ایله پادشاهك عدالتنه ، شهامتنه التجا ایتدیلر. ذاتاً علاءالدوله‌نك امره اطاعت ، دعوته اجابت ایتمه‌مش اولمسندن كوجنمش بولنان سلطان سلیم بوملتجیلره بیان ممنونیتله حسن قبول كوستردی. ایكیسنی‌ده سواری مفرزه‌لری قوماندانلقلرینه تعیین ایتدی .

بوصیره‌ده طربزون، ارضروم طریقیله‌ده بك‌چوق ارزاق كلنجه عسكره‌ده بویوك بر قوت كلدی . ایرانه دوغری ایلریله‌مكده اولان اوردو كمال شوق وشطارتله آذربایجان حدودلرینه كیردی . تبریزی هدف الحركات اتخاذ ایتدی. استكشافه مأمور اولان شهسوار زاده علی بكله ، میخال بك زاده محمد بك

طرفندن کان خبرلره کوره شاه اسماعیلك اردوسی تبریزك شمال غربیسنده (چالدیران) صحراسنده تحشد ایتمش اولدیغی اکلاشلدی .

اوزون حسن وقعه‌سنده حصرت فاتحك موقع مظفریتی اولان (جورمك) یاخود (اسکی تپه) جوارینه مواصلت اولندیغی هنکامده کشف مفرزه‌سی امراسندن (بالی) بك ، دشمن عسکرندن بر قاچنك کله‌سنی شاهك بندکانندن ایکی عسکرله حضور سلطان سلیمه کوندرمشیدی . پادشاه اسیرلری درحال آزاد ایده‌رك عطیه‌لر ویردی . شاهه مخصوص بر قات قاری البسه‌سیله بعض زینتلر تسلیم ایدوب تبریزه کوندردی .

اردوی همایون (خوی) حدودینی کچمشیدی . بر هفته قدر عسکرك استراحتی فرمان بیورلدی . او صیره‌ده کونش طوتلدی . موقع ایجابیله بوتون ایران ساعتلرجه ظلمت ایچنده قالدی . عقائد قدیمهٔ باطله حکمنجه ایرانیلر بو وقوعات طبیعیه‌یی شآمت اقباللرینه فال‌سماوی عد ایتدیلر [*]. بزم عسکرمزده عین اعتقاد ایله ایرانك زوالنه حکم ویردیلرکه بوده اردونك قوهٔ معنویه‌سنه بویوك بر تأثر کوستردی [۲۸ جمادی الآخره: ۹۲۰ جمعه ایرتسی] .

* *
*

رجبك ابتداسنده اردوی همایون حرکت ایتدی . چالدیران اووه‌سنك شرق جهتنده اردوکاه قورولدی . صفویلرك اردوسی بر ساعت مسافه‌دن زیاده اوزاقده ایدی . ایکی طرفك حرکات عسکریه‌سی مشاهده اولنوردی .

ترتیب ایدیلن آیاق دیوانده ایرتسی صباح حربه کیریشمك لزومنه قرار ویرلدی . چونکه آناطولی عسکرینك بر قسمی شیعه مذهبنده اولدیغی ایچون دشمن عسکریله تماسده بولنمالری ایجاب ایدییوردی . بناءً علیه ترتیبات حربیه‌نك خط حرکتی موقع مذاکره‌یه قونولدی . فرداسی کون هجوم ایدیله‌جکی اعلان اولندی . بوتون اردو ظفر ندالریله تهلیل وتکبیره باشلادی .

---

[*] شیر وخورشید آرمه‌سنك محیطی کونشدن عبارت اولدیغی ایچون کسوفك ظهورینی مشئوم عد ایتمك طبیعیدر. حالبوکه اویله‌واهی ظنیاتك محاربه‌یه حاضرلانمش اولان بر اردویه نه قدر سوءتأثیر حاصل ایده‌جکی، قوهٔ‌معنویه‌یه نه قدر سکته ویره‌جکی دوشونولورسه ایرانیلرك ضعیف افکارینه آجیمامق الدن کلمیور.

محاربه‌نك هيجانيله كونشك طلوعنه انتظار ايدن عسكر اوكيجه‌يی مظفريت اميدلرينه قوت ويره‌جك حكايه‌لرله كچيردی . وقتاكه شفق علايمی كورولدی . اردونك صف حرب ترتيباتنه باشلاندی. توكلاً علی الله دشمن اوزرينه يورومك اوزره مهترلر چالندی .

بزم اردونك ترتيبات حربيه‌سی شويله ايدی :

صاغ جناحده ، آناطولی وعزب عسكريله بر آلای سواری . سنان پاشا قوماندانسنده .

صول جناحده ، روم ايلی عسكريله قريم معاونه‌سی وبر آلای سواری . حسن پاشا اداره‌سنده .

مركزده‌ده ، ذات شاهانه يكيچری وسپاهی عسكريله ايكی جناحی محافظه ايده‌جك . مركزدن هجوم ايدلميه‌جك يالكز خاصه سپاهيسی جناحلره ايجابنده قوهٔ امداديه اوله‌رق يتيشه‌جك .

طوب بطاريالری ايكی جناحده‌بولنان عزب پياده‌سنك آرقه‌سنده زنجيرلرله ربط اولنمشيدی . بو صورتله دشمنك كثرتلی اولان سواريلرينك مرورينه قوتلی بر سد چكلمشيدی .

مركزك اوكنده‌ده دوه‌لردن مركب برمتريس تشكيل اولندی. جناحلرده‌كی عزب عسكری ، دشمنك تقربنده منتظماً كری‌يه چكيله‌رك طوپلر آتشه باشلا-يه‌جق . يكيچريلرله سپاهيلر يالكز مدافعه ايده‌جك ، مركزدن آيرلميه‌جق .

بزم بر نقصانمز وار ايسه اوده سواری قوتنده‌كی نسبتسزلكدر . چونكه سواری حيوانلرينك قسم كليه‌سی يوللرك اوزونلغندن تلف اولمش ، موجود قالانلری‌ده قيرباج قوتيله يورومكه محكوم قالمشيدی .

دشمن اردوسنده پك چوق سواری بولنيوردی . لكن پياده ايله طوپلری نقصان ايدی . يالكز موجود پياده‌نك زرهلی البسه كيمش اولمسی موازنه‌يی محافظه ايدييوردی .

محاربه‌يه ابتدار اولندی [۲ ـ ۳ ـ رجب: ۹۲۰] .

شاه اسماعيل سواری قوتنه مغرور اولديغندن ايلك هجومده صول جناحه شدتله يورودی . ذاتاً دشمن اردوسی ايكی فرقه‌دن عبارت ايدی . بر قولده

کندیسی ، دیکر قولدده اوستاجلی محمدخان قوماندانلق ایدیوردی. شاهك فرقه‌سی روم‌ایلی عسکری اوزرینه یاندن دهشتلی برسواری قوتیله هجوم ایتدی. بوکا مقاومت ایده‌جك سواریمز اولمادیغی ایچون صول جناحمز زده‌لندی. لکن متعدد محاربه‌لرده پیشمش اولان عسکر. بیهوده بوزغونلغه محکوم اولادن منتظماً برنجی موقعلرینك آرقه‌سنه چکیله‌رك حربه دوام‌ایتدیلر. خاصه‌ سپاهی سواریسی‌ده امداده یتیشوب محاربه‌یه کیرشدیلر .

صاغ جناح اوزرینه حرکت ایدن محمد خان فرقه‌سنك مهاجماتنه آناطولی

چالدیران محاربه‌سی

عسکری کمال متانتله مدافعه ایدیوردی . ایکی جناحمزك عزب عسکری قدم نظامیله کری‌یه چکیلنجه طوپ بطاریه‌لری شدتله آتشه باشلادی . مرکزدنده یکیچریلر چیقدی . صول جناحمزی تضییق ایتمکده اولان شاهك فرقه‌سی اوزرینه یورودی .

طوپ آتشنه باشلادیغی آنده چالدیران صحراسی بحراحمر شکلنه کیردی . دشمنك قلعه دیواری کبی کان عسکری بر آنده زمین هلاکه سریلدی . بوهنکامده عزبلرك اوزون تفنکلریله یکیچریلرك جبل طوپی نسبتنده‌کی قیصه

قره بینالری ده آتشه باشلانجه دشمن اردوسی خط حرکتنی شاشیردی . کلیاً پریشان برحالده فراردن باشقه چاره بوله‌مادی .

دشمنك صول جناحنی تشکیل ایدن فرقه ذاتاً محو اولمشیدی. حتی قومواندانی اوستاجلی ده ایکی اوغلیله برکولله‌یه هدف اولوب پارچه‌لنمشیدی . صاغ جناحده اوغراشان دشمنك‌ده قوتی قیرلدی . چونکه یکیچریلرله سپاهیلر بوتون موجودلریله شاهك فرقه‌سنی احاطه ایتدی .

فراره مجبور اولان شاه بوعربده آره‌سنده آتندن دوشمش ایدی. برعثمانلی دلاورینك پنجه‌سنه کچدی . لکن شاهك فدائیلرندن مغربی میرزا علی سلطان شکل وسیماده تماميله شاهه مشابه اولدیغندن درحال آتیله برابر عثمانلی عسکرینه یتیشه‌رك « ایشته شاه اسماعیل بن ایم ! اوفقیره ده بیهوده قیمه . . ؟ انتقام آلمق ایستیورسه‌ك بنم یریمه برعاجزی‌می اولدیره‌جکسك ؟ . » دیه‌رك عثمانلی غازیسنه مردانه برحرکتله کندیسنی تسلیم ء آتی ده شاه اسماعیله تقدیم ایتمشدر . بوصورتله شاه جنابلری ده حیاتنی محافظه ایده‌رك تبریزه کیتمشدر .

آت چکن آغاسی دیو عجملر بیننده پك محترم برنام ایله یاد اولنان بوفداکارك اولاد واحفادی برچوق مدت خزینهٔ شاهیدن بهره‌مندا عاطفت و احسان اولمشدی .

صولاق زاده شو وقعه‌یی تصویر ایتدیکی صیره‌ده :

« شاه اسماعیل تبریزه فرار ، ویوکسك برتپه‌دن عثمانلی اردوسنه عطف انظار ایلدیکی صیره‌ده : آه ! بن نه بویوك خطا ایتدمده سلطان سلیم کبی برغضب الهی‌یه دشمن اولدم ! ندامتیله مأیوس اولدیغی حالده کیدییورکن کویا سبیل غزاده مجروح اولان قولنی بوینه آصمش ، اوسببله کندینی غازی کوسترمك خیالنه زبون اولمشدر. حالبوکه تبریز اهالیسی اساساً شاه اسماعیلك ظلم واستبدادندن مشتکی ایدی . اوجهتله شاهه مستهزیانه برطاقم تسلیلردن صوکره دفع حرارت ایچون بر دیلم قارپوز ویرمشلر ، او اثناده ده « عباداللهه ظلم ایدن شاهلرك عاقبتی ایشته بویله خسران اولور ! » عتابیله شاهك آتش غضبنی شدتلندیرمشلر! آنك اوزرینه شاه، آزتق تبریزده قرار ایده‌میوب (درکزین) سمتنه فرار ایلدی . » زمینده بر فقره درج ایتمشدر .

ایران عسکرینك پریشان بر حالده مغلوبیتی اوزرینه اردوی همایون تبریز شهرینه توجه ایتدی . نتیجهٔ محاربه‌ده آلنمش اولان پك چوق غنائم آره‌سنده شاهك خزینه‌لریله قیمتدار مجوهراتی‌ده موجود ایدی. حتی شاهك خزینه‌داری بولنان زوجه‌سی (تاجلی خانم) ده اسیر آلندی . بو شانلی مظفریتدن زمان ومکانك مساعده‌سنه‌کوره استفاده ایدلسه‌ایدی قطعیاً مشکلاته تصادف اولنمقسزین آسیای وسطی‌نك مرکزینه قدر کیتمك ، او سایه‌ده بوتون ایران ملکنی عثمانلی اداره‌سنه کچیرمك ایشدن بیله دکلدی. لکن امرا ایله برابر اردونك پك یورغون بولنمسی بهانه ایدیله‌رك تبریزدن عودته پادشاهی اقناع ایتدیلر .

سلطان سلیم ترقی پرور برپادشاه اولدیغی جهتله ایران ارباب صنایعدن بیك قدر هزورانی عائله‌سیله برابر مرفهاً استانبوله سوق ایتدی . مؤرخ مشهور شیخ‌الاسلام خواجه سعدالدین افندینك پدری وسلطان سلیمه مصاحبی اولان حسن‌جان‌ده بونلر میاننده ایدی.

بومظفریتك شان وشرفنی خللدار ایدن بروقعه وار ایسه‌ده آلنان اسیرلرك پك منتقمانه برصورتده قتل عامنه مساعده اولنماسیدر . هله محاربه‌یه کیرشمزدن اول پادشاهه التجا ایتمش ، حسن قبول کورمش اولان ایران امراسندن سنی‌المذهب رستم خانك ایکی قهرمان اولادیله برابر قتل ایدلمسی هیچ برصورتله سلطان سلیمك شاننه لایق کوروله‌مز . چونکه بویوکلك عنوانی آرزه‌سنده بوقدر عادی کوچوکلکلره تنزل ایتمك بالطبع مدنیت اسلامیه نامنه لکه‌سورمکدن باشقه بر معنی ایله تفسیر ایدیله‌مز !

انسان ، احیاسنه قادر اوله‌مادیغی بر وجودی محو ایتدکدن صوکره تلافیٔ سیآت قصدیله حسناته چالشمش اولسه ینه احیا ایلدیکی وجودك حیاتنی اعاده ایده‌مز . ایشته بونظریهٔ اخلاقیه‌نك آثار فعلیه‌سی چالدیران مظفریتنده بداهةً ظاهر اولدی .

امرانك فاجعهٔ قتلنی متعاقب تبریزه کیرن قوهٔ غالبه‌مز بوتون خلق طرفندن ظفر قصیده‌لریله آلقشلانه‌رق استقبال اولندی . او کون جمعه ایدی . جامع کبیرده سلاملق مراسمی اجرا ایدلدی [*] . مشاهیر علمایه ، اشراف خاندانه

(*) رجب ۱۱ : ۹۲۰ : جمعه .

خلعتلر کیدیرلدی . فقرایه عطیه‌لر ویرلدی . حتی شاه اسماعیلك جزای مؤبدله زنجیره محکوم ایتدیکی تیمور اولادندن حسین بیقرا زاده شاعر بدیع‌الزمان میرزایی پادشاه درحال آزاد ایتدیردی . حضور شاهانه‌یه کیرلدی . حدندن زیاده التفاتلر ابذال ایدلدی .

لکن خاك انتقام اوستنده قانلی لباسیله یاتان مظلوملرك فریادی سمع وجدانه عکس ایتمکدن خالی قالمایوردی . حتی معیت شاهانه‌ده بولنان مؤرخ مشهور ادریس بتلیسی ملاجی رستم خانك قتلی اوزرینه آرتق وقعه نویسلکدن نفرت ایتدیکنی بالذات پادشاهه کمال تأثرله سویلیوردی . فقط تلافیسی ممکن اولمیان بوکبی سیآت بشریه ، التیام قبول ایتمین جریحه‌لره بکزه‌دیکی ایچون دها زیاده نشترلنیرسه بالطبع نشر تعفن ایدر فکریله وظیفه‌سنی اکماله چالیشیوردی .

*
* *

حیات سفیهانه‌دن ذوقیاب اولان امرانك ، حتی علما کسوه‌سنه بورونمش برطاقم ساخته‌کارانك تشویقاتیله بالنهایه اغفال ایدیلن سلطان سلیم بوتون ایرانك فتحندن صرف نظر ایتمك مجبوریتیله اردونك عودتنه امر ویردی . یوقسه پادشاهك اقصای املی یالکز ایرانی دکل کرجستانی، داغستانی، شیروانی ضمیمهٔ ممالك ایده‌رك بو حوالیدن یالکز یتمش ، سکسان بیك بهادر سوارینك اردوی عثمانی‌یه الحاقندن عبارت ایدی .

طبیعی‌درکه بو داهیانه مقصد شاهانه قوتیله هم شمالده اساکیر اولان چنکیز بقایاسنك تطهیرینه ، هم غرب اقلیمنه متصور اولان نفوذك توسیعیله مصر دیارینك‌ده تسخیرینه مدار اوله‌رق دولتك حیات استقبالی پك بویوك تأمینات ایله تحکیم اولنه‌جقدی. لکن بشریته اسارتی‌ده تأویلاً شریعته تطبیقدن چکنمه‌ین معیت همایون علماسی (صلهٔ رحم) حقنده‌کی حدیث نبوی‌یی سندقوی صورتنده میدانه سوره‌رك پادشاهی بو عزم فاتحانه‌سندن چویرمکه موفق اولدیلر .

شو طوائف ملوك بقایاسنك قسم کلیسی ایران مدرسه‌لرینك ، عراق زاویه‌لرینك مجتهدلری انقاضندن ایدی . او مناسبتله بر چوق اجتهادلرنده مخطی اولملری پك طبیعیدر . چونکه امتك سلامت استقباله ، وطنك سعادت اقباله

منحصر اولان علوی بر مقصد خداپسندانه‌یی منع ایتمك جداً وارث انبیا صفت جلیله‌سیله مبشر اولان علمای دینك صلابتنه مخالفدر .

پادشاه استانبوله عودتندن ممنون دکلدی . لکن صورت حقدن کورونن کفن بر سرلره منت ایتمکی‌ده عزت نفسنه لایق کوره‌میوردی . بو مسأله‌ده اك زیاده مدخلدار اولدیغی آکلاشیلان قاضیعسکرلری سرعتله ارضرومه سوق ایتدی . فساده مغلوب اولان هرسکلی زاده احمد پاشا اثنای راهده عزل اولندی . چالدیران مظفریتنده فوق‌العاده مهارتی ، شجاعتی کورولن سنان پاشا صدر اعظم اولدی . پیری چلبی‌ده وزارتله بکام بیورلدی .

اردوی همایون آماسیه‌یه کلدیکی اثناده طربزون آیالتی سلحدار بیقلی محمد پاشایه توجیه اولندی . او حوالینك سرحد محافظلغی‌ده علاوهٔ مأموریت اوله‌رق ویرلدی . قیصری سنجاغنده میدان حربده حسن خدمتی تقدیر ایدیلن شهسوار زاده علی بکه احسان ایدلدی . عسکرك یغما کرلکندن اوصانمش اولان اهالینك شکایاتی اوزرینه دوقه‌کین احمد پاشا اعدام ایتدیرلدی . عالی تاریخنك قید ایتمش اولدیغی وثیقه‌یه کوره ینیچریلری یغمایه تحریك ایلمسی جزای اعدامنی موجب اولمشدر .

شهسوار زاده علی بکه توجیه ایدلمش اولان قیصری سنجاق بکلکی سیاستهٔ پك مهم بر وظیفه ایدی. چونکه اجدادینك اجرای حکومت ایتدیکی ذوالقدریه مملکتنده امیر اولان علاءالدوله‌نك اوغلی سلیمان بکله آره‌لرنده شدتلی بر عداوت حکمفرما ایدی. ذاتاً سلطان سلیم، سفره کیدییورکن عرض اطاعت ایتمدیکندن دولایی علاءالدوله‌دن انتقام آلمق ایستیوردی. او مناسبتله ذوالقدریه خاندانك حقندن کلسنی علی بکه تودیع ایتدی .

آز بر مدت ظرفنده علی بك بو مقصدك حصولنه موفق اولدی . چونکه علاءالدوله مصر حاکمی غاوری سلطان نامنه خطبه اوقوتدیغی کبی دائما کندی حدودینك خارجنه تجاوزله حاکمیت عثمانیه‌یه سکته ویرمکده ایدی . آناطولینك مرکزنده ــ کوزده دیکن کبی ــ راحتسزلغی موجب اولان بو عارضه‌نك ازاله‌سی بر مهمهٔ سیاسیه‌دن عد اولنیوردی .

بو خصومت قلبه‌دن ماعدا مصرده بولنان شهسوار بکك سلطان سلیم

طرفداری اولمقله اتهام ایدلمسی اوزرینه سلطان غورینك امریله جامع الازهر میداننده صلباً اعدام اولنمسی‌ده علی بکك حسیات منتقمانه‌سنه شدت ویرییوردی.

مصر سلطاننه مجلوب اولان علاءالدوله ، اوته‌دنبری خاندان سلاطین عثمانیه‌نك نعمتلریله پرورده اولدیغی حالده اظهار کفران ایدییوردی . باشنه طوپلادیغی بر طاقم سرسریلرله البستانده عادتا بر حکومت تشکیلنه چالیشیوردی. او سببله پادشاه سنان پاشانك رفاقتنه علی بکی مأمور ایتدی . علاءالدوله‌نك تأدیبنه منتظم بر فرقه کوندردی . موکب شاهانه‌ده سیواسه کیتدی .

سنان پاشا فرقه‌سی البستان حدودینه کیردی. لکن علاءالدوله اوتوز بیك قدر پراکنده عونه‌سیله (طورنه طاغی) ذروه‌لرنده تحصن ایتمشیدی . علی بك استکشافه مأمور اولدی . خصمنك استنادکاهنی درحال بولدی . علاءالدوله‌یه کمال حقارتله میدان اوقودی. علی بکك معیتنده بیك قدر سواری ایله ایکی بیك پیاده موجود ایدی . لکن سنان پاشانك معیتنده‌کی اون بیك ممتاز عسکر قوة ظهر اولارق علی بکی تعقیب ایدییوردی .

وقتا که محاربه‌یه کیرشدیلر سنان پاشا فرقه‌سی‌ده سیف قضا کبی میدانه چیقوب شدتله هجومه باشلادی . اوچ ساعت دوام ایدن محاربه‌ده عاصیلرك بوتون افرادی محو اولدیغی کبی علاءالدوله‌ده درت اولادیله برابر زمین هلاکه سریلدی . البستان حاکمیتی‌ده صورت قطعیه‌ده ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندی .

پادشاه علاءالدوله‌نك سر مقطوعنی مصر سلطاننه یادکار ظفر اولارق کوندردی. حتی کندی قلمیله یازدیغی فتحنامه‌یه‌ده چوق استهزاکارانه جمله‌لرله تهدید آمیز شعرلر درج ایتدی . بونك اسبابی‌ده مصر حکومت اسلامیه‌سنك عثمانلی تابعیتنه کیرمسی کبی اتحاد اسلام نقطهٔ مهمه‌سنه مستند بر مقصد علوینك حصولنی تأمین ایتمکدن عبارت ایدی .

جریان وقعه‌دن خبردار اولان غوری سلطان یازدیغی جوابنامه‌ده ، البستانه مداخله ایدلمسی مصر حاکمیتنك حقوقنه صراحتاً تجاوز اوله‌جغندن ذوالقدریه حکومتی دائره‌سنده کمافی السابق مصر سلطانی نامنه خطبه اوقوتدیرلمسی لزومی یك شدتلی بر لسان ایله درج اولنمش ، شاید بو امر سلطانی (!!) اجرا

ایدلمزسه بوتون عثمانلی ملکنك بویوك بر تهلکه‌یه معروض اوله‌جغی‌ده صراحةً بیان قلنمش ایدی .

سلطان سلیم ، یاوزلق حسیاتیله پرورشیاب اولدیغی حالده بو جوابنامه‌یه ظاهراً حدت کوسترمدی . یالکز ذیلنه « ای سلطان غاوری ! سن اول امرده کندی نامکه مصرده اوقوتدیغك خطبه‌لرك ، کسدیردیکك سکه‌لرك دها بر چوق زمان دوامنه امین اولدیغمی‌که بنم ملکمده‌ده سنك اسمکه خطبه اوقوتدیرلمسنی توصیه ایدییورسك ؟ ؟ بوخولیاده بولنورسه‌ك کندیکی پك جاهلانه برصورتده آلداتمش اولدیغکه یقین وقتده اینانه‌جغکی خاطریکه کتیرده اوکا کوره حرکت ایت ! . » جمله‌لرینی علاوه ایدوب مصره کوندردی .

پادشاه سیواسده بولندیغی صیره‌ده شدت شتا مناسبتله آقنجی عسکرینك عمومی – ایلك بهارده استانبولده اثبات‌وجود ایتمك‌شرطیله – ترخیص‌اولندی . لکن شو استراحت زماننده جریان ایدن بروقعه بوتون ارباب وجدانك عذاب روحانیسنی موجب اولدی . شویله‌که :

شاه اسماعیل طرفندن غایت قیمتدار هدیه‌لرله کلن سادات نبویه‌دن وعلمای اهل سنتدن سید عبدالوهاب قاضی‌ایله مولانا شکرالله معانی وخلفاء حیدریه‌دن شیخ حمزه حضور شاهانه‌یه قبول اولندقلری اثناده شاهك زوجهٔ منکوحه‌سی اولان تاجلی خانمك مرحمةً آزاد ایدلمسنی نیاز ایتمشلردی . پادشاه بو مشروع رجالری شدتله رد ایتدکدن باشقه ارکان دینیه‌دن اولان شو هیأت علمانك‌ده منفرداً نفی اولنمسنی امر ایتدی . نکاح آلتنده بولنان برزوجه‌نك‌ده قاضعسکر جعفر چلبی‌یه تکرار نکاحلنمسنه امر ویردی !

سفیر مقامنده کلن او محترم ذاتلرك تبعیدی حقوق مدنیه نامنه پك شدید بر ضربهٔ حقارت اولدیغی کبی هیچ بر صورتله تأویل قبول ایتمین بر مسألهٔ شرعیه‌نی‌ده سوءتفسیر ایده‌رك نکاحلی بر قادینی ازدواجه مجبور ایتمسی حقیقةً ساطان سلیمه یاقیشه بیله‌جك ذمیمه‌لردن عد ایدیله‌مز !

بعض مؤرخلر بو لایقسز معامله‌نك جریانی پادشاهك یکیچریلره اولان حدت شاهانه‌سی زماننه تصادف ایتدیکنی مدار کلام اولمق‌اوزره برعذر شکلنده

كوسترمشلر ايسه‌ده آرتق بو قدر اوزون بر مزراغك اويله اولور اولماز چواله صيغمايه‌جغى پك بديهيدر :

پادشاه سيواسده بولنوركن يكيچريلر عصيان طرزنده برقيام ايتديلر. معيت شاهانه امراسندن بعضلرينك خانه‌لرينه هجوم ايله اشياسنى يغمايه كيرشديلر. بو جبارانه حركتلر هپ او سفاهتپروران امتك اثر تحريكى ايدى. لكن پادشاه او دعوالرك فصلنى وقت مرهوننه تعليق ايده‌رك استانبوله حركت امرينى ويردى.

بعض ترتيبات واجراآت داخليه ايله كردستانك فتحی

ايران سفرينی ايجاب ايدن چالديران مظفريتی نتيجه‌سنده آسيانك شمال غربيسنده بولنان كردستانك فتحی اسبابنه‌ده تشبث اولنمشيدی . حتی دياربكر، سعرد، بتليس، اردبيل، سنجار حوالیسی كاملاً سلطان سليمك حوضهٔ استيلاسنه كچمشيدی . عراق عرب جهتندن‌ده شمال واديلرينه دوغرو ايلريله‌ين عثمانلی فاتحلری (موصل) حواليسنی‌ده اشغاله باشلادی. سوريه قطعه‌سنك شمال چوللرينه قدر پای انداز اولان آقنجيلرمز بغداد حدودينه‌ده اطالهٔ دست فتوحات ايديپوردی .

لكن بو تصورلرك تحتنده مختفی اولان مقصد اصلی مصر حكومتنك مستملكه‌سندن عد ايديلن البستان قطعه‌سنك حلب ، طرسوس ، آنطاليه ، آطنه كبی اك مهم نقطه‌لرينی تهديد وتضييق ايله عثمانلی ملكنه الحاق ايتدكدن صوكره مصر طريقنی مانعه‌سز بر حالده توسيعدن عبارت ايدی .

سلطان سليم مركز اداره‌يه مواصلات ايدر ايتمز ضميرنده اولان آمال جهانگيرانه‌سنك اسباب حصولنه مدار اولمق اوزره بوتون عسكرك اصلاح وانتظامنه باشلادی . [*]

---

[*] مركز حكومته عودت ايدن سلطان سليم شدت انفعالندن كيمسه‌يه سوز سويله‌مز، ونديم خاصی اولان (ابن كمال) ی بيله حضورينه چاغيرماز اولمشيدی . . . . . .

بر كون بغتةً يكيچری اختيارلرينی جلب ايده‌رك « مرادكز بو اطاعتسزلكده دوام ايتمكسه شيمدی بكا خبر ويرك . نفسمی حكومتدن خلع ايده‌يم . چونكه بن بو سلطنتی مجرد اسلامه خدمت ايچون پدرمك الندن آلدم . واصلاح عالم اوغورينه برادرلرمله برادر زاده‌لرمی فدا ايتدم . سزده بيعتی قبول ايتديكز ! بنده حواب وراحتمی ترك ايله دين مبينك تأييدينه اوغراشيورم . » يولده خطاب ايتمسی اوزرنده ايران سفرنده وقوع بولان حركتلرينه جمله‌سی جان ودلدن نادم اوله‌رق آغلاشمغه باشلاديلر . وبيك درلو اعتذار ايله

بداهةً کورولیورکه اهمیتلی بر فکر تعقیبه خدمت ایدن سلطان سلیم اجدادینك اکمال ایده‌مدیکی وظائفی نتیجه‌لندیرمك عزمیله دهشتلی بر استیلا خریطه‌سنی ترسیمه همت ایدییوردی . روم ایلی قطعه‌سنك سرحد طبیعیسی اولان طونه‌دن ایلری کیتمکده بویوك بر فائده کوره‌مدیکی کبی ایکی قوتی عثمانلی دولتنه الحاق ایده‌رك متین بر حکومت اسلامیه وجوده کتیرمکده ، بوتون اهل توحیدی بر نقطه‌یه ربط ایتمکده پك بویوك فائده‌لر کورویوردی .

بو خط سیاست نه قدر شایان تقدیر ایسه او خطی تعقیب ایدن داهیٔ سیاسی بیك درجه زیاده شایان توقیردر . چونکه متفرق برحالده بولنان اسلام حکومتلری حرص منفعت سائقه‌سیله بربرینك مضرتنه خادم اولدیغی کبی اوروپا‌لیلرك اهل صلیب صدمه‌لریله‌ده صارصلمق تهلکه‌سنه معروض بولنیوردی . فکر اتحادك نه قدر عظمتلی بر قوتدن عبارت اولدیغنی سلطان سلیم کبی بر نادرهٔ سیاست فعلاً اثبات ایتمکه قصد ایدییوردی .

اردونك هر درلو انتظامی ، یکیچری اوجاغنك اصلاحی بعض تعدیلات ایله تأمین ایدلمکده ایکن دونمانك تزییدینه‌ده اهمیت ویریلیوردی. چونکه پادشاهك امید آتیسی مصر قطعه‌سنه انحصار ایتمشیدی. او مناسبتله قاسم پاشا سواحلنده انشا ایدیلن ترسانه دستکاهلرنده یوزدن زیاده متنوع سفائن حربیه‌نك حاضرلانمسی تحت قراره آلندی . اعمالاتده باشلاندی . دولتك بو صفحهٔ ترقیسی استقباله عائد اولان امیدلرك اك قوتلیسی اولمق اعتباریله پك مهمدر .

* * *

بو فتنه‌نك محرکلرندن صاغ قالمش اولان یکیچری آغاسی اسکندر پاشاایله سکبان باشی بال یمز عثمان آغالی وقاضیعسکر جعفر چلبی‌یی خبر ویردیلر .

پادشاه بونك اوزرینه جعفر چلبی‌یی حضورینه جلب ایده‌رك « عساکر اسلامی افساد ایله تشبثات دولتی تعطیله سبب اولانلرك شرعاً جزاسی نه‌در؟ » دیمکله « اکر تحقق ایدرسه قتلدر ! » جوابی ویرنجه سلطان سلیم « جعفر کندی فتواکی کندك ویردك ! » دیه‌رك کرك آنك وکرك یکیچری آغاسیله سکبان باشینك اعدامل‌رینی فرمان ایلدی .

[اوراق پریشان . نامق کمال]

شو درت یوز سنه‌لك فتوی . عصرمزده ۳۲۵ مارتنك اوتوز برنده ظهور ایدن عصیان عسکری مشوقلری ایچون نه بویوك بر حجت قاطعه‌در ؟

شاه اسماعیل نسلاً مذهب شافعیدن ایکن سریر حکومته کچدیکی صیرهده شیعی مذهبنی ترجیح ایتمشیدی . شو تضاد مذهب مسأله‌سی مجرد مذاهب اربعه سالکلرندن بولنان عثمانلی هیأت اسلامیه‌سی آره‌سنده برفتنه چیقارمق املندن باشقه معنایه حمل اولونه‌ماز . بونکله برابر اسلامیتلرنده شبهه اولمیان اهل‌شیعه‌نك یالکز اختلاف مذهب بهانه‌سیله اکثریتی تشکیل ایدن شافعیلره ، حنفیلره محب اولمامسی طبیعیدر . چونکه مذاهب اربعه اصحابی‌ده شیعه‌مذهبی اربابنی اهل‌سنتدن عد ایتمه‌مك تهمتیله اسلامیتلرنده ضعف اولدیغنی ادعا ایده‌رك آره‌مزده بویوك برنفاقك دوامنه پك واسع برمیدان آچمشلردر . اهل توحید اولان اسلامك دیناً قرنداشی اولدیغی حکمتی — تعصب سیئه‌سیله — نظردقته آلنمامشدر !

صفویلرك اوغرامش اولدیغی مغلوبیت فلاکتی بوتون ایرانی زیر وزبر ایده‌جك تأثیرلر کوسترمکه باشلادی . شاه‌اسماعیل برانتقام فرصتی آرامق‌دردینه دوشدی . زوجه‌سنك حقوق شرعیه‌سنه تعرض ایدلدیکی بهانه‌سیله مصرسلطاننه دخالت ایده‌رك سلطان سلیمه کوندردیکی علمای شریعتك قهراً اسیر قالدیغنی‌ده بیلدیردی . یازدیغی نامهٔ مخصوصك محتویاتی‌ده « عثمانلیلر دها بردفعه ایرانه ، ترکستانه کچوبده توسیع‌فتوحات ایدرسه آرتق‌اوندن‌صوکره هدف‌حرکتلرینك مصرقطعه‌سی اوله‌جغنی دوشونه‌رك اوکا کوره ترتیبات مقتضیه‌ده بولنمق لزومنی حسب‌الاسلامیه اخطار » مقدماتیله قید ایتمشیدی .

وقوعات تاریخیه‌مزله ثابت اولمشدرکه حضرت فاتح زمانندنبری ملوك چراکسه اداره‌سنده بولنان مصر حکومتی ، سوریه ممالکنی مستملکه صورتنده تحت نفوذینه کچیرمش ، آسیا ایله آفریقا آره‌سنده بر حد مناسبت پیدا ایده‌رك منافع اقتصادیه‌سنی البستان کشورلرینه حصر ایتمشیدی . ایکنجی سلطان بایزید دورنده وقوع بولان حرب نتیجه‌سنده تونس حکمدارینك دلالتیله عقد ایدلمش اولان مصالحه سلطان سلیم عصرینه قدر حکمنی محافظه ایده بیلمش ایسه‌ده تبدلات سیاسیه ایجابندن عد ایدیلن بعض احوالك سوقیله آرتق صلحك ادامه‌سی عثمانلی منافعنه موافق کوروله‌مه‌مشدر .

ذاتاً غوری سلطان شهسوار بکی پادشاهه رغماً اعدام ایتدکدن صوکره البستان ممالکنده متحکمانه بر حق تصرف دعواسیله‌ده حضرت یاوزك شدت

نفرتى جلب ايتمشيدى . ايشته شو اسباب مجبره پادشاهك فتوحاتنه عائد اولان آمالنه قوت ويرەرك او مقصدك حصولنى وقت مرهوننه تعليق ايتمشيدى .

* * *

سلطان سليمك نائل اولديغى چالديران مظفريتى بالخاصه آسيانك شمالنده ، جنوبنده اجراى حكومت ايدن اسلام امراسنه پك زياده حسن تأثير كوستردى . حتى اعلان مظفريت كونلرنده ديار بكر اهاليسى صفويلرك قلعەدەكى بايراغنى پارچەليوب عثمانلى سنجاغنى چكمشلردى . متعاقباً بتليسده بولنان مشاهير امرادن شرفخان بك ـ شاه اسماعيلك معيتنده بولنان قرنداشى خالد بكه رغماً ـ شهرك قلعەسنى ضبط ايدوب عثمانلى دولتى نامنه ادارۀ حكومته باشلامشيدى . سعرد حواليسنى تشكيل ايدن بهتان قطعەسندەده ايوبيلردن ملك خليل خان عين معاملەيى اجرا ايدەرك سلطان سليمه تبشيراتده بولنديلر .

وان حدودنده بولنان اكرادك سردار نامدارى جمشيد بك ذاتاً سلطان سليمه صداقت واطاعتله ممتاز اولديغندن اوحواليده پراكنده صورتيله يشايان ايرانيلرى آذربايجان ايچريلرينه هجرته مجبور ايتدى . پادشاه بو مظفريتلرى تأمين ايدن امراى اكراده بيان ممنونيت وظيفەسيله بيقلى محمد پاشايى كوندردى . بو صادقانه خدمتلر مؤرخ شهير بتليسلى ملا ادريسك تشويقات ديندارانەسيله ايفا اولنيوردى . چونكه بوتون اكراد عشيرتلرى مذهب شافعى اربابندن اولديغى جهتله پادشاهه صداقتله اولوالامره اطاعت فريضەسنه رعايت ايدييوردى .

ملا ادريسك شو بويوك خدمتى نزد شاهانەده فوق العاده مظهر تقدير اولمش ، مزين خلعتلر ، قيمتدار هديەلرله تلطيف اولنمشدر .

سلطان سليمك اهميتله تعقيب ايتديكى خط حركت يالكز عثمانلى تاريخنده دكل ، اوعصرك هيأت دوليه خريطەسنده غايت مهم بر تبدل حصوله كتيريوردى . بو مهارت سياسيه ايله ترتيب ايديلن حركات حربيه الك شانلى جهانكيرلرەده حيرت ويرەجك تدبيرله اجرا اولنيوردى .

چونكه شاه اسماعيل كردستان امراسنك عثمانلى دولتنه ارتباطنى ايران حكومتنه بر فال مصيبت شكلنده تفسير ايديوردى . اوسببله چالديران مغلوبيتندن صوكره كچن بر سنەدن زياده مدت ظرفنده ايچه عسكر جمعيله اعادۀ قوت

ایدوب تکرار دیار بکر حوالیسنه کچمش ، سردار سابق اوستاجلی محمد خانك برادری قره‌خانی‌ده هم والی ، هم عراقدن کان قوتلی بر فرقه‌نك سرداری اوله‌رق مأمور ایتمشیدی .

وقعهٔ جاریه‌دن خبردار اولان ملا ادریس ، سلطان سلیمدن آلدیغی امر اوزرینه بوتون کرد امراسنه خبرلر کوندرمش ، ایران عسکرینه هر صورتله مدافعه‌ایده‌رك اورالرده پایدار اولملرینه قطعیاً میدان‌ویرلمه‌مسنی بیلدیرمشیدی. ملا ادریس کندیسی‌ده سکز بیك قدر روم ایلی وکرد سواریلریله دیار بکراوزرینه یورویه‌رك ایران سردارینی پریشان ایتمش ، بوتون مهماتیله بر چوق اموالنی‌ده اغتنام ایلشیدی .

متعاقباً بیقلی محمد پاشاده اون بیك قدر منتظم معاونه عسکریله یتیشه‌رك معهود قره خانی دیار بکردن فراره مجبور ایتدی [۹۲۱ الی ۹۲۳] .

قرون وسطی تاریخلرنده قدیم اسمی (آمد) اولان دیار بکرك ادارهٔ عثمانیه‌یه کچمسی غایت مهم موفقیتلردن ایدی . ایران حکمدارلرندن مشهور (شابور) ایله (کیقباد) ك بیك مشکلات نتیجه‌سنده فتح ایده بیلدیکی مستحکم موقعلر ایچنده اك متین بر نقطه اولان دیار بکر قلعه‌سی ایدی . حتی ایران ایله یونان ، اخیراً‌ده بیزانس حکومتلری زماننده دوام ایدن مبارزه‌لرده بو قلعه دفعات ایله فتوحاته معروض ، تجاوزاته محکوم اولمشیدی . او جهتله ید ضبطنه آلنمسی بغدادك ، عراق عجمك فتحنه واسع بر طریق ظفر آچمشیدی [*] .

دیار بکر مظفریتی اوزرینه بتلیسده سلطان سلیم نامنه اجرای حکومت ایدن شرف‌الدین خان حیزان، شیروان، غرزان ، بهتان امراسیله بالاتفاق اخلاطده، ارجیشده طولاشان ایران سرکرده‌لرینی آذربایجان ایچریلرینه قدر تعقیب ایده‌رك او حوالیده صفوی افرادندن کیمسه‌یی براقامشلردر .

موصلده،جزره‌ده ، ماردینده ، اورفه‌ده بولنان امرای اکراد ملاادریسك نصایح سیاسیه‌سیله کاملاً پادشاهه عرض تابعیت ایتدی . تحت اداره‌لرنده‌کی

(*) بو شهیر ، ایران دولتیله بیزانس حکومتنك دور زوالنده مشاهیر عربادن (بکر) قبیله‌سی رئیسنك غیرت شجیعانه‌سیله امرای اسلامیه اداره‌سنه کیرمشیدی . دور فاروقده بوتون اهالیسی شرف اسلامیته نائل اولدقدن صوکره (دیاربکر) نامیله یاد اولنمنه باشلامشدر .

قلعه‌لرى عثمانليلق نامنه حسن محافظه‌ده ثبات كوستردى . شومهم وقعه‌ده حميت وطنيه‌سيله، غيرت دينيه‌سيله بويوك برامتياز احراز ايدن قهرمان شهير ملاادريسه عالم عثمانى دائما مجبور شكراندر . بلكه‌ده خدماتنك منتداريدر . حتى اوفاضل محترمك حسيات وطنپرورانه‌سنه اشتراك ايدن بيقلى محمد پاشانك علوهمتى ده تاريخمزك شو اهميتلى فصلنده تقديرات فوق العاده ايله ياد اولنمغه شاياندر .

صولاق زاده‌نك ويرديكى معلومات موثوقه‌يه كوره كردستان فتحنه قوهٔ امداديه ايله كوندرلمش اولان خسرو پاشانك‌ده مساعئ مبروره‌سى تقديره لايقدر . چونكه فتوحاتك اك اهميتلى زماننده سيواس بكى شادى پاشانك براز مستبدانه حركتى كورولمشيدى . بومعامله‌نك توليد ايده‌جكى فنالقلرى خسرو پاشانك تدابير حكيمانه‌سى تماميله منع ايتدى . اوسايه‌ده موفقيتلر بربرينى تعقيبه باشلادى [*] .

مشاراليهك بتليسه اوچ ساعت مسافه‌ده بولنان (راخزه) برزخنده وشهره دوغرى دما برچق ويارم ساعت يقين اولان محلارده غايت متين وجسيم بر خان انشا ايتديردىكى كبى شهر ايچنده‌ده برچوق خيرات واوقاف ترك ايتمشدر . قيش موسمنده بوخانلر عادتا « جان قورتاران » اوصافنى حقيله تأمين ايلمكده‌در .

(خاطرهٔ منفادن)

مصر مظفرتى . عثمانلى خلافتى

سلطان سليم پدرينك آطنه مغلوبيتنى، بردرلو اونوتمامش ، اوانتقامى آلمق عزميله عثمانلى دولتنك شان وشرفنه ايراث ايديلن شـينى تميزلهمك غيرتنه دوشمشيدى . ذاتاً صفويلرك اضمحلالنى اقصاى مقصد عد ايدن ياوز پادشاه خلافت اسلاميهيه نفس شهامتنى لايق كورمكده بولنيوردى. لكن حرمين مباركهنك حق ادارهسى قافقاسيادن كلمش اولان ملوك چراكسهنك نفوذ متغلبانهسنده ، حتى برچوق امانات مقدسهده او نااهللرك ايدى جاهلانهسنده ايدى .

حضرت پادشاه بو ايكى امتياز اقدسى احراز ايتمك نيتنده اولديغنى دهازياده بر سنه اول مصر سلطاننه اشراب ايتمشيدى . چونكه علاءالدولهنك كلهسنى كوندروب البستانده جارى اولان نفوذ مصريهيى پايمال ايتمك ، غورى سلطانى محاربهيه مجبور ايلمك معناسندن باشقهصورتله تفسير ايديلهمز. ذاتاً مصر حكومتى حضرت علينك دورخلافتندنبرى اجزاى اسلاميهنك شيرازهسى حكمنده ايدى. لكن دولت فاطميه ايله حكومت ايوبيهنك انقراضندن صوكره عنوان جليل خلافت قاهرهده پايدار اولديغى ايچون سلطان سليم او شرفى اكتسابه عزم ايديبوردى . ايران سفرىده او مقصدك فاتحهٔ معنويهسى مقامندهايدى .

٩٢٢ شعبانك اواخرنده حلول ايدن موسم بهارده شيخ الاسلام زنبيللى على افنديك ويرديكى فتوى اوزرينه صدراعظم سنان پاشا قرق بيك معلم عسكردن تشكل ايدن قوتلى برفرقهايله البستان ايچريلرينه سوق اولنمش ظاهراً او طرفدن دياربكر حدودينه كچهجكىده اورتهيه قونلمش ايدى . چونكه هر نه صورتله اولورسه اولسون محاربهيه وسيله عد ايديلهجك بر خصومت شرعيهنك ظهورينه انتظار ايتمك ويريلن فتوانك احكام اساسيهسندن ايدى .

بو مطالعه‌یه مبنی سنان پاشانك اعزامندن آز برمدت صوكره پادشاه بویوك بر مجلس عقد ایتدی . اول امرده بر هیأت سفارت كوندریله‌رك قان دوكمكه حاجت قالمقسزین اصلاح بین ایتمك ، شاید بو تكلیف صاحبی مصر سلطانی رد ایدرسه او حالده فی سبیل الله جهاده كیرشمك لازم كلدیكنه قرار ویرلدی . آنك اوزره وزرادن قره‌جه پاشا ایله علمادن مولانا ركن الدین افندی سفارت صلحیه ایله مصره كوندرلدی .

بر طرفدن‌ده سلطان سلیم شهزاده سلیمانی نیابت حكومتله ادرنه‌ده، هرسكلی زاده احمد پاشایی بروسه‌ده ، پیری پاشایی‌ده استانبولده مأمور ایده‌رك اردوی همایون ایله كویا ایران سفرینه حركت ایلدی. چونكه سلطان غورینك تكلیفات صلحیه‌یه میل ایتمیه‌جكی زمانك اك بویوك سیاسیوننددن اولان پادشاه نظرنده بدیهی ایدی .

سفیرلرمز حلبده بولنان غوری سلطان نزدنده كمال حقارتله قبول اولندقدن صوكره حبس ایدلدیلر . آز بر مدت ظرفنده تخلیه اولنوب « سلیم بنی اغفال ایتمك ایستیورسه یاكلیور ! مادامكه سزك مقصدیكز ایران سفریدر سنان پاشا اردوسیله بو حوالیده نه آرایورسكز ؟ یوقسه دیاربكر یولنی اونوتدیكزمی ؟ بونلردن ماعدا بوتون دونمانكز اسكندریه لیماننده بنی‌می سلاملامغه كلدی ؟. دولت ایشلرینی‌ده بویله چوجق اویونجاغنه بكزتمك آرزوسنده ایسه‌كز حالكزه تأسفلر ایدرم ! ایشته سلطان سلیمه بویله‌جه سلام ایدیكز! . » تكدیر وتهدیدلریله عودتلرینه اذن ویردیلر .

سنان پاشا فرقه‌سی كچدیكی یرلری ضبط ایده‌رك حلب سرحدلرینه قدر ایلریله‌دی . اردوی همایون‌ده عینتاب حذالرینه كلدی. مصر سلطاننك جبریله كندی عسكرینه التحاق ایدن عینتاب امیری یونس بك افراد معیتی ایله حلبدن فرار ایده‌رك سلطان سلیمه عرض انقیاد ایله مظهر التفات اولدی .

بو اثناده سلطان غوریدن سفیر صفتیله كان (مغول بای)ك معیتنده برطاقم زرهلی عسكرلرده بولنیوردی . پادشاه او عسكرلرك قتلنه امر ویردی . سفیرك غایت منافع پرستانه تكلیفاتنه مقابل اك موافق جواب اولمق اوزره صاچنی ، صقالنی، بیغنی طراش ایتدیره‌رك اویوز ، طوپال بر مركبه بیندیردی ، مسخره

لباسی کیدروب حلب حدودینـه قدر کوندردی . اویله ظن ایدرزکه خلافته کسب استحقاق ایدن سلطان سلیم کبی بر خارقهٔ سیاسته بو درجه افراطپرورلك

مرج دابق محاربه‌سی

خوش کوروله‌مز. چونکه بومقابله مصر سلطاننك معاملاسیله متناسب دکل ایدی.
حلبك شمال شرقیسنده حضرت داود علیه السلامك مرقد مبارکلری

جوارنده (مرج طباق) ياخود (مرج دابق) صحراسنده ايكى اسلام اردوسى متقابلاً اردوكاهلرينى قورديلر. ايرتسى كون محاربه‌يه قرار ويرديلر.

چالديران ملحمه‌سنده اولديغى كبى حضرت شهريار يكيچرى، سپاهى، عزب عسكريله مركزده ايدى. آناطولى عسكريله صاغ جناحده زينل پاشا، خسرو پاشا، شهسوار زاده على بك، قوماندا ايدييوردى. صدراعظم سنان پاشا، بيقلى محمد پاشا، شادى پاشا صول جناحده روم ايلى عسكريله بولنيوردى. طوپ بطاريه‌لرى‌ده ايكى جناح عسكرينك يان طرفلرنده حاضر طوريوردى.

فرداسى كون محاربه‌يه كيريشلدى. برساعت صوكره آتشه باشلايان طوپلرك صداى جانخراشنه انضمام ايدن اوشانلى پادشاهك نداى شهامتى عادتا سوراسرافيل كبى مصر عسكرينه دهشت ويريوردى. درت ساعت ظرفنده مظفريت قطعيه ايله مفتخر اولان عثمانليلر اعلان شادمانى‌يه باشلاديلر [۹۲۲: رجب ۱۲ جمعه ايرتسى].

بو محاربه دواملى دكل ايدى. لكن پك زياده شدتلى ايدى. طوپ آتشنه مقاومت ايده‌مين مصريلر ايكى ساعت ظرفنده برباد وپريشان اولديلر. قانصوغورى سلطان ذاتاً پيرناتوان ايدى. حرب وضربه تحملى يوقدى. مغلوبيت نتيجه‌سنده فرار ايدييوركن وجودينه بر فنالق كلدى. همان صو كنارينه سجاده‌سنى سرديلر. بى‌تاب دوشديكى جهتله براز اوزاندى. او آنده تسليم روح ايدوب عربدكاه دنيادن قورتلدى.

مصر اردوسنك مغلوبيتى نتيجه‌سنده كليتلى اموال واشيا ايله پك چوق نقود ضبط واغتنام اولندى. منهزم اولان عسكرله فرار ايدن مصر سردارلرندن (خيره‌باى) حلبك قلعه قپولرينى آچدى امراى عثمانيه‌دن يونس پاشانك دلالتيله سلطان سليمه عرض اطاعت ايدوب تلطيفات شاهانه‌يه نائل اولدى. متعاقباً شهره كيرمش اولان اردوى همايون هيأتى عموم اهالى طرفندن صميمى احترامات ايله استقبال ايديله‌رك خزينه‌لرك آناختارلرى‌ده حضرت پادشاهه تسليم اولندى.

سلطان سليمك بومظفريتى، خلافت اسلاميه حقنده‌كى مقاصد جهانكيرانه‌سنك الك قوتلى مژدهٔ حصولى ايدى. چونكه حلبده جامع كبيرده قلنان ايلك جمعه

نمازنده منبره چیقان خطیب، مشار الیه نامنه خلافتی اضافتله (صاحب الحرمین الشریفین) عنوان جلیلنی اعلان ایتمشیدی . شهریار محترم اظهار ایتدیکی محویت دیندارانه ایله (صاحب الحرمین . . .) تعبیرینك (خادم الحرمین . . .) صورتنده یاد اولنمسنی امر ایده‌رك خطبه‌ده — سنت سنیه‌یه امتثالاً — کندی اوزرنده بولنان خلعت همایونی کیدیردی . بو شاهانه معامله‌یه عموم طرفندن تقدیرات عظیمه ایله مقابله اولندی [غره شعبان] .

بو اثناده شام امیری بولنان ناصرالدین دخی خیره‌بای واسطه‌سیله پادشاهه التجا ایتدی . حما ، حمص ، طرابلس ، قدس اهالیسی‌ده متفقاً عرض بیعت ایلدی (غزه) لیلر براز جرأتکار کورونمك ایسته‌دیلر . لکن اورنوس زاده محمد بکك مفرزه‌سی اومسأله‌یی‌ده حل ایدوب قلعه‌سنه عثمانلی سنجاغی چکلدی .

اردوی همایون حلبده یکرمی کون قدر آرامساز اولدی . فقط تیش موسمی حلول ایتدیکی مناسبتیله شامده قیشلامق اوزره حرکت اولندی . بیقلی محمد پاشاده منتظم برفرقه ایله اورفه اوزرندن دیاربکره کوندرلدی .

*
* *

سلطان سلیمك مرکز خلافت امویه اولان شامه دخولی بوتون عالم اسلامیتده بویوك برحسن تأثیر حصولیله کتیردی . جریان ایدن معاملات اخوت پرورانه ایسه عموم سوریه خلقنك فوق العاده محبتنی جلب ایتدی . چونکه عثمانلی دلاورلری غایت مشفقانه حرکت ایدیورلردی . متقابلاً اعالی‌ده اردومزه دشمن نظریله دکل عادتا قدیم وطنداش کوزی ایله باقیورلردی . حتی پادشاه بیله ممالك مفتوحه‌ده دکل ، عثمانلی ولایتلرینك برنده بولنیورمش کبی حکیمانه حرکت ایلیوردی .

جبل لبنان امراسیله کافه مشایخ عربان حضور شاهانه‌یه شتاب ایده‌رك حسیات صداقتله عرض بیعت ایلیوردی . ذات پادشاهی‌ده مقابلةً بیان ممنونیتله جلب قلوبه همت ایدیوردی .

استانبول فتحنك سیاسةً حائز اولدیغی اهمیت نظر دقته آلنیرسه شامك فتحی‌ده دیانةً نه قدر مهم برمظفریت اولدیغی صراحةً اکلاشیلیر . زیرا مصر ملوکنك حرمین شریفینه اولان حق حاکمیتلری . سوریه قطعه‌سنده جاری اولان نفوذ اداره قوتیله ایدی . شو حالده شام ، حرمین مقدسه‌نك باب الظفری

حکمنده اولدیغی مناسبتله فتوحات عثمانیه‌نك اڭ قیمتدار برمالکانه‌سی درجه‌سنده ایدی . حتی بو فعالیت فاتحانه یالکز شامه انحصار ایدوبده مصرك فتحنه لزوم کورولمه‌مش اولسه بیله خلافت اسلامیه عنوانانه خلل کلیه‌جکی بدیهی ایدی . چونکه زیارتکاه اسلام اولان خطهٔ مبارکه‌نك شهراه سعادتی صراط مستقیم کبی آچیلمش ایدی .

سلطان سلیم شامده بولندیغی مدت ظرفنده بوتون علمانك حرمت ومحبتنی جلب ایتدی . حتی حجاز مشایخنك‌ده عرض اطاعتیله صفت خلافتنی تأییده موفق اولدی .

کرامت عارفانه‌سیله مشهور امام اولان حضرت محیی‌الدین عربینك مرقد شریفنی تعمیر وتزیین ایتدکدن صوکره موکب همایون ایله پادشاه قدسه توجیه عنان ایلدی . شهرك خارج وداخلنده‌کی مقامات مقدسه‌نك کافه‌سنی زیارتله فیضیاب اوله‌رق قدسدن غزه‌یه دوغرو حرکت ایتدی .

* *

مصرده (مملوك) دینیلن (کوله‌من) لر مختلف بر طاقم اسلام عناصرینه منسوب ایدیلر . بونلرك ایچنده امرای چراکسه‌دن بعضلری‌ده بولنیوردی . او مناسبتله فنون حربیه‌ده مهارتی اولان (تومان بای) نامنده بر امیری مصر سلطانی انتخاب ایده‌رك همان جسیم بر اردو ایله غزه حدودینه کوندردیلر .

تومان بایك سرداری مشاهیردن (جانبرد غزالی) ایدی . غزه‌ده پیشدار اولان صدراعظم سنان پاشا فرقه‌سی جانبرد غزالی‌یی مغلوباً قاهره‌یه رجعته مجبور ایتدی . بو خدمته مکافاةً صدر مشارالیه مرصع بر سیف همایون ایله تلطیف بیورلدی . بو غالبیتك قربانی اولمق اوزره مصرلیلرك صورت جبریه‌ده اداره‌سنه کچمش اولان غزه ورمله اهالیسنك قتلنه‌ده اراده چیقدی !

مصره کیده‌جك اولان اردوی همایونك خیلی کونلر چولده یورومه‌سی وضعیت موقعیه ایجابندن ایدی . او جهتله یتمش ، سکسان قطار دوه مبایعه اولندی . معیت شاهانه‌ده بولنان حسن پاشا چولدن کچمك خصوصنده‌کی تهلکه‌لره — سبق ایدن تجربه‌لرینه ابتناءً — منع ایده‌جك تدابیره توسل فکرنده بولنمسی اوزرینه پادشاه اعدامنی امر ایتدی . حالبوکه حسن پاشانك رأیی سیاسةً دها موافق

ايدى . دوكولمش اولان خون مظلومى مؤثر برغضبك نتيجه‌سندن باشقه بر شى دكلدى .

سوريه‌ده‌كى مظفريتلرك تأثيريله مصر حكومتنك محاربه‌يه كيريشميه‌رك عقد مصالحه‌يه مجبوريتى اميد اولنيوردى . آنك اوزرينه معيت شاهانه‌دن چركس مراد بك سفارت صفتيله قاهره‌يه كوندرلدى. پادشاه نامنه خطبه اوقونمسى، سكه ضرب اولنمسى، اميرك دولت عثمانيه اطاعتنده بولنمسى شرطيله امراى چراكسه‌دن بر مناسبنك امور اداره‌يه مأمور اولمسى تكليف ايدلدى . بو صورتله مصر اداره‌سى بر ايالت ممتازه شكلنه آلنمق ايسته‌نلدى .

تومان باى ، سفيرمزه غايت نازكانه معامله ايتدى . بعدالمذاكره مناسب برجواب ويرلمك اوزره سفيره معاملات رعايتكارانه‌ده بولندى. لكن بو تكليفات بوتون امرايه آغير كلدى. حتى مصر اهاليسنى ده غليانه كتيردى. سفير مرادبك اقامتكاهنه كيديوركن امراى چراكسه‌دن (علان باى)ك وحشيانه مهاجمه‌سنه هدف اولدى . « بزى اسير ايتدكدن ماعدا خزينه‌لرمزى‌ده غصب ايتمك ايستيورسكز دكلى ؟ اويله ايسه ايشته سزه لايق اولان معامله بودر ! » عتاب قهارانه‌سيله زواللى‌يى هلاك ايتديلر .

بو وقعه تومان بايه پك زياده سوء تأثير ايتدى. مسببنى شدتله تحقير وتكديردن صوكره ظهور ايده‌جك فنالقلردن كنديسنك مسئول اوله‌جغنى بيلديردى . بو مسأله‌ده حقوق عثمانيه پك فاحش بر صورتده پايمال ايديليوردى . شو قدر واركه اوله غورى سلطان طرفندن كوندرلمش اولان سفير (مغول باى) حقنده‌كى حقارتكارانه معامله‌لر سلطان سليم طرفندن اجرا ايدلمه‌مش اولسه ايدى مصرليلرك بو حركتى دها زياده كستاخانه عد اولنه‌جق ايدى .

سلطان سليم شو وقوعاتى بويوك بر حقارت صورتنده تلقى ايتدى . همان اردويه حركت امرينى ويردى . طالع حربك بر مساعدهٔ خيريه‌سى اوله‌رق او صيره‌ده ياغمش اولان ياغمورلر سايه‌سنده نيل وادیلرينه قدر امتداد ايدن چوللرى كمال سهولتله كچديلر .

مصر صحرالرنده كليتلى عربان سواريسى هجومه جسارت ايتمش ايسه‌ده طوپلرك ، تفنكلرك شدتنه مقاومت ايده‌ميه‌رك رجعته مجبور اولديلر .

تومان باى قاهره بيشكاهنده (ريدانيه) اردوكاهنده بولنيوردى. عثمانلى اردوسنك هجوم ايده‌جكى كذركاه خطنه‌متين استحكاملر، متريسلر حاضرلامشيدى. اسكندريه‌دن جلب ايديلن طوپلر استكاماته تعبيه ايدلمشيدى. لكن بو تدبيرلر بيهوده بر زحمتدن عبارت ايدى. چونكه استكشافه مأمور اولان سنان پاشا ايله حلبده التجا ايدن مشاهير امرادن خيربباى فنون حربيهٔ حاضره‌نك بيله تقدير ايده‌جكى بر تدبير مهارتله طريق مظفريتى تأمين ايده‌جك مكمل بر (پيلان) چيزديلر. او خط حركتله هجوم اولنمسى حقنده سلطان سليمى‌ده كمال ممنونيتله راضى ايتديلر.

پيلان شويله ايدى:

مصر اردوسنك اشغال ايتمش اولديغى حاكم نقطه، قاهره شهرينك شمال شرقيسنده ايدى. بالطبع بزم اردونك كذركاهى‌ده او نقطه‌يه منحصر ايدى. او مطالعه‌يه مبنى اردومزك خط حركتى استكامات ايله سد اولنمشيدى. او خطى هدف الحركت ايتمدكجه ايلرى كيتمك ممكن دكلدى. حتى بوقوتى محافظه مقصديله قاهره‌يى شرق جهتندن سدايتمش اولان «المقطم» جبلنك ذروه‌لرينه قدر مصر استحكاماتى ايله اردو صافلرى احاطه ايتمشيدى.

عثمانلى فاتحلرى بوخط حربك انتاج ايده‌جكى ضايعاتى نظردقته آلديلر. دلاوران ملتك ناحق يره خون معصومنى دوكمكه ميدان ويرميرك جبلك آرقه طرفندن غرباً حركتله ريدانيه اردوكاهنك مركزينه جنوب شرقى جهتندن مهاجمه‌يه باشلادى. مهارت حربيه‌ده غفلت ايدن مصر جناحلرينك آرقه‌سندن عثمانلى عسكرى اجل قضا كبى ميدانه چيقدى. بوحركتله دشمنك استحكاماتى ابطال ايدرك دهشتلى هجوملر اجرا ايدلدى. مصرليلرك تبديل وضعيتنه ميدان ويرلمدى.

محاربه، تحملفرسا برشدتله دوام ايديوردى. جندپاكده، سلاحشورلقده مشهور اولان مصر كوله‌منلرى عثمانلى قهرمانلرينه مغلوب دوشمه‌مك ايچون حقيقةً جانسپارانه، فداكارانه جسارتلر كوستريوردى. لكن مصرليلرك غلبه‌لكنه عثمانلى طوپلرى غالب كليوردى. دشمنه كوز آچه‌جق زمان ويرميوردى. شجاعتك اك تهلكه‌لى صولتيله تومان باى، مركزده بولنان سلطان سليم

اوزرینه هجوم ایتدی . معیتنده‌کی اك ممتاز زرهلی سواریلرله مرکزك صف حربنی یاروب اردونك قلبگاهنه صالدیردی . لکن هجوم ایتدکاری موقعده پادشاه دکل صدراعظم سنان پاشا بولنیوردی . مهاجمله مدافعه‌ده قصور اولنمادی. نه فائده‌که زرهلی سواریلرك شدت صولتنه سنان پاشا ایله امرامزدن محمود وعلی بکلر قربان ویرلدکدن صوکره اردودن پوسکوردیله‌لری ممکن اوله‌بیلدی [*] .

بودرجه حماست حقیقةً اك شانلی بهادرلره میسر اولمیان خارقه‌لردندر . حتی مهاجملرك — اوقدر اوغراشدقدن صوکره — کمال انتظام وسرعتله صف حربلرینه رجعت ایتمسی عقللره حیرت ویره‌جك مهارتلردندر . نه چاره‌که شوصوك فداکارلقلر هیچ فائده ویرمدی. میدان حرب اوتوزبیکه قریب کوله‌من نعشی ایله محشره دوندی ! متباقیسی‌ده پریشان برحالده فراره محکوم اولدی . بومظفریتك نشوهٔ سرمستانه‌سیله أله کچن امرای اسلام کلهٔ شهادتله تسلیم اولمشیکن معیت سنیه‌ده بولنان علمای دینك!! فتواسیله قتل ایدلدی. وجدانلری صیزلاده‌جق بوفاجعه‌لر تکرر ایتدی ! .

تومانبای قاچدی . بوزولمش اولان عسکرینی طوپلادی . قاهره‌یه کیرمش بولنان عثمانلی فرقه‌سنه علی‌الدوام اوچ کون اوچ کیجه تعرضله پك چوق تلفات ویردکدن صوکره آرتق مدافعه‌یه مجالی قالمادی . تکرار صعید حوالیسنه کیتدی [۸ محرم ۹۲۳ : جمعه] .

پادشاهك حشم وغضبندن احتراز ایدن مصر امراسی شهرایچنده‌کی دائره‌لرینه التجا ایتمشیدی . سوزده عثمانلی عسکرینه مدافعه ایده‌جکلردی. حالبوکه بومجنونانه حرکته حاجت قالمادی . کافهٔ امرا خیره‌بایك شناعتیله سلطانیه صیتیه‌سنده آرامساز اولان سلطان سلیمه استیمان ایتدیلر .

یالکز (قوردبای) نامنده قهرمان بروطنپرور حضور شاهانه‌یه چیقدیغی اثناده رکاب همایونده کوردیکی خیره‌بایه « خائن وطن ، دشمن ملت ملعون ! ! » حقارتیله تجاوز ایتدیکنه مجازاةً اعدامنه حکم ویرلدی ! بوده سلطان سلیمك

[*] « توفیقات الهیه ایله مصر دیارینی فتحه موفق اولدم . لکن مصر کبی برقاچ اقلیمدن زیاده قیمتدار اولان سنان کبی برداهیٔ ذی‌اقتداری غیب ایتدم . بوضرری هیچ برصورتله تلافی ایده‌مم » کلماتیله پادشاهك بیان تأثرات ایلدیکی مشهوردر .

مسلك قهرمانیسنه یاقیشیر برمعامله دكلدی . بویوكلكنه اونسبتده برنقیصه ایدی .
چونكه خیره‌بای اساساً مصر امراسندن ، اووطنك اجزاسندن ایكن اخیراً
سلطان سلیمه دخالت ایتمسی طبیعیدركه قوردبای كبی محب وطن اولنلر نظرنده
شایان تحقیر كورولور ! اویله برصاحب حمیت ، خصم وطنی ملك‌الموت كبی
قارشیسنده كورورده صبرایده‌بیلیرمی ؟ شبهه‌سزكه فوران حالنه كلن حب‌الوطن
حسیاتی نه زمانه محكوم اولور ، نه مكانه ! . .

ایشته بومزیات مبجله‌نك قدرینی الك زیاده پادشاهك تقدیر ایتمسی كندی
شهامتنك شانندن ایكن اومزیتی اثبات ایدن برفداكار وطنك جاننه قیماسی مطلقا
حضورنده‌كی ریاكاران امتك تحریكاتنه مستند اوله‌بیلیر !

حتی شوحكمی تأیید ایچون ، سلطان غورینك سجاده‌سی اوزرنده وفات
ایتدیكنی خبرآلان بریكیچری ، عطیه آلمق ردائیله متوفانك باشنی كسوب
حضور شاهانه‌یه كتیردیكی وقت ذاتاً وقعه‌دن خبردار اولان پادشاه ، یكیچری‌یی
مجروح ایدرجه‌سنه قیرباچ آلتنده چوروتدكدن صوكره مؤبد كورككه محكوم
ایتمك عدالتیله بویوكلكنی كوسترمشیدی. قوردبایك اعدای حقنده‌كی مرایلركده
أفساداتنه فضیلت ذاتیه‌سیله مقاومت ایتمش اولسه ایدی مزیات عالیه‌سی اونسبتده
شرفیاب اولوردی .

مظفر ، وقت فرصتده عدودن انتقام آلماز
مرؤتكار اولان ناكامیٔ دشمنله كام آلماز !

***

تومان‌بای مغلوبیتك آجیلرینه تحمل ایده‌میوردی . مأیوسیتنه بردراو غالب
كله‌میوردی . اومناسبتله صوك دفعه تجربهٔ طالع امیدینه دوشدی . اردوكاهمزه
بر (كیجه باصقینی) ترتیب ایتدی . لكن سلطان سلیمك احتیاطكارانه حركاتی
باصقین ترتیباتنی عقیم براقدی . آنك اوزرینه قاهره‌یی زیر وزبر ایتمك املیله
شهره كیردی . اجرای وحشته باشلادی . سوق ایدیلن مفرزه‌لرمزه اهالی
طرفندن‌ده مدافعه اولنیوردی . آرتق بوحاله صبر ایده‌مین پادشاه بوتون فرقه
ایله هجوم ایتدی . شهری كاملاً ید استیلاسنه كچیردی . لكن بومقاتله‌ده هلاك

اولان انسانلر حقیقةً دفتر مدنیتی لکه‌دار ایده‌جك اجناس واعدادی تشکیل ایتمشدر .

هر ایکی طرفدن متقابلاً ارتکاب ایدیلن حرکات وحشیانه عادتا انسانلق نامنی تلویث ایدیوردی . لکن حرص غالبیت سیاستی اولومدن باشقه برشی دوشوندیرمیوردی. اوسببله الك فجیع جنایتلر اوهنگامده مباح حکمنه کیرمشیدی [۲۱ ربیع الاول ۹۲۳] .

بووقعه‌دن صوکره قاهره‌نك انتظام ادارسنه تشبث اولندی . سنان پاشانك یرینه یونس پاشا صدراعظم اولدی . شهرك محافظه‌سنه خیربای مأمور ایدلدی. شام والیلکنه‌ده جانبرد غزالی کوندرلدی .

تومان‌بای حس انتقامی یکه‌میوردی . اجلنی تحقیر ایدرجه‌سنه برجسارت کوسترمك ایستیوردی . لکن نه فائده‌که مصر سقلاده بولندیغی اثناده برعربك جاسوسلغیله اسیر دوشن طالعسز زواللی ، سلطان سلیمك حضورنده‌بولنیوردی.

اسارتك ابتداسنده پادشاه جداً شاهانه وصفنه لایق برقدرشناسلقله حرمت والتفات ایتدی . شجاعتنی ، فداکارلغنی تقدیر وتسلیم ایده‌رك حقنده حسن معامله اجرا اولنه‌جغنی تأمین‌ایلدی . هیهات‌که اوچ بش کون‌صوکره بوتأمیناتك خلافنده اوله‌رق تومان‌بای سلطان جانیلر کبی صلب اولندی !

اویله برقهرمانك ازالهٔ وجودی شبهه‌سزکه اولودن انتقام آلمق کبی پك چرکین برحسیسه‌نك نتیجه‌سیدر . لکن بوذمیمه‌نك فاعلی‌ده خیربای‌ایله جانبرد غزالی اولدیغی حقنده‌کی روایتلر سلطان سلیمك برائت ذمتنه مدار اوله‌ماز . هرحالده قانون مدنیتك اخلالندن تولد ایدن مسئولیتلرك قسم اعظمی صفت حاکمیته راجعدر . .

شو حقیقت مدنیه اخیراً سلطان سلیم نظرنده‌ده پك مؤثر بروضعیتله ثابت اولمشدرکه‌اوشهیدمظلومك اعدامنه نداءتله عادتافریادایدرجه‌سنه آغلادقدن‌صوکره برحکمداره مخصوص اولان مراسم احترامیه ایله تکفین وتدفینه امر ویرمش ، جنازه آلاینده‌ده حاضر بولنوب مدفننه قدر کمال حزن وتأثرله کیتمشدر !

غضب وتهور کبی سیئات بشریه‌دن حصوله کلن نداءتلر — هرصاحب نفوذه کوره — برنظریهٔ عبرت اولسه ایدی شبهه‌سزکه بوکبی حسیات منتقمانه

کسب اعتدال ایدردی . اوسایەده عالم انسانیتك ذروۂ علیاسیده تربیۂ مدنیەده بویوکلك نامنه لایق حرکتلرده بولنوردی .

* * *

مصرده ابتدار ایدیلن اجراآت مهمەنك برنجیسی معاملات شرعیەنك حسن جریانی ایدی . اووظیفۂ اساسیه علمادن رکن‌الدین چلبی‌یه حواله اولندی. مذاهب اربعه مشایخنه معاشلر تخصیص ایدلدی . صرۂ همایون ایله حرمین‌شریفین عائداتی ارادۂسنیه ایله تأمین ایتدی . اوقاف‌مبارکه تصدیق شاهانەیه اقتران ایلدی.

مکۂ مکرمه امیری شریف (ابوالبرکات) سفارت صفتیله اوغلی (ابونمی)یی هم تبریکه ، هم کعبۂ مقدسەنك آناختارینی تسلیمه مأموراً کوندردی. سلطان سلیمك (خادم الحرمین) عنوانی قبول وتصدیق اولندی . پادشاهده حرمین محترمەیه مصر سلطانلرندن زیاده تعظیم واحترامده قصور ایتمیەجکنی ، مقامات مبارکەنك عمران وترقیاتنه بذل غیرت ایدەجکنی تأمین ایله امیر زادەیی معززاً اعاده ایتدی .

بغدادده رهین انقراض اولان خلفای عباسیه خانداننده اوچنجی (متوکل علی‌الله) خلیفه صفتیله مصرده بولنیوردی . بوده بین‌الاسلام مصر حکومتنك اهمیت معنویەسنه قوت ویرمکدن عبارت ایدی . سلطان سلیم او قاعدەیه رعایةً خلیفەیه حرمت مخصوصەده بولندی . آنی اویمك صورتیله محبت صمیمیەسنی تأیید ایتدی. آرزو ایدرسه رفاقت شاهانەده استانبوله کوتورەجکنی‌دەسویلەدی. مشارالیه کوردیکی معاملۂ احترامکارانەدن فوق‌العاده اظهار ممنونیتله برابر « بر عصردنبری خلافت اسلامیەنك شان وشرفی بر طاقم ناهللر ألندەقالمشیدی. او سببله صفت خلافت عادتا روحانی بر ریاست شکلنده قیاس اولنیوردی . حالبوکه او وظیفەنك شرف وعلویتی ذات شاهانەلری طرفندن حقیله تقدیر بیورلمق صورتیله روح پاك نبوی‌یی شاد ایتدیککزه مکافاةً بن‌ده حائز اولدیغم خلیفەلك حقنی ـ اماناتی اهلنه تودیع ایدیکز ـ آیت کریمەسنه استناداً سزه وخاندانکزه تبرع ایتدم . مبارك ومتمین اولسون! » جوابنی ویردی . پادشاهده بو افادەدن متقابلاً بیان ممنونیت ایلدی .

ایشته بو معامله‌نك جریانیله خلافت اسلامیه عنوانی وحرمین خادملکی عثمانلی پادشاهنه انتقال ایتدی [محرم اوائلی : ۹۲۳] .

بو اثناده اسکندریه‌ده بولنان مشاهیر بحریوندن (بارباروس خیرالدین) رئیس قاهره‌یه کلوب سلطان سلیمه عرض بیعت ایلدی . التفات شاهانه‌یه مظهریتله ساحلده بولنان دونانمایه مأمور ایدلدی .

موسم یاز ایدی . پادشاه (نیل) مجراسنك اورته‌سنده‌کی (سلطانیه) آطه‌سنده فاطمیلردن قالمش اولان کوشکی انتخاب ایتدی . قصرك لطافت موقعیه‌سی حقیقةً شایان تماشا ایدی . لکن مسافرت شاهانه زماننده ایکی بویوك تهلکه کچیردی. بری ، نهرده برصندال سیاحتی اجرا ایتدکدن صوکره ساحله آتلادیغی صیره‌ده نهره دوشوب شیخ عبدالقادر طرفندن تخلیص ایدلمسی ، دیکری‌ده ، مصر امراسندن عادل بای ، صلب اولنان تومان بایك انتقامنی آلمق عزمیله برکیجه قصره دخوله موفق اولمش ، حتی پادشاهك یاتدیغی دائره‌یه کیرمش ایکن نوبتچیلرك خبر آلمسی اوزرینه نیله آتیلوب کمال مهارتله ساحله چیقماسی او رادنده ارواح سفیله کبی کوزه کورونمه‌سی وقعه‌سیدر .

*
* *

اسکندریه لیماننده بولنان دونانمامز قوای بحریه‌مزك شایان افتخار بر نمونهٔ ترقیسی ایدی . بارباروسك تشویقیله اسکندریه‌یه بر سیاحت همایون اجرا قلندی. عودت شاهانه‌ده رضانیه موقعی انتخاب اولندی . چونکه فال خیر عد ایدیلن نیل فیضانی باشلامشیدی .

سلطنت عثمانیه‌نك خطهٔ مقدسه ایله رابطهٔ شرعیه‌سی عقد اولندقدن صوکره بو مظفریت عظیمه نتیجه‌سنده سلطان سلیم اوچ قطعه‌ده اجرای حکومته مساعد بر دولت اسلامیه امپراطورلغی تشکیله موفق اولدی .

ملوك اسلامیه‌یه مخصوص اولان صره‌ووقتی تقرب ایدیپوردی . محمل شریف اصول قدیمه دائره‌سنده غایت پارلاق مراسم احترامیه ایله حاضرلاندی پادشاه ، مصر عطیه‌لرینك فوقنده صره‌لرله هدیه‌لر تخصیص ایتدی . معتاد اوزره تشییع آلایلری ترتیب اولندی . فضلای عصردن مولانا مصلح‌الدین صره امینی تعیین ایدلدی . رفاقتنده مصر اعیانندن ایکی ذات ویریله‌رك جانب حجازه کوندرلدی.

بعض مؤرخلرمزك ويرمش اولديغى معلوماته كوره مصرده بولنديغى مدت ظرفنده سلطان سليمك بوتون اجرا آتى عقل وحكمته ، علم سياسته موافق ايدى. لكن قاهره‌دن عودتنده امور ادارۀ ملكيه‌يى چركس امراسندن خيربايه، معاملات شرعيه‌يى‌ده ركن‌الدين چلبى‌يه ، خصوصات ماليه‌يى‌ده دفتردار محمد چلبى‌يه ترك ايتمش اولمسى پادشاهك استقامت فكريه‌سيله قطعياً متناسب كورەمه‌مكده اولدقلرى آكلاشيليور .

شو طرز اداره‌يه بالخاصه صدر اعظم اولان يونس پاشانك مخالف بولنمسى شايان تدقيق بر مسأله‌در . چونكه امور شرعيه وماليه مأمورى اولان ايكى ذاتك بك عاميانه بر صورتده ارتكابه تنزل ايتدكلرى ، حتى محاربه‌ده فداى جان ايدن چركس امراسنك ايتامنه انتقال ايدن مخلفاتنده بك چوق سوء استعمالاته ، ومذاهب اربعه رؤسالغنى بالمزايده ناهللر النه توديع كبى سيئاته واسع بر طريق ارتشا آچيلديغى ادعا اولنيور .

سلطان سليم مصرده آرامساز بولنديغى اثناده ونديك جمهوريتندن‌ده سفيرلر كلوب اجراى تبريكات ايتديلر . عثمانلى دولتنه مخصوص ويركوى نقديدن‌ماعدا مصر سلطانته عائد اولان سكز بيك التونى‌ده — توحيد ادارۀ دولت مناسبتيله پادشاهه ويرديلر .

موسم صيفى مصرده كچيرمش اولان حضرت شهريار صوڭ بهار ايامنده سودان قطعه‌سنه سياحت ايتمك املنده بولندى. نه فائده‌كه سوداى تحكمدن لذت آلان عسكرله امراى وكلاى دولت اغفال ايده‌رك متحسر اولدقلرندن عالم ذوق وسفاهته بركون اول شتاب ايتمكه فرصت بولديلر . پادشاه مع‌التأسف اردونك آرزوسنى ترويج ايتدى. ايلول اواسطه مصادف رمضان اوائلنده مصردن حركتله شامه توجه ايلدى [۹۲۳] .

بر روايته كوره صدر اعظم يونس پاشانك ايران حكمدارى شاه اسماعيله مجلوب اولديغى ، حتى صورت محرمانه‌ده مخابره‌ده بولنديغى مسأله‌سى سلطان سليمى بك زياده شبهه‌لنديريوردى . لكن مادةً بر سر رشته‌نك هنوز الده ايدلمسى ممكن اوله‌مامشيدى . بونكله برابر او مهم شبهه‌نك فعلاً ازاله‌سنه مدار اوله‌جق اسبابى تهيه ايتمك ياوز پادشاه عندنده مشكلاتدن عد اولنه‌مازدى !

مصردن صالحیه حدودینه کیریلیورکن رکاب شاهانه‌ده بولنان یونس پاشایه
— ایشته صورت ادارەسندن ممنون اوله‌مدیغك مصر شهری آرقه‌مزده
قالدی . آرتق او یرلردن یوزمزی چویردك ، استانبوله حصر نظر ایتدك . .
خطابیله جناسلی بر عتاب ایتمشیدی . صدر اعظم جواب اوله‌رق دیدی‌که :
— افندمز اویله فرمان بیوردیکز ! معیت همایونکزده بولنان قوللریکزده
رکاب ملوکانه‌کزده حرکته مجبور اولدی.. لکن بوقدر مزاحم حربیه وضایعات
عسکریه‌مزه کوره ایتدیکمز استفادهٔ سیاسیه محدود بر حالده قالدی . چونکه
مصر ادارەسنی برچرکس امیرینه تودیع بیوردیکزکه اساساً خائن وطن اولدیغی
معلوم شاهانه‌کز ایدی. شوحالده‌ضررمز نسبتنده برفائده‌کوره‌مدیکمز شبهه‌سزدر..
بو سوزلر یونس پاشانك صوك نفسلری مقامنده ایدی . لکن او دور
احتضارك کلدیکنی کندی لسانیله اعتراف‌ایتدیرمك ایچون بر وسیله آراپوردی.
او مناسبتله جناسلی عتابلره باشلامشیدی . صدر اعظم کندی افادەسیله مصر
استیلاسنك علیهنده بولندیغنی ایما ایتمسیله برابر ساطیرینی بیله‌مکده اولان جلاد،
یونس پاشانك بوینونه برضربه‌اورمش، صدارت تاجی‌ایله تزیین اولنان‌وجودندن
آییرمشیدی.قاهره ایله صالحیه آرەسنده صدر مقتولك کندی اسمیله یاد اولنان
جسیم برخان‌ایچریسنده دفننه مساعده اولندی (٦ رمضان ٩٢٣) .
بر مدتدنبری احوال سیاسیه‌مزده ، وعلی‌الخصوص وقوعات حربیه‌مزده
جریان ایتمش اولان مسائل مؤلمه‌نك محور دورانی بالخاصه شو اهلیتسز وزیر
اعظم اولدیغی آکلاشلیور . او حالده کندی اعدامنه ینه کندی لسانیله حکم
ویردیکنه استغراب ایدیله‌مز .

*
* *

مصردن عودت‌ایدن حضرت‌پادشاه قیش‌موسمنی شامده، حکومت دائرەسنده
کچیرمك صورتیله امرای‌متغلبه‌نك استانبوله کیتمك خصوصنده‌کی آمال سفاهتپرو
ورانه‌سنه مؤثر بر ضربه ایندیرمش اولدی . حتی شـامده اظهار ایتمش اولدیغی
فضائل اخلاقیه‌سیله قاهره‌ده‌کی مساویء فکریه‌سنی تعدیله‌ده مساعد برزمان بولدی.
شو حالده سلطان سلیمك افکارشدیده‌سی کسب صلاح‌ایتمش اولمسی خاطره
کلیر . لکن فطرتك تبدل ایتمیه‌جکی نظر دقته آلنیرسه اخلاقك‌ده تبدیلی — اویله

شدید المزاج بر پادشاهه کوره ـ مشکل کورونور . بونکله برابر شو تبدلات مهمه‌دن اك زیاده استفاده‌یی تأمین‌ایدن ماده یونس پاشانك ازالهٔ مضرتی ایدی. دیمك اولیورکه اصل تبدلات ذات شاهانك طبیعتنده دکل ، یونس پاشایه خلف اولان اخلاقیوندن محمد پیری پاشانك صدارتنده ایدی .

شو حکمته مبنیدرکه حکمدارلق کبی ریاست اموره کسب استحقاق ایدن اعاظمك اك پارلاق موفقیتلری حسن قرینه مظهریتلریله مقایسه اولنور . قرب سلطانده بولنانلر نظر حکیم ، فکر سلیم اربابندن اولورسه پادشاهلرك افراط وتفریط کبی خطالری‌ده پك نادر وقوعه کلیر . بو نظریه‌نك محض حقیقت اولدیغنه دلیل آرانیرسه ایشته سلطان سلیمك دوری ارائه اولونه بیلیر !

سلطان سلیم شامده بولندیغی اثناده امور داخلیه‌نك انتظامنه همت‌ایتدی. سوریه قطعه‌سنده تحریر املاکه موفق اولدی. اعاظم‌اسلامدن محیی‌الدین عربینك مقامنه متین بر تربه انشا ایتدیردی . حتی وضع اساسنده بالذات بولندی . متعاقباً تبدیل قیافتله قدس‌شریفه‌قدر کیتدی . زیارتکاه اولان مقامات مبارکه‌یی زیارتله شرفیاب اولدی . اورادن‌ده شامه دوندی .

بو اثناده بر چوق بدوی مشایخی حضور پادشاهی‌یه دخالتله عرض بیعت ایلدی . پادشاه جمله‌سنی آثار ممنونیتیله منتدار ایتدی . بربرینی تعقیب ایدوب کلن دول متجاوره سفراسنه‌ده التفاتکارانه معامله‌ده بولندی. مجارستان ایله عقد ایدلمش اولان متارکه معاهده‌سنی تجدیداً امضالادی . شاه اسماعیل نامنه کلن سفیره حقارت اولمق اوزره محفوظاً استانبوله کوندردی . شامده درت آی استراحت اولندقدن صوکره حلبه عودت بیورلدی [٢٢ صفر : ٩٢٤] .

*
* *

موکب همایون حلبده ایکی آی مسافر اولدی . بو صیره‌ده استانبولدن کلن خبرلره کوره کوچوك قیامت عدایدیله‌جك دهشتلی فورطنه‌لرك وقوع بولدیغی ، حتی روم ایمپراطورلرندن طؤدوسیؤس نامنه یاپلمش اولان (چنبرلی طاش) ستوننك ییقیلدیغی، برچوق ابنیه‌نك خراب اولدیغی اکلاشیلوردی. حتی بعض خلوصکار مؤرخلر شو وقعه‌یی خلافت عثمانیه شرفنه ـ عصر سعادتده طاق کسری‌نك انهدامی معناسیله تفسیرایدەرك ـ بر طاقم لزومسز نکته‌لر قیدایتمشدر.

حلبدن استانبوله مواصلت همایون زماننده رؤسای عربادن (ابن حبش) نامنده بر صاحب خروج (بعلبك) طرفندن ظهور ایتمش ایسه‌ده شام والیسی بولنان جانبردغزالی او غائله‌یی‌ده آز بر مدت ظرفنده ازاله ایتدی .

بو وقعه‌نك عقبنده آناطولیده توقاد حوالیسنده میدانه چیقمش اولان (جلالی) اسمنده بر دیوانه مهدیلك ادعاسیله بر چوق ساده دللری باشنه طوپلایوب « حق خلافت سلطان جلالی‌نکدر ! » آوازیله مجنونانه بر عصیانه تشبث ایتمشیدی . سلطان سلیم بومسأله‌یه اهمیت ویردی . درحال معیتی امراسندن شهسوار زاده علی بکی بر قوهٔ کافیه ایله کوندردی . او حوالیده محافظ اولان فرهاد پاشانك معاونتنه احتیاج کوسترمین علی بك ، جلالینك عونه‌سنی تشکیل ایدن تورکنلری محو وپریشان ایتدکدن صوکره مهدیلك طاسلایان اشقیا سرکرده‌سنك‌ده کله‌سنی‌ده پادشاهه تقدیم ایلدی .

شو تقدیره لایق خدمتنك مکافاتنی امید ایدن علی بك ، فرهاد پاشانك رقابت حسودانه‌سیله بالآخره دورقانونی‌ده منسوب اولدیغی ذوالقدریه خاندانك زوالی کبی مؤثر مجازاته نائل اولدی ! .

شهزاده مراد حادثه‌سی

ابن حبشه وجلالی غائله‌سی برطرف اولدقدن صوکره پادشاه ادرنه‌یه سیاحت ایتدی. بوتون امور اداره‌یی صدراعظم پیری پاشایه حواله ایده‌رك بر مدت استراحتله ذوقیاب اولدی [۲۷ رجب : ۹۲٤].

سلطان سلیم ادرنه‌ده بولنیورکن پدری احمد سلطانك امریله اقدمجه شاه اسماعیله دخالت، حتی شاهك ولی عهدی اولمقله کسب شهرت ایدن شهزاده مرادچلبینك آناطولیده ظهورایتمسی مهم برحادثه‌شکلنی آلدی. لکن شهزاده‌نك حرکاتندن هیچ براثر کوروله‌میوردی. یالکز آماسیه طرفلرنده بعض ترتیبات ایله اشتغال ایتمکده اولدیغی علی روایة سویلنیوردی. تحقیق احوال ایچون کوندریلن مفتشلر اویله بر شخصك وجودینه دلالت ایده‌جك بر سررشته‌یه دسترس اوله‌مادیلر. دوام ایدن تحقیقات نتیجه‌سنده «شهزاده‌مراد» نامنی آلان سرسرینك آماسیه‌ده بر نعلبند اولدیغی اکلاشلمسی اوزرینه همان استانبوله کوندرلدی.

مرقومدن استیضاح کیفیت اولندقده ویردیکی جواب:

«بن کندیمه شهزاده‌لك نامنی ویرمدم. چونکه فقیر ایسه‌مده ساخته‌کارلغی ارتکاب ایده‌جك قدرحقیر دکلم. فقط بومسأله یاکلش تفسیر اولنمش. بن‌شیمدی حقیقتی سویلیه‌جکم... بن بر کون دکانمده صنعتمله مشغول ایکن درویشك بری کلدی. غایت محزون ومکدر بر حالده دیدی‌که:

— عزیزم بن سیاح برغریبم، یانمده عثمانلی خانداننده برشهزاده واردر. فقط هم خسته‌در، هم فقیر واحتیاج ایله مضطربدر. انسانیت نامنه او خسته‌یه معاونت ایدرسه‌ك رضاءًلله بر ثواب قازانیرسك! —

بن‌ده حسبةً لله شهزاده‌یی زیارته کیتدم . درویشك دیدیکی درجه‌دن دها زیاده مرحمته لایق کوردم . همان براز چوربا ایله بر یمك کوندردم . وقعه‌یی‌ده قومشولرمدن صاحب ثروت اولان صابونجی ابراهیم آغایه سویله‌دم . اوندن صوکره‌ده شهزاده‌یه کیدوب کیتمدیکنی بیله سؤال ایتمدم . »

افاده‌سندن عبارت ایدی . آنك اوزرینه مسأله ابراهیم آغادن‌ده تحقیق ایدیله‌رك نعلبندك سوزلری حرفیاً تصدیق اولندقدن صوکره آماسیه‌ده‌کی خسته شخصك بر قاچ کون اول اسکدارده وفات ایدوب قره‌جه احمدقبرستاننده دفن ایدلدیکی ، حتی میتك تپه‌سنده برجویز استیعاب ایده‌جك‌قدر چوقور کوزولدیکی حقنده معلومات آلندی . درحال فتح میت عملیه‌سی اجرا قلندی. خبر ویریلن نشانهٔ رأی العین کورلدیسه‌ده حقیقةً احمدسلطان زاده مرادچلبی اولمسنه احتمال ویریله‌مدی .

چونکه شهزاده‌نك ایرانده اجل موعودیله وفات ایتدیکنی شاه طرفندن کلن سفیرلر اولجه خبر ویرمشیدی . شو حالده ظهور ایدن حادثه‌نك بر طاقم مفسدلر واسطه‌سیله نشر ایدلمسی شایان دقت مسائلدندر .

چونکه آناطولی خلقنك چندان عثمانلی اداره‌سنه ربط قلب ایده‌مه‌مش اولدقلری کبی آسیانك هر طرفنده اسکان ایدن تورکمن عشیرتلرینك‌ده بویله وسیله‌لردن بالاستفاده یغما کرلکه فرجه‌یاب اولمق ایسته‌دکلری شبهه‌سزدر .

حق الانصاف دوشونیلورسه شو غائله‌لرك اساسی ملکك اداره‌سزلکنه ، عناصر موجوده‌نك سرکشلکنه حمل اولنمق مجبوریتی تظاهر ایدر .

شوحقیقةً مبیندرکه سلطان سلیم شهزاده مراد چلبینك دیارعجمده ارتحال ایتدیکنی قطعیاً بیلدیکی حالده تحقیقاتده دوام اولنمسی ایچون امرلر ویردی .

بووقعه‌یی تفصیلاً قید ایتمش اولان صولاق زاده دییورکه :

« شهزاده مرادك عجمده وفاتی وقوع بولدیغنه علم شریفکز لاحق اولوبده بوافسانه‌نك بی‌اصل ایدوکی محقق‌ایکن بومرتبه تفتیش‌وخاطر شریفکزی‌تشویش نه‌دن اقتضا ایلدی . دیدکده بیوردیلرکه : اشرا واشقیا فتنه وفساده بهانه‌ایسترلر.

بو کونا تقید اولمیەجق ممالك محروسەمزدن فساد برطرف اولماز. و بو اهتمامدن صوکره اشقیا من بعد حرکتە یول بولماز . . . . »

صراحةً آکلاشلیورکه سلطان سلیم براز یورغون دوشمشیدی . اوسببله ادرنەده خیرات انشاسی ، صید شکار ابتلاسی ایله اکلەنیوردی . شدت طبعنك دلالت ایتدیکنه کوره اجراآت ماضیەسندن برمسئولیت وجدانیه حس ایتمەمکله برابر اوز قرنداشلرینك قانی بهاسنه الدیغی زمام سلطنتی ادارەیه آرتق هوسی قیرلمشیدی . زیرا اختیار ایتمش اولدیغی الك مشکل سفرلرك وجودینه ایراث ایلدیکی مزاحم طاقتبرندازانەیه مقاومت ایدەبیلەجك قوت بدنیەیه مالك دکلدی . هله مبتلی اولدیغی اسرارکشلك سیئەسیله سوریه ، مصر کبی حرارت طبیعیەسی زیاده اولان مملکتلرده حاصل ایتدیکی سوء تأثیرات حسابه آلنیرسه مدت حیاتنك پك چوق زمان اول ختام بولمسی مأمول ایدی . لکن خلافت اسلامیه حقندەکی عزم جهانکیرانەسنك اجرمعنویسنه کسب استحقاق ایلدیکی کبی ادامهٔ حیاتنه مظهریتەده مکافات مادیەسنی کورمش اولدیغنه حکم ویریلیر.

پادشاه ادرنەده ایکن قریم خانی منکلی کرای زاده محمدخانك امارتنه دائر کوندرمش اولدیغی فرمانك مندرجات سیاسیەسنه پك زیاده اعتنا ایتدی . حتی قریمك ممالك ممتازهٔ عثمانیەدن اولدیغی مادةً تأمین ایتمك مقصدیله خان زاده سعادت کرایك مرهوناً معیت همایونده بولنمسی شرطیده قید اولندی . فرمانك محتویاتی منافع متقابله نقطهٔ نظرندن براز فاحش ایدی . لکن محمدخان بلااعتراض قبولده برمحذور کورمدی .

اسپانیا حکمداری نامنه کلن سفیر ، قدس شریفده مشهور (قمامه) عبادتکاهنك حصراً خرستیانلره وقف اولندیغنه حرمةً مصرحکومتنه ویردکلری عطیهٔ سنویەیی مع زیادة پادشاهه تقدیم ایتدی .

بو اثناده تکرار استانبوله سیاحت شاهانه اجرا اولندی . بحرسفید حاکمیتنی قوتلشدیرمك ، بالخاصه رادوس آطەسنی عثمانلی ادارەسنه کچیرمك عزمیله یوز قطعەدن زیاده متین وجسیم کمیلرك انشاسنه شدیداً امرلر ویردی . بومقصدك تحتنده مصراقلیمنك تعرضات خارجیەدن محافظەسی تصورلریده مختفی ایدی .

اوجهتله آناطولیده ، روم‌ایلیده بولنان اوردولرك تزییدینه ، قوای عسكریه‌نك انتظام ترتیبنه اهمیت ویریلیوردی .

پادشاه بو تداركات ایله اشتغال ایدییوركن صدراعظم پیری پاشادن موجود جبخانه‌نك نه مقداردن عبارت بولندیغنی صوردی . آلدیغی جواب « مهمات سفریه‌مز مكمل ایسه‌ده باروتمز آنجق درت آی محاربه‌یه كفایت ایده‌بیلیر . فرمان بیوریلورسه اعمالاته مسارعت ایدلسون ! » سوزلرندن عبارت ایدی . آنك اوزرینه سلطان سلیم « أوت ! باروتخانه‌یه امر ویریكزده اعمالاته اهمیتله غیرت ایتسونلر . دائما محاربه‌یه حاضر اولان بر دولت ایچون جبخانه الزمدر . بیوك پدرم فاتح مرحوم كبی تدبیرسزلكله رادوس شوالیه‌لرینه مغلوب اولمق بنم خرجم دكلدر . ذاتاً بن میدان حربده اجلمه اسیر دوشمكه حاضرم ! لكن او اسارتی كمال شان وشرفله اختیار ایتملیم ! . او جهتله یقینده مبارزهٔ حیاتمله قبرستان میدانده مغلوب اوله‌جغمه شبهه‌م یوقدر ! . . . » خطابیله قوهٔ حیاتیه‌سنه عارض اولان ضعف معنویی كندی لسانیله سویله‌مشدر .

حالبوكه بو تداركات سفریه‌نك اساسی بحر سفیده دكل ، ایران ایله قره‌دكز سواحلنه اولدیغی اكلاشلدی . زیرا بوتون بحر سفیدك فتحی ، رادوسك‌ده ضبطی امیدیله سفره نیت ایدن عثمانلی پادشاهلرینك شو مقصدلری قوه‌ده ایكن ارتحال ایتدكده اولدقلری مجربات سیاسیه ایله ثابت اولمشیدی . بونكله برابر اولومنی تحقیر ایدرجه‌سنه مجاهدهٔ ملیه‌دن اوصانمیان سلطان سلیم كبی بر نادرهٔ فطرت تصادفك بویله واهی افسانه‌لرینه‌ده اهمیت ویرمكه تنزل ایتمیه‌جكنی فعلاً اثبات ایلمشیدی .

ایشته بو آمال جهانكیرانه ایله اول امرده روم ایلینك احوال سیاسیه‌سنی بر قوهٔ سالمه‌یه ربط ایلدكدن صوكره ایرانه دوغرو كیتمك ، او حوالی‌یی‌ده استیلا ایتمك عزمنده اولان پادشاه استانبولدن تكرار ادرنه‌یه حركت ایدییوردی . احوال صحیه‌سنده كورولن انحراف اوزرینه سیاحت شاهانك تأخیری حقنده عرض ایدیلان سوزلری سمع اعتباره آلمادی . همان یوله چیقدی . طاقتفرسا بر اضطراب ایله چورلی قیرلرینه قدر غیرت ایده‌بیلدی . پدری سلطان بایزید

ثانى‌يه عصيان ايله حرب ايتمش اولدينى (اوغراش) كوينده (شيرپنچه) كبى تحملسوز برعلتك اوجاع شديده‌سى آلتنده تكميل انفاس ايلدى! [٢ شوال ٩٢٦].

جنازه‌سى تكرار استانبوله كتيرلدى. سلطان سليمان ادرنه‌دن مركز سلطنته كنجه‌يه قدر مشاراليهك ارتحالى مكتوم طوتلدى.

یاوز سلطان سلیمك خلاصهٔ احوالی

دور سلیم ارباب قلمندن کمال پاشازاده‌نك یازمش اولدیغی تاریخچه‌دن مآلاً اقتباس ایدیلن نتیجه‌یه گوره :

مشارالیه اماسیه‌ده (٨٧٥) تاریخنده تولد ایتدیکی اثناده سیاحیندن بر درویش بالتصادف شهزاده‌نك ولادتی خبر ویردیکی کبی اشکال بدنیه‌سنی دخی تعریف ایتمش . حتی وجودنده یدی دانه سیاه بنلر اولدیغنی‌ده غیاباً سویله‌مش. شو علائم بدنیه‌یی‌ده تخت سلطنته جلوسندن صوکره یدی خصمنه غالب گله‌جکنه اشارت اولمق اوزره تعبیر ایلمش .

زمام ریاستی اله آلدیغی زماندن اعتباراً وفاتی هنگامنه قدر حقیقةً سلطان سلیمك یدی دشمن سلطنته غالب گلدیکنی برغریبهٔ تصادف قبیلندن بیان ایتمشدر.

(١) پدرینك حال حیاتنده تخته چیقدی . (٢) سلطان احمدك مهاجماتنی منع ایله استقلال حاکمیتنی محافظه ایتدی . (٣) قورقود سلطانی اکبر اولاد اولدیغی حالده دعوای سلطنتدن چکیردی . (٤) شاه اسماعیل صفوی‌یه غالبیتی ایله تأیید حکومت ایلدی . (٥) ذوالقدریه حاکمی علاء الدوله‌نك افساداتنی منع ایله حقندن گلدی . (٦) مصر سلطانی قانصوغوری‌یه غلبه چالوب ازالهٔ وجودینه موفق اولدی . یدنجیسی‌ده ملوك چراکسه‌دن سلطان تومان بای کبی بر جلادت مجسمه‌نك تعرضاتنه کمال شهامتله مقاوت گوستردی !

بو حکایه‌لر، قبل الوقوع دینیلن حسیاتك صدقنه برهان صورتنده تلقی اولنورسه حسن قبولی‌ده مطالعینك فکرینه منحصر قالیر !

•
• ∘

(کنه الاخبار) مؤلفی عالی چلبینك ویردیکی معلومات موثوقه‌یی بزده تلخیصاً بیان ایده‌لم !

سلطان سلیم مصر فتوحاتی نیتی ایله شامه کیردیکی وقت شیخ الاکبر حضرت محیی‌الدین عربینك مقام عالیسنی احیا ایتمشیدی. اوراده تربه‌دارلق ایدن صلحای امتدن ، وفضلای ملتدن بر پیر حکمت ضمیر ، پادشاهك مصر دیارینی فتحه موفق اوله‌جغنی ، حتی خلافت اسلامیه عنوانیله فخر السلاطین نامنی آله‌جغنی بر آیت کریمه‌نك مآل منفینه عطفاً تبشیر ایتمشدر . پادشاه بو بشارت عظیمه‌نك علناً تفسیرینی آرزو ایتمسی اوزرینه او پیر مبارکده (ولقد کتبنا فی الزبور من بعدالذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون) آیت جلیله‌سنی قرائت ایده‌رك حرف تعریفسز ارض معروف مصر ملکنه اشارتدر حرف تعریف ایله الارض معناسی‌ده روم دیارینه علامتدر . (ولقد) اداتی‌ده حرف ابجد حسابیله (١٤٠) عدددن عبارتدر. سزك اسمکز اولان (سلیم) مصدری‌ده (١٤٠) رقمندن مرکبدر (ذکر) کلمه‌سی‌ده (٩٢٠) عددینه بالغ اولور . شو نتیجه‌یه کوره مصرك فتحی‌ده او تاریخلرده میسر اوله‌جغی شبهه‌سزدر . »

جوابنی ویرمشدر. بو اخباراتك علم (جفر) قوتیله وقوع بولدیغنی ابن کمال مرحومك (رسالهٔ جفر) نامنده‌کی اثرنده تصریح ایتمش اولدیغی‌ده عالی چلبینك روایتنه مستنددر .

صولاق زاده تاریخنده‌ده :

سلطان سلیم طربزون ایالتنده مأمور ایکن درویش قیافتنه کیروب تبریزه‌قدر کیتدیکی حتی شاه اسماعیل ایله شطرنج اوینایوب مات ایتدیکی حالده شاهك ویرمش اولدیغی بیك آلتون عطیه‌یی سرای قپوسنك اوکنده‌کی بینك طاشنك آلتنه صاقلایوب طربزونه عودت ایلدیکی حکایه اولندقدن صوکره اخیراً چالدیران مظفریتنده تبریزه کیردیکی وقت معیتنده بولنان سکبان باشی بال یمز عثمان آغایه « تبدیلاً بورایه کلدیکم اثناده شاه اسماعیلدن سطرنج اویونه مکافاةً آلدیغم بیك آلتون عطیه‌یی شو بینك طاشنك آلنده صاقلامشیدم! سکا بخش ایتدم! اورادن چیقارده کمریکه طولدیر . » امرینی ویرمش . سکبان باشی‌ده طاشك آلتنی تحری ایدوب تمام بیك آلتونی بولدیغنی ، امر پادشاهی‌یه امتثالاً کمرینه قویمش اولدیغنی‌ده تأیید مدعا ضمننده یازمشدر .

غریبدرکه مؤرخلرمز بو کبی مخیلات عجمانه ایله اثرلرینی قارالامقدن ـ

تاریخلرك عبرت بخش اوله‌جق استفاده‌سنی دوشونمکسزین ـ هیچ بر فائده حاصل اوله‌میه‌جغنی بیله خاطره کتیرمه‌مشلر. عادتا خرافات قبیلندن بر طاقم خیالاته زبون اولمشلر.

بزم مقصدمز ایسه بو مسلکك خلافنده‌در. او مناسبتله سلاطین عثمانیه‌نك ترجمهٔ حاللرنده وقوعات جاریه‌نك نتیجه‌سندن استدلال ایتدیکمز خلاصهٔ اخلاقیه‌یی عقلمزك ایردیکی قدر محاکمه ایتمك، او صورتله مؤرخلك وظیفه‌سنی اجرایه غیرت ایلمکدر. معلومدرکه محاکمهٔ فکریه بر (اجتهاد) دن عبارتدر. او حالده هر صاحب اجتهادك فکری شایان اعتماد اوله‌مامق احتمالیده اعتراض قبول ایتمیه‌جك بر حقیقتدر. ایشته بو مطالعه‌یه اتباع ایله برابر سلطان سلیم حقنده محاکمه‌مزی فضیلت اخلاقیه، سیاست مدنیه نقطهٔ نظرندن تشریح ایده‌جکز.

سلطان سليمك شخصيت ذاتيه‌سى

قوجى بك رساله‌سنده مشاراليهك ترجمهٔ حالنه دائر يازلمش اولان بر صحيفه‌لك سطرلردن خلاصهٔ بر مآل آلنه‌جق اولسه نتيجه اعتباريله ــ عبثله اشتغال ــ معناسندن باشقه بر شى آكلاشلماز . حتى « شرع شريفه موافقت وقانون قديم عثمانى‌يه كركى كبى رعايت وبدعتدن مجانبت اولنوردى ! » جمله‌سنى حقيله تحليل ايده‌جك اولورسه‌ق دور سليمده احكام شرعيه ايله قانون دولته رعايت ايدلمديكى صراحةً ميدانه چيقار . حالبوكه بز بويله جناسلى مدحلرى ــ مشاراليه نامنه حرمةً ارتكاب ايتميه‌رك ــ خاطرمزه بيله كتيرميه‌جكز . تدقيقاتمزى‌ده او صورتده يورووده‌جكز .

ياوز سلطان سليم وصفنده بر (سليم نامه) تأليفنى آرزو ايدن مديحه پردازان اوزون بر (ماصال) قبيلندن پك چوق سرمايه‌لره مالك اوله بيليرلر . بر صاحبقران زمان كبى خارق‌العاده قهرمانلقلرله مهابت جلادتندن ، شهامت طبيعتندن بحث ايده‌رك پك واسع زمينلر بوله بيليرلر . هله ايرانك چالديران مظفريتنى ، مصرك مرج دابق موفقيتنى تصويره كيريشيرلرسه حضرت حيدرك (فتح خيبر) وقعه‌سى‌ده عادى بر حكايه شكلنده قالير !

يا النده‌كى سيف قهاريتى ، دهشتلى سياستى ، بينديكى (قره بلوط) نامنده‌كى آتك اوزرنده اولمق شرطيله برلوحه شكلنده كوسترمش اولسه‌لر آرتق دنياده صلاح‌الدين ايوبى كبى نامداران اسلامك بيله ياد جميلنى خاطر انامدن سليمك ايسته‌يه‌جكلرى پك طبيعى كورينور ! چونكه وظيفه‌لرى حق شناسانه مؤرخلك دكل ، رياكارانه مداهنلكدر . .

ايران ومصر غالبيتلرندن اول اوغراش كوينده باعث حياتى اولان پدرينه ، اطاعتله مكلف اولديغى ولى نعمتنه قارشى كوستردىكى عصيان نتيجه‌سنده‌كى

هزیمتی ، برادری احمد سلطانی حق مشروعندن منع ایتمك احتراصاتیله اطمینده باشنه کتیردیکی فلاکتی، دائرهٔ امانته التجا ایتمش اولان بویوك برادری قورقود سلطان کبی بر فاضل محترمك جلاد کمندلری آلتنده چکدیکی عذاب حیاتی ، بش نفر نوجوان برادر زاده‌لرینك وجدانسوز بر حالده فاجعهٔ هلاکی نظر دقته آلنیرسه هرسکلی زاده احمد پاشا ، قوجه مصطفی پاشا کبی ملتك مدار افتخاری اولان صدر اعظملرك قتللری درجهٔ ثانیه‌ده بر جنایت حکمنده قالیر.

انسانلغك علویتی ، نسل آدمك ماهیتنی کندی تصورات مفرطه‌سنه تطبیق ایدن یونان قدیم فیلسوفلرندن (دیموسته‌نی) دییورکه :

« انسانلر ، قدرت فاطره‌نك وجوده کتیردیکی حر مطلق بر مخلوقدر . طبعاً مستعد اولدیغی افعال و آمالنك صورت اجراسنده مختاردر . جانی ایسته‌دیکنی یاپمق ایچون سربستدر. حیاتك اك مساعد اولدیغی بوتون ذوقیاتی حاصل ایتمکله مکلفدر . معیشت انسانیه‌نك مابه‌الاستنادی بوندن عبارتدر ! .. »

شو سقیم مطالعه‌یه کوره‌ بشر دیدیکمز شکل غریبه کیرن مخلوقات، حسنات ایله سیآت ، فضیلتله فضاحت اجراسنده مساوی بر درجه‌یی حائز اولیور . کندی ذوقنك استعدادینه ، کندی فکرینك استبدادینه برحد معین چکلمیور! والحاصل حیاتنك ، قوتنك مساعد اوله بیلدیکی حرکاتی ـ کرك خیره کرك شره عائد اولسون ـ قابلیت فطریه‌سنه کوره اجرا ایتمکده لایسئل بر حاکمیتده بولنیور ! او صفتله یارادلش اولدیغنه حکم ویریلیور ! .

هیهات! . دیمك اولیورکه انسانلرك فعالیت حیاتیه‌سی ایسته‌دیکی افعالی اجرا ایتمکدن ، دفتر انسانیتی او مفردات ایله تنظیم ایلمکدن عبارتدر !

بو حکمه کوره سلطان سلیمی توصیف ایده‌جك مداحلر پك آزبولنور. لکن حقیقت انسانیه نقطهٔ نظرندن مشارالیهك شدت غضوبانه‌سنی مقایسه ایده‌جك اخلاق فاضله‌یه مفتون اولان اهل کمال ایچون سرمایه اوله بیله‌جك مدیحه‌لره مقابل او نسبتده ذمیمه‌لرده کندینی کوستریر . چونکه بویوکلك نامنی احراز ایدن مشاهیرك کوچوك بر خطاسی‌ده بویوك کورینور !

اوت ! سلطان سلیمك عنوانی او قدر بویوکدرکه اجراآتنك بر عادی مفرداتی بیله اك عظمتلی جهانکیرلرك اجمال فضائلندن دها عالی، دها یوکسکدر .

فطرت ، او شهامت مجسمه‌ىى قابليت فوق‌العاده‌سنك تمثال ذى‌كمالى اوله‌رق خلق ايتمشدر . نه فائده كه (چنكيز) دينيلن آفت بشريه سلاله‌سنك اخلاقيله (بيزانس) يادكارلرينك افكاريله پرورشياب اولديغى ايچون اوقابليت فطريه شدائد بشريه صورتنده تجلى ايتمشدر .

عصرينك شاعرلرندن ابن كمال :

رقيبك اولمه‌سنه چاره يوقدر
وزير اولسون مكر سلطان سليمه !

مضمونيله اوجلادت مجسمه‌نك شدت نفسانيه‌سنى نه كوزل تصوير ايتمش !

بونكله برابر سلطان سليم جداً برمظهر قدرتدر . نه چاره‌كه اسلافنك آثارينه تبعيتله سرير سلطنته كچمسى علويت ذاتيه‌سيله متناسب اوله‌بيله‌جك برمحيطه تصادف ايتمه‌مشدر . وكلاسنده ، سراينده بولماننرك قسم كليسى رياكارلقدن باشقه برمسلك انتخاب ايده‌مه‌مشدر . ايشته بوحال پادشاهك افراطپرورلكنى تزييده سبب منفرد اولمشدر .

سلطان سليمك بويوكلكنه لايق كوره‌مديكمز كوچوكلكلرك — بعض اسباب معنويه‌دن ماعدا — اسلافنه اك مهملرى عائد اولديغنى وقوعات تاريخيه اثبات ايدييور . فقط كندى حصه‌سنه انحصار ايدن مسئوليتلردن نفسنى تجريد ايتمكده ممكن اوله‌مايور . كوكل آرزو ايدردى‌كه اويله قيمتدار برجوهرده طبيعى برسياه نقطه دكل ، عادى برتوز بيله بولنمسون !

بوقيد شرطى ايله سلطان سليم ، ايكنجى برچنكيز غائله‌سنى چيقارمق عزميله ميدان مسابقه‌يه آتيلان شاه اسماعيلك بوينوزنى قوپاردقدن صوكره بينى‌ده ازمش ، يعنى تكرار سرحد عثمانى‌يه تجاوز ايده‌ميه‌جك درجه‌ده حدينى بيلديرمش ، آذربايجانى ، كردستانى قبضهٔ استيلاسنه كچيرمش اولديغى كبى تيمور عائله‌سنه برنظيره تشكيل ايدن سلطان غورى‌يى ، تومانباىى پريشان ايده‌رك بوتون عربستانى‌ده شيرازهٔ اداره‌سنه آلمش ، والحاصل عثمانلى ايمپراطورلغنك مدارحياتى اولان خلافت اسلاميه عنوان جليلنى غيرت حماستيله احراز ايتمش اولان فخرالسلاطين عثمانيه‌دندر .

سلطان سليمك خطارى يالكز شدائد اخلاقيه‌سنه منحصر دكلدر . معاملات

سیاسیه‌ده بعض تهلکه‌لی نقصانلری واردر . از جمله مصر سفری او تهلکه‌نك اك دهشتلی صفحه‌سیدر . بوتون آناطولیده ، روم ایلیده موجود اولان قوتلری طوپلایوبده ملکك هر طرفنی بر طاقم امرانك معیتنده‌کی اهمیتسز مفرزه‌لره براقق دولتك اضمحلالنه اك بیوك بر سبب آرامق قیلنندر :

زیرا اویله بر صیره‌ده ایران حکمداری بولنان شاه اسماعیل کبی جاهل بر قورقاق یرینه بر درجه‌یه قدر احوال سیاسیه‌یه واقف ، اولدقجه فعالیته مقتدر بر صاحب انتقام اولسه‌ایدی بر آی ظرفنده آسیایی استیلا ایتدکدن صوکره استانبولی ضبط ایتمسی‌ده قطعیاً شبهه‌سز ایدی . لکن طالع حربك هر صورتله مساعده‌سنه مظهر اولان عثمانلیلرك اقبالی ، محقق عدایدیلن بر زواله‌ده مانع اولمشدر .

خلاصهٔ کلام :

سلطان سلیم شانلی برداهیدر . جداً عثمانلیلرك مدار افتخاریدر . بعض خطایاسی ، سوء قرینلرینك آثار افساداتی عداولنورسه‌ده اجراآتنك ، موفقیاتنك بر حصه‌سی‌ده هرسکلی زاده‌لر ، سنان پاشالر ، پیری پاشالر ، بیقلی محمد پاشالر ، زنبیللی علی افندیلر ، ادریس چلبیلر ، شهسوار زاده علی بکلر کبی حمیت پروران دولته اصابت ایدر . اومظفریتلر یالکز کندی خلوص نیتندن عبارت دکلدر . آره‌ده ایجاب حال وزمانك تأثیری‌ده چوقدر .

دور سلطنتنك طقوز سنه‌دن عبارت اولدیغنه باقیلیرسه فتوحاتنك اهمیتی اونسبتده بر جسامت کسب ایدر . موجودیتنك دها بر مدت لزومی‌ده اوکا کوره کسب قوت ایلر . لکن مقدرات حیاتیه‌نك تجلیسنه تسلیم رضادن باشقه چاره اولمادیغی ایچون سلطان سلیمك ارتحالی ضایعات عظیمه‌دن بیله‌رك هم متأثر ، هم متسلی اولورز .

انتهای جلد اول

3 1761 06979087 1

DR
486
H53
1913